

An abstract painting of a woman's face, rendered in a style reminiscent of Vincent van Gogh. The face is composed of various shades of yellow, brown, and grey, with visible brushstrokes. The eyes are closed, and the lips are a dark, muted color. The background is a mix of dark brown and yellow, with a large, dark, curved shape on the right side. The overall composition is vertical and expressive.

LITERATURĂ UNIVERSALĂ

George Eliot

MIDDLEMARCH

✱

George Eliot

Middlemarch

roman

Volumul 1

Traducere și tabel cronologic de
Eugen B. Marian

Editura ALLFA
2010

Middlemarch

George Eliot

Copyright © 2010 Editura ALLFA

Editura ALLFA:

Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,

sector 6, cod 060512 – București

Tel.: 021 402 26 00; Fax: 021 402 26 10

Departamentul distribuție:

Tel.: 021 402 26 30; 021 402 26 33

Comenzi la: comenzi@all.ro, www.all.ro

ISBN General: 978-973-724-278-5

ISBN Vol. 1 - ePub: 978-973-724-511-3

ISBN Vol. 1 - PDF: 978-973-724-433-8

ISBN Vol. 1 - print: 978-973-724-274-7

Redactor: Mariana Cărbunar

Coperta: Alexandru Novac

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsește penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

TABEL CRONOLOGIC

1819 22 noiembrie Se naște la Chilvers Cotton, în apropiere de Coventry, în comitatul Warwickshire, Mary Ann (pentru intimi Marian) Evans. Este fiica lui Robert Evans, fiu de dulgher, administratorul moșierului Arbury, și a Christinei Pearson, familia având o severă tradiție calvinistă; înainte de nașterea scriitoarei părinții au mai avut alți doi copii: Isac (n. 1814) și Christina (n. 1816).

Trăsăturile morale și opiniile tatălui au slujit mai târziu la conturarea personajului Caleb Garth, din romanul *Middlemarch*.

1819 Se naște regina Victoria; în timpul îndelungatei sale domnii, se extinde mult Imperiul Britanic și se cristalizează o morală și o mentalitate rigidă, desemnate prin adjectivul „victoriană.”

1820 Familia se mută la Griff.

1824 Împreună cu sora ei mai mare, Christina, Mary Ann este trimisă la pensionul din Attleborough, în comitatul natal.

1828 Intră internă în pensionul condus de doamna Wallington, la Nuneaton, mică localitate din apropiere de Coventry.

Se naște Lev Tolstoi (m. 1910)

1830 Sub îndrumarea profesoarei Maria Lewis, viitoarea scriitoare primește o educație cu profunde baze evanghelice. Cultura ei temeinică o familiarizează cu marile figuri ale secolului al XVIII-lea; Samuel Johnson, Alexander Pope.

Victor Hugo (1802-1885) publică drama *Hernani*, veritabil manifest al școlii romantice. Reprezentarea piesei a provocat faimoasa „bătălie a lui Hernani”, care afirmă ideile romantismului francez.

Stendhal (1783-1843) publică romanul *Roșu și negru*.

1831 Mary Ann se perfecționează în studiul limbii eline.

Insurecția muncitorilor din Lyon.

Răscoale populare în Italia, Germania.

Victor Hugo publică *Notre Dame de Paris*.

1832 Mary Ann intră, până în 1835, la școala condusă de fiicele reverendului baptist Francisc Franklin, din Coventry. Începe să studieze filozofia, de la greci până la Kant.

Decembrie. Asistă la Nuneaton la o răscoală locală, provocată de alegeri. Episodul a servit apoi ca motiv de inspirație pentru un capitolul din romanul *Felix Holt, radicalul*.

1834 Mary Ann începe să-și însemne într-un jurnal personal meditațiile, devenite aforisme ce vor fi întâlnite în lecturile sale.

1835 Părăsește școala, deoarece boala mamei sale se agravează.

1836 Moare mama viitoarei scriitoare.

Se pasionează de proza lui Walter Scott.

Începe publicarea în foileton a romanului lui Dickens (1812-1870): *The Pickwick Papers* (*Documentele clubului Pickwick*).

1837 Christina Evans se mărită; Mary Ann este nevoită să se ocupe de întreaga gospodărie părintească.

Tatăl îi îngăduie să ia lecții de latină și germană.

1838 Mary Ann citește lucrarea lui Grisby: *Portrait of a Churchman* (*Portretul unui eclesiast*). Este impresionată de afirmarea superiorității categorice a religiei anglicane față de toate celelalte confesiuni.

Apare culegerea de sonete ale poetului iachist William Wordsworth (1770-1850).

1839 Viitoarea scriitoare are primul conflict pe tema bigotismului, provocat de fanatismul manifestat de mătușa ei Elizabeth, în cursul unei vizite.

Thomas de Macaulay (1800-1859) începe să lucreze la *The History of England from the Accession of James II* (*Istoria Angliei de la Iacob al II-lea*) care apare între 1848-1861.

1840 Lectura lucrării lui Isac Taylor, *Ancient Christianity and the Oxford Tracts* (*Vechea doctrină și documentele de la Oxford*), îi zdruncină convingerile religioase.

Anglia anexează Noua Zeelandă.

1841 Fratele scriitoarei, Isac, se stabilește separat, începând să se ocupe de afaceri; Marian se mută, împreună cu tatăl ei, în casa din Foleshill Road, la Coventry.

Robert Peel (1788-1850), promotor al liberului schimb și al impozitului pe venit, devine prim-ministru al Angliei.

Este lansată revista umoristică *Punch*. Printre străluciții ei colaboratori a figurat, și ca desenator, W. T. Thackeray.

1842 Mary Ann intră în cercul manufacturierului Charles Bray, autodidact cu puternică personalitate, liber cugetător, autorul lucrării: *Filozofia necesității*. În casa acestuia îl cunoaște și pe Charles Hennell, care avea să exercite o însemnată înrâurire asupra viziunii autoarei.

Conflict violent cu tatăl ei: Mary Ann refuză să se mai ducă la biserică. Se ajunge la un compromis: în forul ei lăuntric, poate crede ce vrea, numai să „salveze aparențele” și să asiste la slujba duminicală.

Doamna Bray pictează un portret al scriitoarei.

Se votează legea privitoare la condițiile de muncă ale femeilor și copiilor.

Alfred Tennyson (1809-1892) publică prima sa culegere importantă de poeme.

1843 Soția lui Charles Hennell începe să traducă lucrarea lui D. F. Strauss: *Das Leben Jesu (Viața lui Isus)*, cu orientare raționalistă, demitizantă. Va apărea, anonim, în 1846, în 3 volume.

1844 Invitată la tânăra pereche Hennell, Mary Ann face cunoștință cu socrul lui Charles Hennell, C. H. Brabant, care lucra de ani de zile la un tratat de proporții impunătoare, însă cu o documentare foarte nebuloasă și o haotică organizare a ideilor. Lucrarea urma să elimine pentru totdeauna orice element supranatural din concepțiile religioase, justificând „științific” o serie de episoade din Biblie.

Friedrich Engels (1820-1895) scrie *Situația clasei muncitoare în Anglia*.

1846 Mary Ann călătorește prin mai multe regiuni ale Angliei.

Foamete în Irlanda.

1848 Începe să dedice o parte din timpul său studiului istoriei – cu precădere perioadei Renașterii.

Apare *Manifestul Comunist*, redactat de Marx și Engels.

Revoluții în mai multe țări ale Europei, printre care Moldova, Muntenia și Transilvania.

1849 În luna mai, moare Robert Evans.

Mary Ann face o călătorie în Elveția.

La Geneva, locuiește în casa familiei lui François D'Albert-Duradi. Acesta pictează un portret, de ajuns de expresiv, al tinerei sale invitate.

Marx se stabilește la Londra.

Anglia anexează Punjabul.

1850 Locuiește un timp la familia Bray, la Coventry.

Duce o viață foarte modestă, pentru ca să-i ajungă renta de o sută de lire sterline anual, lăsată de tatăl ei.

Începe să apară, în foileton, romanul lui Dickens *David Copperfield*.

Se naște romancierul Robert Louis Stevenson.

Nathaniel Hawthorne (1804-1864) publică *Litera stacojie*, roman de profundă analiză psihologică și subtil studiu al caracterelor, care a marcat o dată în istoria literaturii americane.

1851 Editorul John Chapman îi oferă prilejul de a face o recenzie care apare în publicația *Westminster Review*.

Mary Ann se decide să se dedice integral carierei literare și se stabilește pentru o scurtă perioadă la familia Chapman, pe Strand, la Londra. Apoi revine la Coventry.

În iunie, Chapman cumpără *Westminster Review*; Mary Ann devine redactor-șef adjunct.

Începe una dintre cele mai rodnice și valoroase perioade din viața revistei *Westminster Review*, care durează până în 1855, cât a activat scriitoarea în această calitate.

Prin intermediul familiei Chapman, face cunoștință cu Herbert Spencer (1820-1903), fondatorul filozofiei evoluționiste, căruia Chapman, îi publicase lucrarea *Social Statics*.

1852 Spencer, cu care leagă o adâncă prietenie, i-l recomandă pe George Henry Lewes (n. 1817) filozof raționalist, situat pe poziții ferme, fondatorul săptămânalului *Leader*, în ale cărui pagini semna cronică literară și cea dramatică.

Marian și Lewes merg adesea la spectacole de teatru și operă și își găsesc profunde afinități spirituale; sunt animați de același curaj moral și spirit de justiție socială.

Moare ducele de Wellington, învingătorul lui Napoleon în bătălia decisivă de la Waterloo (1815).

Victor Hugo se exilează în insula Jersey.

1853 Mary Ann începe să lucreze la traducerea lucrării lui Feuerbach *Esența creștinismului*. Traducerea apare în 1854 și stârnește vii polemici.

1854 Se decide la o viață cvasimaritală cu Lewes, care nu putea divorța de soția sa – acuzată de adulter – din cauză că avea trei copii.

Cei doi pleacă împreună în Franța și Germania.

Începe Războiul Crimeii, între Turcia aliată cu Anglia și Franța, și Rusia.

1855 Publică o serie de eseuri literare cu conținut de o înaltă etică, în *Westminster Review*.

Traduce *Etica* lui Spinoza, rămasă până astăzi nepublicată.

Lewes redactează și publică o biografie extrem de documentată și apreciată a lui Goethe, în două volume.

Filozoful Herbert Spencer încredințează tiparului importanta sa operă *Principles of Psychology* (*Principii de psihologie*).

Walt Whitman (1819-1892) publică opera sa capitală, volumul de versuri *Fire de iarbă*.

1856 Mary Ann recrutează noi colaboratori pentru revista la care nu mai lucrează.

Se încheie Tratatul de la Paris, care pune capăt Războiului Crimeii.

Gustav Flaubert (1821-1880) publică romanul *Doamna Bovary*.

Se nasc: Oscar Wilde (m. 1904) și George Bernard Shaw (m. 1950).

1857 Încurajată de Lewes, Mary Ann își face debutul ca prozatoare, dând notorietate pseudonimului Geoge Eliot, pe care-l adoptă, prin publicarea în revista *Blackwood Magazine* a povestirii *The Sad Fortunes of the Reverend Amos Barton* (*Tristele pătimiri ale reverendului Amos Barton*).

Acest debut este urmat de alte două povestiri: *Mr. Gilfil's Love Story* (*Dragostea lui Gilfil*) și *Janet's Repentance* (*Pocăirea Janetei*).

Charles Baudelaire (1821-1867) publică *Florile răului*, pentru care este dat în judecată. E condamnat, fără a executa pedeapsa.

Se naște romancierul englez de origine poloneză Joseph Conrad (Korzeniowski) (m. 1924).

1858 Cele trei povestiri apar sub titlul: *Scenes of Clerical Life* (*Scene din viața clericală*), într-un volum care câștigă aprecierea lui Dickens și Thackeray.

Imperiul Britanic anexează India.

1859 Apare romanul: *Adam Bede*, în trei volume. Din primul an se epuizează opt

ediții.

George Lewes începe să pregătească lucrarea lui intitulată *Studies of Common Life* (*Studii despre viața de toate zilele*). Va apărea în două volume, în 1864.

George Meredith (1828-1909) publică primul său roman: *The Ordeal of Richard Feverel* (*Cavalerul lui Richard Feverel*).

Victor Hugo – *Legenda secolelor*.

John Stuart Mill, filozof și economist – eseu *Despre libertate*.

Apare lucrarea capitală a lui Charles Darwin: *The Origin of Species* (*Originea speciilor*).

Se înfăptuiește Unirea Principatelor Române.

1860 George Eliot publică romanul *The Mill on the Floss* (*Moara de pe Floss*).

Își împlinește un vis mai vechi, vizitând Italia și oprindu-se îndelung la Florența.

Lewes îi sugerează să se gândească la un roman istoric, având drept fundal perioada Renașterii.

Abraham Lincoln (1809-1865) este ales președinte al Statelor Unite.

1861 Apare romanul *Silas Marner*.

Întreprinde a doua călătorie la Florența, de astădată cu scopul precis de a se documenta și a strânge material, în vederea scrierii unui roman.

După scurtă vreme revista *Cornhill Magazine* începe să publice în foileton romanul *Romola*.

Începe Războiul de Secesiune american, între statele din nord, aboliționiste, și cele din sud, care se pronunță pentru menținerea sclaviei.

Tolstoi vizitează Anglia.

Se încheie publicarea în foileton a romanului lui Dickens: *Great Expectations* (*Marile speranțe*).

1862 Apare în volum romanul *Romola*.

Atacat de o serie de critici literari, sub motiv că ar avea o desfășurare statică și ar fi prea încărcat de culoare locală, romanul câștigă prețuirea poetului Robert Browning (1812-1889) și, ulterior, a lui Bernard Berenson, critic de artă american, profund cunoscător al artei Renașterii.

George Lewes publică eseu monografic *Aristotel*, care îi consolidează reputația de filozof erudit.

1863 George Eliot cumpără reședința numită „Priory”, în Regent’s Park din Londra.

Casa avea să devină teatrul unor strălucite serate literare, în cadrul cărora se

desfășurau interesante și originale dezbateri estetice.

Moare Thackeray.

1864 Apare *Fratele Iacob*.

1865 Scriitoarea își completează documentarea pentru romanul în curs de elaborare *Felix Holt*.

Lewis Carroll (1832-1898) publică *Alice în țara minunilor*.

Se nasc Rudyard Kipling (m. 1936) și poetul și dramaturgul irlandez William Butler Yeats (m. 1939).

În Rusia începe să apară în foileton capodopera lui Tolstoi, romanul *Război și Pace*.

1866 Apare romanul *Felix Holt the Radical* (*Felix Holt, radicalul*), în trei volume.

Feodor Dostoievski (1821-1881) publică romanul *Crimă și pedeapsă*.

Mizeria în care se zbat fermierii irlandezi îi împinge la ciocniri cu poliția britanică.

1867 George Eliot întreprinde o călătorie în Spania.

Vizitează Catalonia, Aragonul, Andaluzia, admiră operele arhitectonice și artistice din Madrid, Salamanca, Santiago de Compostela, Toledo, Sevilla, Granada.

Marx publică *Capitalul*.

Benjamin Disraeli, conte de Beaconsfield (1804-1881) devine prim-ministru al Angliei.

1868 Publică drama în vers alb, *The Spanish Gypsy* (*Țiganka spaniolă*), inspirată de călătoria făcută în anul precedent.

Gladstone (1809-1898), lider conservator, devine premierul Angliei.

Are loc primul congres al sindicatelor britanice.

1869 Începe să lucreze la romanul *Middlemarch*.

Este inaugurat Canalul de Suez.

1870 Starea sănătății lui George Lewes se înrăutățește.

Franța suferă o dureroasă înfrângere în războiul cu Prusia.

După prăbușirea lui Napoleon al III-lea, răscoala din 1871 a comunarzilor din Paris este înăbușită în sânge de guvernul celei de a III-a Republici.

Moare Dickens. I se fac funeralii naționale și este înmormântat în Catedrala Westminster.

1871 Începe să apară romanul *Middlemarch*, în opt părți. Publicul este entuziasmat de noua operă a scriitoarei. Critica îi face și ea o primire destul de elogioasă. Cartea este considerată capodopera lui George Eliot și unul dintre cele mai bune romane din literatura engleză.

1873 George Lewes începe ultima și cea mai amplă lucrare din întreaga activitate filozofică: *Problems of Life and Mind (Problemele vieții și ale minții)*. Concepută în cinci volume, ultimul apare postum, sub îngrijirea lui George Eliot, abia în 1879.

1874 Apare volumul de versuri – unicul din cariera lui George Eliot – *The Legend of Yubal and other Poems (Legenda lui Jubal și alte poeme)*.

1875 Este creată bursa *G. H. Lewes*, acordată studenților universității Cambridge.

În revista *Russkii vestnik*, începe publicarea în foileton a romanului *Anna Karenina* de Tolstoi.

1876 Apare romanul *Daniel Deronda*, în două părți.

Scriitoarea primește scrisori de felicitare din partea numeroși cititori, pentru noblețea ideilor sale, exprimate cu claritate în această carte.

Cumpără o casă și o mică proprietate la Whitby, în comitatul Surrey.

1877 Împreună cu George Lewes, pregătesc o eventuală antologie alcătuită din eseurile lui pe teme etice.

În urma victoriei dobândite în războiul româno-ruso-turc, România își cucerește independența de stat.

1878 La 30 noiembrie, moare George Lewes.

1879 George Eliot publică *The Impressions of Theophrastus Such (Impresiile lui Theophrastus Such)*.

Se dedică publicării ultimului volum din lucrarea lui Lewes, *problemele vieții și ale minții*.

1880 În luna mai se căsătorește cu John Walter Cross (1840-1924), bancher cu serioase preocupări intelectuale, vechi prieten al cuplului George Eliot-George Lewes și consilier financiar care se îngrijea de investițiile lui George Eliot.

Călătoria de nuntă în Italia.

La 22 decembrie, George Eliot moare în casa din cartierul Chelsea, din Londra.

1884 Apariția postumă a volumului intitulat: *Essays and Leaves from a Note-book* (eseuri și file dintr-un carnet de însemnări). Cartea constituie o culegere de pagini alese din jurnalele scriitoarei.

CARTEA ÎNTÂI
DOMNIȘOARA BROOKE

I

*Căci, de nu pot nicicând împlini-un
bine,
Femeie, fiind, eu tind spre ce-i în
preajmă-mi.*

Beaumont și Fletcher *Tragedia Fecioarei*

Domnișoara Brooke era înzestrată cu acel soi de frumusețe pe care veșmintele austere par să o pună în valoare. Mâna și încheietura ei erau atât de fin modelate, încât putea să poarte mâneci fără stil, la fel ca Binecuvântata Fecioară în viziunea pictorilor italieni; iar profilul, ca și statura și portu-i, păreau a dobândi și mai multă demnitate, datorită veșmintelor simple: prin croiala lor provincială, acestea îi dăruiau caracterul impresionant al unui frumos citat din Biblie sau din opera vreunui poet de odinioară, pictat în mijlocul unui paragraf dintr-un ziar de astăzi. De obicei se spunea despre ea că ar vădi o inteligență remarcabilă, dar se adăuga că soră-sa, Celia, știa să se chibzuiască mai bine. Cu toate acestea, rochiile Celiei nu erau mult mai garnisite și numai cine-i studia pe-ndelete toaleta găsea că se deosebea prin ceva de cea a soră-si și remarca o umbră de cochetărie în amănuntele ce o alcătuiau; fiindcă domnișoara Brooke se îmbrăca simplu, din motive pe care, de cele mai multe ori, le împărtășea și sora ei. Mândria lor de doamne nu era străină de aceste motive; relațiile familiei Brooke, deși nu tocmai aristocratice, treceau, fără discuție, drept „bune”; dacă cercetai trecutul lor, cu două-trei generații în urmă, nu ai fi găsit vreun străbun care să măsoare marfa cu cotul sau să lege pachete – niciunul măcar mai prejos de un amiral, sau un prelat; ba mai întâlneai chiar și un strămoș care putea fi identificat drept un gentilom puritan: acesta slujise sub comanda lui Cromwell, dar după aceea se plecase în fața autorității bisericii anglicane și izbutise să iasă cu fața curată din toate

încurcăturile politice, dat fiind că era proprietar al unei moșii respectabile. Era firesc ca două tinere cu o asemenea obârșie, care trăiau într-un tihnit conac de țară și se duceau la slujba religioasă într-o bisericuță sătească ceva mai încăpătoare decât un salon, să considere că zorzoanele sunt o ambiție demnă de o fiică de boccengiu. O altă pricină era și cumpătarea, izvorâtă din bună-creștere; în vremurile acelea ea făcea ca îmbrăcămintea bătătoare la ochi să fie primul articol la care urma să se renunțe, când se cerea restrângerea cheltuielilor menite să sublinieze deosebirea de rang. Aceste temeuri ar fi fost de ajuns pentru a explica îmbrăcămintea lor modestă, fără să mai fie nevoie să ne referim și la simțămintele lor evlavioase; dar, în cazul domnișoarei Brooke, religia ar fi putut să fie singura cauză; în ce o privește pe Celia, ea încuviința cu blândețe toate vederile surorii sale, atâta doar că le modela cu acel simț capabil să accepte dogmele fundamentale, fără să le dispute cu prea multă înverșunare. Dorothea știa pe de rost numeroase pasaje din *Pensées* de Pascal și din opera lui Jeremy Taylor¹; pentru dânsa, destinul omenirii, privit în lumina ideilor creștine, făcea ca ispitele modei feminine să apară o ocupație vrednică de Bedlam². Nu putea să împace frământările unei vieți spirituale, menită să aibă urmări veșnice, cu un interes profund pentru o ghipură și pentru faldurile artificiale ale unei toalete drapate. Firea ei înclina spre o gândire teoretică și o îndemna să năzuiască spre o înaltă concepție asupra universului, care să poată include în mod deschis parohia Tipton și rolul fruntaș deținut de ea acolo. Ardoarea și măreția o fascinau și se grăbea să îmbrățișeze tot ceea ce i se părea că îmbracă aceste aspecte; o atrăgea martiriul, era gata să-și îngăduie unele libertăți pentru care apoi să se lase crucificată, chiar și acolo unde nu urmărise acest țel de la bun început. Desigur, când asemenea trăsături se întâlnesc în caracterul unei fete de măritat, ele tind să-i înrăurească ursita și s-o abată de la o alegere întemeiată, cum e obiceiul, pe o înfățișare plăcută, pe orgoliu și pe o dragoste căreia să-i rămână devotată și fidelă până la sfârșitul vieții. În pofida acestor trăsături, Dorothea, sora mai mare, nu împlinise nici douăzeci de ani; amândouă fetele fuseseră educate – încă de la vârsta de doisprezece ani, de când își pierduseră părinții, în spiritul unor principii înguste și totodată neclare, mai întâi într-o familie engleză și după aceea într-o familie elvețiană din Lausanne; unchiul și tutorele lor burlac se străduise în felul acesta să înlăture neajunsurile pe care le-ar fi putut isca situația lor de orfane.

Nu trecuse niciun an de când veniseră să locuiască la Tipton Grange, la unchiul lor, un bărbat de aproape șaiszeci de ani, îngăduitor din fire, cu opinii peștrite și o atitudine politică șovăitoare. În tinerețe călătorise mult, dar acum, în colțul acela de comitat era considerat un om a cărui minte a cam început s-o ia razna.

Concluziile la care ajungea domnul Brooke erau la fel de puțin previzibile ca și vremea; singurul lucru sigur ce se putea spune despre el era că va acționa sub imboldul unor intenții binevoitoare și că, pentru a le aduce la îndeplinire, va cheltui cât mai puțini bani cu putință. Căci până și în cele mai nebuloase minți zac cuibărite câteva nuclee ale obișnuinței; și au fost văzuți oameni care-și apără fără convingere toate interesele, însă când le e primejduită tabachera, devin bănuitori, stau cu ochii în patru și o strâng avid între degetele încleștate.

La domnul Brooke, filonul ereditar de energie puritană lipsea cu desăvârșire, dar la nepoata lui, Dorothea, acest filon strălucea deopotrivă în mijlocul cusurilor, cât și al virtuților, iar uneori o făcea să se simtă nervoasă când unchi-su sporovăia la întâmplare sau „lăsa lucrurile așa cum sunt”, pe moșie. De aceea aștepta cu și mai multă înfrigurare clipa când va fi majoră și va dispune de ceva bani pentru proiectele ei generoase.

Lumea o privea ca pe o persoană ce avea să moștenească o avere; căci cele două surori nu numai că beneficiau de o rentă anuală lăsată de părinți, câte șapte sute de lire anual fiecare, dar dacă Dorothea se mărita și avea un fiu, copilul ar fi moștenit moșia domnului Brooke, al cărui venit anual era evaluat la vreo trei mii de lire. Renta aceea părea o avere în ochii familiilor provinciale, care continuau să discute despre recenta atitudine a lui M. Peel în problema catolică, fără să aibă habar de terenuri aurifere și de acea măreață plutocrație ce avea să transforme și să exalte sobrele necesități ale vieții rurale.

Ar fi fost cu neputință ca Dorothea, o fată atât de chipeșă și cu un asemenea viitor, să nu se mărite. Nimic nu-i putea sta în cale, decât pasiunea ei pentru situații ieșite din comun și felul cum stăruia să-și rânduiască viața după idei care pe un bărbat l-ar fi făcut să șovăie înainte de a-i cere mâna; cât despre asemenea idei, ele ar fi putut să o facă, până la urmă, să refuze orice propuneri. Închipuiți-vă că o tânără de neam destul de ales și cu avere, care îngenunchea netam-nesam pe o podea de cărămidă, alături de un plugar bolnav și se ruga cu ardoare, ca și cum ar fi crezut că trăiește pe vremea apostolilor; care, mânăta de un ciudat capriciu postea ca o papistașă și veghea până noaptea târziu, aplecată peste vechi ceasloave teologice. Dacă luai de nevastă o femeie ca ea, te puteai trezi într-o bună dimineață cu un nou proiect pentru folosirea venitului ei, care să se bată cap în cap cu recomandările economiei politice și cu întreținerea cailor de călărie; era firesc ca un bărbat să se gândească de două ori înainte de a risca să-și ia o asemenea tovarășă de viață. Din partea femeilor te poți aștepta la păreri neîntemeiate; dar marea pavază a societății și a vieții casnice o constituie faptul că părerile lor nu se traduc în fapte. Oamenii sănătoși la cap fac ceea ce fac și vecinii lor, încât

dacă există unii lunatici care umblă slobozi, poți să afli la vreme și să te ferești de ei.

Opinia saloanelor rurale despre tinerele de neam, proaspăt apărute în mijlocul lor – și chiar opinia sătenilor – înclina, îndeobște, în favoarea Celiei, care era nespus de binevoitoare și avea un aer nevinovat, în vreme ce ochii mari ai domnișoarei Brooke păreau, ca și cucernicia ei, prea neobișnuiți, iar expresia lor te izbea. Sărmana Dorothea! În comparație cu ea, candida Celia era mulțiștiutoare și înzestrată cu o înțelepciune lumească; într-atâta mintea omenească este mai subtilă decât învelișurile exterioare, care s-ar putea asemui cu un blazon sau cu un cadran de orologiu. Totuși, cei care trăiau în preajma Dorotheei, deși erau înrâuriți de aceste zvonuri alarmante, descopereau că avea un farmec al ei și că acesta se potrivea în chip inexplicabil cu tot ceea ce se spunea despre ea. Majoritatea bărbaților o socoteau fascinantă, când o zăreau călărind. Dorotheei îi plăceau aerul curat și priveliștile variate ale ținutului, iar când ochii și obrajii îi străluceau de fiorul unor plăceri nedefinite, înfățișarea ei era departe de a fi cucernică. Călăria era o desfătare pe care și-o îngăduia, în pofida scrupulelor de conștiință; simțea că se bucură într-un fel senzual, păgân, de plimbările călare și mereu își puneă în gând să renunțe la ele.

Avea o fire deschisă, aprigă, și nu-și admira câtuși de puțin însușirile; era într-adevăr frumos să vezi cum închipuirea ei o împodobeă pe Celia cu farmece care le întrecea cu mult pe-ale ei; iar dacă se nimerea ca vreun gentilom să vină pe la conacul Grange, adus de altceva decât de dorința de a-l vizita pe domnul Brooke, Dorothea își spunea că trebuie să fie îndrăgostit de Celia.

De pildă, *sir Chettam*, pe care-l judeca întotdeauna din punctul de vedere al Celiei, cumpănind în sinea ei dacă ar fi sau nu cuminte ca soră-sa să-l accepte ca soț. Ideea că ar fi putut să fie privit ca pețitorul ei i s-ar fi părut ridicolă. Cu toată dorința ei de a cunoaște adevărurile vieții, Dorothea nutrea idei foarte copilărești despre căsnicie. Era încredințată că i-ar fi acordat mâna ei înțeleptului Hooper, dacă s-ar fi născut la vreme pentru a-i izbăvi de nenorocita greșeală pe care o săvârșise în alegerea tovarășei sale de viață; sau l-ar fi luat de soț pe John Milton, de îndată ce și-a pierdut lumina ochilor; sau pe oricare altul dintre oamenii mari ale căror apucături bizare nu pot fi îndurate decât dacă ești înarmat cu o doză de glorioasă cucernicie. Dar cum ar fi putut să se simtă mișcată când îi făcea curte un amabil și chipeș baronet, care răspundea „Exact” la tot ce spunea ea, chiar atunci când își arăta îndoiala? O căsnicie cu adevărat încântătoare trebuia, neapărat, să fie aceea în care soțul îți era un fel de părinte, capabil să te învețe și ebraica, dacă doreai.

Aceste particularități ale caracterului Dorotheei îi atrăgeau domnului Brooke și mai multe reproșuri din partea familiilor învecinate; ele îl țineau de rău fiindcă nu se îngrijea de vreo doamnă între două vârste, care să le țină companie și să le îndrume în viață pe nepoatele sale. Dar acel soi de femeie superioară, care ar fi fost în stare să îndeplinească un asemenea rol, îl înspăimânta într-atât, încât se lăsa convins de obiecțiile Dorotheei; de astădată era îndeajuns de curajos pentru a sfida lumea întreagă, adică pe doamna Cadwallader, soția parohului, și micul grup de boiernași cu care era în vizită, în acest colț din nord-estul comitatului Loamschire. Așa că domnișoara Brooke ținea în mâinile ei frânele gospodăriei lui, laolaltă cu omagiile ce i se cuveneau, și noua ei autoritate nu-i displăcea deloc.

Sir James Chettam urma să prânzească în ziua aceea la Grange, împreună cu alt *gentleman* pe care fetele nu-l mai văzuseră niciodată, și a cărui cunoștință Dorothea o aștepta cu un simțământ ce aducea a venerație. Acesta era reverendul Edward Casaubon, vestit în ținut pentru profunzimea lui erudiție; se știa despre el că trudea de mulți ani la elaborarea unui mare tratat având ca temă istoria religiilor; de asemenea, trecea drept un om cu o avere destul de mare ca să dea strălucire evlaviei sale, și cu vederi personale ce urmau să fie consfințite, cu mai multă limpezime, atunci când avea să-și publice cartea. Însuși numele lui era înconjurat de o aureolă impresionantă, la care nu erau sensibili însă decât cei ce cunoșteau în amănunt istoricul activității sale.

Dorothea se întorsese devreme de la școala pentru copii pe care o înființase în sat; se așezase pe locul ei obișnuit în salonașul drăguț ce despărțea dormitoarele surorilor și acum dădea zor să termine planul unor clădiri, lucrare ce-i făcea o deosebită plăcere; Celia, care o urmărise din priviri, șovăind dacă să-i facă sau nu o anumită propunere, i se adresă:

– Dorothea dragă, dacă nu te superi și nu ești prea prinsă, ce-ai zice să ne uităm acum la giuvaericelele mamei și să le împărțim? Astăzi s-au împlinit exact șase luni de când ni le-a dat unchiul, și până acum nici măcar nu te-ai uitat la ele.

Celia părea cam bosumflată, ca de obicei: se temea de Dorothea și se temea în general de principii, iar acești doi factori – care împreună puteau pune în mișcare o forță misterioasă, dacă îi atingeai fără să bagi de seamă – o țineau în frâu și o împiedicau să se arate îmbufnată de-a binelea. Spre ușurarea ei, ochii Dorotheei scăpărară vesel, când își înălță privirea spre ea.

– Celia, tu ești un splendid almanah în miniatură. Șase luni după calendar, sau după rotațiile lunii?

– Azi e ultima zi din septembrie, iar unchiul ți le-a dat la întâi aprilie. Știi, spunea că până atunci uitase de bijuterii. Cred că nicio clipă nu te-ai

gândit la ele, de când le-ai încuiat în sipet.

– Ei, draga mea, știi, n-ar trebui să le purtăm niciodată, rosti Dorothea prietenoasă, cu un glas care voia să mângâie și să explice totodată. Ținea creionul în mână și făcea schițe mărunte pe marginea hârtiei.

Celia roși și chipul ei luă un aer foarte grav.

– Dragă mea ar însemna să dovedim lipsă de respect față de amintirea mamei, dacă le-am pune deoparte fără să ne sinchisim de ele.

Și, după ce șovăi puțin, suspină necăjită:

– Colierele sunt acum ceva obișnuit, până și *Madame Poinçon*, care în anumite privințe era mai sobră chiar și decât tine, purta adesea podoabe. Și, în general, creștinii nu le resping; sunt sigură că printre femeile care se află acum în rai se numără unele care au purtat bijuterii.

Celia era conștientă că deținea o anumită forță spirituală când își dădea silința să dezbată un subiect.

– Ți-ar face plăcere să le porți? exclamă Dorothea; uimirea îi dădea un aer dramatic, împrumutat chiar de la acea *Madame Poinçon*, purtătoarea de podoabe. Atunci, bineînțeles, hai să le scoatem la iveală. De ce nu mi-ai spus mai înainte? Cheile, unde sunt cheile?

Își apăsă tâmpilele cu mâinile, părând disperată că nu-și aduce aminte.

– Sunt aici, zise Celia; în mintea ei frământase de mult această explicație și o puse la cale.

– Te rog să descui sertarul cel mare al scrinului și să scoți sipetul cu bijuterii.

Caseta fu deschisă numaidecât și diferitele nestemate se risipiră sub ochii lor, închipuind pe masă o grădină sclipitoare. Colecția nu era prea mare, dar câteva dintre pietrele nestemate erau, cu adevărat, de o frumusețe neobișnuită. Cel mai frumos, care-ți lua în primul rând ochii, era un colier de ametiste purpurii, montat într-o lucrătură aleasă, în aur, și o cruce din perle, cu cinci briliante bătute în ea. Dorothea luă imediat colierul și-l prinse la gâtul surorii ei, pe care stătea la fel de strâns ca o brățară pe mână; se potriveau însă cu capul și gâtul Celiei, făcând-o să semene cu Henrietta-Maria⁴, ceea ce putea să vadă și singură în oglinda aflată în fața ei, între ferestre.

– Uite, Celia! poți să-l porți la rochia ta de muselină indiană. Dar crucea aceasta merge chiar și cu rochiile negre.

Celia încerca să-și stăpânească un zâmbet de plăcere.

– Vai, Dodo, crucea trebuie să o păstrezi pentru tine!

– Nu, dragă, nu, se împotrivi Dorothea, ridicându-și mâna cu un gest ce vădea că nici nu vrea să audă de așa ceva.

– Ba da, zău că da, o să-ți șadă bine la rochia neagră. Hai, stărui Celia, ar trebui s-o porți.

– Pentru nimic în lume nu primesc așa ceva. Crucea este ultimul lucru pe care l-aș purta ca giuvaer.

Se înfioră ușor.

– Atunci o să mă socotești o păcătoasă, dacă o s-o port eu, zise Celia, nesigură.

– Nu, scumpa mea, nu, stăruie Dorothea, dezmiardând obrazul surorii ei. Sufletele au și ele coloritul lor; ce-i stă bine unuia, nu i se potrivește altuia.

– Dar poate că ți-ar plăcea să o păstrezi, de dragul mamei.

– Nu, am alte lucruri de-ale mamei – cutia ei din lemn de santal, la care țin grozav – și o mulțime de alte lucruri. De fapt, sunt toate ale tale, draga mea. Nu-i nevoie să mai discutăm despre ele. Haide – ia-ți bunurile.

Celia ce simți jignită. Această toleranță puritană implica un vădit aer de superioritate, care supunea făptura blondă a unei surori lipsite de entuziasm religios la o încercare aproape tot atât de grea ca și o persecuție religioasă.

– Dar cum pot să port podoabe eu, dacă tu, sora mai mare, n-o să porți niciodată?

– Nu, Celia, îmi ceri prea mult, dacă vrei ca eu să port zorzoane pentru ca tu să fii cu inima împăcată. Dacă aș fi nevoită să pun un asemenea colier, m-aș simți ca și cum aș face piruete. S-ar învărti lumea cu mine și n-aș ști cum să pășesc.

Celia deschise colierul și-l scosese de la gât.

– Ar fi cam strâmt pentru tine; ți-ar sta mai bine ceva care să atârne, zise ea, cu oarecare satisfacție.

Faptul că șiragul nu-i venea deloc bine Dorotheei, o făcea pe Celia să fie mai fericită primindu-l. Deschise niște compartimente pentru inele și unul dintre acestea dezvălui un minunat smaragd, înconjurat cu diamante; tocmai atunci soarele, care ieșea dintr-un nor, aruncă un licăr scăpărător peste masă.

– O, ce frumoase sunt! exclamă Dorothea, mânată de un sentiment nou și năvalnic, la fel de brusc ca și licărirea. Ciudat cât de adânc par a se întipări în noi culorile, ca și miremele. Îmi închipui că din acest motiv nestematele sunt folosite drept simboluri spirituale în *Apocalipsa Sfântului Ioan*. Arată aidoma unor crâmpoie de cer. Cred că smaragdul întrece în frumusețe orice altă piatră prețioasă.

– Și mai e o brățară asortată cu el, spuse Celia. N-am observat-o de la început.

– Sunt fermecătoare, răspunse Dorothea, lunecându-și inelul și brățara peste degetul și încheietura ei frumos cizelată, și întinzându-le spre lumină, în dreptul ochilor.

În tot acest timp, încerca să-și justifice încântarea pricinuită de culori, identificând-o cu mistica bucurie religioasă.

– Astea o să-ți placă negreșit, Dorothea, bâigui Celia; în mintea ei își făcea loc un gând care o uimea: sora ei trăda o anumită slăbiciune; iar smaragdele s-ar fi potrivit mai bine cu tenul ei decât ametistele purpurii. Trebuie să păstrezi inelul și brățara asta – chiar dacă nu vrei nimic altceva. Dar, ia te uită, agatele astea sunt foarte frumoase și au o strălucire potolită.

– Da! Am să păstrez inelul și brățara, rosti Dorothea. Apoi, lăsând să-i cadă mâna pe masă spuse cu voce schimbată: Totuși, cât de nefericiți sunt oamenii care scot la lumină aceste pietre, care trudes la ele și apoi le vând!

Făcu din nou o pauză și Celia se gândi că sora ei avea de gând totuși să renunțe la podoabe; chiar așa s-ar fi convenit să facă, dacă se dovedea consecventă.

– Da, draga mea, pe astea le păstrez, zise Dorothea cu glas hotărât. Însă toate celelalte, împreună cu sipetul sunt ale tale.

Își luă creionul, fără a îndepărta bijuteriile, și continuă să le privească. Își propunea să le țină adesea în preajma ei, și să-și încânte ochii cu aceste mici izvoare de culoare pură.

– O să le porți în societate? întrebă Celia; se uita la sora ei și într-adevăr curioasă să afle ce avea de gând să facă.

Dorothea o privi scurt. În ciuda calităților cu care imaginația ei împodobeia făpturile iubite, din când în când răzbea și câte o judecată pătrunzătoare, nu lipsită de o nuanță severă. Dacă domnișoara Brooke s-ar fi ridicat vreodată până la blândețea desăvârșită, asta nu s-ar fi întâmplat din lipsa focului lăuntric.

– Poate, admise ea, cu destulă trufie. Nu-s în stare să prevăd până la ce treaptă s-ar putea să cobor.

Celia roși și se simți nefericită: vedea că își ofensase sora și nu îndrăznea să spună nici măcar un cuvânt drăguț despre dăruirea giuvaericelelor, pe care le puse la loc în sipet și le luă cu ea. Dorothea era și ea nefericită, în timp ce continua să-și schițeze planul: punea la îndoială sinceritatea simțirii și a vorbelor pe care le rostise în cursul scenei ce se încheiase cu această mică explozie.

Conștiința Cелiei îi spunea că nu greșise cu nimic; întrebarea ei fusese cât se poate de firească și îndreptățită și își repeta în gând că Dorothea era inconsecventă – trebuia ori să fi luat partea ei întreagă de bijuterii, ori, după cele rostite, să fi renunțat cu totul la ele.

„Sunt sigură – sau cel puțin am convingerea – cugetă Celia, că un colier purtat pe gât nu-mi va înrăuri cu nimic rugăciunile. Și nu văd de ce trebuie să-mi însușesc părerile Dorotheei, acum că ieșim în lume; deși, bineînțeles ea s-ar cuveni să aibă o purtare pe măsura propriilor ei păreri. Dar Dorothea nu este totdeauna consecventă.”

Aplecată în tăcere asupra tapiseriei la care lucra, Celia judeca astfel, până când o auzi pe soră-sa strigând:

– Hai, Kitty, vino și te uită la planul meu; să știi că am să mă cred o mare arhitectă, dacă nu cumva am plasat scări și cămine în locuri unde n-au ce căuta.

Pe când Celia se apleca peste hârtie, Dorothea o dezmiardă lipindu-și obrazul de brațul ei. Sora mai mică înțelese gestul. Dorothea își dăduse seama că n-avusese dreptate, și Celia o iertă. De când se știa, mintea ei o scruta lucid pe sora cea mare, dar o privea totodată cu teamă și respect. Mezina purtase întotdeauna un jug, dar există oare vreo făptură subjugată care să n-aibă și opinii proprii?

¹ *Jeremy Taylor* (1613-1667), episcop englez; autorul unui tratat intitulat *Holy Living, Holy Dying* (*A trăi și a muri ca un sfânt*) (n.t.).

² Renumit ospiciu londonez; termenul a devenit echivalent cu „balamuc”.

³ *Robert Peel* (1788-1850), om politic englez, prim-ministru (1841-1846); în calitatea sa de lider al *thory*-lor moderați, a fost adept al liberului schimb (n.t.).

⁴ *Henrietta Maria* (1609-1669), soția regelui Carol I al Angliei și fiica lui Henric al IV-lea al Franței (n.t.).

II

– Spune-mi, nu-l zărești pe
cavalerul de colo, care vine către
noi călare pe un armăsar vânăt,
rotat, iar pe cap poartă o chivără de
aur?

– Ceea ce-mi văd și cheazășuiesc la
depărtare ochii – răspunse Sancho –
nu e alta decât un om încălecat pe
un asin cenușiu precum al meu, care
poartă ceva sclipitor pe căpățână.

– Întocmai, grăi Don Quijote – și
aceea este chivăra lui Mambrino.

Cervantes, *Don Quijote de la Mancha*

– Sir Humphrey Davy? întrebă domnul Brooke, în felul său nepăsător și jovial, în timp ce-și sorbea supa; cuvintele lui sunau ca un ecou la cele spuse de Sir James Chettam, anume că se apucase să studieze *Chimia agricolă* a lui Davy: – Ei, poftim, Sir Humphrey Davy – am cinat cu el cu ani și ani în urmă, la Cartwright, și era acolo și Wordsworth, știi, poetul Wordsworth. În treaba asta e ceva ciudat. Mă aflu la Cambridge când studia acolo și Wordsworth, și n-am avut niciodată de-a face cu el și apoi am cinat împreună, după douăzeci de ani, la Cartwright. Uite, vezi, lucrurile se desfășoară uneori cam bizar. Dar și Davy studia acolo – și el făcea poezie. Sau aş putea spune că Wordsworth era poetul numărul unu și Davy poetul numărul doi. Asta era adevărat în toate privințele, știi.

Dorothea se simțea ceva mai stingherită ca de obicei. Se aflau la începutul cinei, încăperea era cufundată în liniște și cercul invitaților restrâns,

iar acești mici bulgări din noianul de gânduri ale unui magistrat cădeau cu prea mult zgomot. Se întreba cum de suportă un om ca domnul Casaubon asemenea banalități. După părerea ei, avea o purtare foarte demnă; cununa de păr cenușiu ca oțelul și ochii lui adânciți în orbite îl făceau să semene cu portretul lui Locke. Silueta lui suplă și obrazul palid, așa cum îi stă bine unui cărturar, îl făceau să se deosebească cum nu se poate mai mult de tipul englezului înfloritor, cu favoriți roșii, reprezentat de *Sir James Chettam*.

– Citesc *Chimia agricolă*, rosti acest meritoriu baronet, fiindcă intenționez să iau în mâinile mele conducerea uneia dintre ferme ca să văd dacă nu se poate face ceva pentru a oferi arendașilor mei exemplul unui bun fermier. Dumneavoastră aprobați această inițiativă, domnișoară Brooke?

– Mare greșeală faci, Chettam, interveni domnul Brooke, dacă te apuci de electrificarea proprietății dumitale și de soiul ăsta de treburi, ca să transformi staulul vacilor în salon. N-o să fie nicio scofală. Cândva m-am ținut și eu de știință, o bună bucată de vreme, dar am văzut că nu iese mare lucru din asta. Îți cere să te ocupi de toate; nu poți lăsa nimic deoparte. Nu, nu, ia seama, ca arendașii dumitale să nu vândă paiele și alte socoteli dintr-astea, și dă-le olane pentru drenat, pricepi. Dar cu agricultura dumitale fantezistă ajungi de răpă – e cea mai scumpă jucărie pe care o poți cumpăra; tot acolo ieși dacă ții o haită de dulăi.

– Nici vorbă, spuse Dorothea, că este mai cuminte să cheltuiești bani pentru a descoperi cum pot oamenii să scoată cât mai mult din pământul care-i hrănește pe toți, decât să ții câini și cai doar ca să galopezi peste ogoare. Nu-i un păcat să ajungi în sapă de lemn fiindcă ai încercat să faci ceva pentru binele semenilor tăi.

Vorbea cu mai multă energie decât te puteai aștepta din partea unei tinere, dar *Sir James* îi solicitase părerea. Era obișnuit să procedeze așa și fata se gândise adesea că l-ar putea îndemna să împlinească multe fapte bune, atunci când avea să devină cumnatul ei.

Domnul Casaubon își fixă foarte stăruitor privirea asupra Dorotheei, în timp ce vorbea; părea că abia în clipa aceea își dădea seama că e acolo.

– Știți, tinerele domnișoare nu pricep economia politică, zise domnul Brooke, zâmbindu-i domnului Casaubon. Îmi amintesc de vremea când îl citeam cu toții pe Adam Smith. Asta zic și eu că e o carte grozavă, ce mai! A cuprins dintr-o dată toate ideile noi – perfectibilitate omenească și câte altele, ca să nu le înșir pe toate. Dar, cum spun unii, istoria se mișcă în cercuri și opinia aceasta poate fi argumentată foarte bine; am susținut-o chiar eu. Adevărul este că rațiunea umană te poate împinge cam prea departe – chiar în șanț, la drept vorbind. Pe vremuri, m-a dus și pe mine o bucată de timp; dar am văzut că nu ies la nicio socoteală. M-am dat de-o parte; m-am retras o

vreme. Însă nu cu totul. Totdeauna am fost în favoarea unei mici teorii; trebuie să facem uz de Gândire, altminteri am fi azvârliți înapoi, în erele întunecate. Dar fiindcă tot vorbim despre cărți, este una de Southey⁵: *Războiul peninsular*. O citesc numai dimineața. Îl cunoști pe Southey?

– Nu, spuse domnul Casaubon, care nu ținea pasul cu rațiunea năvalnică a domnului Brooke, ci era cu gândul doar la tratatul lui. De la o vreme îmi rămâne prea puțin timp liber pentru astfel de literatură. În ultimul timp mi-am ostenit vederea cu hrisoave vechi: ca să fiu sincer, am nevoie de cineva care să-mi citească seara; dar nu mă mulțumesc cu orice glas și nu pot îndura să ascult un lector care lasă de dorit. Într-o măsură, este o nenorocire; mă adap prea mult din izvoarele lăuntrice, trăiesc prea mult printre morți. Mintea mea se înfățișează ca stafia unui străbun, rătăcește prin lume și caută să o reconstituie, cerebral, așa cum era, în pofida părăginirii și a schimbărilor năucitoare care au avut loc. Găsesc însă că trebuie să am cât mai multă grijă de vederea mea.

Era prima dată când domnul Casaubon vorbise ceva mai mult. Își rosti frazele cu precizie, de parcă ar fi fost chemat să facă o declarație publică; iar ritmul egal, sacadat, al vorbelor sale, însoțit la răstimpuri de o mișcare a capului, izbea și mai mult în contrast cu frazele haotice, lipsite de noimă, ale bunului domn Brooke.

Dorothea își spuse în sine sa că domnul Casaubon era cel mai interesant om pe care-l văzuse vreodată, mai interesant chiar decât *Monsieur Liret*, pastorul din Vaud, care ținuse conferințe despre istoria cantonului Waldensee. Reconstituirea unei lumi trecute – făcută, fără îndoială, cu scopul de a atinge cele mai nobile țeluri ale adevărului – ce măreață lucrare! Ce cinste, să poți fi martor, să contribui la îndeplinirea ei, chiar și numai ținând umil lampa! Acest gând înălțător o ridică cu mult deasupra necazului pricinuit de înțepătura la adresa ignoranței sale în materie de economie politică, acea știință nu prea lămurită cu care erau ținute sub obroc toate luminile ei.

– Vă place călăria, domnișoară Brooke, găsi numaidecât prilejul s-o întrebe *Sir James*. Aș fi crezut că vă îndeletniciți puțin și cu plăcerile vânătoarei. Dacă-mi dați voie, mi-ar face mare plăcere să vă trimit un cal roib, ca să-l încercați. A fost dresat pentru o doamnă. V-am văzut sâmbătă urcând în galop ușor colina, pe o mârtoagă care nu e vrednică de dumneavoastră. Rândașul meu o să vi-l aducă pe *Corydon* zilnic, dar să fiți bună să-mi indicați la ce oră doriți să vină.

– Vă mulțumesc, sunteți foarte amabil. Intenționez să renunț la echitație. N-o să mai călăresc niciodată – adăugă Dorothea; această hotărâre bruscă îi era dictată de o mică enervare: *Sir James* îi solicita atenția tocmai când ea dorea să o dedice în întregime domnului Casaubon.

– Nu, asta e o intenție prea severă, replică *Sir James*, cu un ton de reproș care vădea un viu interes. Sora dumneavoastră se simte înclinată să se condamne ea însăși la martiriu, nu-i așa? continuă el, spre Celia, care stătea în dreapta lui.

– Așa cred și eu, răspunse Celia, temându-se să nu spună ceva care să-i displace soră-si, iar fața-i încadrată de colierul pe care îl purta, roși cât se poate de plăcut. Ei îi plac renunțările.

– Dacă ar fi adevărat, Celia, renunțarea mea ar însemna că sunt prea indulgentă cu propria-mi persoană și nu un sacrificiu de sine; oricine poate avea însă motive bine întemeiate când se hotărăște să nu facă ceva ce-i este foarte plăcut, spuse Dorothea.

Domnul Brooke vorbea, dar în același timp, era vădit că domnul Casaubon o cerceta cu privirea pe Dorothea, și ea își dădea seama de acest lucru.

– Exact, zise *Sir James*. Dumneavoastră renunțați îndemnată de motive elevate generoase.

– Nu, la drept vorbind, nu-i tocmai așa. N-am spus așa ceva despre mine, replică Dorothea, îmbujorându-se.

Spre deosebire de Celia, ea roșea rar și numai când era încântată sau mânioasă. În clipa aceea era furioasă pe perversul *Sir James*. De ce nu-i acorda atenție Căliei lăsând-o pe ea să-l asculte pe domnul Casaubon? – în cazul când acel om învățat ar fi vorbit, în loc de a sta să-l asculte pe domnul Brooke, care tocmai îl informa că Reforma ori înseamnă ceva, ori nu mai înseamnă nimic; că el personal era protestant până în măduva oaselor, dar că și catolicismul reprezenta o realitate; iar în legătură cu refuzul de a acorda un acru de teren pentru a se înălța o capelă romano-catolică, declara că toți oamenii au nevoie de frâna religiei, la urma urmei, ea reprezintă spaima în fața vieții de apoi.

– Cândva am studiat temeinic teologia – afirmă domnul Brooke ca pentru a exprima de ce exprimase o judecată atât de pătrunzătoare. Știu câte ceva din toate școlile religioase. L-am cunoscut pe Wilberforce în zilele lui de glorie. Îl cunoașteți pe Wilberforce?

Domnul Casaubon spuse că nu.

– Ei, bine poate că Wilberforce nu era în suficientă măsură un gânditor; dar dacă aș intra în Parlament, cum am fost rugat, m-aș așeza pe băncile independenților, la fel ca Wilberforce, și m-aș apuca de acțiuni filantropice.

Domnul Casaubon făcu o scurtă plecăciune și remarcă ce câmp întins de acțiune oferă acest domeniu.

– Da, încuviință domnul Brooke, cu un zâmbet nestingherit – dar eu

am acte. Am început, cu mulți ani în urmă, să colecționez documente. Am nevoie să fie rânduite, iar când mă nedumerește vreo chestiune, scriu cuiva și capăt un răspuns. Mă bizui pe acte doveditoare. Ei, dar, ia spuneți-mi dumneavoastră cum vă rânduți documentele?

– În parte, în fișiere, răspunse domnul Casaubon, cu un aer destul de surprins, părând că face un efort.

– A, fișierele nu fac doi bani. Eu am încercat cu clasoare, dar în ele se încurcă totul: niciodată nu știu dacă o hârtie e pusă la A sau la Z.

– Aș vrea să mă lași pe mine să-ți sortez hârtiile, unchiule, interveni Dorothea. Le-aș clasa pe toate după litere și pe urmă aș face o listă cu subiectele aflate la fiecare literă.

Domnul Casaubon zâmbi grav, aprobator, și-i spuse amfitrionului:

– Vă dați seama, cred, că aveți la dispoziție o excelentă secretară.

– Nu, nu, replică domnul Brooke, clătînând din cap, nu le pot lăsa pe tinerele domnișoare să se amestece în documentele mele. Sunt prea flușturatice.

Dorothea se simți jignită. Domnul Casaubon putea să creadă că unchiul ei avea anumite motive care-l îndreptățeau să arate ce gândea despre ea; dar remarca zăcea în mintea lui la fel de ușoară și fără conținut ca și aripioara ruptă a unei gâze, printre toate celelalte frânturi de gânduri învâlmășite acolo, și doar un curent întâmplător o făcuse să cadă tocmai asupra nepoatei.

Când cele două fete rămaseră singure în sufragerie, Celia comentă:

– Slut mai e și domnul Casaubon!

– Celia! este unul dintre bărbații cei mai distinși la înfățișare pe care i-am întâlnit. Aduce în mod remarcabil cu portretul lui John Locke. Are aceiași ochi adânciți în orbite.

– Și Locke avea doi negi cu păr?

– O, cred că da, dacă anumite persoane s-ar fi uitat la el, replică Dorothea, depărtându-se puțin.

– Domnul Casaubon este teribil de gălbejit.

– Cu atât mai bine. Presupun că tu admiri un bărbat cu tenul unui *cochon de lait*⁶.

– Dodo, exclamă Celia, privind-o cu mirare. Până azi nu am auzit asemenea comparație din gura ta.

– De ce-aș fi făcut-o, înainte de a mi se ivi prilejul? Este o comparație bună: cei doi termeni se potrivesc perfect.

Era clar că domnișoara Brooke își pierdea stăpânirea de sine, și așa judecă și Celia.

– Mă întreb de ce ești atât de pornită, Dorothea?

– E penibil din partea ta, Celia, că privești ființele omenești ca și cum ar fi niște simple animale, cu o găteală pe ele, și nu vezi niciodată sufletul măreț zugrăvit pe chipul unui om.

– Oare domnul Casaubon are un suflet măreț? întrebă Celia, nu fără o nuanță de naivă malițiozitate.

– Da, cred că are, rosti Dorothea, cu acel glas răspicat pe care-l dă o hotărâre de neclintit. Tot ce văd la el, corespunde cu broșura lui despre *Cosmologia biblică*.

– E zgârcit la vorbă, comentă Celia.

– Nu are cu cine să discute.

Celia gândi în taină: „Dorothea nutrește un dispreț total pentru Sir James Chettam; cred că nu o să-l accepte ca soț”. Și fata simți că era păcat. Nu se amăgise niciodată, știa ce urmărește baronetul. Uneori, e drept, gândise că poate Dodo nu ar face fericit un soț care nu i-ar împărtăși vederile și în adâncul inimii ei zăcea înăbușită impresia că soră-sa vădea prea multă cucernicie, primejdioasă pentru tihna familială. Noțiunile și scrupulele ei erau ca o mână de ace împrăstiate – te făceau să-ți fie teamă să pășești prin casă, și să te așezi sau chiar să mănânci.

Când domnișoara Brooke luă loc la măsuța de ceai, Sir James Chettam veni să se așeze lângă ea, fiindcă modul cum îi răspunsese nu i se păruse defel jignitor. De ce i s-ar fi părut? Avea încredere că va câștiga simpatia domnișoarei Brooke, și gândea că purtările unui om trebuie să-i reflecte clar simțămintele pentru ca persoanele cu preocupări preconcepute, credule sau neîncrezătoare, să nu le interpreteze după bunul lor plac. Pentru baronet Dorothea era o făptură de un farmec desăvârșit dar, firește, imaginația avea un rol cam mare în ce privește sentimentele lui pentru ea. Era făcut dintr-o excelentă plămadă omenească și înzestrat cu meritul rar de a ști că talentele lui, chiar dacă erau lăsate să zburde în voie, n-ar fi scos din albie nici cel mai firav pârliaș din comitat. De aceea era și atras de perspectiva unei soții pe care să o poată întreba: „Ce să facem?” în cutare sau cutare chestiune, o soție care să-și poată ajuta soțul cu argumente raționale și pe care averea personală s-o îndreptățească, totodată, să procedeze așa și nu altfel. Cât despre cucernicia din cale afară de mare atribuită domnișoarei Brooke, tânărul avea o idee foarte neclară despre ce înseamnă în realitate această înclinare și socotea că va pieri odată cu căsătoria. Pe scurt, simțea că se îndrăgostise de persoana potrivită și era gata să se lase serios dominat, jug pe care, la o adică, un bărbat putea să-l scuture când poftea. Lui Sir James nici prin gând nu-i trecea că o să simtă vreodată imboldul să scape de jugul acelei chipeșe fete, a cărei deșteptăciune îl fermeca. De ce nu? Mîntea unui bărbat, atîta cîtă are, păstrează totodată avantajul de a fi masculină, la fel cum cel mai scund

mesteacăn este mai înalt decât cel mai avântat palmier; până și ignoranța lui rămâne mai solidă.

Poate că *Sir James* nu ar fi fost în stare de o asemenea judecată, dar un soi de binevoitoare pronie cerească oferă până și celor mai molâi din fire puțin clei sau scrobeală, ca întăritor, sub forma tradiției.

– Îngăduiți-mi să sper că veți renunța la hotărârea aceea cu privire la cal, domnișoară Brooke, grăi statornicul ei admirator. Vă asigur eu, călăria este cel mai sănătos exercițiu fizic.

– Sunt conștientă de acest lucru, replică Dorothea, cu răceală. Cred că Celiei i-ar face bine dacă ar căpăta această deprindere.

– Dar sunteți o amazoană atât de desăvârșită...

– Scuzați-mă, am practicat foarte puțin echitația și aș fi lesne zvârlită de pe cal.

– Atunci, ăsta este un motiv ca să faceți și mai multe exerciții. Fiecare doamnă ar trebui să fie o amazoană desăvârșită ca să-și poată însoți soțul.

– Vedeți cât de mult diferă părerile noastre, *Sir James*. Eu m-am împăcat cu ideea că s-ar cuveni să nu fiu o amazoană desăvârșită așa că niciodată nu voi corespunde cu idealul dumneavoastră de doamnă.

Dorothea privea drept înaintea ei și vorbea repezit, fără să se sinchisească, aidoma unui băiețandru chipeș, ceea ce alcătuia un contrast amuzant cu amabilitatea plină de zel a admiratorului ei.

– Mi-ar face plăcere să cunosc motivele pentru care ați luat această crudă hotărâre. Nu e cu putință să socotiți echitația drept un lucru nepotrivit.

– Dar se prea poate să socotesc că nu e potrivită pentru mine.

– Vai, dar de ce? – exclamă *Sir James*, cu o tandră mustrare în glas.

Domnul Casaubon se apropiase de măsută, cu ceașca de ceai în mână și asculta.

– Nu trebuie să cercetăm cu prea multă curiozitate motivele care determină alegerea cuiva, interveni el, în felul lui măsurat. Domnișoara Brooke știe că ele pot deveni mai puțin puternice, dacă sunt exprimate: aroma pură se amestecă cu aerul mai vulgar. Trebuie să ferim de lumină sămânța care germinează.

Obrajii Dorotheei se colorară de plăcere, și fata înălță o privire recunoscătoare către vorbitor. Avea în fața ei un om capabil să înțeleagă o viață lăuntrică mai elevată și cu care s-ar fi putut stabili o anumită comuniune spirituală; ba chiar, un om care putea să lumineze un principiu, susținându-l cu cele mai intense cunoștințe; un om a cărui erudiție aproape că avea valoarea unei justificări a tot ce-ar fi crezut el.

Deductiile Dorotheei pot să pară exagerate, dar, să fim sinceri, în nicio perioadă a istoriei viața n-ar fi putut să pășească înainte, fără această

liberală îngăduință cu care se trag concluziile și care înlesnește încheierea căsătoriilor în pofida dificultăților create de civilizație. Oare a verificat cineva vreodată, infimul, fragilul păienjeniș al cunoștinței prematrimoniale?

– Negreșit, spuse bunul *Sir James*. Nimeni nu va insista ca domnișoara Brooke să dezvăluie motive pe care ar prefera să le treacă sub tăcere. Sunt sigur că motivele îi fac cinste.

Nu era câtuși de puțin gelos de interesul cu care Dorothea se uita la domnul Casaubon. Nu-i trecuse niciodată prin minte că o fată căreia el intenționa să-i ceară mâna ar putea să se sinchisească de un șoarece de bibliotecă, uscat, ajuns în pragul a cincizeci de ani – decât, firește, dacă l-ar fi privit cu interesul cucernic pe care i-l putea trezi un cleric de oarecare notorietate.

Dar, deoarece domnișoara Brooke era prinsă într-o conversație cu domnul Casaubon asupra clerului din cantonul Vaud, *Sir James* se dedică Ceiiei și discută cu aceasta despre sora ei; aminti de casa lui din Capitală și întrebă dacă domnișoarei Brooke îi displăcea Londra. Când nu se afla în preajma surorii sale, Celia vorbea destul de curgător și *Sir James* își spuse că, hotărât, cea mai mică dintre domnișoarele Brooke era tot atât de plăcută pe cât era de drăgălașă, cu toate că nu se putea spune despre ea că era așa cum susțineau unii – mai inteligentă și mai cu cap decât sora ei. Simțea că și-o dorește pe cea care, din toate privințele, era superioară, căci, în mod firesc, bărbatului îi plăcea să caute a cuceri ce e mai bun. Trebuie să fie cineva burlac până-n măduva oaselor ca să pretindă că nu are această ambiție.

⁵ *Robert Southey* (1774-1843), poet englez (n.t.)

⁶ Purcel de lapte (fr.) (n.t.)

III

*Zeiță, ce-a urmat, când Rafael,
Arhanghel îndatoritor...*

Eva

*Povestea-atent urma, și-o stăpânea
Respect adânc în cuget, când afla
Stranii și-nalte fapte.*

John Milton, *Paradisul pierdut*
(Cartea a VII-a)

Dacă s-ar fi nimerit într-adevăr ca domnul Casaubon să se gândească la domnișoara Brooke ca la o soție potrivită pentru el, argumentele care ar fi putut-o convinge să-i accepte propunerea erau încă de pe-acum sădite în mintea ei, iar până-n seara următoare ele înmuguriseră și înfloriseră. Pentru că cei doi avuseseră în cursul dimineții o lungă convorbire, în vreme ce Celia, căreia nu-i plăcea să vadă în preajma ei obrazul gălbejit și cu negi al domnului Casaubon, fugise la casa parohului să se joace cu copiii pastorului, prost-crescuți, dar voioși.

Între timp, Dorothea privise adânc în apa fără de zăgaz a minții domnului Casaubon, și zărise ogindite acolo, pe întinderi vagi și labirintice, toate calitățile cu care-l dăruia din plin ea însăși. Îi dezvăluise din experiența ei personală și înțelesese din vorbele lui dimensiunile măreței opere întreprinse de el, care se înfățișa tot ca un labirint atrăgător prin vastitatea ei.

Căci fusese la fel de instructiv ca și „îndatoritorul” arhanghel al lui Milton: împrumutând ceva din purtarea acestuia, îi povestise cum își luase pe umeri sarcina de a arăta (ceea ce se mai încercase și de către alții, dar nu atât de temeinic, nu cu aceea justețe a comparațiilor și cu buna orânduire a ideilor

spre care năzuia domnul Casaubon), anume că toate sistemele mitice sau ereziile mitice aflate în circulație pe întinsul lumii reprezintă doar forme corupte ale tradiției originare, revelate. Odată ce-și însușise un punct de vedere conform cu adevărul și-și consolidase această poziție, vastul câmp al construcțiilor mitice devenea inteligibil, ba chiar luminos, sub razele răsfrânte ale corespondențelor. Dar această bogată recoltă de date ce conțineau adevărul nu putea să fie strânsă ușor sau în pripă.

Însemnările lui alcătuiau de pe acum un formidabil șir de volume, dar sarcina cea mai grea urma să fie condensarea acelor rezultate, încă în curs de acumulare, și presarea lor, ca să încapă într-un singur raft, precum cărțile de început ale lui Hipocrat. Explicându-i această situație Dorotheei, domnul Casaubon se exprima aproape la fel cum ar fi făcut cu un confrate întru studii, fiindcă nu dispunea de două stiluri de conversație. E adevărat că, folosind o frază elină sau latină, o traducea totdeauna în engleză, cu o grijă scrupuloasă, dar probabil că așa ar fi procedat față de oricine. Un învățat cleric de provincie era deprins să gândească despre relațiile sale că sunt „lorzi, șevalieri și alți gentilomi și valoroși oameni, care au doar limitată conesața latinească”.

Dorothea era pe de-a-ntregul captivată de vastul orizont al acestei concepții. Aici era ceva care depășea superficialitățile literaturii învățate în școlile de fete: în fața ei sta un Bossuet⁷ în carne și oase, a cărui lucrare avea să împace cunoașterea completă cu evlavia pioasă; un modern sfânt Augustin, care îmbina gloria de teolog cu aceea de sfânt.

Pe figura domnului Casaubon sanctitatea părea la fel de clar întipărită ca și erudiția; Dorothea se simțea uneori îndemnată să-și deschidă inima și să discute lucruri despre care nu putuse vorbi cu niciuna dintre persoanele întâlnite până atunci la Tipton, mai cu seamă despre importanța secundară a formelor ecleziastice și a punctelor de credință, în comparație cu acea religie spirituală, acea comuniune a eului cu perfecțiunea divină, ce-i părea că este exprimată în cele mai bune cărți creștine din vremurile îndepărtate; și găsea în domnul Casaubon un ascultător care o înțelegea pe dată; el putea s-o asigure că este de acord, cu aceste vederi, când sunt temperate, după cuviință, de un înțelept conformism, și-i putea oferi exemple istorice încă necunoscute ei.

„Gândește la fel ca mine – își spunea Dorothea – sau mai degrabă, gândirea lui concepe o lume întregă, față de care gândul meu este doar o biată oglinjoară de doi penny. Și simțămintele lui, întreaga lui experiență, ce ocean întins, în comparație cu micul eleșteu!”

Pornind de la cuvinte și de la propriile ei stări sufletești, domnișoara Brooke, ca și oricare altă fată de vârsta ei nu șovăia să tragă concluzii. Semnele sunt lucruri mici ce pot fi măsurate, dar în ce privește interpretarea

lor, ea nu cunoaște limite, iar pentru acele fete pe care natura le-a înzestrat cu o fire duioasă și aprinsă, fiecare semn este capabil să stârnească uimire, speranță, credință, nemărginite precum cerul și colorate de un difuz degetar de materie, sub chipul cunoștinței. Nu se înșeală întotdeauna în chip grosolan, pentru că până și Simbad⁸ se poate să fi nimerit, datorită întâmplării, peste o descriere care se potrivea cu adevărul, iar raționamentele greșite îi ancorează uneori pe bieții muritori în concluzii juste: pornind de la mare îndepărtare de punctul adevărat, și înaintând cu tumbe și zig-zaguri, se întâmplă uneori să ajungem cu bine exact acolo unde s-ar cuveni să fim. Din faptul că domnișoara Brooke se pripea să-i acorde încrederea, nu rezultă clar că domnul Casaubon era nevrednic de ea.

Musafirul rămăsese la ei ceva mai mult decât intenționase, în urma unor ușoare insistențe ale domnului Brooke, care nu-i oferise altă momeală decât documentele lui asupra distrugerii mașinilor și arderii căpițelor. Domnul Casaubon fu invitat în bibliotecă, să se uite la vraful acela de acte, în vreme ce gazda lui culegea când unul, când altul, și le citea cu glas tare, pe sărite, și în mod întâmplător, însoțindu-și trecerea de la un pasaj neterminat la altul cu exclamația: „Da, asta e, dar ia te uită aici!” – și, în cele din urmă, le împinse pe toate la o parte ca să deschidă jurnalul călătoriilor întreprinse de el pe continent, în tinerețe.

– Ia te uită – e vorba despre Grecia. Rhamnus – ruinele cetății Rhamnus – ce mai, dumneata ești un mare elenist. Nu știu dacă ai închinat multe ceasuri de studiu topografiei. Am cheltuit nenumărate zile pentru toate astea – poftim, Heliconul. Ascultă aici: „În dimineața următoare am plecat spre Parnas, Parnasul cu două piscuri”. Tot volumul ăsta e despre Grecia, știi – domnul Brooke frunzărea jurnalul frecând cu degetul mare marginile foilor, în timp ce întindea volumul spre ascultător.

Domnul Casaubon era un auditor demn, dar cam trist; se ferea pe cât putea să se uite la cel mai mic amănunt documentar, dar nu arăta că se gândește la altceva sau că e nerăbdător să scape, ținând seama că dialogul acela dezlănat avea ca temă instituțiile țării și că omul care îl târa după el, silindu-i mintea s-o ia razna, nu era doar un amabil amfitrion, ci totodată un moșier și *custos rotulorum*⁹. Oare nu cumva gândul că domnul Brooke era unchiul Dorotheei îi dădea și el tăria să îndure?

Fără îndoială, părea tot mai înclinat să-i trezească Dorotheei pofta de vorbă, să o tragă de limbă, după cum își spunea Celia, iar când se uita la ea, chipul îi era adesea luminat de un zâmbet aidoma unei palide raze de soare într-o zi vântoasă. În dimineața următoare, înainte de plecare, pe când făcea o plăcută plimbare cu domnișoara Brooke de-a lungul terasei așternute cu pietriș, îi aminti că singurătatea nu-i pria, că simțea nevoia acelei voioase

tovărășii prin care tinerețea poate ușura sau îndulci truda serioasă a vârstei mature. Și rosti toate acestea cu grijă pentru înțelesul exact al fiecărui cuvânt, la fel ca un trimis diplomatic, ale cărui vorbe trebuiau să aibă rezultate concrete. Într-adevăr, domnul Casaubon nu era obișnuit să repete ori să-și revizuiască declarațiile care aveau un caracter practic sau personal. Atunci când ținea să amintească preferințele pe care și le mărturisise în mod bine gândit la 2 octombrie, să zicem, considera că e de ajuns să se refere la ele prin simpla menționare a datei respective, pornind de la propria sa memorie, care era un volum unde nota *vide supra*¹⁰ putea înlocui repetările, și nicidecum de la comunul, îndelung întrebuintatul registru-jurnal, care amintește doar scrieri uitate. Dar în cazul acesta, nu era probabil ca vreo confidență de-a domnului Casaubon să fie interpretată greșit, deoarece Dorothea auzea și reținea spusele lui cu interesul arzător al unei firi tinere și proaspete, pentru care fiecare notă nouă în experiența personală reprezintă o epocă.

Se făcuse ora trei, în frumoasa zi de toamnă înviorată de adieri, când domnul Casaubon plecă în trăsură spre casa lui parohială din Lowick, la numai cinci mile depărtare de Tipton; iar Dorothea, care își pusese boneta și șalul, pășea grăbită de-a lungul tufișurilor ori de-a curmezișul parcului, ca să poată hoinări prin pădurea învecinată, fără altă tovărășie decât aceea a lui Monk, marele câine Saint-Bernard, care le ocrotea totdeauna pe tinerele domnișoare în plimbările lor. Se înălțase dinaintea ei viziunea juvenilă a unui viitor ce-ar fi putut fi al ei, spre care privea înfiorată de speranță; și acum voia să bată nestingherită cărările acelui viitor întruchipat în propria ei imaginație. Pășea sprinten în aerul înviorător, culorile îi năvăleau în obraji și pălăria de pai (la care contemporanele noastre s-ar uita curioase ca la un coș demodat, ieșit din uz) îi căzu puțin pe spate. Poate că portretul tinerei fete ar fi prea sărac dacă am uita să amintim că avea părul castaniu, împletit în cozi plate și răsucite cu îndrăzneală la spate, ca să lase liber conturul capului, într-o vreme când opinia publică cerea ca zgârcenia naturii să fie *disimulată* de înalte baricade alcătuite din bucle frizate și din funde neîntâlnite la nicio altă rasă însemnată de pe glob, cu excepția Fijienilor. Această coafură reprezenta o particularitate a ascetismului domnișoarei Brooke. Dar ochii ei strălucitori nu aveau o expresie ascetică în timp ce stătea cu privirea ațintită în gol, cufundată în intensă ei meditație, fără să ia seama la ceea ce vedea, dar pătrunsă fără să vrea de splendoarea solemnă a după-amiezii cu dăre lungi de lumină, ce se prelingeau printre îndepărtatele șiruri de tei, ale căror umbre păreau să se stingă.

Toți oamenii tineri sau bătrâni (adică toți oamenii din acele vremuri premergătoare Reformei), ar fi socotit interesantă priveliștea aceea, dacă ar fi legat licărirea din ochii fetei și expresia ei însuflețită de banalele imagini ale

unei iubiri tinerești ce abia se trezește la viață: poeții au închinat destule versuri viselor țesute de Chloe¹¹ în jurul lui Strefon¹² pe care le-au considerat pline de farmec și duioșie, așa cum se cuvine să fie orice încredere izvorâtă din adâncul inimii.

Domnișoara Pippin, pierdută în adorarea tânărului Pumpkin și visând la nesfârșit o tovărășie ce n-ar obosi niciodată alcătuită o mică dramă de care tații și mamele noastre nu se mai săturau și care a fost jucată în costumele cele mai felurite. Era de-ajuns ca Pumpkin să aibă o siluetă care să reziste la neajunsurile vestei scurte și ale cozii de rândunică, și fiecare simțea că nu este numai firesc, dar și necesar pentru perfecțiunea feminității, ca o fată duioasă să fie pe dată convinsă de virtutea și de excepționala lui iscusință și, mai presus de orice, de sinceritatea desăvârșită a junelui. Dar poate că nicio persoană din cele în viață pe atunci – și, fără îndoială, niciunul dintre vecinii Tipton-ului – nu ar fi arătat înțelegere și nu ar fi suferit alături de o fată ale cărei idei despre căsătorie porneau de la entuziasmul trezit de meditațiile asupra țelurilor vieții. Un entuziasm aprins în primul rând de propria-i văpaie, pe care nu-l stimulau nici eleganța trusoului, sau modelul serviciului de masă și nici măcar onorurile și dulcile bucurii rezervate unei matroane înfloritoare.

În mintea Dorotheei se înfiripase gândul că domnul Casaubon ar putea dori să o ia de soție; ideea aceasta o mișca, o umplea de o recunoștință plină de respect. Câtă bunătate din partea lui! era aproape ca și cum un sol înaripat ar fi răsărit brusc la marginea potecii bătute de ea și i-ar fi întins mâna! De multă vreme o apăsa neclaritatea propriilor ei gânduri, ce-i pluteau în minte ca ceața dintr-o zi de vară, împiedicând-o să vadă cum ar putea face din existența ei ceva cu adevărat măreț. Ce ar fi putut să facă ea, ce s-ar fi cuvenit să facă? Nu se deosebea mult de orice femeie gata să-nmugurească, deși era dăruită cu o conștiință neobosită și cu o minte ce-și punea mereu întrebări care n-aveau cum să fie satisfăcute de o instrucțiune bună pentru fetișcane, asemănătoare cu chițăitul și judecata unui șoricel volubil. Dacă ar fi fost înclinată spre nerozie și îngâmfare, ar fi putut gândi că o tânără *lady* creștină, înstărită, își va găsi idealul vieții în acțiunile filantropice organizate prin sate și în patronarea clerului mai umil; că se va mulțumi să cunoască pe de rost *Personajele feminine ale Scripturii*, descoperind experiența personală a Sarei din *Vechiul Testament* și a lui Dorcas din *Evangelhie* și să-și îngrijească sufletul, aplecându-se asupra broderiei, în budoarul ei, având ca fundal perspectiva unei căsătorii cu un bărbat care, chiar dacă ar fi fost mai puțin auster decât ea, deoarece s-ar fi lăsat prins în treburi de neînțeles pentru un spirit cucernic, i-ar fi dat prilejul să se roage și să-l povățuiască la timpul potrivit. Biata Dorothea nu avea parte de asemenea bucurii. Adânca ei aplecare spre cele sufletești și îndatoririle pe care, deloc îngăduitoare cu ea

însăși, se forța să le împlinească, alcătuiau una dintre trăsăturile unei firi în același timp arzătoare, teoretică și fidelă propriilor ei idei.

Cu o asemenea fire, luptând să scape din chingile unei învățături înguste, îngrădită de o viață socială care nu părea altceva decât un labirint de meschinării, un vălmășag de poteci mărunte, încercuite între ziduri, ducând spre nicăieri, era fatal ca gesturile și hotărârile ei să treacă în ochii celor din jur drept exagerate și inconsecvente. Când un lucru i se părea bun, ținea să și-l justifice prin cunoștințe amănunțite, temeinice, și nicidecum să trăiască prefăcându-se că acceptă reguli gata puse în aplicare. În această arzătoare dorință de-a afla un suflet geamăn se revărsase până acum toată pasiunea ei tinerească; uniunea care o atrăgea era menită să o scape de supunere față de propria-i ignoranță, hărăzită unei fete, și să-i dăruiască libertatea de a recunoaște de bună voie o călăuză ce-avea să o ducă de mână pe un drum glorios.

„Atunci voi învăța totul”, își spunea, în timp ce pășea grăbită pe cărăriua șerpuită, îndreptându-se spre pădure. „Va fi de datoria mea să studiez ca să-l pot ajuta la marile lui lucrări. La noi lucrurile de fiecare zi se vor confunda cu acțiunile cele mai mărețe. Va fi ca și cum m-am măritat cu Pascal¹³. Voi învăța să văd adevărul în aceeași lumină în care l-au văzut oamenii mari. Și apoi, voi ști ce să fac când voi mai îmbătrâni: îmi voi da seama de ce a fost cu neputință să duci o viață măreață în timpul nostru, aici, în Anglia. Așa cum trăiesc acum nu am nicio certitudine că sunt de folos cuiva; orice-aș face, totul îmi apare ca și cum aș fi plecat într-o misiune la un popor a cărui limbă nu o cunosc – despre care n-aș ști altceva decât că ridică *cottage*¹⁴-uri bune – în privința aceasta nu încap nicio îndoială. Ah, sper să fiu în stare să-i ajut pe oameni să aibă locuințe bune în Lowick! Voi desena o sumedenie de planuri, în măsura în care o să am timp.”

Dorothea se scutură brusc din visarea ei și se muștră pentru că se avântase prea departe în calcule bazate pe întâmplări nesigure; dar după o cotitură a șoselei apărură, în galop mărunț, un călăreț și astfel fu scutită să se mai frământă pentru a-și alunga gândurile. Calul roib, bine țesălat, ca și cei doi *setteri* frumoși nu mai lăsau nicio îndoială asupra faptului că *Sir James Chettam* era călărețul. Căci o zări pe Dorothea, sări numaidecât de pe cal și-l lăasă în seama rândașului, apoi se apropie de ea; pe braț ținea ceva alb, la care *setterii* lătrau întărâtați.

– Ce încântare să vă întâlnesc, domnișoară Brooke, spuse gentilomul, scoțându-și pălăria și descoperindu-și părul blond, ușor ondulat. Întâmplarea mi-a oferit mai grabnic plăcerea la care năzuim.

Domnișoara Brooke fu săcâită de întrerupere. Baronetul acesta amabil, care era într-adevăr un soț potrivit pentru Celia, exagera necesitatea de

a fi pe placul surorii mai mari. Până și un viitor cumnat poate deveni o pacoste, dacă urmărește tot timpul să se înțeleagă prea bine cu tine și te aprobă chiar când îl contrazici. Gândul că săvârșise greșeala de a-i adresa *ei* omagiile sale nici nu-i trecea prin minte. Cu totul alte calcule îi absorbeau mintea. În clipa aceea tânărul era de prisos și atâta tot, iar mâinile lui cu gropițe îi făceau o impresie cu desăvârșire neplăcută. Furia pe care i-o stârnea o făcu să roșească și mai tare, și răspunse cu oarecare trufie la salutul lui.

Sir James interpretează schimbarea la față a fetei în modul cel mai îmbucurător pentru el și se gândi că niciodată domnișoara Brooke nu fusese mai atrăgătoare.

– Am adus un mic solicitant, zise el, sau mai curând, l-am adus să vadă dacă va fi aprobat, înainte de a depune petiție.

Arată micul obiect alb pe care-l ținea sub braț; un delicat cățel maltez, una dintre cele mai adorabile jucării ale naturii.

– Mi-e neplăcut să văd aceste făpturi, crescute doar ca să fie obiectele noastre de răsfăț, spuse Dorothea, ale cărei păreri se formau pe loc (așa cum se întâmpla cu toate părerile), sub influența mâniei.

– A, da' de ce? întrebă *Sir James*, în timp ce-și continuau plimbarea.

– Cred că tot răsfățul cu care îi deprindem nu-i face fericiți. Sunt prea neajutorți, ființa lor e prea plăpândă, o nevăstuică sau un șoarece, care-și asigură singuri traiul, sunt mai interesați. Îmi place să cred că animalele din preajma noastră au suflete, ca și noi, și ori își văd singure de treburi, ori pot să ne țină tovărășie, ca Monk al meu. Făpturile acestea sunt parazitare.

– Mă bucur nespus să aflu că nu vă plac, afirmă binevoitor *Sir James*. În viața mea n-aș ține animale de răsfăț, dar, de obicei, doamnele îndrăgesc acești câini maltezi. Hei, John, fii bun și ia câinele ăsta!

Cățelușul respins, al cărui nas era la fel de negru și expresiv ca și ochii, fu astfel înlăturat, de vreme ce domnișoara Brooke decretase că era mai bine ca nici să nu se fi născut. Dorothea simți însă nevoia unei explicații.

– Nu trebuie să judecați atitudinea Celiei după a mea. Cred că ei îi plac aceste mici bibelouri vii. A avut odată un *terrier* micuț la care ținea mult. Pe mine mă făcea nefericită, fiindcă mă temeam să nu-l calc. Sunt cam mioapă.

– Aveți o părere personală despre orice, domnișoară Brooke, și totdeauna o părere chibzuită.

Ce răspuns se mai putea da la un asemenea compliment stupid?

– Știți, vă invidiez pentru trăsătura asta, urmă *Sir James*, în timp ce-și continua plimbarea, cu pași cam repezi, fiindcă acesta era ritmul impus de Dorothea.

– Nu înțeleg prea bine ce vreți să spuneți.

– Vă invidiez pentru puterea de a vă forma o părere. Eu pot să am o părere despre anumite persoane. Știu când mi-e simpatic cineva. Dar în alte privințe, știți, adeseori îmi vine greu să iau hotărâri. Auzi lucruri cu mult miez care pledează și pro și contra.

– Sau care par cu miez. Poate că nu facem totdeauna deosebire dintre ceea ce e cuminte și fără minte.

Dorothea simți că se arăta cam dură.

– Exact, spuse *Sir James*. Dar dumneavoastră păreți înzestrată cu această putere de discernământ.

– Dimpotrivă, mi-e cu neputință să mă hotărăsc. Dar de vină e ignoranța. Calea cea mai bună se află totuși acolo, în fața mea, deși eu nu sunt în stare să o văd.

– Cred că puține persoane ar vedea-o mai iute... Știți, ieri Lovegood îmi spunea că aveți cele mai solide idei din lume în ce privește construirea de case pentru fermieri – socotea planul dumneavoastră absolut minunat, pentru o tânără doamnă. Aveți un adevărat geniu ca să folosesc cuvintele lui. Spunea că doriți ca domnul Brooke să clădească un nou șir de căsuțe, dar, după părerea lui, sunt prea puțin sorți ca unchiul dumneavoastră să cadă de acord. Știți, este tocmai unul dintre lucrurile pe care aș fi dornic să le fac, vreau să spun, pe moșia mea. M-aș simți tare bucuros să duc la îndeplinire acest plan al dumneavoastră, dacă mi-ați da voie să-l văd. Firește, sunt bani aruncați de pomană, de asta lumea se împotrivesc. Pentru că niciodată plugarii nu vor putea plăti o chirie pe măsura cheltuielilor ce s-au făcut, astfel încât ideea să poată da rezultate. Dar, la urma-urmei, merită să te apuci de treabă.

– Merită să te apuci de treabă! Da, într-adevăr! – exclamă cu energie Dorothea, uitând de tot ce-o săcâise înainte. Cred că merităm să fim alungați din locuințele noastre frumoase cu un bici împletit cu funii, noiăștia care-i lăsăm pe arendași să trăiască în cocinele din jur. Viața în căsuțe ar putea fi mai fericită decât a noastră, dacă acestea ar fi niște locuințe adevărate, potrivite pentru ființe omenești de la care pretindem îndatoriri și sentimente.

– Vreți să-mi arătați planul?

– Da, desigur. Vă încredințez că e plin de cusururi. Dar am examinat toate planurile de locuințe din cartea lui Loudon¹⁵ și le-am ales pe cele care-mi par mai bune. A, ce fericire ar fi să statornicim un model aici, prin împrejurimi! Mă gândesc că, în loc să avem un soi de Lazăr la porțile noastre, am izgoni cât mai departe de porțile parcului acestei case ce seamănă a cocini.

Dorothea era într-una din clipele ei cele mai bune. Dacă *Sir James*, în calitate de cumnat, ar fi clădit căsuțele model pe moșia lui, după aceea poate că s-ar fi construit unele la Lowick și multe, multe altele în diferite părți care ar fi vrut să le imite; ar fi fost ca și cum spiritul lui Oberlin¹⁶ ar fi plutit pe

deasupra parohiilor, spre a aduce frumusețe în viața sărăcimii!

Sir James se uită la toate planurile și luă unul cu el ca să se consulte cu Lovegood. Mai duse cu el și impresia măgulitoare că a crescut mult în ochii domnișoarei Brooke. Cățelușul maltez nu-i fu oferit Celiei; o greșeală la care Dorothea se gândi mai târziu cu surprindere, dar se dojeni pentru asta. Îl nedreptățise pe *Sir James*. La urma urmei, te simțeai mai bine dacă nu riscai să calci pe un cățel.

Celia era de față când se cercetară planurile și își dădu seama că *Sir James* își făcea iluzii. „Își închipuie că lui Dodo îi pasă de el, dar ei îi pasă doar de planuri. Totuși, nu sunt sigură că i-ar respinge propunerea, dacă ar lăsa-o să conducă ea totul și să-și înfăptuiască toate ideile. Și ce prost s-ar simți *Sir James*! Eu una nu pot suferi oamenii cu idei.”

Mezina simți o plăcere tainică să se lase în voia acestei antipatii. Nu îndrăznea să o declare fățiș surorii sale, căci ar fi însemnat să înfrunte primejdia unei demonstrații ce i-ar fi dovedit că este, sub o formă sau alta, ostilă oricărei îmbunătățiri. Când se ivea însă prilejul de a-și spune fără riscuri părerea, găsea o formă nimerită pentru a-i arăta Dorotheei greșelile ei; o cobora de pe piscurile unde o înălțase entuziasmul ei de rapsod, și-i amintea că oamenii o priveau, dar nu o ascultau. Celia nu era o fire năvalnică, era în stare să aștepte când avea ceva de spus, și replica ieșea întotdeauna de pe buzele ei în același staccato liniștit și egal. Când interlocutorii perorau răspicat și accentuau pompos asupra cuvintelor, ea se mărginea să le privească fața și trăsăturile. Nu putea niciodată să priceapă cum de niște persoane bine-crescute acceptă să-și deschidă gura în felul acela ridicol cerut de acest exercițiu vocal.

Nu se scurseseră decât câteva zile, când domnul Casaubon făcu iarăși o vizită matinală, în cursul căreia fu din nou invitat să cineze și să înnopteze la conac, în săptămâna următoare. Dorothea avu astfel prilejul să mai discute cu el de trei ori și se convinsese că prima ei impresie fusese întemeiată. Era tocmai cum și-l închipuise ea la început; aproape fiecare cuvânt al lui părea o pepită dintr-o mină de aur, sau o inscripție de pe ușa unui muzeu, care s-ar putea deschise, înfățișând tezaurele neamurilor trecute; iar încrederea aceasta în bogăția minții lui o înrăurea cu atât mai mult pe Dorothea, cu cât acum era vădit că vizitatorul venea de dragul ei. Acest om desăvârșit catadixea să se gândească la o fată ca ea și își dădea osteneala să-i vorbească, fără complimente absurde, ci apelând la înțelegerea ei, și corectând-o uneori într-un mod foarte instructiv. Ce tovarășie încântătoare! Domnul Casaubon părea chiar să n-aibă habar că mărunțișurile vieții de zi cu zi există; și nu se dădea niciodată la o flecăreală mărunță, așa cum au obiceiul bărbații greoi la minte, plăcută ca un tort de nuntă stătut, adus pe masă împreună cu izul din dulap.

Vorbea numai despre ceea ce îl interesa, sau de nu, tăcea și făcea o plecăciune, cu întristată bună-cuviință. Pentru Dorothea, atitudinea aceasta arăta că omul este în chip minunat el însuși, că-și înfrânează cucernic dorința de a părea altul, prefăcătorie ce tocește sufletul prin efortul pe care-l cere. Căci socotea elevația religioasă a domnului Casaubon cu mult superioară și o privea cu același respect plin de reverență cu care judeca intelectul și erudiția lui. De obicei el încuviința expresiile de evlavie ale fetei, rostind câte un citat potrivit. Își îngăduise să spună că în tinerețea lui fusese frământat de anumite conflicte spirituale; pe scurt, Dorothea își dădea seama că s-ar putea bizui pe înțelegerea, pe simpatia și îndrumarea lui. Era dezamăgită doar într-o privință, care alcătua una dintre temele ei favorite. Se părea că domnului Casaubon nici nu-i păsa de construcția locuințelor pentru fermieri și abătea discuția spre confortul din cale-afară de redus la vechilor case egiptene, ca și cum ar fi vrut prin aceasta să pună stavilă celor ce râvneau la un grad de confort prea ridicat. După ce pleca, Dorothea stăruia, cuprinsă de oarecare neliniște, asupra acestei indiferențe; mintea ei era foarte obișnuită să dezvolte argumente care arătau cum condițiile climatice variabile modifică necesitățile umane; iar un alt argument era ticăloșia despoților păgâni, recunoscută de toată lumea. Nu s-ar fi convenit să-i înfățișeze aceste argumente domnului Casaubon, când urma să mai vină în vizită?

Dar, cugetând mai mult, își spunea că se dovedea încrezută dacă-i cerea să-i dea atenție unui asemenea subiect; nu avea s-o dezaprobe, când se va ocupa de această problemă, în clipele ei de răgaz, așa cum e de așteptat de la alte femei să se preocupe de îmbrăcăminte sau de broderie; de bună seamă că nu i-ar fi interzis să se dedice acestei îndeletniciri, la momentul potrivit. Dorothea se simțea cam rușinată, atunci când, surprinsă, își dădu seama că alunecă în astfel de speculații. Dar unchiul ei fusese invitat să stea două zile la Lowick: era oare rezonabil să presupui că domnul Casaubon se desfăta în tovărășia domnului Brooke, doar de dragul lui, cu sau fără documente?

Între timp, această mică dezamăgire o făcea să fie și mai încântată de repeziciunea cu care *Sir James Chettam* voia să traducă în fapt înnoirile dorite de ea. Venea mult mai des decât domnul Casaubon, și Dorothea nu-l mai găsea antipatic, din ziua când se arătase sincer preocupat de proiectul ei: fiindcă se și apucase – cu multă pricepere – să aplice ideile lui Lovegood și era încântător de supus. Fata propunea să se clădească două case în care să fie mutate două familii, din vechile lor cocioabe, care puteau fi dăruitate pentru ca noile locuințe să fie ridicate pe același loc. *Sir James* rostise „Exact”, și ea știuse foarte bine să adopte cuvântul acela.

Negreșit, oameni de felul acesta, care aveau atât de puține idei spontane, puteau deveni membri foarte utili ai societății, odată ajunși sub o

luminată cârmuire feminină și dacă se dovedeau norocoși în alegerea cumnatelor! Ar fi fost greu de spus dacă Dorothea se încăpățâna cu tot dinadinsul să nu vadă că, în ceea ce o privea, s-ar fi putut să fie în joc și o altfel de alegere. Dar, deocamdată, viața îi era plină de speranță și de acțiune; nu numai că se gândea la planurile ei, dar mai și scotea din rafturile bibliotecii cărți erudite și citea de zor o sumă de lucrări (ca să poată fi ceva mai puțin ignorantă în discuțiile cu domnul Casaubon); iar la răstimpuri, simțea cum o chinuiesc și anumite scrupule, căci se întreba dacă nu cumva înălța nesăbuit în slăvi aceste sărmane strădanii ale ei și dacă nu le contempla cu acea mulțumire de sine care este osânda din urmă a ignoranței și nesocotinței.

7 Jacques Bénigne Bossuet (1627-1704), episcop și scriitor francez. Predicile și cuvântările funebre care alcătuiesc cea mai importantă parte a operei sale sunt exemple de măiestrie oratorică (n.t.)

8 Personaj din *O mie și una de nopți*, eroul mai multor călătorii fabuloase (n.t.)

9 Paznicul manuscriselor (n.t.)

10 Vezi mai sus (lat.) (n.t.)

11 Personaje din poemele idilice franceze (n.t.)

12 Personaje din poemele idilice franceze (n.t.)

13 Blaise Pascal (1623-1662), celebru matematician, fizician, scriitor și filozof francez. Gândirea sa oscilează între raționalism și scepticism, între știință și religie (n.t.)

14 Căsuțe (n.t.)

15 John Claudius Loudon (1783-1843), botanist englez, autor al unei *Enciclopedii a caselor de țară, fermelor și arhitecturii vilelor* (n.t.).

16 Jean Frédéric Oberlin (1740-1826), ecleziast alsacian, care a adus unele îmbunătățiri în viața enoriașilor din districtul său (n.t.).

IV

Primul gentilom:

Din fapte, singuri lanț ne făurim.

Al doilea gentilom:

*Prea înțelept grăiești, dar cred că
lumea e cea ce-aduce fierul.*

– *Sir James* pare hotărât să-ți împlinească toate dorințele, zise Celia, în timp ce se îndreptau spre casă, în trăsură, după ce cercetaseră locul noilor căsuțe.

– E un om bun și mai chibzuit decât ți-ai putea închipui, răspunse Dorothea, fără a-și cântări vorbele.

– Vrei să spui că pare un nătăfleş.

– Nu, nu, zise Dorothea, adunându-și gândurile și punând o clipă mâna pe brațul surorii ei; dar nu discută cu egală pricepere despre orice subiect.

– Cred că nimeni nu izbutește așa ceva, afară de persoanele antipatice, răspunse Celia cu tonul ei obișnuit, ce aducea cu torsul pisicii. Trebuie să fie cumplit să trăiești alături de un asemenea om. Ia gândește-te o clipă: să-l suporti tot timpul: la gustarea de dimineață, și mereu, mereu.

Dorothea râse.

– O, Kitty, ești o ființă minunată!

O ciupi pe Celia de bărbie; se simțea veselă și-și îngăduia s-o considere pe sora ei o ființă cuceritoare și plină de farmec, menită să devină în viața de apoi un veșnic heruvim, și care nu avea mai multă nevoie de izbăvire decât o veveriță – dacă asemenea afirmație nu ar fi însemnat o greșeală doctrinară.

– Firește că oamenii nu trebuie să rostească totdeauna vorbe cu miez. Numai că atunci când încearcă să le spună, ajungi să-ți dai seama de ce le

poate mintea.

– Vrei să spui că *Sir James* încearcă și să dă greș?

– Vorbesc în general. De ce-mi ții predici despre *Sir James*? Doar nu și-a propus ca Țel în viață să-mi fie mie pe plac.

– Ei, haide, Dodo, poți să crezi sincer una ca asta?

– Desigur. Se gândește la mine ca la viitoarea lui cumnată – atâta tot.

Dorothea nu făcuse până atunci o asemenea aluzie; din pricina unei anumite sfieli care domnea între cele două surori, asemenea subiecte nu erau atinse, până când vreo întâmplare hotărâtoare le aducea în discuție. Celia roși, dar răspunse numaidecât:

– Te rog să nu mai stărui în această greșală, Dodo. Zilele trecute, în timp ce mă pieptănam, Tantripp mi-a spus că servitorul lui *Sir James* a aflat de la camerista doamnei Cadwallader că *Sir James* urmează să se însoare cu cea mai mare dintre surorile Brooke.

– Cum de-i permiți lui Tantripp să repete asemenea bârfeli, Celia? exclamă indignată Dorothea, cu atât mai furioasă cu cât anumite detalii îngropate în memoria ei se trezeau la viață pentru a confirma o descoperire nedorită. Pesemne că tu ai întrebat-o. E degradant.

– Nu văd niciun rău în faptul că Tantripp stă de vorbă cu mine. E mai bine să auzi ce spune lumea. Vezi ce greșeli faci dacă-ți bagi în cap anumite idei. Sunt absolut sigură că *Sir James* intenționează să-ți ceară mâna și crede că nu-l vei respinge, mai cu seamă de când ai fost atât de drăguță cu el pe tema planurilor. Și unchiul, de asemenea, știu că și el se așteaptă la asta. Oricine poate să vadă că *Sir James* e îndrăgostit lulea de tine.

Schimbarea iscată de aceste cuvinte în mintea Dorotheei era atât de puternică și de dureroasă, încât din ochi îi izvorî un șuvoi de lacrimi. Planurile la care ținuse atât de mulți stârneau de astă dată o mare amărăciune; se gândi cu dezgust cu câtă înfumurare crezuse *Sir James* că ea îi recunoaște dreptul de a se considera pretendentul ei. Mai era jignită și din pricina Celiei.

– Cum a putut să se aștepte la una ca asta? izbucni ea cu furie. Nu am avut niciodată păreri comune, decât pe tema acelor căsuțe; mai înainte abia dacă m-am arătat politicoasă cu el.

– Dar de-atunci încolo i-ai arătat multă bunăvoință; a început să se simtă cât se poate de sigur că ții la el.

– Să țin la el? Celia! Cum de poți folosi asemenea expresii odioase? Dorothea se înfierbântase.

– Vai de mine, Dorothea, presupun că ar fi normal din partea ta să ții la un bărbat pe care l-ai accepta ca soț.

– E jignitor pentru mine să afirmi că *Sir James* a putut crede că țin la el. Pe lângă aceasta, nu este cuvântul nimerit pentru simțământul ce s-ar cădea

să-l nutresc față de bărbatul pe care l-aș accepta ca soț.

– Ei, îmi pare rău de bietul *Sir James*. Am găsit de cuviință să-ți spun fiindcă tu mergi înainte, așa cum faci totdeauna, fără să-ți dai seama unde te afli și calci exact unde nu trebuie. Totdeauna vezi ce nu vede nimeni altul, nimeni nu-ți poate intra în voie și totuși niciodată nu reușești să vezi ceea ce este limpede ca lumina zilei. Așa ești tu de felul tău, Dodo.

Fără îndoială, exista ceva care-i insufla Căliei un curaj neobișnuit; nu-și cruța sora, de care uneori se temea. Cine știe ce critici întemeiate ne poate aduce la un moment dat Pisu, măța, nouă, ființelor înzestrate cu capacitatea de a face speculații mai vaste?

– E foarte penibil, zise Dorothea, simțindu-se de parcă ar fi fost biciuită. Nu mă mai pot ocupa de căsuțe. Trebuie să fiu grosolană cu el. Trebuie să-i spun că nu mai vreau s-aud de ele. Foarte penibil!

Ochii i se umplură iarăși de lacrimi.

– Stai puțin. Mai gândește-te la treaba asta. Știi că pleacă pentru o zi sau două, ca să-și vadă sora. N-o să fie nimeni acolo, afară de Lovegood, se îmbună Celia. Sărmană Dodo, urmă ea, într-un amabil staccato. Îți vine tare greu: dar e mania ta să desenezi planuri.

– Să desenez planuri! Crezi că-mi pasă de casele semenilor mei doar așa, dintr-o toană de copil? E posibil să greșesc. Cum poate cineva să înfăptuiască un lucru într-un spirit nobil, creștinesc, când trăiește printre oameni care au asemenea gânduri meschine?

Nu mai rostiră niciun cuvânt; Dorothea era mult prea zdruncinată ca să-și mai redobândească stăpânirea de sine și să arate prin purtarea ei că-și recunoaște greșeala. Înclină mai degrabă să acuze intolerabila îngustime de vederi și miopia societății din jur; iar Celia nu mai era veșnicul heruvim, ci un ghimpe în sufletul ei, o *nullifidiana*¹⁷, albă și trandafirie, mai rea decât oricare personaj deprimant din *Călătoria pelerinului*¹⁸.

Auzi, mania de a desena planuri! Ce mai valora viața, ce credință măreață mai era posibilă, de vreme ce faptele se ofileau, de pe urma lor nu rămânea decât pleavă, o păstaie seacă? Când coborî din trăsură, obrajii îi pâliseră și pleoapele îi erau roșii. Era însăși icoana suferinței, și când unchiul o întâlni în hol, ar fi avut de ce să fie îngrijorat, dacă Celia nu ar fi stat atât de aproape de ea; arăta nespuse de drăgălașă și de calmă, încât domnul Brooke trase concluzia că lacrimile Dorotei se datorau cucerniciei ei exagerate. Când fuseseră ele plecate, domnul Brooke se întorsese dintr-o călătorie pe care o făcuse în capitala comitatului, în legătură cu o petiție prin care se cerea grațierea unui criminal.

– Ei, dragele mele, rosti el cu blândețe, când se apropiară să-l sărute, sper că nu s-a întâmplat nimic neplăcut în lipsa mea.

– Nu, unchiule, răspunse Celia, am fost până la Freshitt să ne uităm la căsuțe. Ne-am gândit că ai să vii acasă la prânz.

– Am luat masa de prânz la Lowick – nu știați că am trecut prin Lowick? Și am adus câteva broșuri pentru tine, Dorothea – vezi că sunt pe masa din bibliotecă.

S-ar fi zis că prin trupul Dorotheei trecu în acea clipă un curent electric; fiori de așteptare se treziră în locul disperării care o copleșise. Erau niște broșuri despre primele perioade din istoria Bisericii. Gândurile apăsătoare provocate de Celia, Tantripp și *Sir James* se spulberară și Dorothea porni glonț spre bibliotecă; Celia urcă la etaj. Domnul Brooke fu reținut de un bilet pe care-l primise, dar când intră iarăși în bibliotecă, o găsi pe Dorothea cufundată în lectura uneia dintre broșuri, ce avea pe margini însemnări făcute de mâna domnului Casaubon; îi sorbea conținutul cu atâta ardoare, de parcă ar fi sorbit mireasma unui buchet proaspăt, după o plimbare mohorâtă, pe un teren uscat și fierbinte.

Tipton și Freshitt erau departe, ca și trista ei slăbiciune de a fi nimerit exact acolo unde nu trebuie, în drumul către Noul Ierusalim.

Domnul Brooke se așează în fotoliul lui, cu căinții de-o parte și de alta, și-și întinse picioarele spre focul din cămin; flacăra scăzuse, iar jarul alcătuia o fascinantă masă incandescentă; domnul Brooke își frecă tihnit mâinile și câtă foarte blajin spre Dorothea, cu un aer nevinovat, ca și cum n-ar fi avut nimic deosebit de spus. De îndată ce-și dădu seama de prezența unchiului, Dorothea închise broșura și se ridică, dând să plece. De obicei ar fi interesat-o și rezultatul milostivei intervenții făcute de unchiul ei în favoarea criminalului; dar după tulburarea prin care trecuse nu de mult, gândul îi era departe.

– M-am întors pe la Lowick, știi, vorbi domnul Brooke, nu ca și cum ar fi avut intenția să o rețină, ci împins de obișnuita lui tendință de a se repeta. Acest principiu fundamental al vorbirii omenești se vădea mereu în spusele domnului Brooke. Am prânzit acolo și am văzut biblioteca lui Casaubon, și alte lucruri de soiul ăsta. Când mergi cu trăsura, frigul e tăios ca un cuțit. Nu vrei să iei loc, draga mea?

Dorothea era ispitită să primească invitația. Uneori, când se întâmpla ca felul superficial de a lua lucrurile al unchiului ei să n-o scoată din fire, îl găsea mai curând liniștitor. Își scoase haina și boneta și se așează pe scaun în fața lui; se bucura de strălucirea jarului, dar își ferea ochii, înălțându-și mâinile frumoase în chip de paravan. Nu erau mâini subțiri sau mici, ci puternice, feminine, materne. Părea că le ține ridicate, invocând împlinirea dorinței ei arzătoare de a cunoaște și a gândi, năzuință care, în atmosfera neprietenoasă de la Tipton și Freshitt nu-i adusese altceva decât plânsul și

pleoapele înroșite.

Își aminti acum de răufăcătorul osândit.

– Ce vești ai adus despre hoțul de oi, unchiule?

– Cine, bietul Bunch? ei, se pare că nu-l putem scoate din temniță; urmează să fie spânzurat.

Fruntea Dorotheei se înnegură: nu încuviința așa ceva și-i era milă.

– Spânzurat, știi, explică domnul Brooke, clătînând din cap liniștit. Sărmanul Romilly! El ne-ar fi ajutat. Îl cunoșteam. Casaubon nu-l cunoștea pe Romilly. Se cam înfundă în cărți, știi, asta face Casaubon.

– Când un om stăpânește o mare erudiție și scrie o operă capitală, firește că trebuie să renunțe să se vadă mult cu semenii lui. Cum ar mai putea să-și facă noi relații?

– Ai dreptate. Dar cu asemenea trai un bărbat lâncezește, știi doar. Și eu am fost toată viața un holtei, însă nu-mi stă în fire să lâncezesc vreodată; așa sunt eu de felul meu: umblu de colo până colo și mă apuc de ce-mi vine. Niciodată n-am amorțit, dar văd bine că asta face Casaubon, știi. Are nevoie de tovarășia cuiva – da, de o tovarășie, știi.

– Ar fi o mare cinste pentru oricine să fie tovarășa lui, rosti cu energie Dorothea.

– Ți-e simpatic, ai?, întrebă domnul Brooke, fără a-și arăta deloc mirarea sau altă emoție. Ei, uite ce e, îl cunosc pe Casaubon de zece ani, chiar din ceasul când a venit la Lowick. Dar n-am scos niciodată nimic de la el – niciun fel de idei, știi. Oricum, e un bărbat clasa întâi și poate ajunge episcop – sau ceva de felul ăsta, știi, dacă Peel rămâne la putere. Și are o părere foarte frumoasă despre tine, draga mea.

Dorothea nu era în stare să scoată un cuvânt.

– Fapt este că, într-adevăr, te apreciază foarte mult. El se exprimă neobișnuit de bine, știi, așa vorbește Casaubon. Mi s-a adresat mie, întrucât tu ești nevârstnică. Pe scurt, i-am făgăduit că am să-ți vorbesc, deși i-am spus că eu nu cred să aibă sorți de izbândă. Eram obligat să-i afirm asta: „Nepoata mea e foarte tânără”, i-am zis și așa mai departe. Oricum, în două cuvinte, mi-a cerut voie să-ți propună să fii soția lui – soție, știi – zise domnul Brooke, clătînând din cap în semn de explicație. Am socotit mai nimerit să-ți spun, draga mea.

Nimeni nu ar fi putut să descopere vreo notă de îngrijorare în vocea domnului Brooke, dar dorea sincer să afle cam care erau intențiile nepotei sale, astfel încât, dacă ar fi avut nevoie de vreun sfat, să i-l poată da la timpul potrivit. Simțămintele pe care le putea încerca el, în calitate de magistrat care văzuse și auzise atâtea, erau cu totul și cu totul blajine. Deoarece Dorothea nu se pronunța imediat, repetă:

– Am socotit mai nimerit să-ți spun, draga mea.

– Îți mulțumesc, unchiule, rosti Dorothea cu glas limpede și neșovăielnic. Îi sunt foarte recunoscătoare domnului Casaubon. Dacă îmi va cere oficial mâna, voi accepta. Îl admir și îl stimez mai mult decât pe oricare alt bărbat pe care-l cunosc.

Domnul Brooke făcu o mică pauză și apoi rosti cu voce scăzută și tărăgănată.

– Aa? Binee! E o partidă bună, în anumite privințe. Dar, ce mai, și Chettam este o partidă bună. Pământurile noastre se învecinează. Nu o să mă împotrivesc niciodată dorințelor tale, scumpa mea, când e vorba de căsătorie și alte asemenea lucruri. Oamenii trebuie să procedeze după cum îi taie capul, dar până la un anumit punct, știi. Asta am spus întotdeauna: până la un anumit punct. Doresc să faci un mariaj bun, și am motive serioase să cred că Chettam vrea să te ia de nevestă. Îți menționez și amănuntul ăsta.

– Ar fi cu neputință să mă mărit vreodată cu *Sir James Chettam*, rosti Dorothea. Dacă se gândește să se însoare cu mine, face o mare greșală.

– Asta este, vezi. Nu poți ști niciodată. Uite, eu unul aș fi crezut că Chettam este tocmai genul de bărbat menit să câștige simpatia unei femei.

– Te rog să nu-mi pomenești de el în această calitate, unchiule, spuse Dorothea, simțind că începe să-și iasă din nou din fire.

Domnul Brooke se miră și simți că femeile alcătuiesc un nesecat subiect de studiu, de vreme ce nici măcar la vârsta lui nu putea să prevadă felul cum vor primi un anumit lucru. Poftim, un ins ca Chettam, și să n-aibă nicio șansă!

– Bine, și-acum să vorbim de Casaubon. Nu-i nicio grabă – vreau să spun, din partea ta. E adevărat, fiecare an care se adaugă se va cunoaște pe figura lui. A trecut de patruzeci și cinci de ani, știi. Aș zice că este cu douăzeci și șapte de ani mai bătrân decât tine. Negreșit – dacă ții la învățătură, la poziția socială, și la soiul ăsta de lucruri... de, omul nu le poate avea pe toate. Și are un venit bun, are o proprietate frumoasă, independentă de Biserică – da, venitul lui e bun. Totuși, nu mai e tânăr și nu trebuie să-ți ascund, scumpa mea, eu cred că n-are o sănătate de fier. Altceva care să fie împotriva lui nu știu.

– Nu aș vrea să am un soț de aceeași vârstă cu mine – răspunse Dorothea cu o gravă hotărâre în glas. Îmi doresc un soț care să fie mai presus de mine în privința judecății și a tuturor cunoștințelor posibile.

Domnul Brooke repetă blânda lui exclamație:

– Aaa! Credeam că ții la părerea ta mai mult decât țin majoritatea fetelor. Credeam că-ți place să ai păreri proprii – îți place, știi.

– Nu-mi pot închipui cum aș putea trăi fără să am păreri proprii, dar

aș dori să am argumente temeinice pentru a le susține, și un bărbat înțelept m-ar putea ajuta să-mi dau seama care sunt ideile cele mai întemeiate și să trăiesc după cum cer ele.

– Foarte adevărat. Mi-ai expus situația cât se poate de clar. Mai clar nici că se putea, cu anticipație. Dar lucrurile mai prezintă unele ciudățenii, continuă domnul Brooke, a cărui conștiință se simțea îndemnată să facă tot ce-i stă în puteri pentru nepoata lui, în împrejurarea de față. Viața nu este turnată într-un singur tipar, nici nu este croită după o regulă fixă cu rigla, și așa mai departe. Eu unul nu m-am însurat vreodată și asta-ți va prii, ție și viitoarei tale familii. Fapt este că niciodată n-am iubit de-ajuns vreo ființă ca să-mi pun gâtul în laț pentru ea. Căsnicia este un laț, știi tu. Și mai trebuie să ții seama de firea fiecăruia. Fiecare își are pornirile lui. Iar unui bărbat îi place să fie el stăpânul.

– Știu că trebuie să mă aștept la unele încercări, unchiule. Căsătoria este o stare care îți cere să îndeplinești îndatoriri mai înalte. Niciodată nu am privit-o drept o simplă comoditate personală, mărturisi sărmăna Dorothea.

– Ei, tu nu ții la lux, la trai pe picior mare, baluri, dineuri și alte asemenea. Îmi dau seama că firea ta se apropie mai mult de cea a lui Casaubon decât de a lui Chettam. Și vei face după pofta inimii tale, scumpa mea. Nu-i voi pune bețe-n roate lui Casaubon, ți-am spus-o de la bun început, pentru că niciodată n-ai de unde să știi cum o să iasă până la urmă. Nu ai aceleași gusturi ca toate celelalte tinere fete, iar un eclesiast și un cărturar, care s-ar putea să ajungă episcop, și altele de felul ăsta, ar putea fi mai potrivit pentru tine decât Chettam. Chettam este un băiat bun, un om inimos; dar nu face mare ispravă pe tărâmul ideilor. Eu mă dădeam în vânt după ele, la vârsta lui. Dar mai e și vederea lui Casaubon. Cred că și-a cam stricat ochii, de prea mult citit.

– Voi fi cu atât mai fericită, unchiule, cu cât voi avea mai multe prilejuri de a-l ajuta, rosti cu înflăcărare Dorothea.

– Văd că hotărârea ta e luată. Bine, draga mea, fapt este că am în buzunar o scrisoare pentru tine. Domnul Brooke înmână Dorotheei scrisoarea, dar când fata se ridică să plece, adăugă: Nu e niciun zor, scumpa mea. Mai chibzuiește la alegerea asta, știi.

După ce Dorothea ieși, domnul Brooke reflectă că, fără îndoială, vorbise răspicat: îi înfățișase riscurile căsniciei într-un mod impresionant. Asta era datoria lui. Cât privește pretenția de a fi înțelept în locul tinerilor, niciun soi de unchi, oricât de mult ar fi călătorit în tinerețea lui, oricât s-ar fi pătruns el de ideile noi și ar fi cinat cu celebrițăți azi răposate, nu putea să decidă ce fel de căsnicie avea să fie mai fericită pentru o fată care preferă să se mărite cu Casaubon și nu cu Chettam. Pe scurt, femeia reprezenta o

problemă care, întrucât mintea domnului Brooke nu o putea rezolva cu niciun chip, nu putea fi mai puțin complicată decât mișcarea de revoluție a unui corp solid de formă neregulată.

¹⁷ Făptură lipsită de credință (lat.) (n.t.)

¹⁸ Poem religios, operă a poetului englez *John Bunyan* (1628-1678) (n.t.)

V

*Cei dedicați întru totul studiului au
îndeobște sănătatea tulburată de
gută, cataruri, reumatisme, cașexie,
digestie leneșă, vedere slabă, piatră
la rinichi și colici, accidente
vasculare, amețeli, vânturi, oftică și
toate maladiile asemănătoare care
se trag din prea mult sedentarism:
sunt mai toți sfrijiți, uscățivi,
gălbejiți... și asta din pricină că
trudesc fără măsură și studiază din
cale-afară de mult. Dacă nu credeți
în adevărul acestor constatări,
uitați-vă la marile lucruri ale lui
Tostatus și Toma de Aquino și
spuneți-mi dacă oamenii aceștia se
străduiau mult sau ba.*

Burton, *Anatomia melancoliei*
Partea 1 S. 2

Iată scrisoarea domnului Casaubon:

„Scumpa mea domnișoară Brooke,

Tutorele dumneavoastră mi-a permis să vă scriu și să abordez o temă care-mi stă la inimă mai presus de orice altceva. Sunt încredințat că nu greșesc atunci când recunosc că există o legătură mai profundă decât cea născută din coincidență în faptul că în viața mea conștiința unei anumite necesități s-a trezit odată cu posibilitatea de a face cunoștință cu dumneavoastră. Pentru că,

din primul ceas al întâlnirii noastre, am avut impresia că sunteți strălucit de potrivită și poate singura în măsură să răspundă acelei necesități (corelată, așa spune cu o asemenea înflăcărare afectivă, încât până și preocupările manifestate de mine pentru o operă prea deosebită ca să fie abandonată nu au putut întotdeauna să o mascheze); de atunci, ori de câte ori am avut prilejul să vă observ, această impresie s-a adâncit și m-a convins și mai puternic de aceea potrivire pe care mintea mea o anticipase, trezindu-mi odată pentru totdeauna sentimentele la care m-am referit. Conversațiile noastre v-au făcut, cred, suficient de clare genul meu de viață și țelurile mele: un gen care nu se potrivește, sunt pe deplin conștient, cu mințile mai de rând. Dar în persoana dumneavoastră, am aflat o elevație de gândire și o capacitate de devotament pe care până astăzi nu le vedeam întovărășindu-se fie cu floarea tinereții, fie cu acele grații ale sexului frumos ce deopotrivă izbutesc să asigure și să sporească distincția când sunt îmbinate, cum se întâmplă îndeosebi în ființa dumneavoastră, cu însușirile spirituale arătate mai înainte. Mărturisesc că speranțele mele de a întâlni această rară îmbinare de elemente, în același timp solide și atrăgătoare, în stare să ofere ajutor în munci mai profunde și să învâluie în farmec ceasurile de răgaz, au fost depășite; dacă întâmplarea n-ar fi făcut să vă cunosc (ceea ce, dați-mi voie din nou să vă spun, sunt încredințat că nu se datorește unei coincidențe superficiale, ci corelației providențiale a unor etape în împlinirea unui plan de existență), probabil că mi-aș fi trăit viața până în cel din urmă ceas fără a face vreo încercare de a-mi lumina singurătatea printr-o uniune matrimonială.

Astfel se înfățișează, scumpa mea domnișoară Brooke, starea simțămintelor mele, și mă bizui pe binevoitoarea dumneavoastră indulgență, hazardându-mă să vă întreb, în ce măsură simțirile dumneavoastră sunt de natură să confirme fericitele mele presimțăminte.

Aș considera drept un suprem dar providențial să fiu acceptat de dumneavoastră ca soț și străjer pământesc al bunei voastre stări. În schimb, v-aș putea oferi o afecțiune până acum neirosită, precum și credincioasa închinare a unei vieți care, deși nu are în față o lungă desfășurare, nu a lăsat în urmă pagini unde, cel ce le-ar răsfoi, ar putea găsi însemnări menite să stârneasă, pe drept cuvânt, amărăciunea sau rușinea. Aștept expresia simțămintelor dumneavoastră cu o neliniște pe care înțelepciunea (dacă ar fi cu putință), ar avea datoria să o abată printr-o muncă și mai sânguincioasă ca de obicei. Dar în acest domeniu al experienței umane sunt încă tânăr și, anticipând eventualitatea unui rezultat nefavorabil, nu pot simți decât că resemnarea la singurătate va fi pentru mine și mai grea după vremelnica rază de lumină a speranței.

În orice caz, voi rămâne

Dorothea tremură toată când citi această scrisoare, apoi căzu în genunchi, își îngropă fața în palme și suspină. Nu avea puterea să se roage; copleșită de șuvoiul acestei grave emoții, în mijlocul căreia gândurile deveneau inconsistente și imaginile pluteau nesigure, nu putea decât să se agațe, cu o copilărească supunere, de o conștiință divină, care să-i ofere reazemul ei. Rămăsese astfel până ce sosi vremea să se îmbrace pentru cină.

Cum i-ar fi putut trece prin cap să cerceteze scrisoarea, să se uite la ea cu un ochi critic, analizând în ce măsură alcătuia o declarație de dragoste? Sufletu-i era în întregime stăpânit de gândul că o viață mai plină se deschidea înaintea ei; se simțea ca o neofită pe cale să urce o treaptă mai înaltă a inițierii. Urma să capete spațiu deschis pentru energiile ei care se zbăteau neajutorate, încetoșate și apăsate de propria ei ignoranță, de suficiența meschină a deprinderilor lumești.

Acum avea să fie capabilă să-și închine viața unor îndatoriri cuprinzătoare și totuși clar definite; acum avea să i se îngăduie a trăi mereu în lumina unui spirit față de care nutrea un adânc respect. În această speranță se amesteca și o licărire de încântare și orgoliu – o bucuroasă mirare feciorelnică pentru că fusese aleasă de bărbatul pe care și ea, în admirația ei, îl alesese. Toată pasiunea Dorotheei era filtrată printr-o minte care se zbătea către o viață ideală; feminitatea-i transfigurată iradia asupra primului obiect ce se nimerea în raza ei. Entuziasmul cu care înclinația ei se transformă în hotărâre neclintită era sporit și de micile întâmplări ale zilei, ce-i stârniseră nemulțumiri față de actuala stare.

După cină, pe când Celia interpreta o „arie cu variațiuni”, un fel de clinchet melodios care simboliza partea artistică din educația rezervată tinerelor domnișoare, Dorothea urcă în odaia ei, ca să răspundă la scrisoarea domnului Casaubon. Ce rost avea să amâne răspunsul? Îl rescrise de trei ori, nu fiindcă ar fi vrut să modifice formulările, ci din pricină că mâna ei era din cale afară de nesigură și nu suferea ca domnul Casaubon să-i considere caligrafia proastă și ilizibilă. Avea ambiția să traseze fiecare literă perfect lizibil pentru a nu lăsa loc unor posibile interpretări, și intenționa să utilizeze din plin această măiestrie, ca să cruțe ochii domnului Casaubon. De trei ori așternu pe hârtie:

„Scumpul meu domn Casaubon,

Vă sunt recunoscătoare fiindcă mă iubiți și mă socotiți vrednică de a vă fi soție. Nu pot să râvnesc la o fericire mai mare decât aceea care s-ar

contopi cu a dumneavoastră. Dacă aş spune mai mult, ar fi doar acelaşi lucru expus mai pe larg, fiindcă singurul gând asupra căruia pot stăruia acum este acela de a putea fi, pe viaţă,
a dumneavoastră, devotată

DOROTEA BROOKE”

După puţin timp îşi urmă unchiul în bibliotecă pentru a-i da scrisoarea, ca să o poată expedia dimineaţă. Domnul Brooke fu surprins, dar mirarea lui nu se manifestă decât prin câteva clipe de tăcere, timp în care împinse încoace şi-ncolo diferite obiecte de pe masa lui de scris; în cele din urmă se ridică şi se aşează cu spatele la sobă şi cu ochelarii pe nas, privind la adresa de pe plicul Dorotheei.

– Consideri că ai chibzuit îndeajuns la treaba aceasta, scumpa mea? rosti el, într-un târziu.

– Nu aveam nevoie să mă gândesc mult, unchiule. Nu văd nimic care să mă facă să ezit. Ca să-mi schimb hotărârea, ar trebui să apară o cauză importantă şi cu totul nouă pentru mine.

– Aha, aşadar, i-ai acceptat propunerea? Atunci, Chettam nu are nicio şansă? Chettam te-a ofensat cumva? Vreau să spun dacă te-a jignit, ştii? Ce nu-ţi place la el?

– Nu are nimic care să-mi placă, mărturisii Dorothea cam repezită.

Domnul Brooke îşi dădu capul pe spate şi-şi trase umerii îndărăt, ca şi cum cineva ar fi aruncat în el cu un proiectil uşor. Dorothea simţi imediat un fel de muştrare de conştiinţă şi adăugă:

– Nu-mi place ca eventual soţ. Cred că este un om foarte amabil – ce-i drept, e foarte bun când e vorba de căsuţele fermierilor. E un om bine intenţionat.

– Dar trebuie neapărat să ai parte de un cărturar, şi toate astea? Ei, într-adevăr, familia noastră cam trage în direcţia asta. Eu însumi am avut acest dar, – dragostea pentru cunoaştere, şi dorul de a-mi vârî nasul în toate – ba chiar puţin prea mult, ceea ce m-a dus cam departe; deşi înclinaţia asta nu prinde prea des la partea femeiască; uneori curge pe sub pământ, ca râurile din Grecia, ştii – şi iese la iveală numai caracterul fiilor. Fii deştepti, mame deştepte. Cândva, mă apucasem serios de povestea asta. Oricum, scumpa mea, totdeauna am spus că în treburile dintr-astea oamenii trebuie să procedeze cum îi taie capul, până la un anumit punct. N-aş fi putut, în calitate de tutore, să-mi dau consimţământul la o partidă proastă. Dar Casaubon se prezintă corespunzător; situaţia lui e bună. Mi-e teamă, totuşi, că Chettam va fi jignit şi doamna Cadwallader îmi va lua în nume de rău căsătoria asta.

Bineînţeles, în seara aceea Celia nu află nimic despre cele petrecute.

Văzu că Dorothea e pierdută în gânduri și descoperi pe chipul surorii ei urme noi de lacrimi, dar puse totul pe seama furiei provocate de *Sir James Chettam* și de construcțiile lui, așa încât avu grijă să nu o mai supere; odată ce spusese ce avea de spus, Celia nu era deloc dispusă să stăruie asupra unor subiecte dezagreabile. Încă de copil fusese în firea ei să nu se certe cu nimeni, dar constatase cu uimire că alții se luau la harță cu ea și arătau ca niște curcani înfoiați; drept care era gata să joace șotron cu ei de-ndată ce-și veneau în fire. Cât despre Dorothea, fusese totdeauna deprinsă să găsească nod în papură în cuvintele mezinei, deși în sinea ei Celia susținea că nu făcuse altceva decât să spună lucrurilor pe nume: niciodată nu ar fi vrut și nu ar fi putut să spună lucruri scornite de mintea ei. Dar trăsătura cea mai bună a lui Dodo era că supărarea nu-i ținea mult. În seara aceasta abia dacă schimbaseră câteva cuvinte; Celia lăsă deoparte lucrul, cu gândul să se ducă la culcare, ritual în care își preceda întotdeauna sora; atunci Dorothea, care ședea pe un taburet jos, cufundată în propriile ei gânduri fiindcă îi era cu neputință să și le îndrepte într-altă parte, i se adresa totuși cu acea intonație muzicală care, în momente de adâncă dar potolită emoție, făcea ca vorbirea ei să sune aidoma unui admirabil fragment de recitativ:

– Celia, scumpa mea, vino să mă săruți – și-și desfăcu brațele.

Celia îngenunchie la înălțimea potrivită, și-i dădu micul ei sărut de fluturaș, în timp ce Dorothea o împresură cu brațele-i mângâioase și-și apăsă pe rând buzele pe ambii ei obraji.

– Nu sta târziu, Dodo, ești atât de palidă astă-seară – culcă-te devreme, rosti Celia, consolator, fără urmă de patetism.

– Nu, scumpa mea, sunt foarte, foarte fericită, replică Dorothea cu apărindere.

„Cu-atât mai bine, se gândi Celia. Dar ce ciudat sare Dodo de la o extremă la alta.”

În ziua următoare, la gustarea de dimineață, lacheul întinse un plic domnului Brooke, și-i spuse:

– Domnule, Jonas s-a întors și a adus această scrisoare.

Domnul Brooke citi scrisoarea și apoi, făcând un semn din cap către Dorothea, anunță:

– Scumpa mea, e de la domnul Casaubon: o să fie aici la prânz; n-a avut răbdare să mai scrie și altceva – n-a mai avut răbdare, știi.

Celiei i se păru ciudat că sosirea unui oaspete la prânz îi era anunțată mai întâi soră-si, însă, urmărind privirea unchiului, fu izbită de expresia deosebită pe care această veste o făcu asupra Dorotheei. Se părea că o rază luminoasă de soare îi atinse chipul cu aripa ei, îmbujorându-i obraji.

Pentru prima dată îi veni în gând Celiei că între domnul Casaubon și

sora ei putea să existe ceva mai mult decât încântarea manifestată de cleric în discuțiile despre cărți și încântarea cu care-l asculta Dorothea. Până atunci, admirația vădită de Dorothea pentru acest „domn slut și învățat” i se părea a fi de aceeași natură cu admirația pentru *Monsieur Liret* din Lausanne, care era la rândul lui pocit și învățat. Dorothea nu se mai sătura să-l asculte pe bătrânul *Monsieur Liret*, pe când Celiei îi înghețau picioarele și-i făcea rău să privească cum i se mișca pielea golașă pe capul chel. Atunci, ce-ar fi fost de mirare ca Dorothea să-și fi extins și asupra domnului Casaubon entuziasmul cu care-l ascultase pe *Monsieur Liret*? Și probabil că toți marii cărturari îi privesc pe tineri cu condescendența profesorului față de discipol.

Dar de astă dată Celia tresări de-a binelea, străfulgerată brusc de o bănuială. Rareori era luată astfel prin surprindere, căci repeziciunea cu care sesiza anumite înșiruiuri de semne o pregătea, îndeobște, să se aștepte la anumite evenimente exterioare ce-i trezeau interesul.

Nu și-ar fi putut închipui că domnul Casaubon era un pretendent gata acceptat: dar începu să se simtă dezgustată la simpla idee că vreun ungher din mintea Dorotheei ar putea înclina spre asemenea final. Era într-adevăr ceva menit să o supere în purtarea lui Dodo; mă rog, avea libertatea să-l respingă pe *Sir James Chettam*, dar de aici până la ideea de a se mărita cu domnul Casaubon! Dar poate că, dacă Dodo era pe cale să facă asemenea trăsnăie, mai putea fi oprită de la acest pas: experiența arătase adeseori că puteai calcula reacțiile firii ei impresionabile. Vremea era întunecată, și deci nu putea fi vorba să iasă la plimbare, așa că se duseră amândouă în salonașul lor, iar acolo Celia observă că Dorothea, în loc să se apuce, cu obișnuitul ei interes sânguincios, de o treabă oarecare, se mărginea să-și rezeme cotul de o carte deschisă și să privească pe fereastră la cedrul bătrân, argintat de umezeală. Cât despre ea, își luase obligația să facă o jucărie pentru copiii preotului și nu intenționa să se avânte în mod necugetat într-o discuție delicată.

De fapt, Dorothea se gândea că era de dorit pentru Celia să afle de schimbarea hotărâtoare intervenită în situația domnului Casaubon, de când fusese ultima oară în casa lor. Nu i se părea cinstit să fie lăsată în neștiință asupra unui fapt care avea neapărat să-i înrăurească atitudinea față de el; dar îi era cu neputință să-i facă mărturisirea. Dorothea se învinui că dă dovadă de meschinărie în timiditatea ei; nu-i plăcea niciodată ca în ceea ce făcea să se lase împiedicată de mici temeri sau constrângeri, dar de astă dată trebuia să-și adune tot curajul ca să poată înfrunta ironia replicilor drăgălașe, dar foarte prozaic terestre ale Celiei. Reveria îi fu curmată și ezitățile alungate de glasul scăzut și cam gutural al Celiei, care rosti pe tonul pe care-l folosea ori de câte ori făcea o remarcă specială sau un „apropo”:

– Mai vine cineva la masă, afară de domnul Casaubon?

– Pe câte știi eu, nu.
– Sper să mai avem și alt musafir. Ca să nu-l aud cum își soarbe supa.
– Ce-i atât de remarcabil în felul cum își soarbe supa?
– Zău, Dodo, tu nu-l auzi cum râcăie farfuria cu lingura? Și clipește mereu înainte de a vorbi. Nu știi dacă Locke clipea și el, dar dacă avea acest tic, deplâng soarta celor care stăteau la masă în fața lui.

– Celia, începuse Dorothea, apăsând grav asupra cuvintelor – te rog să nu mai faci niciun fel de observație de genul acesta.

– De ce? Sunt lucruri adevărate, replică Celia, care avea motivele ei de a stărui, deși începuse să fie cam speriată.

– Există multe lucruri adevărate pe care le remarcă numai mințile cele mai de rând.

– Atunci cred că mințile cele mai de rând trebuie să fie extrem de folositoare. Cred că e păcat că mama domnului Casaubon nu avea o minte mai de rând; ar fi putut să-l învețe să se poarte mai frumos în lume.

În sinea ei, Celia era înspăimântată și gata să o ia la fugă, după ce aruncase această săgeată.

Simțămintele Dorotheei se adunaseră într-o avalanșă, și nu mai avu vreme să-și pregătească mărturisirea.

– În cazul ăsta, se cuvine să-ți spun, Celia, că am acceptat cererea în căsătorie a domnului Casaubon.

Poate că niciodată până atunci Celia nu pălise în așa hal. Probabil că omulețul din hârtie pe care-l confecționa ar fi avut piciorul vătămat, dacă Celia nu ar fi dat și acum dovadă de obișnuita-i grijă față de orice lucru cu mâinile ei. Lăsă jos îndată fragila siluetă și, câteva clipe, rămase cufundată într-o tăcere desăvârșită. Când vorbi, se simțea că nu-i lipsea mult ca să izbucnească în plâns.

– Vai, Dodo, sper că vei fi fericită!

Tandrețea-i de soră nu putea decât să biruie, deocamdată, alte sentimente, iar temerile ce se năpusteau asupra-i izvorau din dragoste.

Dorothea era încă necăjită și agitată.

– Așadar, e absolut totul hotărât? întrebă Celia, într-un susur înspăimântat. Și unchiul ție?

– Am acceptat cererea în căsătorie făcută de domnul Casaubon. Unchiul mi-a adus scrisoarea care cuprindea această propunere; fusese informat dinainte.

– Iartă-mă dacă am spus ceva care te-a jignit, Dodo, rosti Celia, cu un suspin stins.

În viața ei nu și-ar fi imaginat că ar putea să se simtă astfel. Era ceva funebru în toată istoria aceea și domnul Casaubon părea să fie preotul care

oficia înmormântarea, personaj asupra căruia ar fi indecent să faci vreo observație.

– Nu face nimic Kitty, nu fi mâhnită. Noi două nu o să admirăm niciodată aceiași oameni. Fac adesea gafe de același fel; înclin să fiu prea pornită când vorbesc despre cei care nu-mi sunt pe plac.

În pofida acestei generozități, Dorothea era încă impresionată: poate că de vină erau deopotrivă uimirea discretă a Celiei și micile ei înțepături. Bineînțeles, nimeni din jurul Tipton-ului nu avea să arate niciun pic de simpatie pentru căsătoria ei. Dorothea nu cunoștea vreun suflet de om care să aibă aceeași concepție ca și ea asupra vieții și a țelurilor care o fac demnă de a fi trăită.

Cu toate acestea, înainte de sfârșitul serii era foarte fericită. Într-un ceas petrecut în *tête-à-tête* cu domnul Casaubon discutase cu el mai liber ca oricând și chiar își revărsase bucuria la gândul de a i se devota și de a învăța cum ar putea mai bine împărtăși și susține toate marile lui scopuri. Domnul Casaubon era mișcat de o încântare necunoscută lui (și care bărbat nu ar fi fost?) față de această ardoare neînfrănată și copilărească și nu era mirat (care îndrăgostit ar fi fost?) că este obiectul unor asemenea elanuri.

– Scumpa mea, domnișoară Brooke, Dorothea! rosti clericul, strângându-i mâna între ale lui, împrejurarea aceasta mă face fericit cum nu mi-aș fi închipuit că-mi va fi dat să fiu vreodată. Într-adevăr eram departe de a nutri gândul că aș putea să întâlnesc într-o zi o minte și o persoană atât de bogată în daruri felurite, și care să facă dezirabilă căsătoria pentru mine. Dumneata ești înzestrată cu toate – ce spun, mai mult decât toate – aceste însușiri pe care le-am considerat din totdeauna a fi caracteristicile ce fac să exceleze feminitatea. Marele farmec al sexului slab îl constituie capacitatea lui de afecțiune arzătoare și jertfire de sine, care-l fac apt să îndulcească și să întrească propria noastră existență. Până acum am cunoscut puține plăceri, în afara celor de un gen mai auster: mi-au fost date satisfacțiile unui studios solitar. M-am simțit prea puțin înclinat să culeg flori, care mi s-ar fi ofilit în mână, dar acum le voi aduna ca să le depun la picioarele dumitale.

Nicio cuvântare nu s-ar fi putut vădi mai deplin onestă în intențiile ei: până la urmă, retorica frigidă e la fel de sinceră ca lătratul unui câine sau croncănitul unui cioroi îndrăgostit. N-ar fi pripit din partea noastră să tragem concluzia că nu se ascundea niciun strop de pasiune în spatele acestor sonete închinare Deliei, care ne izbesc urechea precum muzica firavă a unei mandoline?

Credința Dorotheei suplinea tot ce cuvintele domnului Casaubon păreau a fi lăsat nerostit – care credincios observă vreodată o omisiune sau o expresie nefericită? Când e vorba fie de un poet, fie de un profet, spusele lor

sunt de ajuns de cuprinzătoare ca să încapă în ele tot ce vrem noi să turnăm; până și gramatica lui stâlcită devine sublimă.

– Sunt tare ignorantă – fără doar și poate, te va uimi ignoranța mea, declară Dorothea. Îmi trec prin minte atâtea gânduri care s-ar putea să fie absolut greșite; acum voi putea să ți le înșir pe toate și să te consult asupra lor. Dar, adăugă fata, imaginându-și la iuțeală sentimentele probabile ale domnului Casaubon, nu am să te tulbur prea mult; numai când vei dispus să mă ascuți. Trebuie să fii adesea ostenit, tot urmărind propriile dumitale gânduri. Voi fi îndeajuns de câștigată dacă mă vei călăuzi de mână într-acolo.

Cum aș mai putea de acum încolo să perseverez pe un drum oarecare, fără tovarășia dumitale?, întrebă domnul Casaubon, sărutându-i fruntea candidă și simțind că cerul îl copleșise cu o binecuvântare potrivită, în toate privințele, necesităților lui speciale.

Fără a-și da seama, era subjugat de farmecul unei firi lipsite de orice calcule ascunse, care nu urmărea nici rezultate imediate, nici scopuri mai îndepărtate. Asta o făcea pe Dorothea să pară aidoma unui copil și, după aprecierile unora, atât de neroadă, în ciuda reputației sale de deșteptăciune; dar și în cazul de față, ca să uzăm de o metaforă, se arunca la picioarele domnului Casaubon și îi săruta demodatele cataramă de la pantofi, de parcă ar fi fost un Papă protestant. Nu-l îndemna câtuși de puțin să întrebe dacă era destul de bun pentru ea, ci se mărginea să se întrebe, neliniștită, cum ar putea fi ea de ajuns de bună pentru domnul Casaubon. Înainte de plecare, în ziua următoare, se hotărî ca nunta să aibă loc peste șase săptămâni. De ce nu? Casa domnului Casaubon era pregătită. Nu era o casă parohială, ci un conac foarte spațios, cu mult teren în jur. Casa parohială era locuită de pastor, care îndeplinea toate datoriile slujbei, în afara slujbelor de dimineață.

VI

*E limba doamnei mele – al ierbii fir
tăind o mână ce-a mângâiat-o-n
treacăt. Să taie fin menită-i,
despicând
cu spiritual tăiş bobul de mei,
și face intangibile-economii.*

În timp ce ieșea pe poartă, trăsură domnului Casaubon blocă intrarea unui docar tras de un ponei, mînat de o doamnă în spatele căreia stătea un slujitor. E îndoielnic dacă recunoașterea a fost reciprocă, fiindcă domnul Casaubon privea distrat înaintea lui, dar doamna avea ochi ageri și-i aruncă într-o clipă un salut din cap și un: „Ce mai faci?”.

În pofida bonetei sale ponosite și a șalului indian foarte vechi, era limpede că portăreasa o considera un personaj important, după plecăriunea până la pămînt pe care o făcu la intrarea micului docar.

– Ei, doamnă Fitchett, cum mai clocesc orătăniile dumitale?, întrebă vizitatoarea cu obraji îmbujorați și ochi negri, rostind cuvintele cu cea mai clară și cizelată pronunție.

– Foarte bine în ce privește clocitul, cucoană, dar au prins năravul deși mănâncă ouăle: nu mai am defel pace cu ele.

– Ah, canibalele! Mai bine să le vinzi pe loc, ieftin. Cât ai cere pe o pereche? Doar nimeni nu poate mânca niște păsări cu caracter urât, la preț ridicat!

– Ei, doamnă, juma' de coroană – nu pot să le las cu mai puțin.

– Jumătate de coroană, pe vremurile astea? Haide – pentru supă de pui de duminică a parohului! A consumat toate păsările pe care-mi dădea mîna să le țin. Numai cu predica, și ești pe jumătate plătită, doamnă Fitchett, ține minte asta! Ia în schimb o pereche de porumbițe, sunt o frumusețe!

Trebuie să vii să le vezi. Nu ai porumbițe printre păsările dumitale.

– Ei, cucoană, jupân Fitchett o să vie să le vadă, după ce termină lucrul. Se dă în vânt după sorturi noi: numai așa, ca să vă îndatorez.

– Să mă îndatorezi! Va fi cel mai grozav chilipir care i-a picat vreodată în mână. O pereche de porumbițe de biserică, pentru două păcătoase de găini spaniole, care-și mănâncă singure ouăle! Dumneata și cu Fitchett nu trebuie să vă umflați în pene prea mult, asta-i tot!

În timp ce se rosteau ultimele cuvinte, docarul trecu mai departe; doamna Fitchett, care rămăsese locului râzând și clătînând alene din cap, adăugă o interjecție: „Sigur, sigur!” de unde se putea deduce că viața la țară i s-ar fi părut mai plicticoasă dacă soția parohului ar fi avut limba mai puțin slobodă și ar fi fost mai puțin zgârie-brânză. Într-adevăr, atât fermierii cât și plugarii din parohiile Freshitt și Tipton n-ar fi avut subiecte de conversație dacă n-ar fi umblat din om în om poveștile despre cele spuse și puse la cale de doamna Cadwallader. Era o *lady* cu o obârșie nespuse de înaltă – căci se trăgea dintr-o spiță de conți necunoscuți, neguroasă ca și ceața umbrelor eroice – dar care se văicărea de sărăcie, se tocmea aprig și glumea în modul cel mai prietenos cu putință, deși unele întorsături de frază ale ei te lăsau să ghicești cu cine ai de-a face.

O asemenea doamnă dădea un aer șagalnic atât rangului, cât și religiei și domolea amărăciunea stârnită de dijma neînduplecată. Un caracter mai pilduitor, infuzat cu o doză de demnitate acră, nu ar fi izbutit să înlesnească înțelegerea celor treizeci și nouă de articole ale legii și ar fi avut un rol mai puțin activ în sugerarea unei unități sociale.

Domnul Brooke, judecând meritele doamnei Cadwallader dintr-un punct de vedere diferit, tresări când i se anunță numele ei în bibliotecă, unde se afla singur.

– Văd că l-ai avut musafir pe Ciceronele nostru din Lowick, zise vizitatoarea; se așează comod și își dădu vâlrurile pe spate. Bănuiesc că stai și pui la cale vreo manevră politică urâtă, urmă ea, altminteri nu te-ai vedea așa de des cu acest bărbat atât de ager. Am să vă denunț: ține minte că amândoi sunteți persoane suspecte, din momentul în care ați luat partea lui Peel când s-a dezbătut Proiectul Catolic. Voi spune tuturor că intenționezi să-ți pui candidatura pentru circumscripția Middlemarch, în rândurile partidului *Whig*, de îndată ce va demisiona bătrânul Pinkerton, și că o să te ajute pe sub mână Casaubon – o să-i mituiască pe alegători cu broșurile lui și o să deschidă larg porțile cârciumilor. Haide, mărturisește tot!

– Nici gând de așa ceva, grăi domnul Brooke, cu un zâmbet pe buze și ștergându-și ochelarii, dar de fapt roșind puțin în fața unei asemenea învinuiri. Casaubon și cu mine nu discutăm prea multă politică. Nu-i pasă lui de latura

filantropică a lucrurilor; de osânde și altele de felul ăsta. Îi pasă numai de probleme religioase. Și ăsta nu e tărâmul meu de acțiune, știi.

– Cam prea multe învârtești, prietene. Am auzit *eu* despre isprăvile dumitale. Cine și-a vândut petecul de pământ papistașilor, la Middlemarch? Cred că l-ai cumpărat dinadins. Ești un desăvârșit Guy Fawkes.¹⁹ Să vedem dacă n-o să ți se ardă efigia, la 15 noiembrie, anul viitor. Humphrey n-o să-ți calce pragul ca să se certe cu dumneata pe chestia asta, așa că am venit eu.

– Foarte bine. Eram pregătit să fiu persecutat pentru că eu nu persecut – nu persecut, știi.

– Te dai de gol! Asta e o parte din capcana pe care ți-ai pregătit-o singur pentru alegeri. Uite ce e, să nu-i lași să te ademenească pe la tribune, dragul meu domn Brooke. Omul se face întotdeauna de răs când ține discursuri: nu există nicio justificare pentru bâlbâieli și bâiguieri, decât aceea că aperi o cauză dreaptă. Așa că te avertizez, îți sapi singur groapa. O să faci o plăcintă populară din opiniile tuturor partidelor și ai să fii scărmanat de toată lumea de-o să-ți meargă fulgii.

– La asta mă și aștept, știi, rosti domnul Brooke, nedorind să trădeze ce puțin îl bucura această schiță profetică. La asta mă și aștept, ca un independent ce sunt. Cât despre *Whig*-i, slabă nădejde ca un om care s-a alăturat gânditorilor să se lase prins în undiță de vreun partid, oricare ar fi el. Poate păși alături de ei până la un anumit punct – până la un anumit punct, pricepi. Dar așa ceva nu înțelegeți niciodată, dumneavoastră, doamnele.

– Unde este acest „anumit” punct-limită al dumitale? Nu zău! Mi-ar plăcea să mi se spună cum poate un om să aibe „un anumit punct”, când nu aparține niciunui partid, când duce un trai nomad și nu le comunică niciodată prietenilor săi adresa. „Nimeni nu știe unde o să se afle Brooke – nu te poți baza pe Brooke”, așa vorbește lumea despre dumneata, ca să fiu absolut sinceră. Haide, fă-te și dumneata om respectabil! Cum o să-ți placă să participi la Sesiuni, când toți oamenii se sfiesc de dumneata și ai o conștiință încărcată și buzunarul gol?

– Nu pretind să polemizez pe teme politice cu o doamnă – spuse domnul Brooke, zâmbind fără să-i pese, dar cu senzația cam supărătoare că atacul dezlănțuit de doamna Cadwallader îl obliga să deschidă campania defensivă la care îl expuseseră anumiți pași necugetați. Sexul dumneavoastră nu dă gânditori, știi – *varium et mutabile semper*²⁰, felul ăsta de lucruri. Nu-l cunoașteți pe Vergiliu. Eu l-am cunoscut – domnul Brooke reflectă la timp că nu fusese în relații personale cu poetul augustan – voiam să spun, pe sârmanul Stodart, știi. Asta a spus-o el. Dumneavoastră, doamnele, vă declarați totdeauna împotriva unei atitudini independente – când unui om nu-i pasă de altceva decât de adevăr, și alte socoteli dintr-astea. Și în niciun alt colț al

comitatului n-ai să găsești opinii mai înguste decât aici – nu am de gând să azvârl primul cu piatra, știi, dar este nevoie de cineva care să profeseze o orientare independentă, și dacă n-am s-o adopt eu, cine vrei s-o facă?

– Cine? Cum așa, o pușlama care nu are nici sânge albastru, nici poziție socială! Oameni de rang trebuie să-și consume absurditățile acasă și nu să le răspândească prin lume. Tocmai dumneata, pe cale să-ți măriți nepoata, care ți-e la fel de aproape ca și o fiică, cu unul dintre cei mai buni oameni ai noștri, dumneata să spui asta? *Sir James* o să sufere crunt: o să-i vină foarte greu, dacă te schimbi tocmai acum la față și te transformi într-o placardă a *Whig*-ilor.

Domnul Brooke fu străbătut de un fior lăuntric, fiindcă nici nu apucase bine să hotărască logodna Dorotheei, că se și gândise că-l așteaptă hărțuiala doamnei Cadwallader. Un observator ignorant ar fi putut lesne să-l îndemne: „Cearță-te cu doamna Cadwallader!” – dar unde găsești un gentilom de țară care să se ia la harță cu cei mai vechi vecini ai lui? Cine ar mai putea gusta aroma fină a numelui de Brooke, dacă ar fi servit la întâmplare, cu un vin fără sigiliu? Hotărât, omul nu poate fi cosmopolit decât până la un anumit punct.

– Sper că Chettam și cu mine vom fi veșnic buni prieteni, dar regret că trebuie să te informez că nu există nicio șansă ca să se însoare cu nepoata mea, zise domnul Brooke, foarte ușurat să vadă pe fereastră că venea Celia.

– De ce nu? Întrebă doamna Cadwallader, cu o notă de ascuțită surprindere în glas. Nu-s nici două săptămâni de când am discutat cu dumneata despre treaba asta.

– Nepoata mea a ales alt pretendent – ea l-a ales, știi. Eu n-am nimic de-a face cu asta. L-aș fi preferat pe Chettam și aș fi jurat că Chettam era bărbatul pe care l-ar fi ales oricare fată. Dar la lucrurile astea nu poți găsi nicio explicație. Sexul slab e capricios, știi.

– Cum, și cu cine vrei să spui că ți-ai pus în cap să o măriți?

Mintea doamnei Cadwallader trecea rapid în revistă posibilitățile de alegere oferite Dorotheei.

Dar în clipa aceea intră Celia cu obrajii înfloriți de plimbarea prin grădină și salaturile schimbate cu doamna Cadwallader îl scutiră pe domnul Brooke să răspundă imediat. Se ridică în grabă:

– Fiindcă veni vorba, trebui să discut cu Wright despre cai, se scuza el.

Ieși grăbit din încăpere.

– Scumpa mea copilă, ce înseamnă asta? Ce-i povestea asta despre logodna surorii tale? Întrebă doamna Cadwallader.

– S-a logodit cu domnul Casaubon, rosti Celia; recurgea, ca de obicei,

la cea mai directă expunere a faptelor și folosea prilejul acela pentru a discuta între patru ochi cu nevasta ecleziasului.

- E înspăimântător! De când s-a pus asta la cale?
- Eu am aflat abia ieri. Urmează să se cunune peste șase săptămâni.
- Ei, scumpa mea, îți urez să te bucuri de cumnatul tău.
- Îmi pare foarte rău pentru Dorothea.
- Îți pare rău! E dorința ei, presupun.
- Da, afirmă că domnul Casaubon are un suflet mare.
- Recunosc din toată inima că are.
- Vai, doamnă Cadwallader, nu cred că-i prea plăcut să iei de soț un

bărbat cu suflet mare.

– Ei, scumpa mea, ia aminte! Acum știi cum arată unul: când se va ivi următorul bărbat cu suflet mare și-o să vrea să se însoare cu tine, să-l respingi.

– Sunt sigură că nu l-aș accepta niciodată.

– Nu; un singur exemplar într-o familie ajunge. Va să zică, sora ta nu s-a gândit nicio clipă la *Sir James Chettam*? Ce-ai fi zis să-ți fi fost el cumnat?

– Mi-ar fi plăcut tare mult. Sunt sigură că ar fi fost un soț bun. Numai că, adăugă Celia roșind ușor (uneori părea să roșească la fel de firesc cum respiră), nu cred că s-ar fi potrivit cu Dorothea.

– Nu are un spirit destul de înaripat?

– Dodo este foarte exigentă față de felul cum vorbesc oamenii. Se pare că *Sir James* nu i-a fost niciodată pe plac.

– Și totuși trebuie să-l fi încurajat, sunt convinsă. Asta nu este un lucru foarte lăudabil.

– Vă rog să nu fiți supărată pe Dodo; ea nu vede lucrurile. Se gândea nespus de mult la noile căsuțe pentru fermieri și câteodată a fost foarte aspră cu *Sir James*; dar el este atât de blând, încât nici nu a observat.

– Ei, zise doamna Cadwallader, înfășurându-se în șal și ridicându-se de parcă ar fi zor mare – trebuie să mă duc glonț la *Sir James* să-i dau această veste. Probabil că și-a adus mama acasă, și trebuie să-i vizitez. Unchiul n-o să-i spună niciodată. Suntem dezamăgiți cu toții, draga mea. Tinerii trebuie să se gândească la familiile lor, când se căsătoresc. Eu am statornicit o pildă rea – m-am măritat cu un pastor sărac și am ajuns o ființă vrednică de compătimire în neamul De Bracy – am fost nevoită să recurg la stratageme ca să fac rost de cărbuni și să mă rog cerului pentru uleiul de salată. Ei, dar Casaubon are bani cu toptanul; în privința asta trebuie să fii dreaptă cu el. Cât despre obârșia lui, îmi închipui că blazonul familiei înfățișează trei sepii încrucișate și un șarpe încolăcit. Fiindcă veni vorba, înainte să plec, draga mea, trebuie să discut cu doamna Carter a voastră despre plăcintele ei. Trebuie s-o trimit pe tânăra mea bucătăreasă să învețe meserie de la ea. Ce vrei, unor

oameni sărmani ca noi, cu patru guri de hrănit, nu ne dă mâna să ținem o bucătăreasă bună. Nu am nicio îndoială că doamna Carter mă va servi. Bucătăreasa lui *Sir James* este un veritabil dragon.

În mai puțin de un ceas, doamna Cadwallader executase o manevră de învăluire a doamnei Carter, și apoi plecase cu trăsura la Freshitt Hall, aflat nu departe de casa parohială, întrucât soțul ei era rezident în Freshitt, dar deținea și un post de preot substituit în Tipton.

Sir James Chettam se întorsese din scurta lui călătorie, care însemnase o absență de câteva zile, și își schimbase costumul, căci intenționa să se ducă la Tipton Grange călare. Calul îl aștepta în fața porții, când intră doamna Cadwallader cu docarul, și imediat apărură și stăpânul lui, cu cravașa în mână. *Lady Chettam* încă nu se înapoiase, însă informația pe care o aducea doamna Cadwallader nu putea fi transmisă de față cu rândașii, așa că rugă să fie condusă în sera din apropiere, ca să se uite la plantele noi și, după ce-și luă o poză contemplativă, rosti:

– Am să-ți dau o grea lovitură; sper că nu ești îndrăgostit chiar până peste urechi, cum pretindeai.

Era zadarnic să protestezi împotriva felului doamnei Cadwallader de a înfățișa lucrurile. Dar purtarea lui *Sir James* se schimbă puțin. Îl năpădi o vagă neliniște.

– Am convingerea că, până la urmă, Brooke, are de gând să se facă de râsul lumii. L-au acuzat că intenționează să candideze pentru deputăție din Middlemarch, de partea liberalilor; arăta prost, dar n-a tăgăduit o clipă – vorbea despre o poziție independentă și o ținea într-una cu aiurelile lui obișnuite.

– Asta e tot? Întrebă *Sir James*, foarte ușurat.

– Cum, reluă doamna Cadwallader, cu o notă mai ascuțită – nu cumva vrei să spui că ți-ar plăcea să-l vezi că ajunge să se dea în spectacol, să facă din persoana lui un soi de Popa prostu' politic?

– Cred că ar putea fi convins să-și schimbe gândul. Nu o să-i placă să suporte cheltuielile.

– Asta i-am spus și eu. Dinspre partea asta, ce-i drept, e vulnerabil; totdeauna găsești un grăunte de judecată într-o uncie de avariție. Avariția oferă posibilități minunate pentru a pătrunde într-o familie; este poarta în care nebunia poate ciocni cu succes. Și trebuie să existe o mică vînă de nebunie în familia Brooke, altminteri nu am vedea ce urmează să vedem.

– Ce anume? Brooke candidând la Middlemarch?

– Mai rău. Ce-i drept, mă simt puțin răspunzătoare. Totdeauna ți-am spus că domnișoara Brooke ar fi o partidă splendidă. Știam că are o doză bună de trăsneală – niște gărgăuni de esență metodistă. Dar, cu timpul, lucrurile asta

dispar din mintea fetelor. Pentru prima dată în viață, însă, sunt luată și eu prin surprindere.

– Ce vreți să spuneți, doamnă Cadwallader? Întrebă *Sir James*.

Teama lui ca nu cumva domnișoara Brooke să fi fugit în lume pentru a intra în cinul Fraților Moravi²¹, sau în vreo altă sectă năstrușnică, necunoscută bunei societăți, fu puțin domolită de certitudinea că doamna Cadwallader zugrăvea totdeauna lucrurile cât mai în negru cu putință.

– Ce s-a întâmplat cu domnișoara Brooke? Vă rog să-mi spuneți!

– Foarte bine. S-a logodit.

Doamna Cadwallader tăcu câteva clipe și privi chipul prietenului ei, umbrat de o adâncă mâhnire pe care tânărul încerca să o ascundă printr-un zâmbet nervos, în timp ce-și plesnea cizma cu cravașa; apoi se grăbi să adauge:

– S-a logodit cu Casaubon.

Sir James scăpă cravașa din mână și se aplecă s-o ridice. Poate că niciodată până atunci fața lui nu oglindise atâta dezgust ca în clipa când se întoarse spre doamna Cadwallader și repetă:

– Casaubon?

– Chiar așa. Acum știi cu ce misiune am venit.

– Doamne sfinte! E oribil! Nu-i mai viu decât o mumie! (Trebuie să îngăduim acest punct de vedere, venind din partea unui rival înflorit și decepționat.)

– Ea pretinde că are un suflet mare... O sită mare, în care să zuruie mazărea uscată! exclamă doamna Cadwallader.

– Ce nevoie are un holtei tomnatic ca el să se mai însoare? Întrebă *Sir James*. E cu un picior în groapă.

– Presupun că are de gând să-l scoată din nou afară.

– Brooke n-ar trebui să îngăduie una ca asta: s-ar cuveni să stăruie ca fata să fie pusă sub tutelă până ce va ajunge la majorat. Atunci o să chibzuiească mai bine. Altminteri, la ce mai folosește un tutore?

– Ca și cum ai putea smulge vreodată o hotărâre de la Brooke.

– Cadwallader ar trebui să-i vorbească.

– Nu el! În ochii lui Humphrey, toți oamenii sunt fermecători. Niciodată nu-l pot face să-l ponegrească pe Casaubon. Ar rosti vorbe bune chiar și despre episcop, deși îi spun că așa ceva este nefiresc din partea unui pastor cu beneficiu; cum poți s-o scoți la capăt cu un soț care ține atât de puțin la aparențe? Ascund pe cât pot această lipsă, ponegrind cu gura mea pe toată lumea. Hai, hai, curaj! ai scăpat cu bine de domnișoara Brooke, o fată care ți-ar fi pretins să vezi stele pe cer ziua-n amiaza mare. Între noi fie vorba, Celia e de două ori mai bună decât Dorothea, și, dacă stai să te gândești, probabil că

este o partidă preferabilă. Pentru că această căsătorie cu Casaubon e tot una cu o sihăstrie.

– A, din partea mea... numai de dragul domnișoarei Brooke mă gândeam că s-ar cuveni ca prietenii ei să încerce a-și folosi influența.

– Ei, Humphrey încă habar n-are de nimic. Dar când am să-i spun, poți să fii sigur c-o să declare: „De ce nu? Casaubon e om cumsecade – și tânăr – destul de tânăr.” Aceste inimi caritabile nu deosebesc niciodată oțetul de vin, până ce nu-l înghit și capătă colici. Oricum, dacă aș fi bărbat, eu aș prefera-o pe Celia, mai ales după ce Dorothea a zburat din cuib. Adevărul e că ai curtat-o pe una și ai câștigat-o pe cealaltă. Văd eu că îți poartă o admirație cum aproape nici nu visează un bărbat. Dacă ți-ar fi vorbit așa altcineva afară de mine, ai fi putut crede că exagerez. La revedere!

Sir James o conduse pe doamna Cadwallader până la docar, și apoi sări pe cal. Nu avea de gând să renunțe la plimbare din pricina veștilor neplăcute aduse de prietena lui – atâta doar că avea să călărească în oricare altă direcție, afară de Tipton Grange.

Mai la urma urmei, de unde până unde era doamna Cadwallader atât de preocupată de măritișul domnișoarei Brooke? Și de ce oare când o partidă pe care-i plăcea să o socotească în palma ei nu se realizase, să fi pornit pe loc să înjghebeze noi temeieri în vederea alteia? Era cumva la mijloc vreo urzeală ingenioasă, vreun joc de-a v-ați ascunselea care ar fi putut fi descoperit printr-o atență cercetare cu telescopul? Nicidecum: ai fi putut prea bine să-ți plimbi telescopul peste parohiile Tipton și Freshitt, peste întreaga arie vizitată de doamna Cadwallader, în docarul ei, fără să poți descoperi vreo întâlnire capabilă a stârni bănuieli, sau vreo scenă din care numita doamnă să nu iasă cu aceeași netulburată agerime și cu aceleași culori vii în obraji. De fapt, dacă acest vehicul convenabil ar fi existat în vremurile celor Șapte Înțelepți, fără îndoială că unul dintre ei ar fi remarcat ce multe lucruri poți afla despre femei urmărindu-le cum se plimbă în docarele lor trase de un ponei. Când îndreptăm microscopul asupra unei picături de apă, ne trezim că formulăm interpretări ce se dovedesc a fi cam rudimentare; căci, în timp ce sub o lentilă mai slabă îți pare că vezi o vietate gata să înghiță cu lăcomie alte vieți mai mici, care se rostogolesc cu repeziciune de parc-ar fi bănuții de impozite, o lentilă mai puternică îți dezvăluie anumiți perișori nespuse de subțiri, care se-nvârtesc în jurul victimelor, în timp ce înghițitorul așteaptă pasiv la ghișeu de vămuire. În acest mod, vorbind metaforic, lentile puternice aplicate asupra unei campanii de peșit dusă de doamna Cadwallader, ne vor înfățișa jocul unor cauze, mărunte, producând ceea ce s-ar putea numi vârtejuri de gândire și vorbire, destinate să-i aducă sortimentul de hrană de care avea nevoie.

Viața ei era de o simplitate rurală, complet scutită de secrete murdare

sau primejdioase, ori importante sub altă formă, și nu era înrâurită, în mod conștient, de marile evenimente de pe glob. Cu atât mai mult o interesau întâmplările din lumea mare, când îi erau comunicate în scrisorile unor rubedenii de rang înalt: felul în care niște fascinanți mezini de neam strălucit se duseseră de răpă însurându-se cu amantele lor; sublima idioție de viță veche a tânărului lord Tapir și furioasele năbădăi stârnite de guta bătrânului lord Megatherium²²; încrucișarea de genealogii care adusese o coroană de baronet pe o ramură nouă și lărgise ramificarea bârfei – acestea erau subiectele ale căror detalii le reținea cu o impecabilă acuratețe, și le reproducea conservate într-o excelentă saramură de ironii, cu care se desfăta cu-atât mai mult cu cât credea orbește în deosebirea dintre obârșia înaltă și lipsa de obârșie, ca și cea dintre vânat și vermină. Nu s-ar fi lepădat în viața ei de cineva pe temeiul sărăciei: un De Bracy nevoit să-și ia prânzul într-un sufertaș i-ar fi părut un exemplu patetic, vrednic de exagerare, și mă tem că viciile lui aristocratice nu i-ar fi trezit deloc oroarea. Dar față de îmbogățirile vulgari simțea un soi de ură religioasă: probabil că-și agonisiseră întreaga avere din prețuri cu-amănuntul foarte piperate, iar doamna Cadwallader detesta prețurile mari pentru orice soi de articol care nu era plătit în natură la casa parohială: asemenea oameni nu-și aveau locul în planul după care Dumnezeu zidise lumea, și accentul lor însemna o pacoste pentru urechile culte. Un oraș unde găseai din belșug asemenea monștri nu era altceva decât un fel de comedie josnică, de care nu puteai ține seama în schema unui univers bine construit. Rog pe oricare doamnă gata să se arate severă cu doamna Cadwallader să cerceteze cât de largi sunt propriile ei vederi frumoase și să se asigure dacă acestea se pot într-adevăr acomoda cu toate viețile care au cinstea de a coexista cu ea.

Cu o asemenea minte, sfârâitoare ca fosforul, gata să muște orice se ivea în preajma ei într-o formă corespunzătoare – cum s-ar fi putut ca doamna Cadwallader să nu fie direct interesată de domnișoarele Brooke și de proiectele lor matrimoniale? Mai ales când de ani de zile se obișnuise să-l muștruluiască pe domnul Brooke cu cea mai prietenească franchețe, și să-i aducă la cunoștință, în mod confidențial, că îl consideră un mototol. Din prima clipă când fetele sosiseră la Tipton, ea prestabilise căsătoria Dorotheei cu *Sir James*, iar dacă aceasta s-ar fi încheiat, ar fi fost absolut convinsă că e opera ei. Faptul că nunta nu se realizase, după cum preconizase dânsa, îi cășunase o supărare cu care va compătimi orice om cu minte. Doamna Cadwallader era Diplomatul Tiptonului și al Freshittului, și orice se petrecea împotriva voinței ei constituia o abatere jignitoare. Cât despre grozăvii ca aceea comisă de domnișoara Brooke, doamna Cadwallader nu avea răbdarea nici să se gândească la ele și acum își dădea seama că părerea ce-și formase

despre această fată fusese alterată de o doză din mălăieșul spirit caritabil al soțului ei: capriciile ei metodiste, aerul ei de a fi mai cuvioasă decât parohul și pastorul laolaltă, proveneau dintr-o boală mai profundă și mai solid înrădăcinată în ființa ei decât fusese dispusă să creadă.

– Oricum, spunea doamna Cadwallader – adresându-se mai întâi ei însăși și apoi soțului ei – eu una o arunc peste bord: dacă s-ar fi măritat cu *Sir James*, mai rămânea o posibilitate ca să devină o femeie sănătoasă, cu scaun la cap. El nu ar fi contrazis-o niciodată și când o femeie nu e contrazisă, nu are niciun motiv să se încăpățâneze în trăsările ei. Dar acum îi urez să se desfete în rasa de călugăr.

Ca urmare, doamna Cadwallader trebuia să se decidă asupra altei partide potrivite pentru *Sir James* și, după ce-și băgase în cap că aleasa va fi cea mai mică dintre surorile Brooke, nu ar fi putut găsi o mișcare mai abilă pentru izbândirea planului ei, decât aluzia strecurată baronetului, că făcuse o impresie puternică asupra Celiei. Căci tânărul nu făcuse parte dintre acei gentilomi care tânjesc după mărul de nedobândit al lui Safo, care râde de pe ramura din vârf – sau după farmecele care:

*„Zâmbesc, precum pe creasta stâncii floarea
Până la care mâna nu răzbate”.*

El unul nu avea sonete de scris și faptul că nu era preferatul femeii pe care o alesese, nu-l putea influența poetic. Vestea că alegerea Dorotheei se opri asupra domnului Casaubon îi știrbise atașamentul și slăbise puterea pe care acea afecțiune o avusese asupra-i. Cu toate că *Sir James* era un sportiv, nutrea pentru femei cam alt soi de simțăminte decât cele rezervate fazanilor și vulpilor, iar viitoarea soție nu era în ochii lui o pradă pe care întrecerea prilejuită de vânatoare ar fi făcut-o să valoreze mai mult. Nici nu era atât de familiarizat cu deprinderile raselor primitive încât să simtă că o luptă dusă pentru femeie – cu securea în mână, ca să zicem așa – ar fi necesară în scopul continuității istorice a legăturii stabilite prin căsătorie. Dimpotrivă, nutriend binevoitoarea vanitate care ne leagă de cei ce țin la noi și ne îndepărtează de cei cărora le suntem indiferenți, și având de asemeni și o fire blajină, recunoscătoare, simpla idee că o femeie îi arată simpatie țesea mici fire de tandrețe ce porneau din inima lui către a ei.

Astfel se întâmplă că, după ce *Sir James* călărise destul de iute, preț de vreo jumătate de ceas, în altă direcție decât Tipton Grange, domoli pasul calului și, în cele din urmă, apucă pe-o scurtătură, care-l duse spre același loc. Simțămintele ce-l făcură să ia hotărârea ca, până la urmă, să se ducă totuși în ziua aceea la Grange, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, erau amestecate. Nu-și putea stăpâni bucuria de a nu fi făcut nicio cerere în căsătorie, evitând

în felul acesta, să fie respins; o simplă politețe amicală îi cerea să o vadă pe Dorothea în legătură cu căsuțele și acum, din fericire, doamna Cadwallader îl pregătise să prezinte la nevoie și felicitări, fără a trăda prea multă stinghereală. La drept vorbind, nu-i plăcea situația: era foarte dureros pentru el să renunțe la Dorothea; dar hotărârea lui de a face această vizită pe dată și de a învinge orice manifestare a simțămintelor sale însemna un mod de a se pune singur la încercare și o contrareacție. Și, deși nu recunoștea clar acest impuls, fără îndoială că în sufletul lui știa că Celia va fi acolo, iar el avea să-i acorde mai multă atenție decât până atunci.

Noi, muritorii, bărbați și femei, înghițim o sumedenie de dezamăgiri între gustarea de dimineață și cină; înfrânați-vă lacrimile și lăsați să vă pălească puțin buzele, iar drept răspuns la orice întrebare, spuneți: „A, n-am nimic!” Mândria ne ajută; și mândria nu este un lucru rău când ne îndeamnă doar să ne ascundem rănila – și nu să-i rănim pe alții.

19 *Guy Fawkes* unul dintre principalii conspiratori care au urzit „complotul prafului de pușcă”, din 5 noiembrie 1605, menit să arunce în aer Parlamentul englez și să-l ucidă pe regele Iacob I. Complotul a eșuat și ziua de 5 noiembrie a devenit sărbătoare națională, prilej cu care se arde, anual, efigia lui Guy Fawkes (n.t.).

20 Mereu schimbător și nestatornic (n.t.).

21 Sectă protestantă foarte austeră (n.t.).

22 Specie de animal preistoric (n.t.).

VII

*Suptul, sau plăcerea de a fi iubit,
Fiecare-și cere timpul potrivit.*

Proverb italian

Cum era și de așteptat, în săptămânile acelea domnul Casaubon petrecea o bună bucată din timpul lui la Grange, iar perioada de curte înălța în calea măreței sale lucrări, *Cheia tuturor mitologiilor*, un obstacol care îl îndemna, în chip firesc, să aspire cu și mai mare ardoare către fericita încheiere a acestei perioade. Hotărâse deci să-și împodobească viața cu grațiile unei tovarășii feminine; avea de gând să-și lumineze clipele posomorâte de oboseală, dintre orele de trudă studioasă, cu jocul capriciului feminin, să-și asigure în plină maturitate mângâierea unei îmbrățișări de femeie, pentru anii când va coborî treptele vieții; și, de vreme ce luase această hotărâre, își atrase cu bună știință și unele necazuri. Dar era ferm hotărât să se lase purtat de șuvoiul simțirii sale năvalnice și e cu puțință că-și dădea seama cu uimire cât de firav era acest fir de apă. Așa cum în ținuturile secetoase, botezul prin cufundare în apă poate fi împlinit doar simbolic, tot astfel descoperirea și domnul Casaubon că fluviul lui sentimental împrósca doar câțiva stropi, neîngăduind nicicum o cufundare, și trase de aici concluzia că poezii exagerează mult intensitatea pasiunii masculine. Cu toate acestea, remarcă măgulit că domnișoara Brooke vădea o arzătoare și supusă afecțiune, care făgăduia împlinirea celor mai agreabile dintre previziunile lui matrimoniale. Uneori îi trecuse prin minte că, poate, acea moderație a extazului său se datora unei deficiențe a Dorotheei, dar nu era în stare să-i descopere vreun cusur sau să-și imagineze o femeie care să-i placă mai mult; așa că, firește, n-avea motiv să se lase amăgit de ceea ce constituie doar niște exagerări ale tradiției omenești.

– Nu m-aș putea pregăti ca să-ți fiu mai folositoare? îl întrebă într-o

dimineată Dorothea, la începutul stagiului său de curtezan – n-aş putea să învăţ să-ţi fac lectura cu glas tare, în greacă şi latină, aşa cum obişnuiau fiicele lui Milton cu tatăl lor, fără a înţelege ce citesc?

– Mă tem că ar fi plicticos pentru tine, răspunse domnul Casaubon, zâmbind – şi, dacă-mi amintesc exact, tinerele pe care le-ai amintit au considerat acest exerciţiu în limbi străine drept un temei de răzvrătire împotriva poetului.

– Da, dar în primul rând erau fete foarte ingrate, altminteri s-ar fi mândrit să slujească un asemenea părinte, iar în al doilea rând ar fi putut studia în particular şi învăţa să înţeleagă ceea ce citeau, şi atunci munca lor ar fi fost interesantă. Sper că nu te aştepţi ca eu să fiu rea şi proastă?

– Mă aştept să fii tot ceea ce poate fi o tânără doamnă desăvârşită sub toate aspectele posibile ale vieţii. Desigur, ar fi un mare avantaj pentru mine dacă ai izbuti să copiezi literele greceşti, şi în acest scop ar fi nimerit să începi cu puţină lectură.

Dorothea prinse din zbor această declaraţie, ca pe-o îngăduinţă preţioasă. Nu ar fi îndrăznit să-i ceară domnului Casaubon să-i predea limbile moarte, căci – mai presus de orice – se temea că în loc să-l ajute îl va tulbura; dar dorinţa ei de a cunoaşte latina şi greaca nu izvora pe de-a-ntregul din devotamentul faţă de viitorul soţ. Aceste zone ale cunoaşterii masculine îi păreau o platformă de pe care întregul adevăr ar putea fi văzut mai desluşit. Aşa cum se înfăţişa situaţia, se îndoia necontenit de propriile ei concluzii, fiindcă îşi recunoştea ignoranţa: cum ar fi putut nutri convingerea că locuinţele cu o singură încăpere nu erau menite slăvirii Domnului, când învăţaţii, care cunoşteau pe de rost textele clasice, păreau să împace nepăsarea faţă de căsuţele fermierilor cu zelul pentru slăvirea divinităţii? Poate că ar fi fost necesar chiar studiul ebraiciei – cel puţin alfabetul şi câteva rădăcini filologice – pentru a putea ajunge la miezul lucrurilor şi a-şi însuşi temeinic îndatoririle sociale ale un bun creştin. Iar ea nu ajunsese încă la acest grad de renunţare când ar fi fost satisfăcută cu un soţ înţelept: dorea, sărmana copilă, să fie ea însăşi înţeleaptă. Negreşit, domnişoara Brooke era foarte naivă, cu toată presupusa ei inteligenţă. Celia, a cărei minte nu fusese niciodată considerată prea adâncă, vedea mult mai repede deşertăciunea pretenţiilor altor oameni. Singura cheazăşie că nu te vei lăsa prea mult impresionat, în anumite împrejurări, pare să ţi-o asigure, în general, o simţire mai săracă.

Totuşi, domnul Casaubon consimţi să asculte şi să predea, cel mult un ceas pe zi, ca un învăţător pentru copii mici, sau mai degrabă ca un îndrăgostit pentru care îmbinarea dintre ignoranţa iubitei şi dificultăţile întâmpinate de aleasa inimii e de-a dreptul mişcătoare. Sunt rari cărturarii cărora le-ar fi fost

greu, în asemenea împrejurări, să predea alfabetul. Dorothea, însă era puțin revoltată și descurajată de propria ei nerozie, iar răspunsurile date de el la unele întrebări timide asupra valorii tonice a accentelor grecești îi trezeau în chip neplăcut bănuiala că, pe tărâmul acela, ar exista cu-adevărat secrete ce nu pot fi explicate înțelegerii unei femei.

Pentru domnul Brooke nu încăpea nicio îndoială asupra acestui punct și se exprima cu obișnuita lui energie în această privință, într-o zi când își făcu apariția în bibliotecă, în timp ce se desfășura lectura.

– Ei, nu zău, Casaubon, asemenea studii profunde, clasici și matematici, tot soiul ăsta de lucruri, sunt prea pretențioase pentru o femeie – prea pretențioase, știi.

– Dorothea nu învață decât să citească literele, zise domnul Casaubon, ocolind întrebarea. A avut ideea foarte cuminte de a-mi cruța ochii.

– Aha, bine, fără să înțeleagă, știi – asta s-ar putea să nu fie prea rău. Dar mintea femeiască are o ușurătate – un du-te-vino pentru muzică, artele frumoase, și altele asemenea – așa că s-ar cuveni să îmbrățișeze aceste studii numai până la un anumit punct, asta s-ar cuveni să facă femeile. Dar într-o manieră ușoară, știi. O femeie ar trebui să fie capabilă să se așeze și să-ți cânte la pian sau din gură o bună și veche melodie englezească. Asta îmi place mie, deși am auzit mai toate muzicile din lume, am fost și la Opera din Viena: Gluck, Mozart și așa mai departe. Dar în muzică sunt conservator – nu e la fel ca și cu ideile, știi. Țin morțiș la bunele melodii bătrânești.

– Domnul Casaubon nu este amator de pian, și sunt foarte bucuroasă că nu e, interveni Dorothea, a cărei lipsă de interes față de muzica salonardă și artele frumoase feminine trebuie să-i fie iertată, ținând seama că, în aceea perioadă întunecată, acestea constau cu precădere din meschine clinchete și mângăleli.

Zâmbi, și-și înălță privirea spre alesul ei – cu ochi plini de recunoștință. Dacă i-ar fi cerut să cânte într-una: *Ultimul trandafir al verii*, ar fi trebuit să se înarmeze cu multă resemnare.

– De altfel, urmă ea, spune că la Lowick există un singur clavecin vechi, și acela acoperit cu cărți.

– A, în privința asta, Celia te-a lăsat în urmă, draga mea. Ce mai, Celia cântă foarte drăguț și e totdeauna gata cu o melodie. Oricum, de vreme ce lui Casaubon nu-i place, e în ordine. Păcat însă că nu o să aveți mici recreații de acest fel, Casaubon; coarda mereu întinsă – soiul ăsta de lucruri, știi – n-o să reziste.

– Niciodată n-am putut privi drept o recreație faptul că urechile mi erau puse la încercare de zgomote cadențate, mărturisi domnul Casaubon. O melodie repetată prea des are efectul ridicol de a face ca în mintea mea

cuvințele să danseze un fel de menuet, ca să țină ritmul – un efect greu de admis, presupun, după ce ai trecut de vârsta copilăriei. Cât despre formele mai mărețe de muzică, cele vrednice să acompanieze oficiali solemni și chiar să exercite o influență educativă, după concepția străveche, nu voi spune nimic, căci nu de acestea ne ocupăm acum.

– Nu, dar acest gen de muzică m-ar desfăta, declară Dorothea. Când ne întorceam acasă de la Lausanne, unchiul ne ducea să ascultăm orga cea mare de la Freiberg, și-mi dădeau lacrimile când o auzeam.

– Lucrul ăsta nu e sănătos, scumpa mea, spuse domnul Brooke. Casaubon, acum va fi pe mâna dumatilă; trebuie să o înveți pe nepoată-mea să ia lucrurile mai ușor, ei, ce zici, Dorothea?

Își sfârși fraza cu un zâmbet, fiindcă nu dorea să-și jignească nepoata, dar gândea că de fapt era mai bine pentru ea să se mărite de timpuriu cu un bărbat de sobru cum era Casaubon, dacă tot nu vroia să audă de Chettam.

„Totuși, mare minune!” – își spuse în sinea lui, în timp ce ieșea din încăperea cu pași târșâiți. – „Mare minune că l-a plăcut! Oricum e o partidă bună. Mi-aș fi încălcat preceptele dacă aș fi încercat s-o împiedic; spună doamna Cadwallader orice-o pofti. E aproape sigur că o să ajungă episcop, Casaubon ăsta. Broșura în care dezbătea chestiunea catolică era foarte bine gândită – o să-i aducă cel puțin un decanat. I se datorează un decanat.”

Și aici trebuie să revendic dreptul la o meditație filosofică, remarcând că, în această împrejurare, domnul Brooke se gândea prea puțin la discursul de colorit radical pe care urma să-l țină, într-o perioadă mai îndepărtată, pe tema veniturilor episcopilor. Care istoric elegant ar neglija o ocazie strălucită de a sublinia faptul că eroii lui nu au prevăzut felul cum avea să se desfășoare istoria lumii, și nici măcar propriile lor acțiuni?

Ar aminti, de pildă, că Henric de Navara²³, pe când era un prunc protestant se gândea prea puțin să devină un monarh catolic, sau că Alfred cel Mare²⁴, când își măsura nopțile sânguincioase după lumânările ce se mistuiau, n-aveau habar de viitorii gentilomi care-și măsoară zilele trândave cu bătaia orologiilor. Aici dispunea de o mină de adevăruri care, oricât de intens am exploata-o noi, probabil că va depăși rezerva noastră de cărbune.

Dar cu privire la domnul Brooke mai fac o remarcă, poate mai puțin garantată de cele de mai sus – anume că, dacă și-ar fi anticipat discursul, poate că n-are fi schimbat mare lucru din conținutul lui. Una este să te gândești cu plăcere că soțul nepotei tale posedă un substanțial venit ecleziastic, și alta să ții un discurs liberal; o minte care nu poate judeca un subiect din diferite puncte de vedere e o minte îngustă.

[23](#) *Henric al IV-lea* (1553-1610), rege al Franței (1589-1610) și al Navarrei (1572-1610) (n.t.).

[24](#) *Alfred cel Mare* (859-899), rege al Angliei (n.t.).

VIII

*Vai, izbăviți-o! Frate-i sunt acum,
Tu, tată. Orice vergină-o-avea
În orice gentilom, zelos străjer.*

Era minunat pentru Sir James Chettam să constate câtă plăcere îi prilejuiau mai departe vizitele făcute la Grange, odată ce trecuse cu bine peste încercarea de a vedea în Dorothea o femeie iubită, logodită cu alt bărbat. Firește, un fulger bifurcat păru să-l despică din tălpi până-n creștet când se apropie prima oară de ea și, în tot timpul cât stătură de vorbă își dădu seama că, oricât s-ar fi străduit să o ascundă, tulburarea lui se făcea totuși simțită; dar, în ciuda mărinimiei sale firești, trebuie să mărturisim că se simțea mai puțin stânjenit decât dacă și-ar fi considerat rivalul o partidă strălucită și demnă de invidiat. Nu avea câtuși de puțin impresia că era pus în umbră de domnul Casaubon; îl ardea doar indignarea că Dorothea căzuse victima unei triste amăgiri, iar chinul lui exprima ceva mai puțină amărăciune fiindcă era copleșit totodată de milă față de ea.

Cu toate acestea, deși Sir James își spunea că se resemnase cu desăvârșire de vreme ce, cu perversitatea unei Desdemone, Dorothea respinsese o partidă care, în mod clar, era potrivită și conformă naturii, totuși gândul că se logodise cu domnul Casaubon nu-l lăsase cu totul rece. În ziua când îi văzuse pentru prima dată împreună, acum după ce aflase vestea, i se păru că nu reflectase cu destulă seriozitate la această situație. Brooke era adevăratul vinovat; s-ar fi convenit să împiedice asemenea întorsătură a lucrurilor. Cine ar fi putut să stea de vorbă cu el? Poate chiar în stadiul acesta se mai putea face ceva, s-ar fi putut ajunge cel puțin la o amânare a cununiei. În drum spre casă, făcu un ocol pe la reședința parohială și întrebă de domnul Cadwallader. De data aceasta, din fericire, pastorul era acasă, și musafirul fu poftit în camera de lucru, pe pereții căreia erau atârnate toate uneltele de

prescui. Dar amfitrionul se afla într-o odăiță alăturată, unde se îndeletnicea cu strungul lui, și-i strigă baronului să vină acolo. Între cei doi se legase o prietenie mai strânsă decât între oricare alt moșier și pastorul din ținut, fapt ce-și avea înțelesul lui și se potrivea atât de bine cu figurile lor blânde și cumsecade.

Domnul Cadwallader era un bărbat trupeș, cu buze pline și un zâmbet nespus de duios; foarte simplu și necioplit la înfățișare, dar solid și netulburat, cu un aer firesc și o bună dispoziție din cele contagioase și care, asemenea colinelor ierboase scăldate în soare, potolesc până și un egoism întărit și-l fac mai degrabă să se rușineze de el însuși.

– Ei, bine, cum o mai duci? întrebă pastorul, întinzând o mână nu prea potrivită pentru a fi strânsă. Îmi pare rău că ultima dată nu m-ai găsit acasă. S-a întâmplat ceva deosebit? Pari supărat.

Fruntea lui *Sir James* era ușor încruntată, iar cuta dintre sprâncene – pe care părea că ține să o adâncească cu tot dinadinsul – îl făcea să arate deprimat când răspunse:

– E vorba numai de atitudinea lui Brooke. Cred că ar trebui într-adevăr să stea cineva de vorbă cu el.

– De ce? Are de gând să-și pună candidatura? întrebă domnul Cadwallader, văzându-și mai departe de aranjarea mulineurilor pe care tocmai le strunjise. Nu prea-mi vine a crede că ar intenționa așa ceva. Dar dacă lui îi face plăcere, ce rău vezi în asta? Oricare adversar al liberalismului ar trebui să se bucure când *Whig*-ii nu aruncă în luptă pe cel mai puternic reprezentant. Nor să dărașe ei constituția, dacă folosesc ca berbec capul prietenului nostru Brooke.

– A, nu la asta mă referam, spuse *Sir James*, care, după ce își pusese jos pălăria și se trântise într-un fotoliu, începuse să-și dezmiere piciorul și să-și cerceteze talpa cizmei, cu multă amărăciune. Vorbeam de căsătoria aceea îngrozitoare. Mă refer la faptul că o lasă pe fata aceea splendidă să se mărite cu Casaubon.

– Și ce ai împotriva lui Casaubon? Nu văd nimic rău în persoana lui – dacă fetei îi place.

– Este prea necoaptă ca să știe ce-i place. Tutorele ei ar trebui să intervină. S-ar cădea să nu îngăduie ca lucrurile să se desfășoare în felul acesta, cu ochii închiși. Mă mir că un om ca dumneata, Cadwallader, părintele unor fete, poate privi chestiunea cu indiferență, un om care mai are și o inimă ca a dumitale! Gândește-te serios la treaba aceasta.

– Dar nu glumesc; sunt cât se poate de serios, grăi parohul, provocându-l cu o ușoară ironie. Ești la fel de rău ca Elinor. Și ea voia să mă duc să-i țin o predică lui Brooke, și i-am amintit că prietenii ei n-au dat nici

doi bani pe partida pe care a făcut-o când s-a măritat cu mine.

– Dar uită-te la Casaubon, exclamă indignat *Sir James*. Trebuie să aibă cincizeci de ani bătuți pe muchie, și nu cred că a putut fi vreodată mai mult decât umbra unui bărbat. Uită-te la picioarele lui!

– Grozavi mai sunteți voi, tinerii chipeși! Credeți că toate pe lumea asta trebuie să iasă după voia voastră. Voi nu înțelegeți femeile! Ele nu vă acordă nici jumătate din admirația pe care v-o mărturisiți voi singuri. Elinor obișnuia să le spună surorilor ei că m-a luat pentru urâtenia mea – era ceva atât de deosebit și de amuzant, încât din pricina asta și-a pierdut capul.

– Dumneata! Cred că i-a venit destul de lesne unei femei să te iubească pe dumneata. Dar nu-i vorba de frumusețe. Nu mi-e *simpatic* Casaubon.

Era cel mai energic mod al lui *Sir James* de a sugera că are o părere proastă despre caracterul cuiva.

– De ce? Ce ai împotriva lui? Întrebă parohul, punându-și jos spițele și vârându-și degetele mari în subsuorile vestei, cu un aer atent.

Sir James făcu o pauză. Îndeobște, nu-i venea ușor să-și expună părerile: i se părea straniu ca oamenii să nu le cunoască, fără a fi exprimate, pentru că el avea numai păreri rezonabile. În cele din urmă, vorbi:

– Haide, Cadwallader, spune: are vreun pic de inimă?

– Ei bine, da. Nu e o inimă în genul celor care se tocesc, ci un sămbure tare, de asta poți fi încredințat. Este foarte bun cu rudele lui sărace; acordă ajutoare câtorva femei și suportă o grămadă de cheltuieli pentru educarea unui tânăr. Casaubon acționează conform cu simțul lui de echitate. Sora mamei lui a făcut o partidă condamabilă – cred că s-a măritat cu un polonez, și s-a dat la fund; în orice caz, a fost dezmoștenită de familie. Dacă nu s-ar fi întâmplat acest lucru, Casaubon nu ar fi avut nici jumătate din averea lui actuală. Cred că din proprie inițiativă a căutat să-și descopere verii și să vadă ce poate face pentru ei. Dacă ai încerca metalul din care sunt făcuți alți oameni, nu fiecare ar scoate un sunet atât de curat. Dumneata, da, Chettam; dar nu și alții.

– Nu știu, zise, *Sir James* și roși. Nu sunt atât de sigur de mine.

Făcu o scurtă pauză și apoi adăugă:

– A fost corect din partea lui Casaubon. Dar un om poate dori să acționeze corect, și totuși el însuși să nu fie altceva decât un fel de cod pe pergament. S-ar putea ca o femeie să nu fie fericită cu el. Și cred că, în cazul unei fete atât de tinere ca domnișoara Brooke, prietenii ei s-ar cuveni să intervină ca să o împiedice de a comite un act necugetat. Râzi, fiindcă îți închipui că mă îmboldește vreun simțământ personal. Dar, pe onoarea mea, nu-i vorba de asta. Aș nutri exact aceleași sentimente, dacă aș fi fratele sau

unchiul domnișoarei Brooke.

– Bine, și ce ar trebui făcut?

– Aș spune că mariajul nu ar trebui să fie hotărât până ce fata nu este majoră. Poți să fii sigur că în cazul acesta nu s-ar realiza niciodată. Aș dori să vezi lucrurile ca mine, aș dori să discuți cu Brooke despre treaba asta.

Când sfârși fraza, *Sir James* se ridică, fiindcă intrase doamna Cadwallader. O ținea de mână pe mezina familiei, o fetiță de vreo cinci ani, care alergă imediat la tatăl ei și se instalează confortabil pe genunchii lui.

– Am auzit discuția voastră, zise soția. Dar nu-l vrei impresiona deloc pe Humphrey. Câtă vreme peștele mușcă momeala, toate lucrurile de pe lumea asta merg așa cum s-ar cuveni. Doamne, Casaubon are un râu plin de păstrăvi și nici prin cap nu-i trece să pescuiască, s-ar putea găsi vreun om mai cumsecade decât el?

– Ei, e un dram de adevăr și în asta, rosti parohul cu râsul lui domol, în surdină. Un râu cu păstrăvi reprezintă o calitate însemnată la un bărbat.

– Dar, serios vorbind, urmă *Sir James*, a cărui supărare nu se potolise, nu credeți că parohul ar face bine dacă ar sta de vorbă cu domnul Brooke?

– A, ți-am spus de la bun început ce o să zică, răspunse doamna Cadwallader, înălțându-și sprâncenele. Eu am făcut tot ce-am putut: mă spăl pe mâini de căsătoria asta.

– În primul rând, începu parohul, cu un aer destul de grav, ar fi absurd să vă așteptați că l-aș putea convinge pe Brooke să se poarte conform cu voințele noastre. Brooke este un om foarte cumsecade, dar gelatinos; intră în orice tipar, fără să-și păstreze forma.

– Ar putea să-și păstreze forma suficient timp ca să amâne cununia, rosti *Sir James*.

– Dar, dragul meu Chettam, ce rost ar avea să-mi folosesc influența în defavoarea lui Casaubon, decât dacă aș fi convins că acționez spre binele domnișoarei Brooke? Nu știu nimic rău despre Casaubon. Nu-mi pasă de Xisutrus și Fi-fo-fum ale lui și de toate celelalte năzbâtii, dar nici lui nu-i pasă de uneltele mele de pescuit. Cât despre poziția adoptată de el în problema catolică, a fost o atitudine neașteptată; totdeauna s-a purtat însă civilizat cu mine, și nu văd de ce-ar trebui să-i stric distracția. După câte pot eu să-mi dau seama, s-ar putea ca domnișoara Brooke să fie mai fericită cu el decât cu oricare alt bărbat.

– Humphrey! Mă faci să-mi ies din sărite! Știi că mai degrabă ai lua masa pe jos, lângă gard, decât singur cu Casaubon. Nici nu aveți ce să vă spuneți.

– Ce legătură are asta cu măritișul domnișoarei Brooke? Nu-l ia de soț pentru amuzamentul meu.

– N-are un strop de sânge în vinele lui, se pronunță *Sir James*.

– Nu. Cineva a pus o picătură din sângele lui la microscop și a constatat că e compus numai din puncte, virgule și paranteze, zise doamna Cadwallader.

– De ce nu-și publică mai bine cartea, în loc să se însoare? Întrebă *Sir James*, cu o silă pe care-o considera justificată de simțămintele sănătoase ale unui laic englez.

– A, atâta cât visează la note și la subsoluri de pagină, îi fuge și mintea la subsol. Se spune că, pe când era de-o șchioapă, a făcut un extras de poezee: *Hopa pe degețel*, și de atunci o ține strună cu extrase și rezumate. Of! Și *Humphrey* pretinde că o femeie ar putea fi fericită cu specimenul ăsta.

– Ei, e genul care-i place domnișoarei Brooke, afirmă parohul. Nu pretind că înțeleg gustul oricărei fete.

– Dar dacă ar fi fiica dumitale? Îl strânse cu ușa *Sir James*.

– Ar fi altă socoteală. Dar nu este fiica mea și nu mă simt chemat să mă amestec. Casaubon este la fel de bun ca noi toți. E un cleric studios și merită să ajungă episcop. Un radical care îndrugă verzi și uscate la *Middlemarch* a spus că Freke ar fi parohul construit din cărămidă și mortar, Casaubon ar fi clericul încropit din paie și surcele, iar eu cel de câlți. Și, pe cuvântul meu, nu văd de ce unul ar fi mai bun decât altul.

Parohul își sfârși vorba, cu râsul lui domol. Totdeauna vedea hazul oricărei satire îndreptate împotriva propriei sale persoane. Conștiința lui era vastă și senină, ca întreaga sa personalitate: făcea doar ce izbutea să împlinească fără a pricinui vreo tulburare.

Reieșea clar că din inițiativa domnului Cadwallader nu urma să fie ridicată nicio stavilă în fața căsătoriei domnișoarei Brooke, și *Sir James* simți, cu oarecare întristare, că fetei i se lăsa toată libertatea de a proceda greșit. Faptul că hotărârea sa de a duce la capăt planul Dorotheei de construire a căsuțelor rămăsese neclintită, era o nouă dovadă a firii lui generoase. Fără îndoială, consecvența era calea pe care i-o impunea demnitatea sa, dar mândria ne ajută doar să fim generoși, fără să ne dăruiască această însușire, după cum trufia nu ne va face să fim spirituali. Dorothea înțelegea îndeajuns atitudinea adoptată de *Sir James* față de ea ca să poată aprecia cât se arăta de drept stăruind într-o îndatorire de moșier, dictată la început de bunăvoința unui îndrăgostit; și acest lucru îi făcea o plăcere care se afirma chiar în mijlocul fericirii ei de acum. Poate că acorda căsuțelor lui *Sir James Chettam* tot interesul ce-i prisosea după ce-l cunoscuse pe domnul Casaubon, ori după ce cunoscuse simfonia de vise pline de speranță, încredere, admirație și pasionantă dăruire de sine pe care acel erudit domn o trezise în sufletul ei. De aceea, în cursul vizitelor sale repetate, inimosul baronet, deși începuse să

aducă mici omagii Celiei, se pomeni discutând cu tot mai multă plăcere cu Dorothea. De astă dată tânăra fată se purta cât se poate de firesc și de calm cu Chettam; iar tânărul descoperea treptat că amiciția sinceră și camaraderia dintre un bărbat și o femeie, care nu au nicio pasiune de ascuns ori de mărturisit, constituie o încântare.

IX

Primul gentilom:

*Străvechi ținut, în proorociri
străvechi*

*Zis: „însetat de legi”; râvna-i
mereu*

Tindea către perfectele rânduiei.

Rogu-te, unde-i azi acest ținut?

Al doilea gentilom:

*Ca și-n vechimea-n suflete-
omenești.*

Atitudinea domnului Casaubon în ce privește dispozițiile financiare fu nespus de satisfăcătoare pentru domnul Brooke, și preliminarile căsătoriei se desfășurau lin, scurtând șirul săptămânilor de „curte”. Viitoarea mireasă urma să vadă casa ce-avea să devină căminul ei și să ceară orice fel de schimbări ar fi dorit să fie făcute acolo. O femeie dictează înainte de cununie, ca să poată arăta supunere după aceea. Și, neîndoios, greșelile, pe care noi, muritorii, femeii sau bărbați, le săvârșim când lucrurile se petrec după voia noastră, ar putea trezi uimire pentru faptul că totuși ținem morțiș să ne impunem voia.

Într-o dimineață de noiembrie, cenușie dar uscată, Dorothea se duse cu trăsura la Lowick, împreună cu unchiul ei și cu Celia. Căminul domnului Casaubon era un conac. În apropierea lui, vizibilă din unele părți ale grădinii, se înălța biserița, iar în fața acesteia se afla vechea casă parohială. La începuturile carierei sale, domnul Casaubon deținuse doar uzufructul proprietății, dar moartea fratelui său îl făcuse stăpân și peste conac. Reședința era împrejmuită și de un mic parc, cu câte un frumos stejar bătrân ici-colo, o alee de tei spre sud-vest și un gard căzut într-o rână între parc și terenul de

jocuri; de la ferestrele salonului, privirea cutreiera fără stavilă peste o pajiște acoperită de gazon, până la teii dincolo de care se așternea o întindere netedă cu lanuri de grâu, și pășuni ce păreau adeseori, sub soarele de asfințit, să se topească într-un eleșteu de aur. Aceasta era latura fericită a casei, fiindcă sudul și estul proprietății aveau un aer destul de mohorât, chiar în lumina celei mai strălucitoare dimineți. Aici terenurile erau mai limitate, răzoarele de flori nu aveau o înfățișare prea îngrijită, și pâlcuri dese de copaci – mai cu seamă tisele întunecate – se înălțau la mică depărtare de ferestre. Clădirea, durată din piatră verzuie, era construită în vechiul stil englezesc; nu era urâtă, dar avea ferestre mici și un aer melancolic: genul de casă pe care trebuie să o înviorezi cu copii, flori din belșug, ferestre deschide și mici obiecte luminoase, ca să o faci să pară un cămin vesel. În acel târziu sfârșit de toamnă, cu ultimele frunze galbene și rare căzând lent peste tufișurile veșnic verzi, întunecate, într-o mușenie văduvită de razele soarelui, casa părea învăluită și ea într-un declin autumnal, iar când se arătă domnul Casaubon, înfățișarea lui nu avea nimic înfloritor care să contrasteze cu fundalul.

„Vai, doamne!, își spuse Celia, sunt convinsă că Freshitt Hall ar fi fost mult mai plăcut decât locuința aceasta.” Se gândea la dalele albe, la porticul cu coloane și la terasa plină de flori; iar peste toate acestea, *Sir James* zâmbind ca un prinț răsărit din boschetul de trandafiri în care fusese prefăcut prin vrajă, și cu o batistă în care se metamorfozaseră la iuțeală petalele cele mai gingașe înmiresmate – *Sir James*, care știa să discute atât de plăcut, să vorbească totdeauna despre lucruri de bun-simț, și nu despre învățătură! Celia avea acele gusturi ușoare de femeie tânără, pe care uneori domnii gravi și trecuți prin multe încercări le preferă la o soție; din fericire, înclinațiile domnului Casaubon erau altele, căci cu Celia nu ar fi avut sorți de izbândă.

Dorothea gândi, dimpotrivă, că locuința și terenurile din jur erau înzestrate cu tot ce-și putea ea dori: rafturile sumbre de cărți din biblioteca cea lungă, covoarele și perdelele, cu culori pălite de vreme, hărțile vechi, cuvioase, și vederile de ansamblu atârinate pe pereții coridorului, având ici și colo câte o vază sub ele, n-o apăsau nicidecum; îi păreau chiar mai vesele decât statuile și tablourile de la Grange, aduse cu mult în urmă de unchiul ei, din călătoriile lui – și care probabil că țineau de ideile care-l cuceriseră în perioada respectivă. Pentru sârmana Dorothea, acele severe nudități clasice, ca și picturile lui Corregio – sfinți tratați în maniera Renașterii – erau penibil de inexplicabile; o sfredeleau în miezul concepțiilor ei puritane: nimeni nu o învățase vreodată cum ar putea să împace toate acestea cu propria ei viață. Dar stăpânii Lowick-ului, pe cât se părea, nu avuseseră patima călătoriei, iar studiile domnului Casaubon asupra trecutului nu erau întreprinse prin mijlocirea unor asemenea ajutoare.

Dorothea umbla prin casă, copleșită de o plăcută emoție. Totul îi părea aureolat: acesta urma să fie căminul ei conjugal, și-l privi cu ochi plini de încredere pe domnul Casaubon, când acesta îi atrăgea în mod deosebit atenția asupra vreunui aranjament actual și o întreba dacă ar prefera să aducă vreo modificare. Întâmpina cu recunoștință toate apelurile adresate gustului ei, dar nu vedea nimic de schimbat. Eforturile logodnicului, care se străduia să-i arate o curtenie pedantă și o tandrețe formală, erau fără cusur pentru ea. Umplea toate golurile cu perfecțiuni ce nu apucaseră încă să iasă la lumină, le interpreta la fel cum interpreta și operele Providenței, punând aparentele discordanțe pe seama surzeniei ei față de armonii mai elevate. Iar în cursul săptămânilor de curte premaritală se ivesc multe goluri, dar o fidelitate izvorâtă din iubire le umple, plină de fericirea pe care i-o dă încrederea.

– Uite, scumpa mea Dorothea, aș vrea să-mi faci favoarea de a-mi indica încăperea care ți-ar place să devină budoarul dumitale, spuse domnul Casaubon, arătând că vederile sale asupra firii feminine erau suficient de largi ca să includă și această necesitate.

– E foarte amabil din partea dumitale că te gândești la așa ceva, răspunse Dorothea, dar te încredințez că aș vrea mai curând ca nu eu să hotărâsc. Voi fi mult mai fericită să iau totul așa cum este – întocmai cum ai fost obișnuit dumneata să ții casa, sau cum vei voi singur să fie ținută. Nu am niciun motiv de a dori vreo schimbare.

– O, Dodo! Exclamă Celia, n-ai vrea odaia cu bovindou de la etaj?

Domnul Casaubon le conduse până acolo. Bovindoul dădea spre aleea cu tei; toată mobila era de un albastru șters, iar pe un perete se afla un grup de miniaturi, doamne și domni cu păr pudrat. O tapiserie, deasupra unei uși, înfățișa o privesc verde-albăstrie, ce încadra un cerb decolorat. Fotoliile și mesele aveau picioare subțiri și erau ușor de răsturnat. În încăperea aceea ți se putea năzări că se ivește stafia unei doamne înfășurată în dantele, care vizita iară locul unde își petrecuse timpul brodând. O etajeră ușoară, cuprinzând volume de literatură plicticoasă, legate în piele de vițel, completa mobilierul.

– Da, spuse domnul Brooke, ar fi o odaie drăguță dacă s-ar adăuga câteva draperii și sofale noi, și soiul ăsta de lucruri. E nițel cam golașă acum.

– Nu, unchiule, ripostă Dorothea cu apărindere. Te rog să nu pomeniști de vreo schimbare. Sunt multe alte lucruri pe lume care au nevoie de schimbare, dar lucrurile acestea îmi plac așa cum sunt. Și dumitale îți plac astfel, nu-i așa? – adăugă, uitându-se la domnul Casaubon. Poate că aceasta era odaia mamei dumitale, în tinerețea ei.

– Într-adevăr, încuviință el, aplecând încet capul.

– Miniatura aceasta o înfățișează pe mama dumitale, spuse Dorothea, care se întorsese să cerceteze grupul de miniaturi. Aduce cu acel micuț tablou

pe care mi l-ai dat; numai că, după părerea mea, acesta e un portret mai bun. Și persoana din fața ei, cine este?

– Sora ei mai mare. La fel ca dumneata și sora dumitale, erau singurele copile la părinți – miniaturile părinților, sunt atârinate deasupra, vezi?

– Sora e drăgălașă, zise Celia, implicând prin aceasta că avea o opinie mai puțin favorabilă în ce privește mama domnului Casaubon. Ideea că se trăgea dintr-o familie în care toți fuseseră tineri, la vremea lor, iar doamnele purtaseră coliere, deschidea orizonturi noi pentru imaginația Cелiei.

– Are o față aparte, afirmă Dorothea, privind de aproape. Cu ochii aștia cenușii, adânci, mai degrabă apropiați, și nasul delicat, neregulat, cu un fel de unduire în el, și buclele pudrate, care-i atârnă pe spate. Toate trăsăturile laolaltă îmi par mai curând deosebite, decât drăgălașe. Nu descoperi nicio urmă de asemănare, sau un aer de familie, între ea și mama dumitale.

– Nu. Și nici nu le-a fost hărăzită aceeași soartă.

– Nu mi-ai pomenit de ea, zise Dorothea.

– Mătușa mea a făcut o căsătorie nefericită. N-am văzut-o niciodată.

Dorothea se miră puțin, dar simțea că ar fi fost nedelicat din partea ei să ceară, tocmai în clipa aceea, vreo informație pe care domnul Casaubon nu ținuse să i-o ofere singur: se întoarse spre fereastră ca să admire priveliștea. În timp ce continuau vizitarea casei, soarele străpungea pâcla cenușie și teii de pe alee aruncau umbre prelungi.

– Nu ieșim puțin în grădină?, întrebă Dorothea.

– Ți-ar plăcea să vezi biserica, știi – zise domnul Brooke. Este o bisericuță nostimă. Și întreg satul. Încape tot într-o coajă de nucă. Fiindcă veni vorba, Dorothea, o să-ți convină, fiindcă are căsuțele înșirate ca la un azil – cu grădinițe, cu micșunele, sau cam așa ceva.

– Da, te rog, stăruie Dorothea, îndreptându-și privirea spre domnul Casaubon, mi-ar face plăcere să văd toate acestea.

Nu obținuse din partea lui niciun amănunt mai clar cu privire la căsuțele din Lowick, decât că „nu sunt rele”.

Pășiră curând pe o alee cu pietriș, care șerpuia printre pajiști acoperite cu iarbă și pâlcuri de copaci; era drumul cel mai scurt spre biserică. La porțița care dădea în cimitir rămaseră cu toții câteva clipe tăcuți, în timp ce domnul Casaubon se îndrepta spre casa parohială învecinată, pentru a aduce cheia. Celia, care zăbovise puțin în urmă, apără numaidecât când observă că domnul Casaubon se îndepărtase și rosti, cu tonul „staccato”, firesc, care părea întotdeauna că face imposibilă orice bănuială de intenție răutăcioasă:

– Știi, Dorothea, am văzut venind încoace pe una din alei, o persoană foarte tânără.

– Și e un lucru uimitor, Celia?

– Ar fi putut fi un tânăr grădinar, știi – de ce nu? Își dădu domnul Brooke cu părerea. I-am spus lui Casaubon că ar trebui să-și schimbe grădinarul.

– Nu, nu-i grădinar, zise Celia, e un domn cu un caiet de schițe. Avea bucle castanii. I-am zărit doar spatele. Dar arăta grozav de tânăr.

– Poate e fiul preotului, zise domnul Brooke. A, uite-l pe Casaubon că revine, e și Tucker cu el. O să ni-l prezinte pe Tucker. Încă nu-l cunoașteți.

Domnul Tucker era pastorul de vârstă mijlocie, unul dintre membrii „clerului umil”, care de obicei nu duc lipsă de odrasle. Dar, după ce fură făcute prezentările, conversația nu duse la nicio întrebare privitoare la familia lui, și uluitoarea apariție plină de tinerețe fu dată uitării de toți, afară de Celia. În sinea ei refuza să creadă că buclele castanii și silueta zveltă ar putea avea vreo înrudire cu domnul Tucker, care era atât de bătrân și mucegăit pe cât de puteai aștepta să fie parohul domnului Casaubon; era fără doar și poate un om admirabil, care ura să ajungă în rai (căci Celia nu dorea să fie lipsită de principii), dar avea colțurile gurii tare antipatice. Celia se gândi, cu oarecare strângere de inimă, la timpul pe care se cuvenea să-l petreacă în calitate de domnișoară de onoare la Lowich, unde probabil că pastorul nu avea odrasle drăgălașe, care să-i fie pe plac fără a mai ține seama de principii.

În cursul plimbării, domnul Tucker se dovedi o comoară la casa omului, și poate că domnul Casaubon nu fusese lipsit de clarviziune când îl alesese, căci parohul era în stare să răspundă la toate întrebările puse de Dorothea cu privire la săteni și la ceilalți enoriași. O încredință că în Lowick toată lumea avea oarecare stare; nu găseai în acele căsuțe cu două odăi și chirie redusă un singur țăran care să nu crească un porc, iar peticele de grădină din spatele caselor erau bine îngrijite. Băiețașii purtau pantaloni trainici de catifea, fetele plecau la oraș ca slujnice destoinice, sau făceau împletituri de paie, acasă: pe aici nu găseai războaie de țesut, nici dizidenți, și cu toate că obștea înclina mai degrabă către avuție decât spre spiritualitate, viciul nu era prea răspândit. Orățăniile pestrițe erau atât de numeroase, încât domnul Brooke făcu următoarea cugetare:

– Văd că fermierii voștri lasă pe ogor ceva ovăz ca să-l culeagă femeile. Oamenii sărmani de prin părțile acestea ar putea avea fiecare câte o găină în oală, așa cum își dorea bunul rege francez²⁵ pentru supușii lui. Francezii mănâncă la păsăret cu duiumul, păsări sfrijite, știți.

– Cred că era o dorință foarte ieftină din partea lui, replică indignată Dorothea. Oare regii sunt asemenea monștri, încât o dorință ca aceasta să fie socotită o virtute regală?

– Și, mai ales, dacă le ura să aibă parte de câte o pasăre sfrijită,

adăugă Celia, nu era prea drăguț din partea lui. Dar poate că le dorea să aibă parte de găini grase.

– Da, dar cuvântul a fost omis din text, ori poate că a fost *subauditum*²⁶, adică prezent în mintea regelui, fără a fi rostit, comentă domnul Casaubon, zâmbind și plecându-și capul spre Celia, care se dădu imediat puțin înapoi, fiindcă nu suporta ca viitorul ei cumnat s-o privească drept în față.

În drum spre casă, Dorothea se cufundă în tăcere. Simțea o anumită dezamăgire, de care însă se rușina, la gândul că pentru ea nu era nimic de făcut la Lowick, iar în minutele următoare gândul i se opri asupra alternativei pe care ar fi preferat-o, anume aceea de a fi descoperit că viitorul ei cămin se afla într-o parohie prevăzută cu o porție mai substanțială de mizerie lumească, ca să-și poată asuma mai din plin anumite răspunderi. Apoi, întorcându-și gândul către viitorul ce se deschidea cu-adevărat înaintea ei, își schiță tabloul unui devotament și mai deplin față de țelurile domnului Casaubon și al unor noi îndatoriri, care o vor aștepta. Multe noi obligații de acest fel se vor dezvălui de la sine ca urmare a cunoștințelor mai înalte pe care le va dobândi alături de el.

Curând, domnul Tucker îi părăsi, căci avea o treabă clericală care nu-i îngăduia să prânzească la Hall, și cum intrau din nou în grădină, pe aceeași porțiță, domnul Casaubon, spuse:

– Pari cam întristată, Dorothea. Nădăjduiesc că cele văzute ți-au fost pe plac.

– Poate că simțămintele mele sunt greșite, poate că e o nerozie, răspunse Dorothea, cu obișnuita ei franchețe, dar aproape că-mi doresc ca oamenii de-aci să fi avut mai multe nevoi de acoperit. Am cunoscut foarte puține căi de-a face ca viața mea să fie bună la ceva. Firește, ideile mele în ce privește utilitatea cuiva sunt, pesemne, înguste. Trebuie să învăț noi căi de a ajuta oamenii.

– Fără îndoială, glăsui domnul Casaubon. Fiecare stare își are îndatoririle sale corespunzătoare. Cred că cele ce-ți revin ca stăpână a Lowick-ului nu-ți vor lăsa niciun dor neîmplinit.

– Într-adevăr, așa cred și eu, spuse Dorothea, deschis. Să nu-ți închipui că sunt tristă.

– Atunci e bine. Dar, dacă nu ai ostenit, ne vom întoarce acasă pe alt drum.

Dorothea nu simțea niciun pic de oboseală, și făcură un mic ocol către o frumoasă salcie, principala glorie ereditară a terenului din această latură a casei. În timp ce se apropiau de fundalul întunecat al plantelor verzi, se profilă silueta unei persoane așezate pe o bancă și care desena bătrânul copac. Domnul Brooke, aflat în fruntea micului grup, împreună cu Celia, își întoarse

capul și întrebă:

– Cine e flăcăiandru acela, Casaubon?

Ajunseră foarte aproape de el, când domnul Casaubon răspunse:

– E un tânăr neam de-al meu, văr de gardul doi; de fapt, adăugă, uitându-se la Dorothea, nepotul doamnei al cărei portret l-ai remarcat, mătușa mea Julia.

Tânărul pusese deoparte caietul de schițe și se ridicase. Văzându-i buclele castanii, stufoase, și aerul tineresc, Celia îl recunoscuse imediat ca fiind una și aceeași persoană cu silueta remarcată de ea pe alee.

– Dorothea, dă-mi voie să ți-l prezint pe vărul nostru, domnul Ladislaw. Will, iat-o pe domnișoara Brooke.

Vărul se afla acum la distanță atât de mică, încât, când își scoase pălăria, Dorothea putu zări doi ochi cenușii, cam apropiați, un nas neregulat, delicat, cu o ușoară unduire și un păr care-i cădea pe spate; dar tânărul avea și o bărbie mai proeminentă, mai amenințătoare, decât cea a bunicii din miniatură. Tânărul Ladislaw nu simți nevoia să zâmbească, manifestându-și în acest fel încântarea de a fi prezentat viitoarei sale verișoare și rudelor ei; fața îl arăta mai degrabă bosumflat și nemulțumit.

– Văd că ești un artist, spuse domnul Brooke, luând carnetul de schițe și răsfoindu-l, în felul lui neceremonios.

– Nu, mă mărginesc să schițez și eu puțin. Nu-i nimic vrednic de văzut acolo, declară tânărul Ladislaw roșind, poate mai mult de ciudă decât de modestie.

– Ei, lasă, uite o piesă drăguță. Cândva am desenat și eu câteva dintr-astea, știi. Ia te uită; asta e ceea ce numesc eu un lucru drăguț, făcut așa cum spuneam noi odinioară, „cu brio.”

Domnul Brooke întinse spre cele două fete o schiță mare, colorată; un teren pietros, copaci, un eleșteu.

– Nu sunt un bun judecător al lucrurilor de acest gen zise Dorothea, nu cu răceală, dar grăbindu-se să se decică de efectul ce-l puteau avea asupra ei. Știi, unchiule, eu nu văd niciodată frumusețea acelor tablouri despre care afirmi că sunt atât de lăudate. Spun ceva de neînțeles pentru mine. Presupun că între picturi și natură există oarecare relație, pe care eu sunt prea ignorantă ca să o intuiesc, întocmai cum dumneata pricepi ce vrea să spună o frază elină care pentru mine nu înseamnă nimic.

Dorothea își înălță privirea către domnul Casaubon, dar acesta-și plecă spre ea capul, în vreme ce domnul Brooke, zâmbind galeș, zise.

– Doamne păzește, cât de deosebiți sunt oamenii! Ai avut parte de o învățătură proastă, știi – de-altminteri, ăsta-i lucrul potrivit pentru fete – schițe, arte frumoase și așa mai departe. Dar tu te-ai apucat să desenezi

planuri; nu înțelegei *morbidezza*²⁷ și lucruri de felul ăsta. Sper, tinere, că o să vii la mine acasă și am să-ți arăt ce am realizat eu în genul acesta, continuă el, întorcându-se spre tânărul Ladislaw, care păru să se trezească, atât de absorbit era s-o studieze pe Dorothea. Ladislaw își vârâse în cap că viitoarea lui verișoară trebuie să fie o fată antipatică, de vreme ce urma să se mărite cu domnul Casaubon, și cele mărturisite despre nepriceperea ei în materie de tablouri i-ar fi confirmat această părere, dacă i-ar fi dat crezare. Așa cum stăteau lucrurile, însă, luă cuvintele Dorotheei drept o critică travestită, căci era sigur că schița lui i se părea o oroare. Se scuzase cu prea multă istețime: râdea și de el, și de unchiul ei. Dar ce glas! Suna ca glasul unui suflet care ar fi viețuit cândva într-o harpă eoliană. Pesemne că reprezenta una dintre contradicțiile Naturii. Nu putea să fi rămas vreun strop de pasiune într-o fată care hotărâse să se mărite cu Casaubon. Dar își desprinsese privirea de la ea și făcu o plecăciune, mulțumindu-i domnului Brooke pentru invitație.

– O să răsfoim împreună gravurile mele italiene, continuă acest domn jovial. Am o sumedenie de lucruri dintr-astea puse deoparte, de ani de zile. În colțul ăsta de țară omul ruginește, știi. Dumneata nu, Casaubon, dumneata te ții neclintit de studiile dumitale, dar cele mai bune idei ale mele cad la fund – nu mai sunt de niciun folos, știi. Eu am fost prea indolent, știi – altminteri, cândva, aș fi putut ajunge departe.

– Ați dat o povață bine-venită, grăi domnul Casaubon, dar acum vom intra în casă, ca nu cumva tinerele doamne să obosească stând în picioare.

După ce-i întoarseră spatele, tânărul Ladislaw se așeză din nou pe bancă și schiță mai departe; expresia feței lui arăta că s-a înveselit; se simțea din ce în ce mai vesel pe măsură ce continua să deseneze, până când își dădu capul pe spate, râzând în hohote. Pe de o parte, îl măgulea primirea făcută creației sale artistice; pe de altă parte, ideea că vărul său cel solemn era iubitul acelei fete i se părea plină de haz; ca și definiția dată de domnul Brooke poziției pe care ar fi putut să o dețină, dacă nu l-ar fi împiedicat indolența.

Simțul ridicolului înviora în mod plăcut trăsăturile lui Will Ladislaw: tânărul se desfăta cu o situație comică și nimic altceva; nici urmă de dispreț superior sau de părere din cale-afară de bună despre sine însuși.

– Ce drum are de gând să apuce în viață, nepotul dumitale, Casaubon? întrebă domnul Brooke, când își urmară drumul.

– Vreți să spuneți, vărul – nu nepotul meu.

– Da, da, văr. Dar mă refer la cariera lui, știi.

– Răspunsul la această întrebare este dureros de îndoielnic. Când a absolvit colegiul „Rugby”, a refuzat să intre la universitatea britanică, unde l-aș fi plasat bucuros, și a ales calea, pe care trebuie să o consider anormală, de a studia la Heidelberg. Iar acum vrea să plece din nou în străinătate, fără

niciun obiectiv special, afară de vagul scop numit de el cultură, pregătire pentru nu știu ce. Refuză să-și aleagă o profesie.

– Presupun că nu are alte mijloace – decât cele oferite de dumneata.

– Totdeauna le-am dat a înțelege lui și prietenilor săi, că-i voi înlesni, cu moderație, cele necesare pentru a-i asigura o educație erudită și un început de viață respectabil. De aceea mă simt legat să îndeplinesc așteptările pe care le-am încurajat – spuse domnul Casaubon, dând atitudinii sale nuanța unei simple corectitudini.

„Un gest delicat”, își spuse cu admirație Dorothea.

– E însetat de călătorii, poate că va ieși dintr-însul un Bruce²⁸, sau un Mungo Park²⁹, se pronunță domnul Brooke. Și mie-mi umbla gândul la asta, pe vremuri.

– Nu, nu are nicio înclinare către explorări sau pentru lărgirea geogenezei noastre; ar fi un țel deosebit, pe care-aș putea oarecum să-l încuviințez, fără a-l felicita însă pentru o carieră ce se încheie atât de des printr-o moarte preatimpurie și violentă. Dar este atât de departe de orice dorință de a cunoaște mai bine suprafața pământului, încât a declarat că ar prefera să nu cunoască izvoarele Nilului și că unele ținuturi trebuie să rămână necunoscute, în chip de terenuri de vânatoare rezervate imaginației poetice.

– Ei, e ceva și în asta, știi, constată domnul Brooke, care, hotărât lucru, judeca fără părtinire.

– Mă tem că nu este decât un aspect al nepotrivirii lui cu realitatea, al ostilității sale față de orice lucru serios, în toate domeniile, ceea ce ar fi de rău augur pentru dânsul în orice profesie – fie laică sau religioasă – presupunând că s-ar supune rânduielilor obișnuite măcar atât cât să-și aleagă o profesie.

– Poate se simte un neadaptat – ceea ce-i trezește scrupule de conștiință, spuse Dorothea, interesată să găsească o explicație favorabilă. Pentru că dreptul și medicina reprezintă profesii foarte serioase, nu-i așa? De slujitorii lor depind viața și averea oamenilor.

– Nici vorbă, dar mă tem că aversiunea tinerei mele rubedenii Will Ladislav față de asemenea chemări se datorește îndeosebi unei antipatii pentru studiul statornic și pentru acel mod de dobândire a cunoștințelor care constituie un mijloc indispensabil, dar care nu farmecă, și nu te invită să te arăți îngăduitor cu tine însuși. Am insistat să-i explic cele formulate de Aristotel cu admirabilă conciziune: că pentru realizarea oricărei acțiuni considerată ca scop, e necesară concentrarea prealabilă a multor energii, ori exercitarea unor aptitudini dobândite, de ordin secundar, care cer multă răbdare. M-am referit la propriile mele volume în manuscris, care însumează o trudă de ani de zile, pregătitoare pentru o operă încă nerealizată. Dar în van. La raționamente temeinice de acest gen, răspunde numindu-se singur „Pegas”

și calificând orice formă de muncă pe care i-o recomand drept „jug”.

Celia râse. Era surprinsă să descopere că domnul Casaubon ar putea rosti ceva într-adevăr amuzant.

– Ei, știi, s-ar putea să iasă dintr-însul un Byron, un Chatterton, un Churchill – soiul ăsta de oameni – nu poți ști niciodată, rosti domnul Brooke. Îi vei da voie să se ducă în Italia, sau oriunde ar avea chef să plece?

– Da; am fost de acord să-i ofer resurse modeste pentru un an sau doi; nu pretinde mai mult. Îl voi lăsa să fie pus la încercare prin proba libertății.

– E un gest foarte binevoitor din partea dumitale, comentă Dorothea, privindu-l cu încântare pe domnul Casaubon. E nobil. La urma urmei, oamenii ar putea chiar să aibă o vocație care nu e încă limpede nici pentru ei înșiși; nu-i așa? Pot părea leneși și molateci fiindcă sunt în creștere. Cred că trebuie să avem răbdare unii cu alții.

– Presupun că logodna te-a făcut să consideri că răbdarea e bună la ceva – zise Celia în timp ce se dezbrăca, de îndată ce rămăsese între patru ochi cu Dorothea.

– Vrei să spui că sunt o fire nerăbdătoare, Celia?

– Da, când oamenii nu fac și nu spun exact ce-ți place ție.

De când cu logodna, Celia începuse să se teamă mai puțin de a-i spune Dorotheei lucrurile pe șleau: șiretenia îi părea mai vrednică de compătimire ca oricând.

²⁵ Aluzie la Henric al IV-lea, rege al Franței și Navarrei (n.t.)

²⁶ Subînțeleș (lat.) (n.t.)

²⁷ Moliciune, catifelare (it.) (n.t.)

²⁸ Jack Bruce (1730-1794), explorator scoțian. A căutat fără succes izvoarele Nilului (n.t.)

²⁹ Mungo Park (1771-1806), explorator al Africii Occidentale; zona cercetărilor sale a fost în deosebi bazinul fluviului Niger, în ale cărui ape a murit înecat (n.t.)

X

*„Ar fi răcit zdravăn, dacă n-ar fi
avut
alte straie de purtat decât pielea
unui urs încă neucis.”*

Fuller

Tânărul Ladislav nu dădu urmare invitației domnului Brooke, și șase zile mai târziu, domnul Casaubon aminti că tânăra sa rubedenie a plecat spre Continent; atitudinea sa rece, indiferentă părea să împiedice alte întrebări. Într-adevăr, Will refuzase să indice o destinație mai precisă a călătoriei sale decât întreaga arie a Europei. Susținea că, în mod inevitabil, geniul nu poate suferi cătușe: pe de o parte, trebuie să se bucure de cel mai deplin joc al spontaneității; pe de altă parte, poate aștepta cu încredere acele mesaje ale universului care îl vor chema la activitatea lui specifică, ceea ce nu-i cere decât o atitudine de receptivitate față de toate șansele sublime. Aceste atitudini receptive sunt variate, și Will încercase cu sinceritate multe dintre ele. Nu era mare băutor, dar în diferite prilejuri băuse peste măsură, numai și numai pentru a experimenta și această formă de extaz; postise până ce leșinase și apoi cinase, îmbuibându-se cu raci; se îmbolnăvisese cu bună știință, luând apoi doze de opiu. Aceste excese nu-l făcuseră însă să zămislească ceva de o originalitate măreață, iar efectele opiului îl convinseseră de totala neasemănare dintre constituția sa și cea a lui De Quincey³⁰. Circumstanțele suplimentare, menite a trezi geniul, încă nu se arătaseră; universul nu-i făcuse până în clipa aceea niciun semn. Dar chiar și destinul lui Cezar, într-un anumit moment, nu era decât o măreață făgăduință. Știm cât de bizar e orice proces de dezvoltare și ce viitoare forme pline de energie pot să zacă travestite într-un embrion neputincios. De fapt, lumea e plină de analogii ce trezesc speranțe

și de ouă îndoielnice și atrăgătoare numite posibilități. Will vedea destul de limpede exemplele jalnice oferite de lungi incubajii care nu produseseză niciun pui; dacă recunoștința nu l-ar fi împiedicat, ar fi râs de Casaubon: trudnica lui silință, șirurile sale de caiete cu însemnări și măruntele-i ciocăneli de teorie heteroclită, explorând ruinele învâlmășite ale lumii, păreau să confirme morala care-l încuraja pe Will să aibă o încredere nețarmurită în intențiile manifestate de univers față de persoana sa. Considera că încrederea lui era o dovadă de geniu; fără îndoială, nimeni nu poate afirma contrariul, căci geniul nu înseamnă nici înfumurare, nici umilință, ci puterea de a realiza ori a face nu orice, în general, ci ceva anume. Să-l lăsăm deci să plece pe Continent, fără a ne pronunța asupra viitorului său. Dintre toate formele de eroare, profeția este cea mai gratuită.

Dar deocamdată grija de a nu mă lansa în judecăți pripite mă preocupă mai mult când este vorba de domnul Casaubon, decât atunci când se referă la tânărul său văr. Dacă pentru Dorothea, domnul Casaubon fusese doar prilejul de a aprinde frumoasa substanță inflamabilă a iluziilor ei tinerești, trebuie oare să conchidem că personajele mai puțin pasionate, care au arătat până acum cum îl văd ele, și-l reprezentau în mintea lor mai corect? Protestez împotriva tuturor concluziilor categorice și a oricărei prejudecăți care ar deriva din: disprețul doamnei Cadwallader față de pretinsa măreție sufletească a unui cleric vecin; părerea proastă a lui *Sir James Chettam* despre picioarele rivalului său; neputința domnului *Brooke* de a aprecia ideile unui partener de discuții, sau criticele aduse de *Celia* înfățișării unui cărturar între două vârste. Nu sunt sigur că cel mai mare om al unei epoci – dacă acest superlativ solitar a existat vreodată – ar putea fi scutit de asemenea nefavorabile reflectări ale sale în diferite oglinzi mărunte; chiar *Milton*, privindu-și portretul într-o lingură, ar fi fost nevoit să se resemneze cu unghiul facial al unui ins necioplit. Mai mult încă, dacă domnul Casaubon, când vorbea despre sine, folosea o retorică oarecum glacială, e îndoielnic că, din acest motiv, ducea lipsă de înfăptuiri laudabile sau simțiri alese. Oare un fizician nemuritor și savant în descifrarea hieroglifelor nu a scris versuri detestabile? Oare teoria sistemului solar a progresat cu ceva datorită manierelor distinse și tactului arătat în conversație? Să ne închipuim că trecem peste aprecierile exterioare asupra unui om pentru a ne întreba, cu un interes mai pătrunzător, ce verdict dă propria lui conștiință asupra înfăptuirilor sau capacităților sale; ce anume n-a izbutit, pe drumul îndeplinirii trudei zilnice; în ce măsură anii i-au spulberat nădejile sau i-au întipărit mai adânc în suflet dezamăgirile și cu ce doză de tărie luptă împotriva presiunii universale, care într-o bună zi va fi prea apăsătoare pentru el și-i va sili inima să se oprească pentru totdeauna. Fără îndoială că ceea ce-i este hărăzit are însemnătate în proprii săi ochi; și motivul

de căpetenie care ne face să gândim că pretinde un loc prea mare în atenția noastră trebuie să fie că aceasta nu-i atât de încăpătoare ca să-l poată cuprinde și pe el, din moment ce-l lăsăm, cu desăvârșită încredere, pe seama judecății divine; ba ni se pare chiar minunat ca semenul nostru să aștepte cât mai mult din partea acesteia, indiferent cât de puțin ar fi căpătat de la noi. Domnul Casaubon era și el centrul propriei sale lumi; dacă înclina să creadă că cei din jurul lui erau zămisliți, în chip providențial, pentru el, și mai cu seamă dacă-i cântărea numai sub aspectul utilității lor pentru autorul tratatului *Cheia tuturor mitologiilor*, trebuie să recunoaștem că această trăsătură nici nouă nu ne este chiar străină și asemenea celorlalte nădejdi ale muritorilor care ne fac milă, și aceasta solicită o parte din îndurarea noastră.

Desigur că această istorie a căsătoriei domnului Casaubon cu domnișoara Brooke îl privea pe el mai îndeaproape decât pe oricare dintre persoanele care până atunci o dezaprobaseră și, în stadiul actual al lucrurilor, mă simt mai înduioșat de strădaniile sale de a izbuti în ceea ce și-a propus decât de dezamăgirea amabilului Sir James. Căci, ca să fim sinceri, pe măsură ce se apropia ziua fixată pentru cununia lui, domnul Casaubon nu descoperea că entuziasmul i-ar fi sporit; iar contemplarea acestui decor de grădină matrimonială, unde, așa cum îl învățau experiențele altora, cărarea urma să fie mărginită de flori, nu vădea nici ea un farmec mai puternic pentru el decât obișnuitele bolți pe sub care umbla cu candela în mână. Nu își mărturisise nici sie-însuși – și cu atât mai puțin ar fi putut sufla un cuvânt altcuiva – uimirea provocată de faptul că, deși cucerise o fată fermecătoare și cu inima nobilă, nu aflase în acest lucru nicio desfătare – senzație pe care de asemenea o considera o țintă ce trebuie să fie atinsă pe calea cercetării. E drept, cunoștea toate pasajele clasice care susțineau contrariul; dar, după părerea noastră, cunoașterea pasajelor clasice e istovitoare, în sine, ceea ce explică de ce lasă atât de puțin prisos de energie pentru aplicarea lor spre folosul personal.

Sărmanul domn Casaubon își imaginase că îndelungata și studioasa lui burlăcie înmagazinase pentru el o dobândă compusă la capitolul bucuriei, și că polițele serioase trase asupra afecțiunii sale nu vor întârzia să fie onorate; deoarece noi cu toții, fie că suntem gravi sau ușuratici, ne încâlcim gândurile în metafore și acționăm, în mod fatal, pe temeiul lor. Iar acum simțim primejdia de a ne întrista, fiindcă era convins că împrejurările se arătau neobișnuit de fericite pentru el: nu exista niciun factor din afară în măsură să justifice o anumită apatie a simțurilor, care îl năpădea tocmai acum, când bucuria lui plină de așteptare s-ar fi convenit să fie mai vie, tocmai acum când înlocuise obișnuitul plictis al bibliotecii sale din Lowick cu vizitele la Grange. Totul alcătuia o experiență ostenită; era condamnat fără nădejde la singurătate, la fel ca și în disperarea ce-l amenința uneori când se zbătea în mâlul autorilor

ilustra, și nu părea să se apropie de țel. Iar singurătatea lui era dintre cele mai rele, soiul care evită compasiunea. Își dorea să nu apară în ochii Dorotheei mai puțin fericit decât se aștepta lumea să fie pretendentul care-i obținuse mâna; iar în ce privește situația lui de autor, se bizuia pe tânăra ei încredere și venerație; îi plăcea să scoată la suprafață interesul proaspăt cu care ea îl asculta, ceea ce pentru dânsul era un imbold; când discuta cu logodnica lui, îi prezenta toate împlinirile și intențiile sale, cu încrederea cumpănită a pedagogului, și scăpa pentru o vreme de nălucirile lui: acel public imaginar, care-l îngheța în orele lui de trudă sterilă, când simțea parcă apăsarea aeriană a umbrelor infernului.

Căci pentru Dorothea, după acea istorie de operetă a lumii, adaptată pentru tinerele fete, care alcătuia partea de căpetenie a ceea ce învățase ea, perorațiile domnului Casaubon despre marea lui carte erau pline de vederi noi; iar senzația revelației, surpriza pe care o încerca atunci când îi cunoștea mai îndeaproape pe stoici și pe alexandrieni, ca pe niște oameni cu idei nu chiar total deosebite de ale ei, îi țineau pentru moment în frâu obișnuita-i dorință arzătoare de a găsi o teorie convingătoare în stare să stabilească o legătură între viață și crezurile ei și acel uluitor trecut și să dovedească faptul că până și cele mai îndepărtate surse de cunoaștere aveau oarecare influență asupra acțiunilor ei. Această învățătură mai temeinică avea să vină, și domnul Casaubon urma să-i facă cunoscute toate acestea; anticipa o inițiere mai elevată în lumea ideilor, la fel cum aștepta căsătoria, și cele două fenomene alcătuiau împreună un tot neclar. Ar fi o mare greșală să presupunem că Dorothea ar fi dorit să împărtășească activ erudiția domnului Casaubon, privind acest lucru ca pe o mare înfăptuire căci, deși părerile care circulau prin împrejurimile domeniilor Freshitt și Tipton o proclamaseră deșteaptă, acest epitet nu ar fi caracterizat-o în cercurile unde, într-un vocabular mai precis, deșteptăciune înseamnă doar aptitudinea de a cunoaște și a acționa, atitudine independentă de afectivitate. Tot zelul ei înfocat de a dobândi cunoștințe își aveau originea în acel năvalnic șuvoi afectiv în care erau de obicei târâte ideile și impulsurile ei. Nu dorea să adune cunoștințe – să le păstreze în mintea ei, despuiață de nervul și pasiunea ce-i hrăneau acțiunile – iar dacă ar fi scris o carte, pesemne că ar fi făcut-o ca și sfânta Tereza, sub impulsul unei forțe care i-ar fi constrâns conștiința. Dar năzuia la ceva prin care viața ei să poată fi întregită de acțiuni raționale și arzătoare totodată; și, de vreme ce epoca viziunilor călăuzitoare și a îndrumătorilor spirituali trecuse, iar rugăciunile intensifică aspirațiile dar nu și instrucțiunea, ce altă sursă de lumină, ce altă lampă mai exista, afară de cunoaștere? Cu siguranță că oamenii învățați păstrau cu grijă singurul ulei de lampă bun; și cine era mai învățat decât domnul Casaubon?

Astfel, în scurtul răgaz al acelor săptămâni, recunoscătoarea și voioasa așteptare a Dorotheei rămase neștirbită; oricât de conștient era iubitul ei că, la răstimpuri, lunecau în platitudine, nu se putea gândi nicio clipă că aceasta s-ar datora faptului că ea îl privește cu mai puțină dragoste și interes.

Anotimpul era de-ajuns de blând pentru a încuraja proiectul de a prelungi voiajul de nuntă până la Roma, iar domnul Casaubon se arăta nerăbdător să ajungă acolo, fiindcă voia să conspecteze unele manuscrise aflate la Vatican.

– Regret și acum că sora dumitale nu ne va însoți, spuse el într-o dimineată, la câțva timp după ce primise asigurarea că Celia se împotriva să plece și că Dorothea nu stăruia ca sora ei s-o întovărășească. Vei avea de petrecut multe ore de singurătate, Dorothea; voi fi nevoit să-mi folosesc cât mai bine timpul în cursul șederii noastre la Roma, și m-aș simți mai liber dacă ai avea o însoțitoare.

Cuvintele „m-aș simți mai liber” zgâriară auzul Dorotheei. Pentru prima dată de când îl cunoscuse pe domnul Casaubon, roși de iritare.

– Pesemne că m-ai înțeles greșit, replică ea, dacă socotești că nu-mi dau seama cât e de prețios timpul dumitale; sau dacă crezi că nu voi renunța bucuroasă la orice te-ar împiedica să-l folosești în scopul cel mai bun.

– Este foarte amabil din partea dumitale, scumpa mea Dorothea, continuă domnul Casaubon, fără să observe cătuși de puțin că o jignise, dar dacă ai avea în preajmă o doamnă, v-aș putea lăsa pe amândouă în grija unui ghid, și astfel ne-am atinge două scopuri în același timp.

– Te rog să nu mai deschizi această discuție, replică Dorothea, cam trufaș. Dar imediat se temu că greșise și, întorcându-se spre el, își puse mâna pe a lui, adăugând pe un ton diferit: Te rog să nu te simți îngrijorat din pricina mea. O să am destule lucruri la care să mă gândesc, când voi fi singură: mi-e de ajuns tovărășia lui Tantripp, doar ca să aibă grijă de mine. N-aș suporta să o am în preajma mea pe Celia – s-ar simți mizerabil.

Sosise ceasul să se îmbrace. În ziua aceea se dădea o masă, ultima din șirul celor oferite la Grange ca preliminarii de rigoare ale cununiei, și Dorothea fu bucuroasă să se depărteze numaidecât, la sunetul clopoțelului, ca și cum ar fi avut nevoie să se pregătească mai mult ca de obicei. Se rușina că se lăsase întăritată, fără ca ea însăși să-și dea seama de ce; căci, deși nu avea nicidecum de gând să fie nesinceră, replica ei nu pusese degetul pe rană. Cuvintele domnului Casaubon, pe deplin rezonabile, trădau totuși o vagă și subită înstrăinare.

„Hotărât, sunt într-o stare de spirit ciudat de egoistă și mă dovedesc slabă”, își spuse în sine ea. „Cum pot avea un soț care e cu atât mai presus de mine, fără a ști că el are mai puțină nevoie de mine decât am eu de el?”

După ce se convinsese că domnul Casaubon avea dreptate, își redobândi seninătatea de spirit și, când păși în salon, în rochia ei cenușie-argintie, înfățișa o agreabilă imagine de demnitate senină: linia simplă a părului ei castaniu-închis se despărțea deasupra frunții și se încolăcea compact, la spate, într-un rulou sobru, în armonie cu atitudinea și expresia ei, pe deplin lipsite de căutarea celui mai neînsemnat efect. Câteodată, când Dorothea se afla în societate, în jurul ei părea să plutească un aer atât de odihnitor, de parcă ar fi fost un portret al sfintei Barbara, privind din turnul ei către marginea zării limpezi; dar aceste răstimpuri de tihnă făceau ca energia din vorbele ei și intensitatea emoțiilor să fie și mai vădite, când era mișcată de vreo chemare din afară.

În seara aceea era, în mod firesc, ținta multor observații, fiindcă la masă veniseră numeroși invitați și asistența masculină era, probabil, cea mai eterogenă din câte cunoscuseră nepoatele domnului Brooke de când locuiau cu dânsul la Grange; ca urmare, conversația se desfășura în duete și terțete, mai mult ori mai puțin nearmonioase. Se aflau acolo primarul recent ales din Middlemarch, care se nimerise a fi un postăvar; cumnatul lui, bancherul filantrop, care domina în asemenea măsură orașul încât unii îl numeau metodist, alții fățarnic, după resursele vocabularului personal; și mai puteai întâlni diferiți liber profesioniști. De fapt, doamna Cadwallader susținea că Brooke începuse să-i ospăteze pe middlemarchezi, și că ea ar fi preferat să aibă la cină pe fermierii dijmași, care beau în sănătatea ei, fără nicio pretenție și nu se rușinau de mobila bunicilor lor. Fiindcă în acel colț al ținutului, înainte ca Reforma să fi jucat rolul ei însemnat în dezvoltarea conștiinței politice, se făcea o distincție mai netă între ranguri și una mai confuză între partide; astfel că invitații amestecați ai domnului Brooke păreau a fi rezultatul moliciunii generale cauzate de călătoriile sale întreprinse la voia întâmplării și al deprinderii de a lua prea multe lucruri drept idei.

Când domnișoara Brooke ieși din sufragerie, se și găsi ocazia pentru câteva *aparté*-uri în care abundau exclamațiile.

– Frumoasă femeie, domnișoara Brooke! Frumoasă de pică, pe cinstea mea! zise domnul Standish, bătrânul avocat care se ocupase atât de mult de afacerile micilor moșieri nobili, încât se împământenise și el; rostea această blasfemie, cu un timbru adânc și cu o manieră ce presupunea un blazon heraldic, marcând vorbirea unui om care deține o poziție socială bună.

Se părea că exclamația îi era adresată domnului Bulstrode, bancherul, dar acest domn nu suferea grosolănia și limbajul vulgar și se mărgini doar să plece capul. Remarca fu prinsă din zbor de domnul Chichely, un holtei între două vârste, ajuns de pomină prin înjurăturile pe care le folosea; fața lui arăta ca un ou de Paști; avea câteva fire de păr aranjate grijuliu și o ținută care trăda

că e conștient de înfățișarea sa distinsă.

– Da, dar nu e genul meu de femeie; prefer o femeie care face fițe ca să cucerească un bărbat. O femeie are nevoie de mai multe fasoane, de un dram de cochetărie. Bărbatului îi place o anumită sfidare. Cu cât îndreaptă împotriva ta mai multe atacuri premeditate, cu atât mai bine.

– E un grăunte de adevăr în afirmația asta, încuviință domnul Standish, gata să se dovedească îngăduitor. Și, pe cinstea mea, cam așa se întâmplă cu femeile. Presupun că treaba asta corespunde vreunor țeluri înțelepte: așa le-a făcut Domnul, ce zici, Bulstrode?

– Aș fi dispus să pun cochetăria pe seama altui autor, zise domnul Bulstrode. Aș pune-o mai degrabă pe socoteala diavolului.

– A, nici vorbă, într-o femeie se cade să zacă un mic diavol, încuviință domnul Chichely, căruia studiile asupra sexului frumos păreau să-i fi vătămat latura teologică. Și-mi plac blondele, cu mers unduios și cu gât de lebădă. Între noi fie vorba, fiica primarului e mai pe gustul meu decât domnișoara Brooke, sau chiar decât domnișoara Celia. Dacă aș fi candidat la însurătoare, aș alege-o pe domnișoara Vincy, înaintea amândorura.

– Ei, haide, alege, exclamă mucalit domnul Standish; vezi că azi victoria aparține indivizilor între două vârste.

Domnul Chichely clătină din cap, cu mult tâlc: nu era el omul care să nu fie acceptat de femeia pe care și-ar fi ales-o.

Firește, domnișoara Vincy, care avusese onoarea de a fi idealul domnului Chichely, nu era de față, pentru că domnul Brooke, care nu mergea niciodată prea departe, nu s-ar fi decis ca nepoatele sale să se întâlnească cu fata unui postăvar din Middlemarch, decât dacă s-ar fi ivit un prilej public. Partea femeiască a societății lor nu includea nicio persoană la adresa căreia *lady* Chettam sau doamna Cadwallader ar fi putut avea obiecții; fiindcă doamna Renfrew, văduva colonelului, nu numai că nu trezea nicio rezervă din punctul de vedere al bunei sale creșteri, dar era și interesantă datorită bolilor sale, meteahnă ce-i intriga fără doar și poate pe doctori și părea un caz unde cunoștințele profesionale trebuiau întregite de șarlatanie. *Lady* Chettam, care atribuia sănătatea ei remarcabilă unor poțiuni amare fabricate după rețete proprii, îmbinate cu o constantă îngrijire medicală, se deda, cu o foarte vie participare a imaginației, la relatarea simptomelor înșirate de doamna Renfrew și a uimitoarei zădărnicii dovedite, în cazul ei, de orice tonic.

– Unde s-o fi ducând tăria tuturor acestor medicamente, draga mea? întrebă blajina dar impunătoarea văduvă de neam mare, întorcându-se cu un aer meditativ spre doamna Cadwallader; când atenția doamnei Renfrew fu atrasă în altă direcție.

– Nu întăresc decât boala, își rosti verdictul soția parohului, de

obârșie mult prea bună ca să nu fie și ea medic amator. Totul depinde de constituție: unii oameni fac grăsime, alții sânge, și alții fiere – asta-i părerea mea asupra problemei; și orice iau, nu izbutesc decât să dea un fel de apă la moară bolii lor.

– Atunci, în cazul când ai dreptate, scumpa mea, ar trebui să se ia doctorii care să reducă... să reducă tăria bolii, știi. Și cred că e rezonabil ce spui.

– Negreșit că e rezonabil. Poftim, două soiuri de cartofi, crescute pe același sol. Unul dintre ele crește mai mult și e mai apos...

– Vai! ca această sârmană doamnă Remfrew – așa socot și eu. Dropică! Încă nu se umflă – dar răul zace înlăuntrul ei. Aș zice că s-ar cuveni să ia doctorii pentru uscat, nu crezi? Sau să facă băi de aer uscat, fierbinte. Ar putea fi încercate multe lucruri de natură uscătoare.

– Ia să încerce broșurile unei anumite persoane, șopti doamna Cadwallader, văzând că tocmai intra persoana respectivă. Lui nu-i lipsește uscăciunea.

– Cui, scumpa mea? Întrebă *lady* Chettam, o femeie fermecătoare, dar nu atât de ageră la minte ca să anuleze plăcerea explicației.

– Mirele Casaubon. Hotărât că s-a uscat mai repede de la logodnă încoace: presupun că vina o poartă văpaia pasiunii.

– Aș crede că și el e departe de a avea o constituție robustă, zise *lady* Chettam, într-o șoptă și mai profundă. Și pe urmă, studiile lui – atât de uscate, cum spui dumneata.

– Fără exagerare, alături de *Sir James* pare un cap de mort, jupuit pentru această ocazie. Ia aminte la vorbele mele: până-ntr-un, fata asta îl va detesta. Acum îl privește ca pe un oracol, dar treptat va ajunge la cealaltă extremă. Totul nu-i decât un foc de paie!

– Revoltător! Mă tem că-i îndărătnică. Dar, spune-mi – dumneata știi totul despre el – se poate afirma ceva foarte rău? Care este adevărul?

– Adevărul? E la fel de rău ca și un leac greșit – scârbos de luat, și sigur că nu-ți priește.

– Nu poate fi nimic mai rău decât asta – spuse *Lady Chettam*, care avea o idee atât de categorică despre leacuri, încât părea a fi înțeles întocmai dezavantajele prezentate de domnul Casaubon. Oricum, James nu vrea să audă niciun cuvânt împotriva domnișoarei Brooke. Zice că pentru el rămâne și acum oglinda perfecțiunii feminine.

– Este o prefăcătorie generoasă din partea lui. Poți să mă crezi, îi place mai mult Celia, și ea îl apreciază. Sper că îți place mica mea Celia?

– Desigur; îi plac mai mult mușcatele și pare mai docilă, deși nu are o față la fel de frumoasă. Dar vorbeam de medicină: ia spune-mi, ce-i cu acest

doctor tânăr nou-venit, domnul Lydgate? Mi se spune că e grozav de priceput – negreșit că așa și arată; are într-adevăr o frunte frumoasă.

– E un *gentleman*. L-am auzit vorbind cu Humphrey. Vorbește bine.

– Da. Domnul Brooke zice că se trage din spița Lydgate-ilor din Northumberland, care au chiar rude foarte bune. Nu te aștepti la așa ceva de la un practician de genul ăsta. Cât despre mine, prefer un profesionist al medicinei mai de-o seamă cu servitorii; sunt adesea mai pricepuți, sub toate aspectele. Te asigur că ceea ce spunea bietul doctor Hicks era sfânt pentru mine; niciodată nu l-am prins cu greșeala. Era grosolan și aducea cu un măcelar, dar îmi cunoștea constituția. Pentru mine a fost o mare pierdere faptul că a plecat dintre noi atât de subit. Vai de mine, ce conversație însuflețită pare să aibă domnișoara Brooke cu acest domn Lydgate!

– Discută cu el despre locuințe și spitale, explică doamna Cadwallader, dotată cu un auz și o putere de interpretare foarte ascuțite. Cred că este un fel de filantrop, și cu siguranță că Brooke o să-l ia în brațe.

– James, zise *lady* Chettam, când fiul ei se apropie, adu-l pe domnul Lydgate și prezintă-mi-l. Vreau să-l pun la încercare.

Afabila aristocrată se declară încântată că avea prilejul să-l cunoască pe domnul Lydgate, întrucât auzise de succesele pe care le obținuse acesta în tratarea frigurilor după o nouă metodă.

Domnul Lydgate era înzestrat cu acea însușire a medicului în stare să rămână cu desăvârșire grav, indiferent de absurditățile care i se îndrugau, iar atunci când asculta, ochii săi întunecați și fermi îi dădeau un aer impresionant. Nu aducea câtuși de puțin cu regretatul Hicks, mai ales fiindcă era înzestrat cu un anumit rafinament în felul cum se îmbrăca și vorbea, pe care-l arăta fără să se sinchisească. Totuși, *lady* Chettam căpătă multă încredere în el. Lydgate îi confirmă vederile asupra propriei sale constituții, considerând-o ceva cu totul aparte, admise că toate constituțiile ar putea fi considerate „aparte”, și nu negă că doamna ar putea fi un caz mai aparte decât altele. Nu se arătă de acord cu un sistem prea îngust, care să facă în chip nesăbuit uz de aplicarea ventuzelor, nici nu recomanda – pe de altă parte – folosirea necumpătată a vinului de porto și a scoarței de chinină. Spunea: „Așa cred”, cu un aer atât de politico, concentrându-se adânc în timp ce-și dădea încuviințarea, încât *lady* Chettam își formă opinia cea mai binevoitoare asupra talentelor lui.

– Sunt absolut încântată de acest *protégé* al dumitale, îi declară domnului Brooke, înainte de plecare.

– *Protégé* al meu? Vai de mine – cine mai e și ăsta? întrebă domnul Brooke.

– Acest tânăr Lydgate, noul doctor. Mi se pare că se pricepe admirabil în profesia lui.

– A, Lydgate! Nu e protejatul meu, știi; doar că-l cunosc pe un unchi de-al lui, care mi-a scris despre el. Oricum, cred că e probabil un medic de mână întâi – a studiat la Paris, îl cunoaște pe Broussais³¹; are idei, știi – vrea să ridice nivelul profesiei. Are o groază de idei, absolut noi despre ventilație și dietă, tot lucruri dintr-astea, își urmă vorbea domnul Brooke, după ce o predase mai departe pe *lady* Chettam și se întorsese, ca să fie curtenitor, spre un grup de middlemarchezi.

– Dă-o naibii, crezi chiar că e o treabă cuminte să dai peste cap vechiul tratament, care a făcut din englezi ceea ce sunt azi? Întrebă domnul Standish.

– Cunoștințele medicale se află pe o treaptă joasă la noi, rosti în șoaptă domnul Bulstrode, care avea un aer cam bolnăvicios. Eu, personal, salut bucurios sosirea domnului Lydgate. Sper să găsesc temeiuri serioase de a-i încredința conducerea Noului Spital.

– Asta e cât se poate de frumos, replică domnul Standish, care nu ținea la domnul Bulstrode; dacă-ți place să faci experimente pe pacienții spitalului dumitale și să ucizi din spirit caritabil, câteva persoane, n-am nimic împotriva. Eu unul nu intenționez să scot bani din pungă ca să se încerce experiențe pe spinarea mea. Îmi place un tratament care a fost verificat în oarecare măsură.

– Ei, știi, Standish, fiecare doză de doctorie pe care o înghiți e o experiență, o experiență, știi, exclamă domnul Brooke, dând din cap spre avocat.

– A, dacă o iei așa! conchise domnul Standish, manifestând exact atâta dezgust pentru asemenea tertipuri nelegale, cât își poate permite cineva față de un client prețios.

– Eu aș fi bucuros de orice tratament în stare să mă vindece fără să mă aducă în halul de schelet, ca pe bietul Grainger, intră în vorbă domnul Vincy, primarul, un bărbat vânjos, care ar fi putut servi ca studiu asupra cărnii în contrast izbitor cu coloritul de franciscan al lui Bulstrode. Este un lucru neobișnuit de primejdios să fii lăsat fără nicio apărare împotriva săgeților bolii, cum spunea cineva – și expresia îmi pare și mie foarte bună.

Firește, domnul Lydgate nu se afla prin preajmă, ca să audă. Părăsise devreme petrecerea și ar fi socotit-o absolut plicticoasă, dacă n-ar fi intervenit noutatea anumitor prezentări, mai ales că fusese recomandat domnișoarei Brooke; înfloritoarea ei tinerețe, împreună cu apropiata-i căsătorie cu acel cărturar ofilit, și interesul ei pentru probleme sociale alcătuiau o îmbinare neobișnuită, atrăgătoare.

Se gândi: „Această față frumoasă este o făptură distinsă – dar puțin cam prea serioasă. Te simți stânjenit să discuți cu asemenea femei. Totdeauna

le lipsesc argumentele, dar sunt totuși prea ignorante ca să-și dea seama de toate aspectele unor probleme și, îndeobște, se bazează pe simțul lor moral ca să rânduiască universul după gustul personal.”

Fără îndoială, domnișoara Brooke nu era genul de femeie pe care domnul Lydgate l-ar fi găsit mai pe placul său decât domnul Chichely. Într-adevăr, pentru acesta din urmă, bărbat matur la minte, ființa domnișoarei Brooke însemna din toate punctele de vedere o greșeală, un calcul anume eronat pentru a zgudui încrederea lui în cauzele finale, inclusiv în faptul că tinerele fete frumoase se potrivesc burlacilor cu obraji purpurii. Dar Lydgate era mai puțin copt și, cine știe, s-ar putea să-l aștepte experiențe menite să-l facă să-și schimbe părerea despre calitățile cele mai prețioase ale unei femei.

Domnișoara Brooke nu avea însă să mai fie văzută de către niciunul dintre acești domni sub numele ei de fată. Nu mai mult după acest dineu, devenise doamna Casaubon și era în drum spre Roma.

³⁰ *Thomas de Quincey* (1785-1859), scriitor englez, celebru pentru cartea sa, *Memoriile unui opioman* (n.t.)

³¹ *François Victor Broussais*, medic francez, fondatorul școlii fiziologice (1772-1838).

XI

*Ci fapte, grai ce întâlnești ades,
Făpturi cum comedia și-a ales,
Când, vrând s-arate-a vremii față,
râde,
De-umane nebunii, dar nu de crime
hâde.*

Ben Jonson

De fapt, Lydgate era conștient încă de pe-acum că-l fascinasese o tânără care se deosebea în mod izbitor de domnișoara Brooke: nu bănuia cătuși de puțin că-și pierduse cumpătul și se îndrăgostise, dar se exprimase astfel despre tânăra aceea anume: „Este grația întruchipată, e absolut fermecătoare și desăvârșită. Așa s-ar cuveni să fie o femeie: să semene cu o muzică aleasă.” Femeile șterse îi apăreau la fel ca și celelalte fapte aspre ale vieții: trebuiau înfruntate cu ajutorul filozofiei și cercetate în lumina științei. Dar Rosamunda Vincy părea că răspândește o adevărată vrajă melodică, iar când un bărbat a văzut femeia pe care și-ar fi ales-o dacă ar fi intenționat să se însoare curând, menținerea sa în rândurile holteiilor va depinde de obicei mai curând de hotărârea ei decât de a lui. Lydgate socotea că trebuie să mai stea neînsurat câțiva ani – să nu se însoare până nu și-a croit o cale a lui, bună și sigură, departe de drumul mare, gata bătătorit. O văzuse pe domnișoara Vincy în înaltul zării lui, aproape tot atâta timp cât îi trebuise domnului Casaubon ca să se logodească și să se însoare; dar acel învățat *gentleman* poseda o avere; apoi își adunase însemnările voluminoase și își făurise acel gen de reputație care precede realizarea și care este adeseori tocmai partea mai substanțială din faima unui om. Așa cum am văzut, își luase o soție ca să împodobească pătrarul ce-i mai rămânea de străbătut pe orbita sa; ea însemna un astru lunar prea mic ca să

poată provoca vreo perturbare de care să țină seama în calculele lui. Lydgate, însă, era tânăr, sărac, ambițios. Avea o jumătate de secol în fața sa în loc s-o aibă în urmă, și venise la Middlemarch pornit să facă multe lucruri care nu erau direct menite să-i aducă avere, și poate nici măcar să-i asigure un venit frumușel. În asemenea împrejurări, o soție reprezintă pentru un bărbat ceva mai mult decât o chestiune decorativă, oricât de mult ar prețui el acest aspect, iar Lydgate era dispus să-i acorde primul loc printre funcțiile conjugale. După gustul lui, orientat de o singură conversație avută cu domnișoara Brooke, tocmai din acest punct de vedere i-ar fi găsit el cusururi, în pofida frumuseții ei incontestabile. Domnișoara Brooke nu privea lucrurile dintr-un unghi cu-adevărat feminin. În tovărășia unor astfel de femei te simți cam la fel de destins ca atunci când după truda zilei te-ai duce să predai lecții la clasa a doua primară, în loc să te odihnești culcat într-un paradis unde răsună râsete dulci în chip de viers al păsărilor, și unde în chip de cer privești doi ochi albaștri.

Sigur e însă că, deocamdată, nimic nu putea să pară mai puțin important pentru Lydgate decât starea de spirit a domnișoarei Brooke, după cum și pentru ea aveau la fel de puțină însemnătate calitățile femeii care-l atrăsese pe acest tânăr medic. Dar oricine privește cu pătrundere convergența tainică a destinelor omenești, vede cum un destin poate să înrăurească lent un altul, ceea ce face ca indiferența sau privirea înghețată cu care ne uităm la vecinul ce nu ne-a fost încă prezentat să apară ca o ironie dinainte prevăzută. Destinul stă deoparte, sarcastic, ținând împăturită în mână, distribuția noastră ca *dramatis personae*³².

Vechea societate provincială își avea partea cuvenită din această subtilă mișcare: avea nu numai spectaculoasele ei prăbușiri, străluciții ei filfizoni, care ajungeau până la urmă să-și ducă zilele de azi pe mâine, înnodând cu greu cele două capete și împovărați cu câte șase copii; dar mai trecea și prin acele vicisitudini mai puțin clare la prima vedere, care mută neconținut hotarele relațiilor sociale și zămislesc un nou sens al interdependenței. Unii lunecau nițel în jos, alți urcau spre o poziție mai înaltă; oamenii își renegau aspirațiile, dobândeau bogăție, și domni plicticoși candidau ca deputați ai târgurilor; unii erau târâți în vâltorile politice, alții în cele ecleziastice, și poate, ca urmare, se trezeau în mod surprinzător grupați; în vreme ce o mână de personaje ori familii, care păstrau o fermitate de stâncă în mijlocul tuturor acestor fluctuații, prezentau treptat aspecte noi, în ciuda solidității ce-i caracteriza și se modificau odată cu dubla schimbare: a lor, și a poziției celui ce-i privea. Între târgul municipal și parohia rurală se țeseau treptat proaspetele fire de legătură – ele apăreau încetul cu încetul, pe măsură ce bătrânul ciorap făcea loc băncilor de depuneri și guineea, zeița solară, își

pierdea adoratorii; în vreme ce boiernașii și baroneții, ba chiar lorzii, care odinioară trăiseră fără prihană, departe de opinia civică, își încărcau acum sufletul cu păcatul unor relații mai apropiate. Veneau de asemenea să se statornicească pe meleagurile acelea oameni de prin comitate îndepărtate: unii înzestrați cu o iscusință îngrijorător de modernă, alții aveau avantajul de a fi supărător de șireți. De fapt, în mare măsură se petrecea în bătrâna Anglie același soi de mișcare și de amestec cum găsim în și mai bătrânul Herodot: și dânsul, atunci când povestește ceea ce a fost, cugetă că e bine să ia ca punct de plecare soarta unei femei: deși Io, ca fecioară aparent amăgită de o marfă atrăgătoare, era contrariul domnișoarei Brooke, și sub acest aspect poate că se asemana mai mult cu Rosamunda Vincy, care avea un gust desăvârșit în privința toaletelor și care, cu silueta de nimfă și blondul ei păr, își oferea cea mai vastă gamă de alegere în draparea faldurilor și culoarea stofelor. Dar aceste lucruri constituiau doar o parte din farmecul ei. Era recunoscută ca fiind floarea școalei doamnei Lemon, principala școală din comitat, unde cursurile cuprindeau tot ceea ce se cerea unei persoane de sex feminin cu o educație desăvârșită – până și unele obligații suplimentare cum ar fi urcarea și coborârea dintr-o trăsură. Doamna Lemon, personal, o dăduse totdeauna pe domnișoara Vincy de exemplu: nicio elevă, declară ea, nu o întrecuse vreodată pe sus-menționata demoazelă în dobândirea cunoștințelor și vorbirea corectă, iar felul cum interpreta ea bucățile muzicale era absolut excepțional. Nu putem împiedica lumea să vorbească despre noi așa cum pofteste, și probabil că, dacă doamna Lemon și-ar fi luat sarcina de a le descrie pe Julieta sau Imogen, aceste eroine nu ar fi părut poetice. Cât despre Rosamunda, însă, ar fi fost de ajuns să fie văzută o singură dată ca să înlăture din mintea celor mai mulți dintre judecătorii ei orice prejudecată iscată de laudele doamnei Lemon.

Lydgate nu putea să viețuiască mult timp la Middlemarch fără a avea parte de această agreabilă apariție, sau chiar fără a fi intrat în relații cu domnul Vincy, deoarece – deși domnul Peacock, pentru a cărei clientelă plătise o modestă sumă, nu fusese medicul lor curant (doamnei Vincy nu-i plăceau restricțiile recomandate de el) – avea mulți pacienți printre care rudele și cunoștințelor lor. Căci care om simandicos din Middlemarch nu era în relații, sau cel puțin înrudit cu familia Vincy? Aceștia erau manufacturieri vechi și păstrasera o firmă de trei generații, în cursul căroră, firește, încheiaseră multe căsătorii cu vecinii de un bonton mai mult sau mai puțin incontestabil. Sora domnului Vincy făcuse o partidă bună, acceptându-l ca soț pe domnul Bulstrode, care, oricum, pentru un om născut în alt oraș și de origine foarte vag cunoscută, era considerat chibzuit pentru că se aliase cu o familie de middlemarchezi autentici. Pe de altă parte, domnul Vincy coborâse o treaptă, luând de nevastă pe fata unui hangiu. Dar și din această parte sufla un

înviorător vânt de avuție fiindcă sora doamnei Vincy fusese a doua soție a bătrânului bogătaș, domnul Featherstone, și murise cu ani în urmă, fără a avea copii; așa încât oricine ar fi putut presupune că nepoatele și nepoții ei vor atinge coarda sensibilă din inima văduvului. Și întâmplarea făcea ca domnul Bulstrode și domnul Featherstone, doi dintre cei mai importanți pacienți ai doctorului Peacock, să-l primească – din motive diferite – deosebit de bine pe succesorul său, care dăduse loc la controverse și discuții. Domnul Wrench, medicul curant al familiei Vincy, avu foarte curând temeuri de a-și forma o părere proastă despre discreția profesională a lui Lydgate, și orice auzea despre el ajungea numaidecât în casa Vincy, care era mereu plină de musafiri. Domnul Vincy înclina mai curând să se înțeleagă cu toată lumea decât să ia partea cuiva, dar n-avea de ce să se pripească și să intre în legături cu orice nou-venit în oraș. Dorința nemărturisită a Rosamundei era ca tatăl ei să-l invite pe domnul Lydgate. Se săturase să tot privească fețele și figurile întâlnite de obicei – diferitele profiluri neregulate, cu umbletul și întorsăturile de frază ce-i deosebeau între ei pe acei tineri middlemarchezi, pe care-i cunoscuse de mici. Fusese colegă la școală cu fete care se bucurau de o poziție socială mai înaltă; frații lor – era sigură – ar fi putut s-o intereseze mai mult decât acești camarazi de care n-avea cum scăpa. Dar nu s-ar fi gândit să-i pomenească părintelui ei de această dorință; iar tatăl, la rândul lui, nu se zorea defel să deschidă vorba. Un consilier municipal pe cale de a ajunge primar trebuie, treptat, să invite la dineurile lui oaspeți din medii sociale tot mai largi; deocamdată, la masa întinsă cu generozitate în casa lui găseai oaspeți cu duiumul.

Masa rămânea adesea acoperită de rămășițele micului dejun al familiei mult timp după ce domnul Vincy plecase la depozit, împreună cu al doilea fiu al său, și când domnișoara Morgan ajunsese departe cu lecțiile de dimineață ale fetelor mai mici, în camera de studii. Îl aștepta pe codașul familiei, căruia orice neajuns adus celorlalți i se părea mai puțin neplăcut, decât scularea la ceasul când era chemat la masă. Așa se prezenta situația într-o dimineață din acea lună de octombrie când, nu de mult, l-am văzut pe domnul Casaubon făcând o vizită la Grange; și cu toate că soba dogorea încălzind prea tare odaia, ceea ce-l gonise pe prepelicarul care găfâia într-un ungher depărtat, Rosamunda, dintr-un motiv oarecare, întârzia mai mult ca de obicei asupra broderiei sale. La răstimpuri, umerii îi erau înfiorați de un ușor tremur și își lăsa lucrul pe genunchi ca să-l contemple, cu un aer șovăitor și plictisit. Mama ei, care se întorsese dintr-o excursie făcută în bucătărie, stătea de partea cealaltă a sobei, la măsura de lucru; părea mulțumită și lipsită de grabă, până ce pendula dădu iar de veste că are de gând să bată: atunci își ridică privirea de pe dantela cu care i se îndeletniceau degetele dolofane și

sună clopoțelul.

– Bate iar la ușa domnului Fred, Pritchard, și spune-i că a trecut de zece și jumătate.

Cuvintele fură rostite fără ca buna dispoziție ce făcea să strălucească fața doamnei Vincy, în care cei patruzeci și cinci de ani de viață nu săpaseră unghiuri sau paralele, să se schimbe întrucâtva; împinse pe spate panglicile trandafirilor ale bonetei, lăsă lucrul de mână să i se odihnească în poală, și o privi cu admirație pe fiică-sa.

– Mamă, zise Rosamunda, când coboară Fred, nu-l lăsa să mănânce heringi fripiți. Nu pot suporta mirosul; năpădește toată casa, la ceasul acesta al dimineții.

– Vai, draga mea, ești atât de severă cu frații tăi! E singura vină pe care ți-o găsesc. Ai cea mai dulce fire din lume, dar te porți într-un fel care-i provoacă pe frații tăi.

– Nu-i provoc, mamă: niciodată n-o să mă auzi vorbind într-un fel nepotrivit cu o doamnă.

– Da, dar vrei să le interzici anumite lucruri.

– Frații sunt niște ființe tare nesuferite!

– Vai, draga mea, trebuie să te arăți îngăduitoare cu tinerii. Mulțumește-te că au inimă bună. O femeie trebuie să învețe să se împace cu lucruri care n-au mare însemnătate. Într-o bună zi o să te măriți.

– Nu cu un tânăr ca Fred.

– Nu-ți bârfi fratele, draga mea. Puțini sunt tinerii cărora să nu le poți reproșa decât niște lucruri atât de mărunte, deși nu și-a putut lua diploma; eu una o spun hotărât: nu pricep de ce, fiindcă mie îmi pare grozav de deștept. Și știi și tu că la colegiu era socotit deopotrivă cu băieții din cea mai bună societate. Așa năzuroasă cum ești, draga mea, mă întreb de ce nu te bucuri că ai de frate un tânăr cu asemenea purtări de gentilom. Totdeauna ceri de la un om ceva ce nu este.

– A, nu, mamă, mă supără ceea ce este.

– Ei, bine, scumpa mea, nu vei întâlni niciun tânăr din Middlemarch împotriva căruia să nu se găsească ceva de spus.

Odată ajunse aici, un surâs luminează chipul Rosamundei, dezvăluind brusc două gropițe. În ceea ce o privea, avea o părere proastă despre aceste gropițe și zâmbea foarte puțin când se afla în societate.

– Dar n-o să mă mărit cu niciun tânăr din Middlemarch.

– Așa se pare, iubirea mea, fiindcă până acum ai și refuzat crema tineretului; și dacă se poate găsi vreun pretendent mai bun, sunt convinsă că nicio fată nu-l merită mai mult decât tine.

– Iartă-mă, mamă – aș vrea să nu mai spui: „crema tineretului”.

- De ce; ce altceva sunt acești tineri?
- Vreau să spun, mamă, că este o expresie cam vulgară.
- Tot ce se poate scumpa mea; niciodată nu am fost o bună vorbitoare.

Cum s-ar cuveni să spun?

- Cei mai buni tineri...
- Ei, asta pare la fel de prost și de ordinar. Dacă aș fi avut vreme de gândit, aș fi spus: „cei mai superiori tineri”. Dar tu, cu educația ta, trebuie să știi.

– Ce trebuie să știe Rosy, mamă? rosti domnul Fred care se strecurase neobservat pe ușa întredeschisă, în timp ce femeile se aplecau deasupra lucrului lor. Apoi, îndreptându-se spre cămin, se rezemă cu spinarea de el, încălzindu-și tălpile papucilor.

– Dacă e corect să spui „tineri superiori”, răspunse doamna Vincy, agitând clopoțelul.

– A, la ora asta există o mulțime de mărci de ceai și de zahăr superioare. „Superior” tinde să intre în argoul băcanilor.

– Atunci, începi să nu suferi argoul? întrebă Rosamunda, cu o voce blândă și gravă.

– Numai genul nepotrivit. Orice selecționare de cuvinte înseamnă un argou. Definește o clasă.

– Mai există și engleza corectă; aceasta nu este argou.

– S-avem iertare: engleza corectă este argoul pedanților care scriu tratate de istorie și eseuri. Și cel mai puternic argou este cel al poeziilor.

– Spune ce vrei, Fred, ca să obții câștig de cauză.

– Bine, spune-mi dacă este argou sau poezie să numești un bou „picioare împletite”?

– Firește că poți numi asta poezie, dacă-ți place.

– Aha, domnișoară Rosy, nu faci deosebirea între Homer și argou. Voi născoci un joc nou; am să scriu frânturi de poezie pe petice de hârtie, și am să ți le dau ca să le deosebești.

– Dragă Doamne, tare amuzant mai e să auzi cum discută tinerii! exclamă doamna Vincy, plină de o veselă admirație.

– Nu ai nimic altceva pentru gustare, Pritchard? i se adresă Fred servitoarei care adusese cafeaua și pâine prăjită unsă cu unt, în timp ce tânărul dădea ocol mesei; inspecta șunca, farfuria cu carne de vită conservată și alte bucate reci, pe care le respingea pe tăcute și stăpânindu-și din politețe sila.

– Doriți ouă, domnule?

– Ouă nu! Adu-mi o costiță prăjită.

– Zău, Fred, spuse Rosamunda, după ce servitoarea ieși din cameră, dacă trebuie neapărat să ai bucate fierbinți la micul dejun, aș dori să cobori

mai devreme. Ești în stare să te scoli la șase dimineața ca să pleci la vânătoare; nu pricep de ce, în alte dimineți, îți vine atât de greu să te trezești.

– Aici se vede lipsa ta de înțelegere, Rosy. Pot să mă scol ca să mă duc la vânătoare, fiindcă îmi place.

– Ce-ai crede despre mine dacă aș coborî la micul dejun cu două ceasuri mai târziu decât toată lumea și aș comanda costică prăjită?

– Aș crede că ești o tânără domnișoară neobișnuit de grăbită, rosti Fred, mâncându-și cu aerul cel mai firesc pâinea prăjită.

– Nu pricep de ce frații trebuie să se facă mai antipatici decât surorile.

– Nu eu mă fac antipatic; tu mă vezi așa. Antipatic este un cuvânt care descrie sentimentele tale, și nu acțiunile mele.

– Cred că descrie mirosul de costică prăjită.

– Nicidecum. Descrie o senzație din năsucul tău, asociată cu anumite gusturi mofturoase, tipice pentru școala doamnei Lemon. Uită-te la mama; n-ai să vezi că ridică obiecții față de ceva, afară de ceea ce face ea. Ea reprezintă ideea mea despre o femeie plăcută.

– Fiți binecuvântați amândoi, scumpii mei, și nu vă mai ciondăniți, zise doamna Vincy, cu cordialitate maternă. Haide, Fred, spune-ne tot ce știi despre doctorul cel nou. Ce părere are unchiul tău despre el.

– Foarte bună, cred. Îi pune lui Lydgate tot soiul de întrebări și pe urmă se schimonosește la față ascultându-i răspunsurile, de parcă l-ar ciupi de degete. Așa e felul lui. A, uite și costica mea prăjită!

– Dar cum se face că ai rămas în oraș așa târziu, dragul meu? Doar ai spus că te duci la unchiul tău.

– A, am cinat la Plymdale. Am făcut o partidă de vist. Era colo și Lydgate.

– Și ce impresie ți-a făcut? Presupun că are o purtare de adevărat gentilom. Se spune că descinde dintr-o familie excelentă – neamurile lui sunt get-beget lume bună din comitat.

– Da, zise Fred. Era unul Lydgate la restaurantul „John”, care arunca la bani cu nemiluita. Aflu că acest ins este văr de al doilea cu el. Dar și bogații pot să aibă ca veri de gradul doi niște pârliti.

– Totuși, e mare lucru să fii de familie bună – glăsui Rosamunda pe un ton ferm, care arăta că meditase mult asupra acestui subiect. Rosamunda simțea că ar fi putut avea o viață mai fericită, dacă n-ar fi fost fiica unui manufacturier din Middlemarch. O supăra tot ce-i amintea că bunicul dinspre mamă fusese hangiu. Desigur că oricine își amintea de acest fapt, putea gândi că doamna Vincy avea înfățișarea unei patroane foarte chipeșe și voioase, deprinsă cu cele mai capricioase comenzi ale gentilomilor.

– Mi s-a părut ciudat că prenumele lui este Tertius, vorbi matroana cu

fața strălucitoare – dar, firește, a moștenit acest nume din familie. Acum, însă, spune-ne exact ce fel de om e.

– A, înalt, brun, deștept – vorbește frumos, cam pedant, așa crede.

– Niciodată nu-mi pot da seama ce înțelege prin pedant, spuse Rosamunda.

– Un individ care ține neapărat să arate că are păreri proprii.

– Cum așa, scumpul meu? Doctorii trebuie să aibă păreri, interveni doamna Vincy. Altminteri, la ce mai sunt buni?

– Da, mamă, părerile pentru care sunt plătiți. Dar pedantul este un ins care totdeauna îți oferă părerile lui pe gratis.

– Îmi închipui că Mary Garth îl admiră pe domnul Lydgate, spuse Rosamunda, nu fără o nuanță insinuantă.

– Zău că nu-ți pot spune, răspuse Fred cam ursuz, ridicându-se de la masă; apoi, luând un roman pe care-l adusese jos cu el, se trânti într-un fotoliu. Dacă ești geloasă pe ea, n-ai decât să te duci mai des pe la Stone Court și să o lași în umbră.

– Aș vrea să nu fii atât de vulgar, Fred. Dacă ai terminat, te rog să suni clopoțelul.

– E adevărat, totuși, ce spune fratele tău, Rosamunda – începu doamna Vincy, după ce servitoarea strânse masa. E mai mare păcatul că n-ai avut răbdare să te duci să-ți vezi mai des unchiul, când știi cât se mândrește cu tine și cum ținea să locuiești cu el. Nici nu-ți trece prin cap ce ar putea face pentru tine, ca și pentru Fred. Dumnezeu știe că mi-e drag să vă am acasă, cu mine, dar mă pot despărți de copiii mei pentru binele lor. Iar acum e la mintea cocoșului că unchiul vostru Featherstone va avea grijă de Mary Garth.

– Mary Garth suportă să stea la Stone Court fiindcă preferă situația asta, decât să fie guvernantă, rosti Rosamunda, împăturându-și lucrul. Sunt mai curând dispusă să nu primesc nimic moștenire, decât să trebuiască să-mi câștig banii îndurând într-una tusea unchiului și pe rubedeniile lui slute.

– N-o să mai întârzie mult pe lumea asta, scumpa mea; nu i-aș grăbi sfârșitul, dar mai cu astma, mai cu celelalte metehne, să sperăm că îl așteaptă ceva mai bun pe celălalt tărâm. Și zău că nu am nicio rea-voință față de Mary Garth, dar trebuie să te gândești la dreptate. Prima nevastă a domnului Featherstone nu i-a adus niciun ban, pe când sora mea, da. Nepoatele și nepoții ei nu pot avea aceleași pretenții ca ale surorii mele. Și trebuie să spun că o socotesc pe Mary Garth o față îngrozitor de spălăcită, i se potrivește mai bine meseria de guvernantă.

– Nu oricine ar fi de acord cu dumneata în această privință, mamă, zise Fred, care părea în stare să citească și să asculte în același timp.

– Ei, dragul meu, replică doamna Vincy, schimbând cu abilitate vorba

– dacă i-ar fi rămas ceva avere... – un bărbat se însoară cu neamurile nevastă-si, iar Garth-ii sunt tare nevoiași și grozav de strâmtorați. Dar te las la studiile tale, dragul meu, fiindcă trebuie să mă duc să fac câteva târguieli.

– Studiile lui Fred nu sunt prea profunde – preciză Rosamunda, ridicându-se odată cu mama ei – nu citește decât un roman.

– Bine, bine, încet-încet o să treacă la latină și la celelalte treburi ale lui, spuse doamna Vincy cu glas liniștitor, și-și mângâie fiul pe cap. Am lăsat înadins focul aprins în fumoar. Tatăl tău dorește; știi, Fred, dragul meu... și eu îi spun mereu că o să fii cuminte și că o să te duci din nou la colegiu, ca să-ți iei diploma.

Fred trase mâna mamei la buzele lui, dar nu spuse nimic.

– Îmi închipui că astăzi nu ieși la călărie? întrebă Rosamunda, zăbovind puțin după plecarea mamei.

– Nu; de ce?

– Papă spune că azi pot să călăresc cu roibul.

– Poți veni cu mine mâine, dacă-ți face plăcere. Numai că eu mă duc la Stone Court, ține minte.

– Țin atât de mult să călăresc, încât mi-e indiferent unde mă duc.

În realitate, Rosamunda voia să se ducă la Stone Court, mai degrabă decât în oricare alt loc.

– A, ascultă Rosy, exclamă Fred, când sora sa dădu să iasă din odaie – dacă te duci la pian, lasă-mă să cânt niște arii cu tine.

– Te rog să nu-mi ceri asta azi-dimineață.

– De ce nu azi-dimineață?

– Zău Fred, aș vrea să renunți la flautul tău. Un bărbat are aerul tare nătâng când cântă la flaut. Și cânți atât de fals...

– Data viitoare când o să-ți faci cineva curte, domnișoară Rosamunda, am să-i spun cât ești de îndatoritoare.

– De ce te aștepți să te îndatorez eu ascultându-te cum cânți la flaut, mai mult decât m-aș aștepta eu să mă îndatorezi renunțând la cântat?

– Și de ce te-ai aștepta să te iau cu mine la călărie?

Această întrebare duse la un compromis fiindcă Rosamunda își pusese în gând să facă plimbarea aceea cu orice preț.

Astfel încât lui Fred i se acordă aproape un ceas de exerciții cu *Ar hyd y nos*, *Voi tărmuri și piepțișe maluri* și alte arii favorite din caietul *Îndrumarul flautului*, o performanță care îl sili să gâfâie și să dovedească multă ambiție, și un optimism neînfrânt.

XII

*Fuiorul avea mai mult caier
Decât știa Gervaise*

Chaucer

Plimbarea călare până la Stone Court, pe care Fred și Rosamunda o făcură în dimineața următoare, oferea frumoasa priveliște a unui colț de țară din Midland, aproape tot numai pășuni și pajiști, cu garduri vii ce creșteau încă stufoase în frumusețea lor sălbatică și împrăștiuau fructe ca de mărgean pentru păsări. Mici detalii dăruiau fiecărui colț câte o înfățișare deosebită, scumpă ochilor care le-au privit încă din copilărie: iazul din capătul unde ierburile atârnavu jilave și copacii se plecau șoptind; stejarul cel mare ce umbrea un loc gol din inima pășunii; malul înalt pe care creșteau frasinii; povârnișul abrupt al vechii cariere de marnă, alcătuiind un fundal roșu pentru brusturi; acoperișurile chircite și coșcovite ale așezărilor omenеști spre care nu vedeai să ducă vreun drum; poarta și ulucile cenușii, profilate pe adâncurile pădurii vecine și cabana acoperită cu stuf din calea-afară de bătrân, pe care mușchiul alcătuia coline și vâlcele; umbre și lumini jucau printre ele cu uluitoare contraste, pentru care, mai târziu în viață, călătorim în depărtări ca să le descoperim; găsim altele mai vaste, dar nu mai frumoase. Toate acestea pentru făpturile crescute în Midland înseamnă culmea bucuriei, sunt locurile pe unde s-au zbuguit, sau pe care le-au învățat poate pe de rost, stând între genunchii tatei, în timp ce el mâna agale trăsura.

Dar drumul, chiar pe margine, era admirabil pentru că, așa cum am văzut, Lowick nu era o parohie cu ulițe noroioase și fermieri săraci; după ce călăriră vreo două mile, Fred și Rosamunda ajunseră în această parohie. Iar după ce străbătură încă o milă, ajunseră în Stone Court; nu apucaseră să facă decât jumătate din această milă când se și ivise dinaintea lor casa: dădea

impresia că ar fi fost împiedicată să crească, și să ajungă un conac de piatră, de către o neașteptată îngrămădeală de acareturi care acum o stânjeneau și nu-i îngăduiau să fie mai mult decât locuința robustă a unui gentilom fermier. Totuși, privită de departe, casa îngăduia o priveliște plăcută, cu ciorchinele ei de clădiri și căpițele de grâu care cumpăneau frumosul șir de nuci din dreapta.

Cei doi tineri avură numaidecât puțința să deosebească ceva care putea fi o cabrioletă, pe aleea circulară din fața intrării principale.

– Vai de mine, exclamă Rosamunda, sper că nu e pe-aici niciuna dintre rubedeniile alea oribile ale unchiului.

– Totuși, ei sunt. Asta e cabrioleta doamnei Waule – cred că e ultima cabrioletă galbenă rămasă în circulație. Când o văd pe doamna Waule în ea, înțeleg cum galbenul poate fi o culoare de doliu. Cabrioleta asta mi se pare mai funerară decât un dric. E drept că doamna Waule poartă totdeauna văluri negre. Cum de izbutește așa ceva, Rosi? Doar prietenii ei nu pot muri într-una.

– Habar n-am. Și nu e câtuși de puțin evlavioasă – rosti Rosamunda pe gânduri, ca și cum acest punct de vedere religios ar fi putu explica pe deplin doliul acela veșnic. Și nici săracă nu e – adăugă, după ce se oprise o clipă din vorbă.

– Nu, pe legea mea! Sunt bogați ca niște cămătari, toți acești Waule și Featherstone; vreau să spun, pentru oameni ca ei, care nu vor să cheltuiască un singur gologan. Și cu toate astea, îi dau târcoale unchiului ca niște vulturi și se tem să nu scape vreun gologan care revine acestei ramuri a familiei. Dar cred că el îi urăște pe toți.

Doamna Waule, care era atât de departe de a fi vrednică de admirație în ochii acestor cimotoi îndepărtate, se nimerise să spună chiar în dimineața aceea (nicidecum cu aer sfidător, ci pe un ton scăzut, înfundat, neutru, ca un glas ce răzbate prin vată) că nu dorea „să beneficieze de buna lor opinie”. După cum arătase ea, venise în căminul fratelui ei de sânge pentru că ea fusese Jane Featherstone cu douăzeci și cinci de ani înainte de a fi Jane Waule, așa că avea dreptul să protesteze ori de câte ori numele fratelui era folosit în mod abuziv de către cei care nu aveau niciun drept asupra lui.

– Încotro vrei să bați? întrebă domnul Featherstone; își ținea bastonul între genunchi și-și aranja peruca, în timp ce-o sfredelea cu privirea, ceea ce păru să stârnească o reacție aidoma unui curent de aer rece, pentru că începu să tușească.

Doamna Waule fu nevoită să-și amâne răspunsul până ce fratele se liniști iar și până ce Mary Garth îl aprovizionă cu sirop proaspăt; bătrânul începuse să frece măciulia de aur a bastonului, privind cu amărăciune la foc. Era un foc sclipitor, dar nu schimba cu nimic purpuriul înghețat al feței doamnei Waule, la fel de neutru ca și vocea ei. Când vorbea, buzele abia i se

mișcau și ochii îi rămâneau morți, ca niște despicături în obraz.

– Doctorii nu pot veni de hac tusei, frate. E aidoma cu aceea care mă supără pe mine, fiindcă sunt sora ta de sânge, avem aceeași constituție și așa mai departe. Dar, după cum spuneam, e păcat că familia doamnei Vincy nu poate avea purtări mai alese.

– Phiu, dar nici gând să fi spus așa ceva. Ziceai că cineva a folosit abuziv numele meu.

– Și n-am spus decât ceea ce poate fi dovedit, dacă e adevărat ce spune toată lumea. Fratele meu Solomon mă înștiințează că umblă vorbe de-a lungul și de-a latul Middlemarch-ului, pe seama neseriozității tânărului Vincy. Și de când a venit acasă și-a pierdut mereu banii la biliard.

– Fleacuri! Ce înseamnă o partidă de biliard? Este un joc sănătos, de gentilomi, iar tânărul Vincy nu este un bătăran. Dacă băiatul tău, John, s-ar apuca de biliard, ei, atunci da, s-ar face de ocară.

– Nepotul tău nu s-a apucat în viața lui de biliard sau de orice alt joc, frate, și e departe de a pierde sute de lire, care – dacă e adevărat ce spune toată lumea – sunt de găsit oriunde, numai în buzunarul lui Vincy tatăl, nu. Fiindcă se zice că de ani de zile tot pierde la bani, deși n-ai crede când îl vezi cum vânează iepuri și cum ține casa deschisă. Și-am auzit umblând zvonul că domnul Bulstrode o condamnă pe doamna Vincy, mai presus de orice, pentru ușurătatea ei și pentru că își răsfață în așa hal copiii.

– Da ce-i Bulstrode pentru mine? Nu-mi țin banii la banca lui.

– Ei, doamna Bulstrode e soră bună cu domnul Vincy, și lumea spune că domnul Vincy face negoț mai mult cu banii băncii; poți să vezi și singur, frate, când o femeie trecută de patruzeci de ani are totdeauna panglici trandafirii care fâlfâie în jurul capului; și felul acela flușturistic de a râde de orice nu-i stă bine defel. Dar una e să faci toanele copiilor, și alta să găsești bani pentru a le plăti datoriile. Și se spune pe șleau că tânărul Vincy a încasat bani în contul speranțelor de moștenire. Nu zic care moștenire. Domnișoara Garth mă aude și e gata să-mi repete spusele. Știu că tinerii se învârtesc în același cerc.

– Nu, mulțumesc, doamnă Waule, zise Mary Garth. Prea nu-mi plac clevetelile, ca să doresc să le repet.

Domnul Featherstone frecă măciulia bastonului și râse scurt, cu un hohot convulsiv, cam la fel de sincer ca un veteran al vistului care chicotește când are o carte proastă. Ațintindu-și mai departe privirea în foc, rosti:

– Și cine pretinde că Fred Vincy nu are asemenea speranțe? E foarte probabil că un băiat așa de frumușel și de inimos le și are.

Se așternu o scurtă tăcere, înainte ca doamna Waule să relice cu glas ce părea umezit de lacrimi, deși fața îi era încă uscată:

– Fie că are ori nu speranțe, frate, e firesc să ne doară inima, pe mine și pe fratele meu Solomon, auzind cum se vântură numele tău, și se spune că răul tău ar putea să te răpească pe cea lume subit; sau când auzim cum niște inși care n-au mai mult din sângele Featherston-ilor decât Adrew Voiosul de la iarmaroc, calculează fără rușine că bunurile tale or să ajungă în mâna lor. Și asta când eu sunt sora ta bună, iar Solomon e fratele tău legiuit! Și dacă e dat să fie așa, atunci la ce a mai binevoit Atotputernicul să dureze familiei?

La acest pasaj, doamnei Waule îi picură din ochi lacrimi, dar nu șuvoi.

– Haide, dă-i drumul, Jane! zise domnul Featherstone, măsurând-o cu privirea. Vrei cumva să spui că Fred Vincy a convins pe cineva să-i avanseze bani pe baza informațiilor pe care le-ar avea despre testamentul meu, ai?

– N-am spus niciodată așa ceva, frate. (Glasul doamnei Waule devenise iarăși sec și neînduplecat). Întâmplarea mi-a fost istorisită de către fratele meu, Solomon, ieri seară când se întorcea de la piață și a trecut pe la mine ca să mă sfătuiască cu privire la grâul meu vechi, fiindcă eu sunt văduvă, iar fecioru-miu John are abia douăzeci și trei de ani, deși e vajnic peste poate. Iar el a aflat-o de la cineva care știe cât se poate de bine, și nu una, ci multe.

– Mofturi și nerozii! Nu cred o iotă din istoria asta. E curată scorneală, de la un capăt la altul. Du-te la fereastră, domnișoară! Cred că am auzit pasul unui cal. Vezi dacă vine doctorul.

– Povestea nu e ticluită de mine, frate, și nici de Solomon, care, o fi el cum o fi – și nu tăgăduiesc că are suceli – dar nu-i uită pe cei de-același sânge cu el și, când și-a făcut testamentul, și-a împărțit egal averea între neamurile cu care se are bine; vezi, dinspre partea mea, cred că sunt împrejurări când unii s-ar cuveni să fie mai cu scaun la cap decât alții. Dar Solomon nu-și tănuiește intențiile.

– E cu-atât mai smintit! exclamă domnul Featherstone cam anevoie, izbucnind într-o tuse urâtă, care o făcu pe Mary Garth să vină lângă el, așa încât nu putu descoperi ai cui erau caii care se și opriseră, izbind din copite în pietrișul din fața intrării.

Tusea bătrânului nu se potolise încă în clipa când Rosamunda intră, purtându-și cu multă grație costumul de călărie. Făcu o plecăciune ceremonioasă spre doamna Waule, care rosti țeapăn:

– Ce mai faci, domnișoară?

Fata zâmbi, dădu din cap către Mary, și rămase în picioare până ce tusea unchiului se stinse, dându-i timp amfitrionului să o remarce.

– Ei, floarea tinereții, domnișoară, spuse el în cele din urmă, ai culori frumoase. Unde-i Fred?

– Vede de cai. Vine îndată.

– Ia loc, ia loc! Doamnă Waule, ai face bine să pleci.

Până și acei vecini care-l numeau pe Peter Featherstone vulpoi bătrân, nu-l acuzaseră niciodată că ar fi de-o politețe fățarnică, iar soră-sa era cât se poate de obișnuită cu ideea că, din voia Atotputernicului, membrii familiei nu aveau neapărat datoria să se poarte frumos unul cu altul. Se ridică încet, fără să arate prin ceva că i-ar purta pică lui frate-său, și spuse cu vocea ei din totdeauna, înăbușită și monotună:

– Frate, spre că noul doctor va fi capabil să facă ceva pentru tine. Solomon zice că se vorbește mult despre priceperea lui. Negreșit, dorința mea este să fii cruțat. Și nimeni nu este gata să te doftoricească mai mult decât sora ta și propriile tale nepoate, numai să le suflă o vorbuliță. Rebecca și Joanna, și Elizabeth, le știi.

– Of, of, îmi amintesc, – le țin minte pe toate – toate-s negre și pocite. Au nevoie de câteva parale, ai? Nici când n-a răsărit vreo frumusețe printre femeile din familia noastră, dar Featherstonii au avut întotdeauna bănet, și Waulii așijderea, Waule avea și el bani. Era un bărbat cald. Of, of, banul e un ou bun, și dacă ai bani de lăsat în urma ta, pune-i într-un cuib cald. La revedere, doamnă Waule.

Acestea fiind zise, domnul Featherstone trase de ambele laturi ale perucii, ca și cum ar fi vrut să se asurzească, iar sora lui plecă, rumegându-i oracolul. În pofida geloziei nutrite contra familiei Vincy și a lui Mary Garth, în cutele subțiri ale minții ei rămânea, ca mâlul pe fundul albiei, convingerea că fratele ei Peter Featherstone n-ar fi niciodată în stare să-și lase principala avuție altora decât rudelor de sânge. Altminteri, de ce mai luase Atotputernicul la sânul lui pe cele două neveste ale sale, ambele fără copii, după ce câștigase atâta bănet cu mangalul și cu alte afaceri, ivite când nimeni nu se aștepta?; și la ce mai era o biserică în Lowick, unde Waulii și Powderellii stătuseră cu toții în aceeași strănă, generații de-a rândul, iar strana Featherstone-ilor se afla lângă a lor, dacă, în prima duminică după ce-avea să moară fratele ei Peter, toată lumea avea să știe că averea ieșise din mâinile familiei?

În nicio perioadă mintea omenească n-a acceptat haosul moral; un deznodământ atât de ridicol ar fi de-a dreptul de neînțeles. Dar ne înspăimântă multe lucruri care sunt cu desăvârșire de neînțeles.

Când Fred intră în odaie, bătrânul îl cercetă: ochii săi aveau o sclipire deosebită, în care tânărul se credea adeseori îndreptățit să vadă mândria unchiului pentru faptul că nepotul său arată mulțumitor din toate punctele de vedere.

– Voi două, domnișoarelor, ieșiți afară, decretă domnul Featherstone. Vreau să vorbesc cu Fred.

– Vino în odaia mea, Rosamunda, câteva minute; n-o să iei în seamă frigul.

Cele două fete nu numai că se cunoscuseră din copilărie, dar și învățaseră la aceeași școală de provincie (Mary ca bursieră), astfel că aveau sumedenie de amintiri comune și le plăcea mult să stea de vorbă între patru ochi. De fapt, acest *tête-à-tête* era unul dintre scopurile pentru care Rosamunda venise la Stone Court.

Bătrânul Featherstone nu voi să înceapă discuția până ce ușa nu se închise în urma fetelor. Se uită mai departe la Fred cu aceeași sclipire în ochi și cu una din strâmbăturile lui obișnuite: își făcea gura punga sau și-o lăbărța, pe rând; dar când vorbi, glasul îi sună potolit, încât l-ai fi luat mai curând drept agent informator gata să se lase cumpărat, decât un senior jignit. Nu era el omul care să se simtă indignat moralicește, chiar când era vorba de abateri săvârșite împotriva lui. Socotea firesc ca toți cei din jur să caute să tragă foloase de pe urma sa, – numai că, vezi bine, el se dovedea prea șiret pentru ei.

– Va să zică, domnul meu, ai plătit dobândă zece la sută pentru banii pe care ai promis să-i restitui ipotecând pământul meu, după ce voi fi mort și îngropat, ,ai? Ia zi, ești convins că n-o duc mai mult de douăsprezece luni? Mai pot încă să-mi modific testamentul.

Fred roși. Banii nu-i împrumutase în felul ăsta, din motive bine întemeiate. Dar era conștient că vorbise cu oarecare încredere (poate mai multă decât își amintea exact) despre perspectivele lui de a căpăta moșia lui Featherstone, deci, despre mijloacele de care avea să dispună în viitor pentru plata unor datorii făcute acum.

– Nu știu la ce vă referiți, domnule. Cert este că niciodată nu am împrumutat bani bazându-mă pe o asemenea incertitudine. Vă rog să vă explicați.

– Nu, domnule, dumneata trebuie să dai explicații. Îngăduie-mi să-ți spun că mai pot să-mi schimb testamentul. Sunt întreg la minte – pot calcula pe cap o dobândă compusă, și-mi amintesc de numele oricărui nebun, la fel de bine ca și acum douăzeci de ani. Ce naiba? N-am împlinit încă optzeci de ani. Ascultă, trebuie să dezminți această poveste.

– Am și dezmințit-o, domnule, răspunse Fred, ușor enervat, fără a-și aminti că unchiul lui, când vorbea, nu făcea nicio deosebire între a dezminți și a confirma, deși nimeni nu era mai puțin în primejdie de a confunda cele două noțiuni decât bătrânul Featherstone, care se întreba adeseori de ce atâția netoți luau afirmațiile lui drept dovezi. Și o dezminț din nou! Povestea asta e o minciună neroadă.

– Aiurea! trebuie să-mi aduci documente. Vine dintr-o sursă

autorizată.

– Dați-mi numele autorității și puneți-o să indice persoana de la care am împrumutat bani, și eu pot dovedi că e o minciună.

– E o autoritate foarte bună, cred – un om care știe mai tot ce se petrece prin Middlemarch. Este acel minunat, cucernic și milostiv unchi al vostru. Ce te faci acum?

La acest punct, domnul Featherstone fu scuturat de acea convulsie specială, care însemna că s-a înveselit.

– Domnul Bulstrode?

– Cine altul, ,ai?

– Atunci povestea s-a prefăcut în minciună, pornind de la vreo predică moralizatoare lansată pe seama mea. Lumea pretinde cumva că el a menționat numele omului care mi-a împrumutat banii?

– Dacă există un asemenea om, fii pe pace, Bulstrode îl știe. Dar, să zicem că ai încercat să obții împrumutul și n-ai izbutit: Bulstrode ar afla și despre asta. Adu-mi scris negru pe alb de la Bulstrode că nu crede că ai promis vreodată să-ți plătești datoriile vânzând pământul meu. Să te văd!

Domnul Featherstone fu nevoit să străbată întreaga lui gamă de grimase, pentru ca mușchii feței să poată exprima triumful pe care-l obținuse în tăcere, dovedind că era încă deplin stăpân pe facultățile sale mintale.

Fred simți că a intrat într-o dilemă dezgustătoare.

– Pesemne că glumiți domnule. Domnul Bulstrode, ca și alții, crede o grămadă de lucruri care nu sunt adevărate, și are un dinte împotriva mea. Mi-ar fi ușor să-l fac să arate în scris că nu cunoaște nimic care să dovedească cele ce i s-au spus, deși, asta ar putea duce la situații neplăcute. Dar cu greu i-aș putea cere să aștearnă pe hârtie ce crede sau ce nu crede despre mine.

Fred se opri o clipă și apoi adăugă, ca un apel tacit la vanitatea unchiului:

– Cu greu ar putea cere un gentilom asemenea lucru.

Dar rezultatul îl dezamăgi.

– A, știu ce vrei să spui. Mai curând m-ai jigni pe mine, decât pe Bulstrode. Și ce hram poartă el? N-are un petec de pământ. Un individ care speculează! Poate să se prăbușească oricând, dacă diavolul n-o să-l mai susțină. Și ce înseamnă evlavie lui: vrea să-l ia tovarăș în afaceri chiar pe Atotputernicul? Astea-s aiureli! Un singur lucru mi-a devenit mie cu totul limpede, pe vremea când obișnuiam să mă duc la biserică, și anume: Atotputernicul ține la pământ. Făgăduiește pământ, dăruiește pământ, și-i îmbogățește pe unii inși cu grâne și cu cirezi. Tu însă treci de partea cealaltă. Ții la Bulstrode și la speculă, mai mult decât la Featherstone și la pământ.

– Vă cer iertare, domnule, zise Fred, și se ridică; stătea cu spatele la

cămin și-și plesnea cizma cu cravașa. Nu-mi place nici Bulstrode, nici specula.

Vorbea cam îmbufnat, fiindcă se simțea strâns cu ușa.

– Ei, ei, poți să te descurci și fără mine, asta-i limpede ca lumina zilei grăi bătrânul Featherstone, dar în adâncul sufletului îi era nesuferit gândul că Fred ar putea să se arate independent. Nu vrei un petec de pământ, care să facă din tine un boiernaș, în loc să fii un pastor lihnit, și nicio plească de o sută de lire, împușcată-n treacă. Pe mine mă doare-n cot! Pot face cinci codicile, dacă poftesc, și am să-mi țin bancnotele ca pe niște ouă în cuiabar. Pe mine mă doare-n cot.

Fred roși iară. Featherstone îi dăruise rareori bani, și în clipa aceea aproape că era mai greu să renunțe la bancnotele din prezent, decât la șansa mai depărtată de a primi pământ.

– Nu sunt ingrat, domnule. N-am avut niciodată de gând să desconsider intențiile bune pe care le-ai putea nutri față de mine. Dimpotrivă.

– Foarte bine, atunci, dovedește-mi. Adu-mi o scrisoare de la Bulstrode, în care să arate că nu dă crezare zvonului cum că umbli trăncănind și făgăduiești să-ți plătești datoriile pe socoteala moșiei mele, și-atunci, dacă te-ai vârat într-un bucluc, o să vedem dacă te pot sprijini nițel. Haide! Am încheiat târgul. Poftim, dă-mi brațul tău. Am să încerc să mă plimb în jurul odăii.

Deși se simțea întăritat, Fred avea totuși destulă inimă pentru ca să-l mârhească puțin soarta acestui moșneag pe care nimeni nu-l iubea și nu-l stima, și care atunci când umbla pe picioarele lui umflate de dropică, arăta mai jalnic ca oricând. În timp ce-i dădea brațul, se gândi că nu i-ar plăcea să fie un moș pe care nu-l mai țin balamalele și, bine dispus, se opri mai întâi în fața ferestrei, unde aștepta să audă observațiile dintotdeauna despre păsările de rasă și despre morișca lui de vânt; apoi în fața rafturilor sărăcăcioase cu cărți, printre care, gloriile de căpetenie, legate în piele de vițel de culoare închisă, erau Josephus, Culpepper, *Messia* de Klopstók și câteva volume din *Magazinul gentilomului*.

– Citește titlurile cărților. Haide! Doar ai urmat la colegiu.

Fred îi înșiră titlurile.

– Ce nevoie mai are don'șoara de alte cărți? De ce trebuie să-i mai aduci cărți?

– O amuză, domnule. Îndrăgește mult cititul.

– Cam prea mult, zise domnul Featherstone, perfid. Se dădea în vânt după citit, în timp ce ședea cu mine. Dar am pus eu capăt la treaba asta. Acum are de citit, cu glas tare, ziarul. Asta-i destul pentru o zi, cred eu. Nu pot suferi să văd cum citește pe cont propriu. Ia aminte, să nu-i mai aduci cărți, mă auzi?

– Da, domnule aud.

Fred mai primise acest ordin și, în taină, îl călcase. Intenționa să nu se supună nici acum.

– Sună clopoțelul! porunci domnul Featherstone. Vreau să vină jos don'șoara.

Rosamunda și Mary Garth discutaseră mai iute decât prietenii lor masculini. Nu se gândiseră să stea jos, ci rămăseseră în picioare lângă măsuta de toaletă de lângă fereastră, în timp ce Rosamunda își scotea pălăria, își aranja voalul și, cu vârful degetelor, își netezea ușor părul – un păr de un blond infantil, nici cănepiu, nici galben. Mary Garth părea mult mai ștearsă, cum sta între cele două nimfe – una în rama oglinzii, și cealaltă aieveau – care se priveau cu ochi de un albastru ceresc; ochi destul de adânci pentru cele mai subtile tâlcuri pe care un spectator cu imaginație i le-ar fi putut atribui, dar și pentru a ascunde intențiile posesoarei lor, dacă ele s-ar fi întâmplat să fie mai puțin nobile. Dar puțin copii din Middelmarsh păreau blonzi alături de Rosamunda, și silueta ei mlădie, pusă în valoare de costumul de amazoană, avea delicate unduiri. În realitate, mai toți bărbații din Middelmarsh – cu excepția fraților ei – o considerau pe domnișoara Vincy cea mai bună fată din lume, iar câțiva o numeau „un înger”.

Mary Garth, dimpotrivă, arăta ca o păcătoasă de rând; smeadă la obraz, cu părul închis, cărlionțat, aspru și rebel; era scundă și n-ar fi fost adevărat dacă susțineai, de dragul antitezei, că posedă în schimb toate virtuțile. Banalitatea își are ispitele și viciile ei specifice, în egală măsură cu frumusețea; este în stare să simuleze amabilitatea sau, când nu o simulează, să arate chipul respingător al nemulțumirii. În orice caz, faptul de a fi declarată o ființă urâtă, în contrast cu făptura răpitoare care-ți este tovarășă, poate avea urmări ce depășesc chiar și un ascuțit simț al realității și un fel de a te exprima potrivit lui. La douăzeci și doi de ani, hotărât că Mary nu atinsese acel desăvârșit bun-simț și principiile sănătoase care se recomandă de obicei unei fete mai puțin norocoase, de parcă acestea s-ar obține în doze gata preparate, împreună cu izul de resemnare necesar. Malițiozitatea ei avea o undă de amărăciune satirică, mereu reîmprospătată, care nu depășea niciodată limitele cuvenite, în afara unei năvalnice porniri de recunoștință față de cei care, în loc să-i spună că s-ar cădea să fie mulțumită, făceau ceva menit să-i aducă mulțumire. Feminitatea ei în plină afirmare îi tempera banalitatea trăsăturilor, de bună calitate umană, însă, de soiul celei vădite îndeobște de mamele neamului nostru, la toate latitudinile, sub o găteală a capului mai mult sau mai puțin asortată. Rembrandt ar fi pictat-o cu plăcere și ar fi făcut ca trăsăturile ei lătărețe să privească de pe pânză cu o inteligență onestă. Fiindcă onestitatea, felul deschis de a spune adevărul, constituiau principala virtute a lui Mary:

nici nu încerca să-și facă iluzii, nici nu se lăsa prinsă în mrejele lor pentru propriul ei profit, iar în clipele de bună dispoziție, avea destul umor ca să fac haz de ea însăși. Când se nimeri să se vadă cu Rosamunda, în oglindă, zise râzând:

– Alături de tine sunt un petic negru, Rosy. Ești partenera cea mai nepotrivită pentru mine.

– O, nu! Nimeni nu se gândește cum arăți, ești atât de sensibilă și de folositoare, Mary. În realitate, frumusețea are foarte puțină însemnătate, o asigură Rosamunda, întorcând capul spre Mary, dar trăgând cu coada ochiului la imaginea nou-apărută a gâtului ei în oglindă.

– Te referi la frumusețea mea, zise Mary, cam sardonică.

Rosamunda gândi: „Biata Mary, în tot ce i se spune vede o intenție rea”. Și rosti cu glas tare:

– Ce-ai mai făcut în ultima vreme?

– Eu? A, am văzut de casă, am turnat sirop, m-am prefăcut că sunt amabilă și mulțumită și am învățat să am o părere proastă despre toată lumea.

– Duci o viață nefericită.

– Nu, replică Mary tăios, scuturând ușor din cap. Cred că viața mea e mai plăcută decât cea dusă de domnișoara Morgan a ta.

– Da, dar domnișoara Morgan e atât de neinteresantă, și nu e tânără.

– În proprii ei ochi prezintă interes, îmi închipui; și nu sunt deloc sigură că totul devine mai ușor, pe măsură ce omul îmbătrânește.

– Nu, încuviință Rosamunda, căzând pe gânduri – te întrebi ce fac asemenea oameni, lipsiți de orice perspectivă. Negreșit, religia le asigură un reazem. Dar – adăugă, zâmbind cu groșițe – cu tine lucrurile nu stau deloc așa, Mary. Tu poți fi cerută în căsătorie.

– Ți-a spus cineva că vrea să-mi ceară mâna?

– Bineînțeles că nu. Vreau să spun că un anumit gentilom s-ar putea îndrăgosti de tine, văzându-te aproape zi de zi.

Pe chipul lui Mary se schimbă ceva, aceasta mai ales fiindcă era hotărâtă să nu lase să se vadă nimic.

– Asta îi face pe oameni să se îndrăgostească? răspunse ea neglijent; mie mi se pare că e în aceeași măsură o pricină de a se detesta reciproc.

– Nu și când sunt interesați și agreabili. Am auzit că domnul Lydgate are ambele daruri.

– A, domnul Lydgate! exclamă Mary, care părea că nu are câtuși de puțin de gând să se lase impresionată. – Vrei să afli ceva despre el? adăugă.

Nu era hotărâtă să intre în joc și să se lase atrasă de întrebarea pe care Rosamunda i-o punea pe ocolite.

– Vreau să știu cum îți place, doar atât.

– Deocamdată nu-i vorba de cum îmi place. Ca oamenii să-mi fie simpatici, am întotdeauna nevoie să mi se arate puțină bunătate. N-am un suflet destul de larg ca să-mi placă oamenii care-mi vorbesc și par să nu mă vadă.

– E atât de trufaș? Întrebă Rosamunda, tot mai mulțumită. Știi că e de familie bună?

– Nu; purtarea lui nu mi-a arătat asemenea obârșie.

– Mary! Ești cea mai ciudată fată din lume. Dar ce fel de bărbat e, cum arată? Descrie-mi-l.

– Cum poate fi descris un bărbat? Pot să-ți ofer un inventar al lui; sprâncene stufoase, ochii negri, nas drept, păr negru și des, mâini mari, solide și albe și – stai să văd – a, o batistă de linou delicioasă. Dar ai să-l vezi. Știi că își face vizita cam pe la ora asta.

Rosamunda roși ușor, dar spuse dusă pe gânduri:

– Mie îmi place mai degrabă o purtare trufașă. Nu pot să sufăr un bărbat fanfaron.

– Nu ți-am spus că domnul Lydgate este trufaș; dar *il y en a pour tout les goûts*³³, cum spunea mica *Mamselle*, iar dacă vreo fată își poate îngădui să aleagă genul de îngâmfare care-i place ei, sunt convinsă că tu ești aceea, Rosy.

– Trufia nu înseamnă același lucru cu îngâmfarea; despre Fred toți spun că este îngâmfat.

– Aș dori ca nimeni să nu poată spune despre el ceva mai rău. S-ar cuveni să fie mai prudent. Doamna Waule i-a reclamat unchiului că Fred este foarte neserios.

Mary vorbea ca o fetișcană mânată de un impuls mai tare decât judecata ei. Cuvântul „neserios” o făcea să se simtă ușor stânjenită și spera că Rosamunda ar putea adăuga ceva care să-i risipească jena. Dar se feri să amintească despre toate celelalte spuse ale doamnei Waule.

– A, Fred e oribil! recunosc Rosamunda.

Nu și-ar fi îngăduit un cuvânt atât de nepotrivit față de nicio altă persoană, afară de Mary.

– Ce vrei să spui prin „oribil”?

– E tare leneș și-l înfurie grozav pe papă; spune că el nu primește ordine.

– Cred că Fred are perfectă dreptate.

– Cum poți susține că are dreptate, Mary? Credeam că ești mai evlavioasă.

– Fred nu este omul potrivit pentru a deveni eclesiast.

– Dar s-ar cuveni să fie.

– Ei, atunci nu este ceea ce s-ar cuveni să fie. Cunoscut încă mulți

oameni care se află în aceeași situație.

– Dar nu-i aprobă nimeni. Nu mi-ar plăcea să mă mărit cu un eclesiast; trebuie însă să existe și clerici pe lume.

– Nu înseamnă că tocmai Fred trebuie să urmeze această cale.

– Dar după ce papă a cheltuit atâta cu el în acest scop! Și ia închipuie-ți numai, ce s-ar întâmpla cu el dacă nu i s-ar lăsa nicio moștenire.

– Pot să-mi închipui foarte bine așa ceva, zise Mary, sec.

– Atunci mă surprinde că poți să-i iei apărarea, urmă Rosamunda, înclinată să clarifice acest punct.

– Nu-l apăr – și Mary râse. Aș vrea numai ca nicio parohie să nu-l aibă ca eclesiast.

– Dar, firește, dacă vrea să devină cleric, trebuie să fie altfel de om.

– Da, să fie un mare ipocrit, și încă n-a reușit.

– N-are niciun rost să-ți spun ție ceva, Mary. Totdeauna îi ții partea lui Fred.

– De ce n-aș ține cu el? zise Mary, aprinzându-se. Și el ține cu mine. Este singura persoană care-și dă câtuși de cât osteneala să mă îndatoreze.

– Mă faci să mă simt tare prost, Mary, urmă Rosamunda, cu blândețe, dar cât se poate de serios – nu i-aș spune mamei pentru nimic în lume.

– Ce nu i-ai spune? întrebă Mary, supărată.

– Te rog să nu te înfurii, Mary – o îndemnă Rosamunda, la fel de blajină ca întotdeauna.

– Dacă mama ta se teme că Fred mă va peți, spune-i că nu m-aș mărita cu el dacă mi-ar cere mâna. Dar sunt conștientă că n-are de gând să facă așa ceva. Sigur e că până acum nu m-a cerut niciodată de nevastă.

– Mary, totdeauna îți sare țandăra.

– Iar tu mă scoți întotdeauna din sărite.

– Eu? Ce-mi poți reproșa mie?

– A, oamenii ireproșabili sunt cei care te scot cel mai rău din sărite. Auzi clopoțelul – cred că trebuie să coborâm.

– N-am avut de gând să ne certăm, adăugă Rosamunda, punându-și pălăria.

– Asta-i ceartă? Flecure; nu ne-am luat la harță. Dacă omul nu s-ar lăsa, când și când, pradă mâniei, ce rost ar mai avea să fii prieten cu cineva?

– Trebuie să repet ce mi-ai spus?

– Cum vrei. Nu spun niciodată lucruri de care mă tem să nu fie repetate. Dar hai să coborâm.

În dimineața aceea, domnul Lydgate cam întârziase, dar musafirii rămaseră destul de mult ca să-l poată întâlni, fiindcă domnul Featherstone îi ceru Rosamunde să-i cânte ceva, iar fata se arătă atât de amabilă încât îi

propuse și un al doilea cântec favorit de-a lui: *Curgi, râu sclipitor*; asta după ce cântase *Cămin, dulce cămin* (melodie pe care nu putea s-o sufere). Bătrânul hoțoman îndărătnic era un adept al melodiilor sentimentale, pe care le socotea potrivite pentru fete și, totodată, le prețuia pentru fondul lor frumos, găsimd că într-un cântec își are loc și sentimentul.

Domnul Featherstone încă o mai aplauda pe interpretă și o asigura pe domnișoară că glasul ei este limpede ca al unei mierle, când calul doctorului Lydgate trecu pe sub fereastră.

Examinarea unui pacient vârstnic – un om căruia nu-i vine a crede că medicina n-o „să-l pună pe picioare”, numai să fie doctorul destul de priceput – cere o rutină neplăcută, și Lydgate, ursuz, se aștepta la acest lucru care se adauga la neîncrederea stărnită, în general, de farmecele Middlemarch-ului; aceste două stări de spirit alcătuiră fundalul pentru apariția Rosamundei, pe care bătrânul Featherstone se zori cu tot dinadinsul să i-o prezinte drept nepoata lui, deși nu se gândise că ar merita să vorbească și despre Mary Garth în aceeași calitate. Lui Lydgate nu-i scăpă nimic din atitudinea grațioasă a Rosamundei: cât de delicat trecuse peste vorbele lipsite de finețe ale bătrânului, ce o puneau într-o situație neplăcută; liniștea ei gravă care o făcea să nu-și arate gropițele când nu era cazul, ci numai când i se adresa lui Mary, căreia îi vorbea însuflețită de interesul unei firi binevoitoare; atât de binevoitoare, încât Lydgate, după ce o cercetă în fugă pe Mary mai temeinic decât o privise până atunci, descoperi o adorabilă bunătate în ochii Rosamundei. Dar Mary, nu se știe de ce, părea oarecum bosumflată.

– Domnișoara Rosy mi-a cântat o bucată... n-ai nimic de spus împotriva acestui lucru, ,ai, doctore? începu domnul Featherstone. Îmi place mai mult decât doctoriile dumitale.

– Asta m-a făcut să uit cum zboară timpul, zise Rosamunda, ridicându-se să-și ia pălăria pe care o pusese deoparte înainte de a cânta, astfel încât putea fi admirată în toată perfecțiunea capului ei ca o floare, înălțându-se pe lujerul alb, deasupra fracului de călărie.

– Fred, trebuie să plecăm.

– Foarte bine, aprobă Fred, care avea motivele lui să nu fie din caleafară de bine dispus și voia să plece.

– Domnișoara Vincy e muziciană? întrebă Lydgate, urmărind-o cu ochii. Rosamunda nu se îndoia că e cântărită din privire și fiecă nerv și mușchi din trupul ei făcea față situației. Era din naștere actrița rolurilor care se potriveau cu al ei *physique*; ba chiar interpreta propriul ei personaj, și cu atâta măiestrie încât nici ea însăși nu-și dădea prea bine seama că este un rol.

– Pun capul că-i cea mai bună cântăreață din Middlemarch, afirmă domnul Featherstone – și a doua poate să fie cine o vrea. Ei, Fred? Spune și tu

o vorbă pentru sora ta.

– Mi-e teamă că sunt exclus din tribunal, domnule. Mărturia mea nu ar avea nicio valoare.

– Middlemarch-ul nu are exigențe prea ridicate, unchiule, rosti Rosamunda, cu un glas drăgălaș și firesc, ducându-se să-și ia cravașa aflată la capatul încăperii.

Cu o mișcare rapidă, Lydgate i-o luă înainte. Puse mâna pe cravașă și se întoarse să i-o ofere. Fata îi făcu o plecăciune și-l privi; bineînțeles că și el se uită la ea, și ochii li se întâlniră în acea privire deosebit de intensă la care nu se ajunge niciodată printr-un efort, ci pare un fel de subită și divină limpezire a unui cer încețoșat. Cred că Lydgate se făcu mai palid ca de obicei, dar Rosamunda roși grozav și se simți năpădită de o anumită uimire. După aceea, fu într-adevăr nerăbdătoare să plece și nu mai știu despre ce soi de nerozie vorbea unchiul ei, când se duse să-i strângă mâna.

Totuși, acest rezultat, pe care-l luă drept o puternică impresie reciprocă numită „îndrăgostire”, era tocmai starea la care meditase Rosamunda. Chiar din clipa acelei importante noi sosiri în Middlemarch, ținuse un mic plan de viitor, al cărui început necesar îl reprezenta un episod similar scenei petrecute. Străinii, fie că sunt niște naufragiați și se agață de o plută, fie că apar escortați după tipic și însoțiți de bagaje, sunt înzestrați pentru o minte feciorelnică cu o fascinație dăruită de hazard, împotriva căreia meritele localnicilor luptă în van. Iar pentru idila socială a Rosamunde era absolut necesar un străin, căci visurile ei se îndreptaseră către un admirator și un mire care să nu fie din Middlemarch și să nu aibă niciun fel de legături de sânge deopotrivă cu ale ei: în ultima vreme, edificiul imaginar înălțat de ea părea într-adevăr a cere ca necunoscutul să aibă și oarecare înrudire cu un baronet. Acum, că se întâlneau cu străinul, realitatea se dovedea cu mult mai impresionantă decât anticiparea, și Rosamunda nu putea să nu admită că sosise clipa de răscruce a vieții ei. Își judeca simptomele, luându-le drept semne ale iubirii care se trezește, și socotea și mai firesc ca domnul Lydgate să se fi îndrăgostit de ea la prima vedere. Lucruri dintre acestea se întâmplau atât de des la baluri – de ce nu s-ar întâmpla și în lumina dimineții, când tenul se vede și mai bine? Deși nu era mai în vârstă decât Mary, Rosamunda era destul de obișnuită ca bărbații să se îndrăgostească de ea; în ceea ce o privea, nu se sinchisea de ei și te plictisea cu înșirarea cusurilor pe care le tot găsea, atât vlăstarelor tinere, cât și holteilor veștejiți. Și iată cum domnul Lydgate corespundea brusc idealului ei; era într-un tot străin de Middlemarch, avea un anumit aer de distincție potrivit cu familia lui bună, și cunoștea lumea în măsură să ofere o largă perspectivă asupra aceluia paradis al burghezilor: rangul social; era, de asemenea, un om talentat, iar ea avea să fie deosebit de

încântată să-l subjuge: de fapt, bărbatul acesta o tulburase într-un chip cu totul și cu totul nou și-i stârnise un interes viu, mai viu decât orice ipoteză clădită de închipuire, dintre cele pe care se obișnuise să le opună realității.

Astfel, în timp ce călăreau spre casă, fratele și sora erau amândoi adânciți în gânduri și înclinați spre tăcere. Rosamunda își construia palatele punând la temelia lor ușurința aeriană pe care o au îndeobște fetele de vârstă ei; dar odată temelia pusă dovedea o imaginație deosebit de grijulie pentru detalii și mult simț al realității; nu străbătuseră nicio milă că și ajunsese la trusoul și preludiile vieții ei de femeie măritată; își alesese locuința conjugală din Middlemarch și prevăzuse vizitele pe care urma să le facă, pe alte meleaguri, rudelor de neam ales ale soțului ei, ale căror maniere rafinate era capabilă să și le însușească la fel de temenic cum izbutise și cu performanțele ei școlare; în felul acesta se pregătea să urce și alte trepte, mai vag conturate în mintea ei, ceea ce ar fi putut să se ivească, până la urmă. În cele ce-și înfățișa ea, nu era vorba de bani și cu atât mai puțin de lucruri sordide: se îngrija de aspectele rafinate ale vieții și nu de banii cu care urmau să fie plătite.

Pe de altă parte, mintea lui Fred era stăpânită de o neliniște pe care nici chiar optimismul lui, mereu gata să se afirme, nu-l putu domoli imediat. Nu vedea cum i-ar fi cu putință să nu îndeplinească cererea aceea idioată a lui Featherstone, fără să atragă asupra-și urmări chiar și mai neplăcute decât împlinirea ei. Taică-su și-așa își cam pierduse răbdarea cu el, și avea să fie și mai pornit, dacă purtarea lui urma să dea loc la o nouă răceală, cât de mică, între familiile lor și spița Bulstrozilor. Pe urmă, îi era nesuferit gândul că va fi nevoit să se ducă și să stea de vorbă cu unchiul său Bulstrode; și-apoi, era posibil ca la un pahar de vin să fi rostit o sumedenie de nerozii despre averea lui Featherstone, iar zvonurile făcuseră din țăntar armăsar. Fred simți că ajunsese caraghios, deoarece, ca un terchea-berchea, se fălise cu perspectivele lui, așternute pe hârtie în testamentul unui bătrân avar și sucit de soiul lui Featherstone, pentru ca apoi să umble și să cerșească certificate de bună purtare, la porunca lui. Dar ce speranțe mai erau și acelea! Le nutrea într-adevăr și nu vedea nicio alternativă atrăgătoare, dacă ar fi renunțat la ele – pe lângă aceasta, în ultima vreme contractase o datorie care-i făcea mult sânge rău și bătrânul Featherstone aproape că se învoise să i-o plătească. Întreaga afacere era mizerabil de meschină: datoriile sale erau mici, dar și speranțele lui nu erau prea mărețe. Fred cunoscuse oameni cărora s-ar fi rușinat să le mărturisească ce mărunte erau ciupelile sale. Firește, când asemenea gânduri îi frământau creierii, simțea că-l copleșește o amărăciune de mizantrop. Să te naști ca fiu al unui manufacturier din Middlemarch și să fii moștenitorul inevitabil a nimic deosebit! În vreme ce oameni ca Mainwaring și Vyana...

hotărât lucru, viața era o treabă urâtă, de vreme ce unui tânăr inimos, înzestrat cu o poftă zdravănă de a-și însuși ce e mai bun dintre toate, i se hărăzea o perspectivă atât de sărăcăcioasă.

Nu-i trecuse prin minte lui Fred că numele lui Bulstrode fusese adus în discuție printr-o născocire de-a bătrânului Featherstone, și asta nici nu ar fi schimbat cu nimic situația. Vedeă destul de limpede că moșneagul voia să se folosească de puterea lui punându-l puțin pe jăratec și, totodată, probabil că era dornic să obțină oarecare satisfacție la gândul că Bulstrode se va zburli la el. Fred își imagina că vede în adâncul sufletului lui Featherstone, deși în realitate jumătate din ceea ce vedea nu era decât reflexul propriilor sale înclinații. E greu să cunoști sufletul altuia; aceasta nu e o treabă pe măsura domnișorilor pentru care conștiința e croită pe măsura propriilor dorințe.

Principală temă de dezbatere a lui Fred cu el însuși era dacă se cuvenea să-i mărturisească totul tatălui său, ori să încerce să ducă treaba la capăt fără știrea acestuia. Probabil că doamna Waule trăncănise pe socoteala lui, iar dacă Mary Garth îi repetase Rosamundei cele spuse de doamna Waule, nici vorbă că urmau să ajungă la urechea lui taică-su, care, negreșit, avea să-l descoase. I se adresa surorii sale, în timp ce domoleau pasul:

– Rosy ți-a pomenit cumva Mary că doamna Waule a zis ceva despre mine?

– Da, așa e, mi-a povestit.

– Ce anume?

– Că ești foarte neserios.

– Atâta tot?

– Aș crede că e de ajuns, Fred.

– Ești sigură că altceva n-a mai spus?

– Mary nu mi-a pomenit de altceva. Dar, zău așa, Fred, cred că s-ar cuveni să-ți fie rușine.

– Ei, las-o baltă! Nu-mi ține predici. Ce-a zis Mary de treaba asta?

– Nu sunt obligată să-ți repet. Mult te mai sinchisești tu de ce-a spus ea! Și apoi, ești prea grosolan ca să-mi îngădui să vorbesc.

– Bineînțeles că-mi pasă de ce spune Mary. Este cea mai bună fată din câte cunosc.

– Nu m-aș fi gândit niciodată că ar fi o fată de care să te poți îndrăgosti.

– De unde știi de cine se pot îndrăgosti bărbații? Fetele n-au habar niciodată.

– Cel puțin, Fred, dă-mi voie să te sfătuiesc să nu te îndrăgostești tu de ea, fiindcă Mary afirmă că nu s-ar mărita cu tine, dacă i-ai cere mâna.

– Ar fi putut să aștepte până i-o cer cu adevărat.

– Știam că asta o să te usture, Fred.

– Nicidecum. N-ar fi spus așa, dacă n-ai fi provocat-o tu.

Înainte de a ajunge acasă, Fred hotărî să-i povestească tatălui său toată trășenia, cu vorbe cât mai simple, și poate că părintele avea să ia asupra sa neplăcuta obligație de a sta de vorbă cu Bulstrode.

33 Se găsește pentru toate gusturile (fr.) (n.t.).

CARTEA A DOUA
BĂTRÂNII ȘI TINERII

XIII

Întâiul gentilom:

*Cum îl așezi? Mai bun decât noi toți
Sau, părând bun, sub mantia-i, mai
rău?*

Sfânt sau tâlhar, fățarnic pelerin?

Al doilea gentilom:

*Ci spune-mi, cum așezi belșug de
cărți,*

*Relicve de prin vremi? Cum le-ai
sorta*

După mărimi și legături:

Vellum, înalte, și vițel de rând.

Cu greu ar fi mai felurite

Decât cu ticluite etichete,

Să poți clasa maestri necitiți.

Ca urmare a celor auzite din gura lui Fred, domnul Vincy se decise să stea de vorbă cu domnul Bulstrode la bancă, în cabinetul particular al acestuia, la unu și jumătate, când de obicei nu-l deranjau alți vizitatori. Dar la ora unu intrase cineva care venise să discute cu el și domnul Bulstrode avea atât de multe să-i spună, încât era slabă nădejde ca întrevederea să aibă loc mai înainte de o jumătate de oră; bancherul vorbea curgător, dar totodată se întindea la taifas și pierdea nu puțin cu acele scurte pauze când se cufunda în gânduri. Să nu vă închipuiți cumva că aspectul bolnăvicios îl situa în categoria oamenilor gălbejiți, cu păr negru: avea o piele blond-pală, păr rarit castaniu, vrâstat cu suvițe cărunte, ochii de un cenușiu-deschis și o frunte largă. Oamenii gălăgioși numeau tonul lui potolit șoaptă și, uneori, dădeau a înțelege că nu se potrivea

cu o fire deschisă – deși pare-se că nu există niciun motiv pentru ca un om zgomotos să nu fie gata să ascundă orice în afară de propriul lui glas – doar dacă s-ar putea cumva demonstra că Sfânta Scriptură ar fi plasat sediul nevinovăției în plămâni. Domnul Bulstrode mai avea și o atitudine plină de atenție și respect: asculta, aplecându-se spre cel ce vorbea, cu ochi ce păreau adânc concentrați, ceea ce îi îndemna pe interlocutorii care se considerau vrednici de a fi ascultați să ajungă la concluzia că el urmărea să tragă învățăminte temeinice din vorbele lor. Alții, care nu se așteptau să strălucească dinaintea lui, nu sufereau acest gen de lanternă morală îndreptată asupra lor. Dacă nu te mândrești cu pivnița ta, nu simți niciun fior de satisfacție văzând cum musafirul ține paharul în lumină și îl judecă din priviri. Asemenea bucurii sunt rezervate numai valorii sigure de sine. De aceea atenția încordată a domnului Bulstrode nu era plăcută tejhgetarilor și păcătoșilor din Middlemarch; unii o puneau pe seama firii lui fățarnice, iar alții ziceau că se datorește apartenenței lui la cultul evanghelic. Iar cei din tagma care judecă mai puțin superficial ar fi dorit să afle cine fuseseră tatăl și bunicul lui; ei atrăgeau luarea-aminte asupra faptului că, în urmă cu douăzeci și cinci de ani, nimeni nu auzise de vreun Bulstrode prin Middlemarch. Pentru Lydgate, vizitatorul care se afla atunci la el, privirea scrutătoare a domnului Bulstrode, reprezenta un amănunt care-l lăsa rece; el își forma pur și simplu o părere nefavorabilă asupra constituției fizice a bancherului și deducea că avea o viață interioară intensă, cu puține bucurii oferite de lucrurile materiale din jur.

– Vă voi fi peste măsură de îndatorat dacă veți trece pe aici să mă vedeți, din când în când, domnule Lydgate, sugeră bancherul, după o scurtă pauză. Dacă, așa cum îndrăznesc să sper, voi avea privilegiul să găsesc în persoana dumneavoastră un valoros colaborator în interesanta problemă a administrării unui spital, se vor ivi multe chestiuni pe care va fi necesar să le discutăm în particular. Cât despre Noul Spital, care este aproape terminat, voi lua în considerație spusele dumneavoastră cu privire la avantajele oferite dacă-l destinăm în mod exclusiv bolnavilor de friguri. Hotărârea este lăsată pe seama mea, fiindcă, deși lordul Medlicote a donat pământul și cheresteaua pentru clădire, nu se arată dispus să acorde personal atenție instituției.

– Într-un oraș provincial ca acesta puține lucruri sunt mai vrednice de eforturile depuse decât inițiativa dumneavoastră, zise Lydgate. Un spital frumos pentru bolnavii de friguri, pe lângă vechiul dispensar, ar putea constitui aici nucleul unei școli medicale bazate pe reformele noastre curative, și ce ar contribui mai mult la educația medicală decât răspândirea unor astfel de școli în întreaga țară? Un provincial din naștere, care are un dram de simț obștesc precum și câteva idei, s-ar cuveni să facă tot ce-i stă în putință pentru

a rezista iureșului spre Londra al tuturor persoanelor ceva mai valoroase decât media. Scopurile profesionale serioase, oricare ar fi ele, oferă adesea un câmp de activitate mai liber, dacă nu mai bogat, în provincie.

Unul dintre darurile cu care era înzestrat Lydgate era glasul lui neobișnuit de profund și sonor, capabil totuși să devină foarte scăzut și amabil, la momentul potrivit. În atitudinea lui cotidiană exista o anumită disponibilitate, o anumită așteptare fără frică a succesului, o încredere în puterile și integritatea lui, întărită mult de disprețul față de obstacolele mărunte, sau față de ispite împotriva cărora nu avea nicio experiență. Dar omul cu această fire mândră și deschisă își câștigă dragostea prin bunăvoința neprefăcută ce se citea pe fața lui. Poate că domnului Bulstrode îi era și mai simpatice din pricină că se deosebeau prin tonul cu care vorbeau și felul cum se purtau; un lucru e sigur, și anume: că îl simpatiza și mai mult, ca și Rosamunda, fiindcă era străin în Middlemarch. Când îți iese în cale un nou-venit, ai în față posibilitatea multor începuturi: poți chiar începe să fii un om mai bun.

– Va fi o plăcere pentru mine să vă ofer prilejul ca zelul dumneavoastră să se poată desfășura mai larg; răspunse domnul Bulstrode. Vreau să spun că vă voi încredința direcția noului spital, după ce ne vom cunoaște mai îndeaproape; voi găsi că aceasta e o soluție fericită, căci sunt hotărât ca o instituție atât de însemnată să nu fie încătușată de cei doi medici ai noștri. Într-adevăr sunt încurajat să privesc sosirea dumneavoastră în acest oraș ca pe un semn al proniei divine, care-mi arată că în viitor eforturile mele vor fi mai binecuvântate decât până acum, căci am avut de întâmpinat multe greutăți. Cu privire la vechiul dispensar, am câștigat un prim punct – mă gândesc la alegerea dumneavoastră. Și acum, sper că nu veți da înapoi fiindcă vă veți atrage o oarecare doză de invidie și antipatie din partea confrăților dumneavoastră, înfățișându-vă ca un reformator.

– Nu voi lansa o sfidare, explică Lydgate, zâmbind, dar recunosc că-mi face plăcere să mă bat, și ar însemna că nu-mi pasă de profesia mea dacă nu aș fi de părere că aici, ca și pretutindeni, trebuie să fie găsite și consolidate metode noi.

– Nivelul acestei profesii este scăzut în Middlemarch, scumpul meu domn, rosti bancherul, mă refer la cunoștințe și la pricepere, nu la situația în societate a celor care profesează medicina, fiindcă aceștia sunt mai toți în relații cu oamenii respectabili din oraș. Sănătatea mea personală, care lasă de dorit, m-a îndemnat să acord oarecare atenție acestor mijloace de a alina suferința, pe care îndurarea cerească le-a pus la îndemâna noastră. Am consultat specialiști eminenți din metropolă și îmi dau seama, cu mâhnire, de înapoierea sub semnul căreia se desfășoară tratamentul medical în districtele

noastre provinciale.

– Da; cu regulile și educația noastră medicală actuală, trebuie să fii mulțumit dacă întâlnești din când în când un practician onest. Cât despre toate acele aspecte mai înalte care determină punctul de plecare al unui diagnostic – aspectele fiziologice ale diagnozei medicale – orice scăpare de acest fel nu poate fi decât rodul unei culturi științifice despre care practicienii rurali îndeobște nu au mai mult habar decât omul din lună.

Domnul Bulstrode, care stătea aplecat și privea concentrat găsi că forma în care își exprimase Lydgate încuviințarea, cam depășea înțelegerea lui. În asemenea împrejurări, un om chibzuit schimbă subiectul și pășește pe un teren unde darurile sale pot fi utile.

– Sunt conștient, declară el, că iscusința medicală înclină să folosească îndeosebi mijloace materiale. Cu toate acestea, domnule Lydgate, sper că nu vom avea simțăminte deosebite cu privire la o măsură în care nu e probabil că veți fi angrenat în mod activ; contribuția dumneavoastră plină de înțelegere îmi poate fi însă de ajutor pentru a o pune în practică. Recunoașteți, sper, că pacienții dumneavoastră sunt preocupați de unele probleme spirituale?

– Desigur că recunosc. Dar aceste cuvinte pot să aibă un înțeles diferit, pentru minți diferite.

– Exact. Și, la acest capitol, învățătura greșită e la fel de fatală ca și lipsa de învățătură. Iată: un punct pe care țin mult să-l asigur este o nouă reglementare a asistenței clericale la vechiul dispensar. Clădirea se află în parohia domnului Farebrother. Îl cunoașteți?

– L-am văzut. Mi-a dat votul său. Trebuie să-l vizitez ca să-i mulțumesc. Pare un omuleț foarte ager și agreabil. Și mi-a spus că e naturalist.

– Domnul Farebrother, scumpul meu domn, este un om pe care nu-l poți privi decât cu mâhnire. Presupun că în țara aceasta nu se află un cleric înzestrat cu talente mai mari.

Domnul Bulstrode făcu o pauză și păru cufundat în gânduri.

– Eu încă n-am avut mâhnirea să găsesc vreun talent prea grozav în Middlemarch – replică tăios Lydgate.

– Ceea ce doresc, continuă domnul Bulstrode, cu un aer și mai serios, este ca asistența clericală asigurată de domnul Farebrother la spital să fie înlocuită prin numirea unui duhovnic, a domnului Tyke, mai precis – și să nu se apeleze la niciun alt reazem spiritual.

– Ca medic nu-mi pot exprima vreo opinie asupra acestui punct, decât dacă l-aș cunoaște pe domnul Tyke, și chiar atunci aș avea nevoie să cunosc cazurile în care a fost aplicată asistența lui.

Lydgate zâmbi, dar înclină să nu se arate prea încrezător.

– Firește, că deocamdată, nu puteți aprecia pe deplin meritele acestei

măsurii. Dar – și la acest punct domnul Bulstrode începu să-și cizeleze fraza și să facă uz de cuvinte răsunătoare – probabil că subiectul va fi lăsat pe seama consiliului medical al dispensarului, și, în ceea ce vă privește, sunt convins că vă pot cere ca, în virtutea cooperării dintre noi pe care o anticipez acum, să nu vă lăsați influențat de adversarii mei în această dispută.

– Sper că nu voi avea deloc de-a face cu polemici clericale, zise Lydgate. Calea pe care mi-am ales-o eu e să muncesc bine în profesia mea.

– Răspunderea mea, domnule Lydgate, este de un gen mai vast. Pentru mine, această problemă e într-adevăr de domeniul responsabilității sacre, în vreme ce pentru adversarii mei – am motive temeinice să afirm acest lucru – este o ocazie de a răspândi un spirit de opoziție lumească. Dar asta nu mă va face să mă abat nici măcar cu o iotă de la convingerile mele; nici nu voi încerca să mă identific cu acel adevăr pe care o generație aservită răului o urăște. M-am devotat acestui țel, și anume ameliorarea spitalului, dar am curajul să v-o mărturisesc, domnule Lydgate, că n-aș manifesta niciun interes pentru spitale dacă aș crede că acolo nu este în joc și altceva decât tămăduirea bolilor de care suferă muritorii. Eu am alt tărâm de acțiune și nu-l voi ascunde nici în fața persecuției.

Domnul Bulstrode rosti ultimele cuvinte în șoaptă, cu glas agitat și șuierător.

– Nu încapă îndoială că asupra acestui punct avem opinii deosebite, spuse Lydgate.

Dar nu regretă că ușa fu deschisă și fu anunțat domnul Vincy. Acest înfloritor și sociabil personaj devenise mai interesant pentru el de când o văzuse pe Rosamunda. Nu că ar fi ținut, ca și ea, firele vreunui viitor imaginar în care soarta lor era unită; dar e firesc ca un bărbat să-și amintească cu plăcere de o fată fermecătoare și să fie dornic să prânzească într-un loc unde ar putea s-o revadă. Înainte de a se despărți, domnul Vincy îi făcu o asemenea invitație după care „nu se grăbea să alerge”, fiindcă la micul dejun Rosamunda pomenise în treacă că, după părerea ei, noul doctor devenise favoritul unchiului Featherstone.

Domnul Bulstrode, rămas între patru ochi cu cumnatul său, își turnă un pahar cu apă și deschise o cutie cu sandviciuri.

– Nu te pot convinge să adopți regimul meu, Vincy?

– Nu, nu; nu dau doi bani pe sistemul ăsta. Viața are nevoie de căptușeală, zise domnul Vincy, care nu scăpa niciun prilej să vânture deviza lui bună la toate. Oricum, urmă el, apăsând asupra cuvântului, ca pentru a înlătura orice digresiune – am venit aici ca să discut o mică afacere a tinerei mele oițe negre, Fred.

– E un subiect asupra căruia probabil că vom avea vederi la fel de

deosebite ca și asupra dietei, Vincy.

– Sper că nu și de data asta. (Domnul Vincy își pusese în cap să fie bine dispus.) Fapt e, că totul pornește de la un capriț al bătrânului Featherstone. Cineva a clocit o poveste așa, numai de necaz, și i-a îndrăgăț-o moșului, încercând să-l asmută contra lui Fred. El ține grozav la Fred și e pe cale de a face ceva frumușel pentru băiat; ce mai, e ca și cum i-ar fi spus lui Fred că are de gând să-i lase moștenire moșia și asta le trezește unora invidia.

– Vincy, trebuie să-ți repet că nu vei găsi niciun sprijin la mine pentru drumul pe care pășește fiul dumitale mai mare. Numai împins de vanitatea lumească l-ai hărăzit Bisericii: având o familie cu trei băieți și patru fete, nu-ți erau la îndemână mijloacele necesare pentru a dedica bani unei educații costisitoare, care n-a dus la nimic decât că i-a format obiceiuri nesăbuite și i-a dat năravul trândăviei. Acum culegi roadele.

Domnul Bustrode se dădea rareori în lături când credea că e de datoria lui să scoată la iveală greșelile semenilor săi, dar domnul Vincy nu era la fel de pregătit să fie răbdător. Când un om are perspectiva de a ajunge foarte curând primar și e gata să adopte, în interesul comerțului o atitudine fermă în politică în general, el vedește un firesc simț al importanței persoanei sale în ordinea lucrurilor, care pare să pună pe plan secundar chestiunile legate de purtarea personală. Și această anume dojană a domnului Bulstrode îl supără din cale-afară, mai mult decât oricare alta. Era absolut de prisos să i se spună că ce-a semănat, aceea culege. Dar simțea jugul lui Bulstrode pe grumaz și, deși de obicei îi plăcea să se poarte ca un cal năvălaș, acum se căzni să se ferească de această satisfacție.

– Cât despre asta, Bulstrode, n-are rost să o luăm de la capăt. Nu sunt unul dintre oamenii aceia ai dumitale, croiți după tipar și nici nu pretind să fiu. N-am putut prevedea totul în bransă; nu e o afacere mai strașnică decât a noastră în tot Middlemarch-ul, și flăcăul se arăta isteț. Sărmanul meu frate a fost slujitorul Bisericii, și ar fi făcut treabă bună – obținuse și aprobarea, dar l-au răpit dintre noi frigurile stomacale; altminteri, până azi, ar fi putut ajunge decan. Cred că am fost îndreptățit în ceea ce am încercat cu Fred. Dacă treci la capitolul evlavie, mie-mi pare că omul nu trebuie să vrea să-și măsoare carnea din farfurie, până la ultima uncie; trebuie să ai puțină încredere în pronie și să fii mărinimos. Este un sănătos sentiment britanic să încerci să ridici puțin familia; după părerea mea, un părinte are datoria să le ofere fiilor săi un prilej bun în viață.

– Nu vreau să acționez altfel decât în calitate de cel mai bun prieten al dumitale, Vincy, când spun că ceea ce ai înșirat acum e un talmeș-balmeș de nebulie fără sens și de trufie lumească.

– Foarte bine, grăi domnul Vincy, devenind năvălaș, în ciuda

hotărârilor luate, niciodată nu susțin că așa fi altceva decât lumesc și, mai mult încă, nu văd pe nimeni altul care să nu fie așa. Presupun că nu-ți conduci afacerile după ceea ce numești principii nelumești. Singura deosebire pe care o văd este că un fel de a fi lumesc poate fi nițel mai cinstit decât celălalt.

– Genul ăsta de discuție nu duce la nimic, Vincy, replică domnul Bulstrode, care, isprăvindu-și sandvičul, își lipise iar spinarea de spătarul fotoliului și-și ferea ochii de lumină, ca și cum ar fi fost ostenit. Aveai o altă treabă mai personală?

– Da, da. Ca să nu mai lungim vorba, cineva i-a povestit bătrânului Featherstone, spunând că de la dumneata o știe, cum că Fred ar fi împrumutat, sau ar fi căutat să împrumute bani, pe temeiul că va moșteni moșia lui. Bineînțeles că n-ai lansat niciodată asemenea trăsnaie. Dar bătrânul stăruie ca Fred să-i aducă o dezmințire, scrisă de mâna dumitale; doar un petec de bilețel, în care să se spună că nu crezi o vorbă din bazaconiile astea, anume că ar fi împrumutat sau a căutat să împrumute bani, în felul ăsta nătâng. Îmi închipui că n-ai de ce să te împotrivești la atâta lucru.

– Iartă-mă. Am o obiecție. Nu sunt nicidecum sigur că fiul dumitale, în nesocotința și ignoranța lui – nu voi folosi un cuvânt mai aspru – nu ar fi încercat să scoată bani, grozăvind-se cu șansele lui de viitor, sau chiar că cineva n-ar fi putut fi destul de netot ca să-i furnizeze bani, bazat pe o prezumție atât de vagă: pe lumea asta găsești o sumedenie de asemenea împrumuturi flușturatice, precum și alte nebunii.

– Dar Fred îmi dă cuvântul lui de onoare că n-a împrumutat niciodată bani, sub pretext că ar exista vreo înțelegere privitoare la moșia unchiului său. Băiatul nu minte. Nu vreau să-l fac mai bun decât e. L-am muștruluit zdravăn – nimeni nu poate spune că închid ochii la ce face. Dar mincinos nu este. Și așa zice – dar poate că mă înșel eu – că nicio religie nu împiedică pe un om să creadă cele mai bune lucruri despre un tânăr, când nu știi despre el lucruri rele. Îmi pare că ar fi vai de evlavia dumitale, dacă i-ai pune bețe în roate și n-ai primi să declari că nu-l crezi în stare de asemenea păcat, din moment ce nu ai niciun motiv întemeiat să-l crezi.

– Nu sunt deloc convins că i-aș face un bine fiului dumitale, netezindu-i calea către viitoarea însușire a averii lui Featherstone. Bogăția nu mi pare o binecuvântare pentru cei care o folosesc doar ca pe o recoltă menită acestei lumi. Nu-ți place să auzi lucrurile acestea, Vincy, dar în împrejurările de față mă simt chemat să-ți spun că nu am niciun motiv să susțin o predispoziție la înavuțire de soiul celei la care mă refer. Nu mă sfiesc să declar că aceasta nu va tinde la propășirea veșnică a fiului dumitale, sau la slava Domnului. De ce, așadar, te-ai aștepta să-ți iscălesc acest gen de *affidavit*³⁴ care nu are alt obiect decât cel de a cultiva o slăbiciune nebunească și a

asigura un legat nebunesc?

– Dacă ai de gând să împiedici pe toată lumea, afară de sfinți și evangheliști, să facă parale, trebuie să renunți la câteva asocieri foarte profitabile – asta-i tot ce-ți pot spune, i-o trânti de la obraz domnul Vincy. S-ar putea să fie spre slava Domnului, dar nu spre gloria comerțului din Middlemarch, că firma „Plymdale” folosește vopselele alea albastre și verzi cumpărate de la manufactura „Brassing”; vopselele astea putrezesc mătasea, asta-i tot ce știi despre ele. Poate că dacă alți oameni ar afla că o parte atât de mare din profit e cheltuită spre slava Domnului, le-ar plăcea mai mult vopselele. Nu-mi pasă cine știe ce de treaba asta – cu toate că aș putea stârni un scandal de pomină, dacă aș avea chef.

Bulstrode făcu o mică pauză, înainte de a răspunde.

– Mă mânănești adânc când te aud cum vorbești, Vincy. Nu mă aștept să înțelegi de ce procedez astfel – nu e lucru ușor nici măcar să țeși o cale pentru principii în hățișurile acestei lumi, darămite să faci ca urzeala să apară limpede unor semeni care nu se sinchisesc de nimic și-și bat joc de tot. Cu voia dumitale, trebuie să-ți amintesc că sunt plin de îngăduință în ceea ce te privește, deoarece ești fratele soției mele și că nu-ți șade deloc bine să te plângi că aș fi strâns la mână cu ajutorul material menit să-ți ridice poziția lumească a familiei. Trebuie să-ți aduc aminte că nu propria dumitale prudență sau judecată ți-a îngăduit să-ți păstrezi locul pe care-l deții în comerț.

– Foarte probabil că nu, dar până azi n-ai pierdut de pe urma negoțului meu, preciză domnul Vincy, întărâtat la culme (rezultat care arareori era întârziat de hotărârile luate mai înainte). Și când te-ai însurat cu Harriet, nu vād cum te-ai putut aștepta ca familiile noastre să nu intre în aceeași oală. Dacă ți-ai schimbat gândul și vrei ca familia mea să coboare, mai bine spune așa, și gata. Eu unul nu m-am schimbat niciodată, sunt un enoriaș simplu, la fel cum eram înainte de s-au ivit doctrinele. Iau lumea așa cum este, în negoț și în toate celelalte. Dar dacă vrei ca noi să coborâm o treaptă în societate, spune așa. Atunci am să știu mai bine ce să fac.

– O iei razna. Stima de care te bucuri în ochii lumii o să scadă cumva fiindcă n-o să ai această scrisoare despre fiul dumitale?

– Ei, fie că o să scadă sau nu, consider ca foarte urât din partea dumitale că mi-o refuzi. Asemenea fapte s-or fi împacănd cu evlavie, dar din afară arată scârbos, parcă ai fi câinele grădinarului³⁵. Ai putea la fel de bine și să-l ponegrești pe Fred: cam tot acolo ajungi, dacă refuzi să spui că bârfeala n-ai stârnit-o dumneata. Lucruri de soiul ăsta – acest spirit tiranic, fiindcă vrei să joci pretutindeni rolul de episcop și de bancher, lucruri din astea fac ca numele omului să miroasă rău.

– Vincy, dacă ții neapărat să ne certăm, o să fie nespun de dureros

pentru Harriet ca și pentru mine însumi, rosti domnul Bulstrode, ceva mai enervat ca de obicei și puțin mai palid la față.

– Nu vreau să mă cert. E interesul meu – și poate și al dumitale – să rămânem prieteni. Nu-ți port pică, nu am despre dumneata o părere mai proastă decât despre alți oameni. Un om care se lasă pe jumătate flămând și o ține într-una cu rugăciuni de familie și așa mai departe, crede în religia lui, oricare ar fi aceea; ai putea să-ți dublezi capitalul, la fel de iute, blestemând și înjurând – o groază de oameni fac așa. Ți place să fii stăpân, nu poți tăgădui asta: trebuie să fii personajul numărul unu în cer, altminteri n-o să-ți placă prea mult raiul. Dar ești soțul surorii mele și se cade să ne ținem legați; și, dacă o cunosc bine pe Harriet, o să arunce vina pe dumneata dacă o să ne certăm, fiindcă întinzi coarda în felul ăsta și refuzi să-i dai o mână de ajutor lui Fred. Și n-am de gând să spun că am să îndur în tăcere una ca asta. Consider că este o treabă murdară.

Domnul Vincy se ridică, începu să-și încheie redingota și privi țintă în ochii cumnatului său, ceea ce însemna că cere un răspuns hotărâtor.

Nu era prima dată când domnul Bulstrode începuse prin a-l mostra pe domnul Vincy și sfârșise prin a vedea o imagine foarte nesatisfăcătoare a lui însuși în grosolana și puțin măgulitoare oglindă pe care mintea manufacturierului o înfățișa luminilor și umbrelor mai subtile ale semenilor săi; și poate că experiența lui ar fi trebuit să-l avertizeze cum se va sfârși scena. Dar o fântână cu izvor îmbelșugat va fi generoasă cu apa chiar pe timp de ploaie, când devine mai mult decât inutilă; tot astfel o frumoasă fântână de povețe, care se oprește la fel de greu.

Nu stătea în firea domnului Bulstrode să dea o urmare imediată unor sugestii ce-l stânjeneau. Înainte de a porni pe altă cale, avea totdeauna nevoie să vadă clar rațiunile sale și să le pună de acord cu tipicul lui uzual. În cele din urmă cuvântă:

– Am să meditez puțin, Vincy. Și-o să-i vorbesc Harrietei despre acest subiect. Probabil că-ți voi trimite o scrisoare.

– Foarte bine. Cât mai repede, te rog. Sper că totul va fi aranjat înainte de a ne vedea mâine.

34 Certificat (n.t.)

35 Un câine care nu mănâncă, dar nu lasă nici pe altul să mănânce. Proverb care dă titlul unei celebre comedii de Lope de Vega (n.t.).

XIV

*Stricta mea rețetă ca
bun sos la carne trufanda;
Lenevia, preferată,
De mulți, li-e dulce bucată:
Ca un dulău, pândești bucăți,
Le-amesteci, le învârți c-un băț
Cu gros ulei de lingușeli.
Fă spumă cu minciuni, momeli,
Servește cald – ca vase vezi
În ghetete de mori s-o păstrezi.*

Consultația domnului Bulstrode cu Harriet părea să fi avut efectul dorit de domnul Vincy, fiindcă a doua zi, dis-de-dimineață, sosi o scrisoare pe care Fred putu să i-o ducă domnului Featherstone drept mărturia cerută.

Bătrânul domn stătea în pat, din pricina vremii friguroase, și cum nu se zărea nici urmă de Mary Garth în odaia de musafiri, Fred urcă imediat scările și prezentă misiva unchiului, care, rezemat confortabil de spătarul patului, nu se arătă mai puțin doritor ca de obicei să se bucure de neîncrederea lui în neamul omenesc și de capacitatea de a-și sâcâi semenii. Își puse ochelarii pe nas, ca să citească scrisoarea, ținându-și buzele și trăgându-și în jos colțurile gurii.

„În împrejurările de față, nu voi refuza să-mi manifest convingerea – ta-ta-ta, ce cuvinte frumoase așterne individul! Este la fel de stilat ca un licitator – că fiul dumatăle Frederic nu a obținut niciun avans bănesc pe temeiul legatelor promise de domnul Featherstone – promise? cine spune că am promis vreodată ceva? Nu promit nimic – voi fabrica la codicile câte am să poftesc – și că având în vedere natura unor astfel de procedee, este nerezonabil să presupunem că un tânăr înzestrat cu bun-simț și caracter ar

putea încerca să le adopte. – Aha, dar *gentlemanul* nu spune că ești un tânăr cu bun-simț și caracter, ia aminte, domnule! – *Cât despre asocierea mea cu orice fel de relatare de asemenea natură, afirm categoric că niciodată nu am făcut vreo declarație precum că fiul dumitale ar fi împrumutat bani garantați cu orice fel de bunuri care i-ar putea reveni prin dispozițiile domnului Featherstone.*” – Doamne păzește! bunuri – i-ar reveni – dispoziții! Avocatul Standish e un fleac pe lângă el. N-ar putea vorbi mai frumos nici dacă ar vrea să ia bani cu împrumut. Biine – și domnul Featherstone îi aruncă o privire peste ochelari lui Fred, înapoiindu-i scrisoarea cu un gest disprețuitor – nu-ți închipui cumva că o să cred un singur cuvânt, fiindcă Bulstrode le-aduce așa din condei, ,ai?

Fred roși.

– Ați dorit să aveți scrisoarea, domnule. Mi se pare foarte probabil ca dezmințirea domnului Bulstrode să fie la fel de bună ca și persoana autorizată care v-a transmis ceea ce dezmințe el aici.

– Punct cu punct. N-am spus nicio clipă că n-am dat crezare vreunui dintre ei. Și acum, la ce te-ai aștepta? Întrebă tăios domnul Featherstone, păstrându-și ochelarii pe nas, dar retrăgându-și mâinile sub cuvertură.

– Nu mă aștept la nimic, domnule.

Fred se stăpânea cu greu să nu izbucnească.

– Am venit doar să vă aduc scrisoarea. Dacă vreți, vă spun la revedere.

– Nu încă, nu încă. Sună din clopoțel; vreau să vină don’șoara.

La sunetul clopoțelului, răspunse un slujitor.

– Spuneți don’șoarei să vină! izbucni nerăbdător domnul Featherstone. Ce treabă avea de-a plecat?

Nu-și schimbă tonul când apăru Mary.

– De ce n-ai putut să stai aici până-ți spun eu să pleci? Vreau să-mi dai halatul. Ți-am spus de atâtea ori să-l pui sub pat.

Mary avea ochii cam înroșiți, de parcă ar fi plâns. Era clar că în dimineața aceea domnul Featherstone era arțăgos la culme, și cu toate că Fred întrevedea acum așteptatul dar bănesc, ar fi preferat să se repeadă asupra bătrânului tiran și să-i spună că Mary Garth era prea bună ca să slujească toanele lui. Deși Fred se ridicase când fata intră în odaie, ea abia-l luă în seamă; arăta de parcă ar fi fost în pragul unei crize de nervi și s-ar fi așteptat să se azvârle cu ceva într-însa. Dar lucrul cel mai rău de care se putea teme erau cuvintele. Când se duse să ia halatul de pe un cuier, Fred se apropia de ea și-i spuse:

– Dă-mi voie mie.

– Las-o în pace! Adu-mi-l, don’șoară, și pune-l jos aici, rosti domnul

Featherstone. Acum poți pleca iar, până ce te chem eu, adăugă el, după ce se acoperi cu halatul. Se deprinsese să dea mai mult gust plăcerii pe care o simțea când arăta cuiva că îi face o favoare, purtându-se deosebit de necioplit cu altcineva, iar Mary era totdeauna la îndemâna lui pentru a-i furniza condimentul. Când veneau rudele bătrânului, o trata mai bine. Trase un maldăr de chei dintr-un buzunar al halatului și scoase încet la iveală o cutie de tînichia ascunsă sub așternut.

– Te aștepți să-ți dau o mică avere, ,ai? – zise, aruncându-i o căutătură pe deasupra ochelarilor și făcând o pauză înainte de a deschide capacul.

– Nicidecum, domnule. Ați fost destul de bun pentru a-mi vorbi alaltăieri despre un dar ce-mi veți face, altminteri, bineînțeles, nici nu m-aș fi gândit la așa ceva.

Dar Fred se simțea optimist și i se părea că are în fața ochilor o sumă numai bună ca să-l scape de anumite îngrijorări. Când Fred făcea datorii, totdeauna i se părea că s-ar putea foarte bine ca, într-un fel sau altul, ceva – nu își imagina neapărat ce anume – să se întâmple, îngăduindu-i să plătească suma la termenul convenit. Și acum, când s-ar fi zis că împrejurarea providențială era la îndemâna lui ar fi fost curată nebunie să se gândească la o alocație care să nu acopere suma de care avea el nevoie; la fel de absurd ca și când ai spera ca un miracol să se producă numai pe jumătate fiindcă nu ai tăria să crezi că minunea se va întâmpla până la capăt.

Măinile cu vine umflate sub piele mânuiau numeroase bancnote, una după alta, întinzându-le iarăși, netezindu-le, în timp ce Fred se rezema de spătarul fotoliului; găsea demn de dispreț ideea că ar putea să apară nerăbdător. Se considera un gentilom adevărat, până-n măduva oaselor, și-i era nesuferit să lingusească un bătrân, de dragul banilor lui.

În cele din urmă, domnul Featherstone îl privi iarăși peste ochelari și-i dăruî un mic teanc de bancnote. Fred zări deslușit că nu erau decât cinci, fiindcă se căseau spre el colțurile mai puțin semnificative. În schimb, fiecare putea să valoreze câte cincizeci de lire.

Le luă, rostind:

– Vă sunt foarte îndatorat, domnule – și era gata să le facă sul, fără a părea că se gândește la valoarea lor. Asta însă nu-i convenea domnului Featherstone, care-l privea țintă:

– Haide, nu crezi că merită să-ți pierzi vremea numărându-le? Iei banii ca un lord; presupun că tot așa îi și pierzi.

– M-am gândit că nu se cade să te uiți la dinții calului de dar, domnule. Voi fi însă foarte fericit să-i număr.

Totuși, după ce le numără, Fred nu se simți chiar atât de fericit. Fiindcă oricât de absurd putea să pară, suma reprezenta într-adevăr mai puțin

decât hotărâse el, plin de nădejde, că trebuie să fie. Ce înseamnă potrivirea lucrurilor dacă nu faptul că ele corespund așteptărilor unui om? Neîmplinirea aceasta făcea să se caște în spatele lui o prăpastie de absurd și necredință. Fred primi o lovitură cruntă când descoperi că nu deținea decât cinci hârtii de douăzeci; educația lui aleasă, primită în această țară, nu părea să-l ajute la îndreptarea situației. Cu toate acestea spuse, în timp ce chipul bălan își schimbase cu repeziciune culoarea:

– E foarte frumos din partea dumneavoastră, domnule.

– Cred și eu, zise domnul Featherstone. Încuie cutia, o puse la loc, apoi, cufundat în gânduri și fără să se grăbească, își scoase ochelarii de pe nas; ca și cum meditația i-ar fi inspirat o convingere mai adâncă, repetă:

– Cred și eu că-i frumos.

– Vă asigur, domnule, că vă sunt foarte recunoscător, urmă Fred, care între timp își recăpătase voioșia.

– Așa s-ar cuveni. Dacă vrei să faci figură bună în lume, mă bate gândul că Peter Featherstone e singurul om în care trebuie să te încrezi.

Odată cu aceste cuvinte, în ochii bătrânului sclipi o satisfacție ciudată, care spunea multe, căci își dădea seama că acest tânăr deștept se purta de astă dată ca un nerod.

– Da, într-adevăr: nu mi-au fost hărăzite din naștere șanse prea strălucite. Puțini oameni au fost mai urgisiți ca mine, mărturisi Fred, simțind oarecare mirare la ideea propriei sale virtuți, acum când se gândea cât de neîndurătoare îi fusese soarta. – Nici vorbă, pare cam jalnic să călărești un cal de vânătoare cu răsuflarea scurtă și să vezi cum unor oameni care n-au nici pe jumătate mintea ta le dă mâna să azvârle orice sumă vor și să încheie târguri proaste.

– Ei, acum îți poți cumpăra un armăsar strașnic. Socot că pentru treaba asta ajung optzeci de lire și îți mai prisosesc douăzeci de lire ca să ieși basma curată când o să fii ușor strâns cu ușa, vorbi domnul Featherstone, chicotind pe înfundate.

– Sunteți foarte bun, domnule: zise Fred, bucuros că una spune și alta gândește.

– Aha, sunt un unchi mai bun decât admirabilul dumitale unchi Bulstrode. Gândesc că nu o să scoți mare lucru din speculațiile lui. Pe cât aud, îl ține legat de picior pe taică-tău cu o sfoară zdravănă, ,ai?

– Domnule, tatăl meu nu-mi suflă niciodată vreun cuvânt despre afacerile lui.

– Ei, în privința asta dovedește că are ceva minte. Dar alți oameni le descoperă fără să le dea el pe față. De la el n-o să-ți rămână parale; mai mult ca sigur că o să moară fără testament – oamenii de soiul lui sunt în stare de

așa ceva; lasă-i să-l facă primar în Middlemarch cât or pofti. Dar la moartea lui fără testament, n-o să te alegi cu mare lucru, deși ești fiul cel mare.

Fred se gândea că niciodată domnul Featherstone nu se mai arătase atât de antipatic ca în ziua aceea. E drept, nici nu-i mai dăduse atâta bănet dintr-o dată.

– Să distrug această scrisoare a domnului Bulstrode, domnule? întrebă Fred ridicând hârtia ca și cum ar fi vrut s-o pună pe foc.

– A, nu-mi trebuie. Pentru mine nu face nici două parale.

Fred duse scrisoarea la cămin și, plin de zel, o străpunse cu văturaiul. Ardea de dorință de a ieși din odaie, dar îi era cam rușine atât de el însuși cât de și de unchiu-su să o șteargă de îndată ce băgase banii în buzunar. Arendașul fermei apărui pe neașteptate ca să-i raporteze stăpânului situația și, spre nespusa lui ușurare, Fred căpătă învoirea să plece, însoțit de îndemnul să se întoarcă în curând.

Nu râvnise numai să fie scutit de prezența unchiului său, dar și să o găsească pe Mary Garth. Fata stătea acum la locul ei obișnuit, lângă cămin, cu o cusătură în mână și o carte deschisă pe o măsuță alăturată. Nu mai avea pleoapele atât de roșii și arăta, ca de obicei, stăpână pe sine.

– Are nevoie de mine sus? întrebă, ridicându-se pe jumătate la intrarea lui Fred.

– Nu; mi s-a dat pașaportul doar fiindcă Simmons s-a dus la el.

Mary se așează din nou și se apucă iar de cusut. Fără doar și poate, îi arăta mai multă indiferență ca de obicei; nu știa că duioșia pe care o simțea pentru ea îl făcuse să fiarbă de mânie din pricina ei, acolo, în încăperea de la etaj.

– Pot să stau puțin aici, Mary, sau te plictisesc?

– Te rog să stai jos, îl pofti Mary; ai să mă plictisești mai puțin decât domnul John Waule, care a fost iar aici și a luat loc fără să-mi ceară voie.

– Bietul băiat! Cred că s-a îndrăgostit de tine.

– Nu-mi dau seama de asta. După mine, unul dintre cele mai nesuferite lucruri din viața unei fete este faptul că totdeauna lumea bănuie că ar fi vorba de dragoste atunci când un bărbat se poartă frumos, iar ea îi arată recunoștință. Aș fi crezut că eu, cel puțin, aș putea să fiu scutită de toate poveștile astea. N-am de ce să fiu prostește de închipuită și să-mi bag în cap că orice tânăr din preajma mea e îndrăgostit de mine.

Mary nu intenționa să trădeze vreun sentiment dar, fără voie, încheie fraza pe un ton care îi vibra o urmă de jignire.

– Dă-l naibii pe John Waule! N-am vrut să te supăr. Nu știam că ai vreun motiv să-i fii recunoscătoare. Am uitat ce serviciu imens apare în ochii tăi gestul cuiva care a suflat în locul tău în vreo lumânare.

Fred avea și el mândria lui și nu voia să arate că știe ce anume atrăsese izbucnirea aceea din partea fetei.

– A, nu sunt supărată decât pe felul în care merg lucrurile. Îmi place să mi se vorbească și mie ca unui om care are minte în cap. Drept să-ți spun, adesea simt că aș putea înțelege ceva mai mult decât ce-mi trăncănesc veșnic tinerii domnișori care umblă pe la vreun colegiu.

Mary își revenise și vorbea cu un glas în care unduia un răs mocnit, plăcut la auz.

– În dimineața asta poți face haz cât poțestești pe socoteala mea, zise Fred. Când ai venit sus, mi s-a părut că aveai un aer tare trist. Mai mare rușinea că ești nevoită să rămâi aici, ca să te tiranizeze în felul ăsta.

– A, duc o viață ușoară, în comparație cu alte fete. Am încercat să fiu învățătoare și nu sunt făcută pentru meseria asta: mintea mea ține morțiș să umble pe propria ei cale. Cred că e mai bine să înduri orice greutate, decât să te prefaci că îndeplinești treaba pentru care ești plătit, iar în realitate să nu te ții de ea. Aici pot face totul la fel de bine ca oricine altul; poate chiar mai bine decât unele persoane cum ar fi, de pildă Rosy. Deși ea este exact genul fecioarei frumoase întemnițate de balauri, din poveștile cu zâne.

– Rosy! strigă Fred, profund neîncrezător, ca un adevărat frate.

– Haide, Fred! rosti cu emfază Mary, *tu* nu ai niciun drept să-i vezi cusururi.

– Te gândești la un cusur anume – în cazul de față?

– Nu, mă refer la cusururi în general – la felul tău de-a fi dintotdeauna.

– A, că sunt un fluieră-vânt și mână spartă. Ei, ce vrei, nu sunt născut să rămân sărac. N-aș fi fost un individ rău, dacă aș fi avut avere.

– Ți-ai fi făcut datoria în acea tagmă pentru care nu a fost voia Domnului să ai chemare, spuse Mary, râzând.

– Ei, n-aș fi putut să-mi fac datoria ca pastor mai mult decât îți poți împlini tu îndatoririle de guvernantă. S-ar cuveni ca asta să-ți inspire un ușor sentiment de solidaritate, Mary.

– N-am pretins niciodată că s-ar cuveni să fii pastor. Mai există și alte genuri de muncă. Mie-mi pare o situație tare nenorocită să nu te poți hotărî ce cale să urmezi, ca apoi să acționezi în acea direcție.

– Aș putea, dacă... Fred își curmă fraza și se ridică, rezemându-se de cămin.

– Dacă ai fi sigur că nu vei moșteni vreo avere?

– N-am spus asta. Vrei să te cerți cu mine. Cu-atât mai rău din partea ta că te iei după ce spun alții despre mine.

– Cum mi-ar putea veni poftă să mă cert cu tine! Ar însemna să mă

cert cu toate cărțile mele noi – răspunse Mary, ridicând volumul de pe masă. Oricât de nesuferit poți fi pentru alții, cu mine ești bun.

– Fiindcă îmi placi mai mult decât oricare altă ființă. Dar știi că mă disprețuiești.

– Da, recunosc; dar numai puțin, admise Mary, încuviințând din cap, cu un zâmbet.

– Ție ți-ar plăcea un tip care să te dea gata cu opiniile lui înțelepte despre orice subiect.

– Da, așa e.

Mary cosea cu sârg; părea stăpână pe situație, provocatoare.

Când o conversație ia o întorsătură proastă pentru noi, nu izbutim decât să ne cufundăm tot mai mult în mlaștina stângăciei.. Așa se simțea Fred Vincy.

– Presupun că o femeie nu se îndrăgostește niciodată de cineva pe care-l cunoaște de când lumea – de care-și amintește de-o viață – așa cum se întâmplă adesea cu un bărbat. Imaginația unei fete este subjucată întotdeauna de un ins nou.

– Stai să văd, rosti Mary, încrețindu-și cu toată grija colțurile gurii, trebuie să-mi amintesc tot ce știu despre asta. Să o luăm pe Julieta – ea pare un exemplu potrivit pentru ceea ce spui tu. În schimb Ofelia, probabil că-l cunoscuse pe Hamlet de multă vreme, iar Brenda Troill³⁶ îl cunoscuse pe Mordaunt Marton³⁷ de când erau amândoi de-o șchioapă. Ce-i drept, dânsul pare să fi fost un tânăr demn de stimă; iar Mina³⁸ îl iubea din adâncul sufletului pe Cleveland, care era un străin. Wawerley³⁹ era o persoană nouă pentru Flora Mac Ivor, totuși ea nu s-a îndrăgostit de dânsul. Și mai sunt și Olivia și Sofia Primrose, și Corina – despre ele se poate spune că s-au îndrăgostit de bărbați pe care nu-i cunoscuseră până atunci. Una peste alta, ceea ce știu eu nu-mi arată mare lucru.

Mary își ridică ochii spre Fred, înfruntându-l oarecum; dar tânărului îi era dragă privirea aceea, deși ochii fetei nu erau altceva decât ferestre limpezi prin care râdea simțul ei de observație. Negreșit că Fred era o persoană duioasă și, așa cum din băiețel se făcuse bărbat în lege, la fel se îndrăgostise de vechea lui tovarășă de joacă, deși el făcea parte din păturile mai cultivate ale societății din ținut, ceea ce-i insuflase un mare entuziasm pentru rang și venituri.

– Când un bărbat nu are parte de dragoste, degeaba mai susține că ar putea să devină mai bun – că s-ar putea adică arăta în stare de orice, dacă ar fi sigur că dragostea lui este împărțită.

– N-ar folosi nimănui câtuși de puțin să spună că ar putea fi mai bun. Ar putea, ar voi, ar fi – auxiliare demne de dispreț.

– Nu văd cum ar putea face mare scofală un bărbat, câtă vreme nu are o femeie care să țină la el.

– Eu cred că ar trebui să se arate bun înainte de a se aștepta la așa ceva.

– Tu știi mai bine, Mary. Femeile nu-i iubesc pe bărbați pentru bunătatea lor.

– Poate că nu. Dar, când îi iubesc, nu-i consideră niciodată răi.

– Nu e prea cinstit să spui că sunt om rău.

– N-am spus absolut nimic despre tine.

– N-o să fiu niciodată bun de nimic, Mary, dacă nu-mi spui că mă iubești, dacă nu-mi făgăduiești că te măriți cu mine – adică, firește când voi fi în măsură să mă însor.

– Dacă te-aș iubi cu-adevărat, nu m-aș mărita cu tine: cu siguranță că nu aș promite niciodată să mă mărit cu tine.

– Cred că este o idee cu totul greșită, Mary. Dacă m-ai iubi, s-ar cuveni să-mi făgăduiești că te măriți cu mine.

– Dimpotrivă, cred că ar fi greșit din partea mea să mă mărit cu tine, chiar dacă te-aș iubi.

– Vrei să spui, în situația mea de acum, lipsit de orice mijloc de a întreține o soție. Bineînțeles; n-am decât douăzeci și trei de ani.

– În această ultimă privință, e clar că te vei schimba. Dar nu sunt sigură de nicio altă schimbare. Tatăl meu spune că un bărbat trântor s-ar cuveni nici să nu existe, cu-atât mai puțin să se însoare.

– Atunci, sunt sortit să-mi zbor creierii?

– Nu, cercetând totul cu amănunțime, aș socoti că ar fi mai cuminte să-ți treci examenele. L-am auzit pe domnul Featherstone zicând că sunt rușinos de ușoare.

– Totul este foarte frumos. Pentru el totul e ușor. Nu că examenele ar avea vreo legătură cu inteligența. Sunt de zece ori mai deștept decât mulți inși care trec examenul.

– Doamne sfinte! exclamă Mary, care nu mai era în stare să-și stăpânească limba ascuțită. Asta e valabil pentru prelați ca d-alde Crowse. Împarte-ți deșteptăciunea la zece și câțul – dragă Doamne – încă s-ar vădi capabil să capete o diplomă. Dar asta arată numai că ești de zece ori mai leneș decât alții.

– Bun, dar dacă totuși trec, n-ai vrea să iau calea Bisericii, nu-i așa?

– Întrebarea nu este ce vreau eu să faci. Îmi închipui că ai și o conștiință proprie. Poftim! Uite-l pe domnul Lydgate. Trebuie să mă duc să-l anunț unchiului.

– Mary, zise Fred, apucând-o de mână când fata se ridică – dacă n-o

să mă încurajezi în niciun fel, am să alunec din rău în mai rău, în loc să mă îndrept.

– N-o să te încurajez deloc – spuse Mary și roși. Familiei tale i-ar displace, și alor mei de asemenea. Tatăl meu ar considera o catastrofă pentru mine, dacă aş accepta cererea în căsătorie a unui om care face datorii și nu muncește!

Fred se simți atins și-i dădu drumul la mână. Fata păși spre ușă, dar în prag se întoarse:

– Fred, ai fost întotdeauna tare bun și generos cu mine. Nu sunt nerecunoscătoare. Dar să nu-mi mai vorbești niciodată în felul acesta.

– Prea bine, zise Fred ursuz, luându-și pălăria și cravașa. Pe obrazii lui albi ca varul se vedeau pete de un roșu stins. La fel ca mulți alți domnișori trândavi și răzgâiați, era îndrăgostit până peste urechi; ba încă de o fată oarecare și fără o lețcaie! Având în perspectivă moșia domnului Featherstone și convingerea că orice-ar spune Mary, adevărul era că ținea la el, Fred nu se lăsă copleșit de disperare.

Când ajunse acasă, îi dădu mamei sale patru bancnote, rugând-o să i le păstreze.

– Nu vreau să cheltuiesc banii ăștia, mamă. Vreau să plătesc cu ei o datorie. Așa că pune-i bine, într-un loc unde să nu-i am la îndemână.

– Fii binecuvântat, dragul meu, glăsui doamna Vincy.

Nu avea nimic mai scump pe lumea asta decât pe fiul mai mare și pe mezina (o copilă de șase ani), pe care alții îi socoteau cei mai nesuferiți copii ai familiei. Ochii materni nu se înșală totdeauna când înclină spre un anumit copil; ea, mama poate să judece cel mai bine care dintre copiii ei are o inimă duioasă, plină de dragoste pentru părinți. Și hotărât că Fred ținea foarte mult la maică-sa. Poate că și sentimentele lui pentru altă persoană îi trezeau o grijă deosebită, și-l îndemneau să se asigure împotriva înclinării sale de a cheltui suta de lire. Căci creditorul căruia îi datora suta de lire deținea o garanție mai fermă, sub forma unei polițe semnată de tatăl lui Mary.

36 Personaj din romanul *Piratul* de Walter Scott (n.t.).

37 *Idem*.

38 *Idem*.

39 *Idem*.

XV

*Zici că ochi negri-ai părăsit.
Cu ochi de-azur nu ți-a plăcut vreo
fată;
Dar îmi pari astăzi mai vrăjit
Decât alt'dată.*

*Mândra-ntre mândre doresc,
Noi plăceri cat-iară;
Ici pași, colo-urme gălesc,
Mă-ndrept spre comoară.*

*S-a-ntors, tânără în veci,
Cu adevărul stelei reci,
Nume mii: Natură!*

Un mare istoric, cum se încăpățâna să se denumească el însuși, care a avut fericirea să moară cu o sută douăzeci de ani în urmă, și astfel să-și ia locul printre coloșii la ale căror picioare uriașe cei în viață sunt nevoiți să-și târască micimea, se fălește cu copioasele sale observații și digresiuni; el le consideră partea cea mai puțin supusă imitației din întreaga sa operă, îndeosebi în acele capitole de început ale numeroaselor volume din istoria lui, unde pare că-și aduce fotoliul în avanscenă și flecărește cu noi, în toată luxurianta dezinvoltură a frumoasei sale limbi engleze. Dar pe vremea lui Fielding, zilele erau mai lungi (căci timpul ca și banii, este măsurat după nevoile noastre), după-amiezele văratice erau încăpătoare, iar pendula ticăia încet în serile de iarnă. Noi, istorici târzii, nu trebuie să zăbovim după pilda lui, și dacă am proceda astfel, probabil că flecăreala noastră ar fi anemică și înfrigurată, de parcă ne-am slobozi cuvintele cocoțați pe un scăunel pliant, plasat într-o colivie de papagal.

Eu unul, cel puțin, am atâtea de făcut ca să desfășor ghemul ursitei anumitor destine omenești, și să văd cum au fost ținute și întreținute, încât toată lumina de care pot dispune trebuie să fie concentrată asupra acestui păienjeniș cu totul aparte, și nu împrăștiată asupra acelui ispititor lanț de raporturi, care se numește univers.

În momentul acesta trebuie să-l prezint pe noul locuitor Lydgate oricui este interesat de persoana lui, mai limpede decât l-ar fi putut cunoaște chiar aceia care-l zăriseră cel mai des, de la sosirea lui în Middlemarch. Pentru că trebuie să recunoaștem cu toții, negreșit, că un om poate fi luat în târbacă, ridicat în slăvi, invidiat, ridiculizat, socotit o unealtă, ori poate să devină iubitul cuiva, sau, cel puțin, să fie ales ca viitor soț și totuși să rămână necunoscut – cunoscut doar ca un ghem de false supoziții, pentru vecinii lui.

Domnea totuși impresia generală că Lydgate nu este câtuși de puțin un medic de țară oarecare și, în Middlemarch, la vremea aceea, asemenea impresie însemna că se așteaptă din partea lui lucruri mari. Căci doctorul fiecărei familii vedește o pricepere remarcabilă și e apreciat că ar stăpâni o iscusință nemăsurată în tratarea și „combaterea” celor mai zănatice și mai perfide boli. Dovada priceperii lui ținea de o adâncă intuiție: convingerea de neclintit a pacientelor sale, pe care nicio împotrivire nu putea s-o zdruncine – numai că acestor intuiții feminine li se opuneau altele, la fel de puternice; fiecare doamnă care vedea adevărul medical întruchipat în persoana lui Wrench și în „tratamentul întăritor”, îl categorisea pe Toller și „sistemul limitativ” drept o pacoste medicală. Fiindcă vremurile eroice ale unor copioase luări de sânge și ale lipitorilor încă nu dispăruseră, cu atât mai puțin vremurile teoriei conștiințioase, când maladia era îndeobște etichetată cu vreun nume urât și tratată ca atare, fără farafastăcuri – ca și cum, de pildă, ar fi fost numită insurecție – și s-ar fi văzut în ea o răzmeriță în care nu trebuie să tragi cu gloanțe oarbe, ci să o golești numaidecât de sânge. „Întăritorii” și „limitativi” erau cu toții oameni „deștepți”, după opinia cuiva și, în realitate, nici nu se prea poate spune mai mult despre vreun talent în viață. Nimeni nu se avântase cu închipuirea atât de departe încât să formuleze ipoteza că domnul Lydgate ar fi capabil să aibă cunoștințe la fel de multe ca și doctorul Sprague și doctorul Minchin, cei doi practicieni, care singuri puteau da vreo speranță când primejdia era din cale afară de mare și cea mai slabă nădejde valora o guinee. Totuși, repet, toată lumea credea că Lydgate reprezenta ceva mai neobișnuit decât oricare profesionist din domeniul medicinei generale care activa în Middlemarch. Și era adevărat. Nu împlinise decât douăzeci și șapte de ani, vârstă la care mulți tineri nu sunt chiar oameni obișnuiți; ei clocotesc de speranța unor mari împliniri, resping răspicat ispitele, gândind că Mamon nu va apuca să-i momească nici măcar cu o îmbucătură pentru ca apoi

să le sară în spinare, ci mai degrabă că, dacă vor avea de-a face cu el, îl vor înhăma la carul lor.

Rămăsese orfan când abia absolvise o școală publică. Tatăl lui, care fusese militar, nu se îngrijise prea mult de cei trei copii, și când fiul său Tertius ceru să i se asigure dobândirea cunoștințelor medicale, tutorii lui găsiră că e mai ușor să-i îndeplinească rugămintea, dându-l ucenic la un doctor de țară, decât să se împotrivescă cumva, în numele demnității familiale. Era unul dintre acei flăcăi mai rar întâlniți, care se decid de timpuriu asupra înclinației lor și ajung la ideea clară că în viață există ceva cu care le-ar plăcea să se îndeletnicească în mod deosebit, de dragul profesiei însăși, și nu fiindcă au exercitat-o și părinții lor. Aproape toți cei care pășim pe drumul unei vocații, ne amintim de o dimineață, sau de un ceas de seară, când ne-am urcat pe un scaun înalt ca să dăm jos din raft un volum prăfuit, sau am stat cu buzele întredeschise ca să ascultăm un glas lăuntric; ne amintim ca de primul început al dragostei noastre. Ceva de felul acesta se întâmplase și cu Lydgate. Era un băiat ager, și când se întorcea înfierbântat de la joacă, se trântea într-un ungher. Iar în cinci minute se și cufunda în orice soi de carte care-i cădea în mână: dacă era *Rasselas* sau *Gulliver*, cu atât mai bine, dar făcea față și dicționarului lui Bailey, sau chiar Bibliei, cu apocrifele și marginaliile ei. Ceva trebuia neapărat să citească, când nu călărea pe ponei, când nu alerga, nu vâna, sau nu asculta conversațiile adulților. Toate acestea erau adevărate despre el la zece ani; citise de la un cap la altul *Chrysal* sau *Aventurile unei guinee*, care nu era nici lapte pentru prunci, nici vreo băutură albicioasă menită să fie dată drept lapte, și îi și trecuse prin minte gândul că materia solidă o constituie cărțile, iar viața e stupidă. Anii de școală nu-i modificaseră mult această opinie, fiindcă, deși își „făcea” studiile clasice și studia matematicile, nu prea strălucise la învățătură. Se spunea despre el că e capabil să realizeze orice, dar, hotărât, nu-i plăcuse să facă nimic remarcabil. Era un animal viguros, înzestrat cu o înțelegere promptă, dar până atunci nicio scânteie nu stârnise în el vreo pasiune intelectuală; acumularea cunoștințelor îi părea o treabă foarte superficială, lesne de stăpânit, judecând după conversațiile celor mai vârstnici decât el; avea impresia că adunase încă de atunci mai mult decât îi era necesar pentru vârsta adultă. Probabil că acest rezultat al învățământului costisitor nu constituia o excepție, în perioada aceea de surtoare cu pulpane scurte și a altor mode care încă nu se iviseră. Dar, în cursul unei vacanțe, o zi umedă îl trimise în mica bibliotecă a casei, ca să vâneze încă o dată o carte care mai putea avea oarecare prospețime pentru el; zadarnic însă, pentru asta ar fi trebuit să dea jos un șir prăfuit de volume cu coperti cenușii și etichete răpciugoase – volumele unei bătrâne Enciclopedii a cărei tihnă nu o tulburase niciodată. Asta măcar ar fi fost o noutate. Se aflau

pe raftul cel mai de sus, și se urcă pe scaun ca să le ia.

Deschise primul volum luat din raft: uneori poți să citești chiar și într-o atitudine de moment, într-o poziție în care s-ar părea că lectura este cu totul nepotrivită. Pagina la care deschisese volumul se intitula *Anatomie*, și primul pasaj care-i atrăsese privirea trata despre valvele inimii. Nu era prea familiarizat cu valvele de niciun fel, dar știa că *valvae* înseamnă uși pliante, și prin această breșă țâșni o lumină subită: fu orbit de prima lui noțiune vie despre mecanismul fin adaptat pe care se bazează schelăria umană. Firește, o educație liberală îl lăsase de capul lui, îngăduindu-i să citească pasajele indecente din clasicii studiați în școală; însă dincolo de acea atmosferă de taină și de lucru rușinos legată de ființa sa intimă, imaginația lui n-avea niciun punct de reper, așa că, pe cât știa el, creierul își avea lăcașul în mici pungi de la tâmpilele sale și nu se gândise să-și reprezinte cum îi circulă sângele, așa cum nu cugetase în ce chip hârtia bancnotă era folosită în locul aurului. Dar momentul vocației sosise, și înainte de a coborî de pe scaunul acela, lumea căpătase în ochii lui o nouă înfățișare, fiindcă presimțise procesele fără capăt care umplu vastele spații îngrădite și ascunse vederii lui de către acea ignoranță plină de cuvinte presupusă a fi cunoaștere. Din ceasul acela, Lydgate simți cum crește în el o pasiune intelectuală.

Nu ne sfiim să povestim la nesfârșit cum ajunge un bărbat să se îndrăgostească de o femeie și să se cunune cu ea, ori, dimpotrivă, să se despartă în chip fatal. Oare poeziei sau prostiei i se datorește că nu ne mai săturăm să descriem ceea ce regele Jacob numea „frumusețea și plinirea” unei femei?; că tot ascultăm cu nesaț cum răsună strunele bătrânului trubadur și, prin comparație, cealaltă formă de „frumusețe și plinire”, care trebuie să fie cucerită prin gândire sânguincioasă și prin răbdătoare renunțare la dorințe mărunte, nu ne spune nimic?

Istoria acestei pasiuni se desfășoară și ea în mai multe feluri: câteodată deznodământul este o nuntă splendidă, alteori înstrăinarea și despărțirea definitivă. Și nu arareori catastrofa se împletește cu cealaltă pasiune, cântată de trubaduri. Căci în puzderia de bărbați de vârstă mijlocie, care își urmează vocațiile înfundându-se într-o rutină zilnică, determinată pentru ei aproape în același fel ca și legarea nodului la cravată, există totdeauna un grup mărișor, care, cândva, au intenționat să făurească fapte mari și să prefacă puțin lumea. Povestea felului în care au ajuns să fie turnați și ei în tiparul mediu, ajustați pentru a fi împachetați cu grosul, abia dacă mai este amintită vreodată, chiar de conștiința lor; poate că ardoarea ce-i însuflețea în truda lor generoasă și neplătită s-a stins pe nesimțite, la fel ca și flacăra altor iubiri tinerești; până când, într-o bună zi, eul lor din tinerețe, se strecoară ca o stafie în vechea ei locuință și face ca noul mobilier să arate fantomatic. Nimic

pe lume nu este mai ascuns decât procesul schimbării lor treptate! La început au respirat acest aer fără să știe: poate că dumneata și cu mine i-am molipsit cu răsuflarea noastră, când am înșirat vorbe false, pline de conformism, sau ne-am tras concluziile noastre neroade; sau poate că a ajuns până la ei, purtat pe undele ce le împrăștie privirea unei femei.

Lydgate nu avea de gând să ajungă unul dintre acești ratați și înaintea lui se conturau speranțe mai nobile, pentru că interesul lui științific căpătă curând forma entuziasmului profesional: îl însuflețea o credință tinerească în munca prin care își câștiga pâinea, și simțirea aceea nu putea fi înăbușită de inițierea în expediente numite „zile de ucenicie”; de-a lungul studiilor urmate la Londra, Edinburgh și Paris păstră convingerea că profesia medicală, așa cum ar putea ea să fie, era cea mai minunată din lume; că înfățișa cea mai desăvârșită îmbinare între știință și artă și cea mai directă alianță dintre cuceririle intelectuale și binele social. Firea lui Lydgate cerea această combinație: era o ființă emoțională, înzestrată cu un simț al solidarității, izvorât din adâncul ființei lui plămădite din carne și sânge, ce rezista în fața tuturor abstracțiunilor pe care le presupune un studiu de specialitate. Nu-i păsa numai de cazuri, ci se interesa de oameni, de John și Elizabeth, mai ales de Elizabeth.

Profesia lui mai avea și altă atracție: ea necesita reforme și îți oferea prilejul ca, revoltat, să iei cândva hotărârea de a zvârli cât colo toate podoabele ei venale și alte șarlatanii și să devii posesorul unor calificări autentice, cu toate că nimeni nu-ți cerea acest lucru. Se duse să studieze la Paris, cu gândul ca la întoarcerea în patrie să se stabilească în vreun orașel de provincie, ca doctor în medicină generală, și să ducă lupta împotriva iraționalei separații între cunoștințele medicale și cele chirurgicale, în interesul cercetărilor lui științifice și pentru propășirea generală. Avea să se țină departe de sfera intrigilor, invidiilor și slugărniceii sociale din Londra; avea să dobândească celebritatea, oricât de încet, așa cum făcuse Jenner⁴⁰, prin valoarea independentă a muncii sale. Căci trebuie să ne amintim că trăia într-o perioadă întunecată și, în ciuda colegiilor venerabile care se osteneau mult ca să asigure puritatea cunoștințelor, împruținându-le, ca să nu dea loc la greșeli, și hotărând reguli de neclintit privitoare la onorarii și vizite, se întâmpla ca tineri domni foarte ignoranți să ajungă la o înaltă poziție socială la Londra, iar un număr mult mai însemnat să capete dreptul legal de a practica, pe mari întinderi ale țării. De asemenea, nivelul înalt al inteligenței publice menținut de către Colegiul Doctorilor, care-și dădeau autorizația lui specială costisitoare și mult rarefiatei instrucțiuni medicale dobândite de cei care absolviseră Oxford și Cambridge, nu împiedica deloc excrocheria să-și facă mendrele, fiindcă, de vreme ce practica profesională consta cu precădere din

prescrierea unei sumedenii de medicamente, publicul ajungea să creadă că s-ar putea simți mai bine înghițind și mai multe medicamente, cu condiția să le poată obține ieftin, așa că se îndopa cu metri cubi de doftorii prescrise de niște ignoranți fără scrupule, care nu dobândiseră nicio diplomă. Ținând seama că statisticile încă nu înfățișaseră un calcul privitor la numărul doctorilor ignari sau fățarnici care trebuie neapărat să scoată o pâine, în pofida tuturor schimbărilor, Lydgate găsea că o modificare adusă unităților era modul cel mai direct de a schimba și numerele mari. Intenționa să devină o unitate care să aducă o anumită înnoire, o schimbare sensibilă, destinată, într-o bună zi, să înrăurească în chip apreciabil nivelul mediu al profesiei, iar până atunci să aibă plăcerea de a aduce o înnoire folositoare pentru viscerele propriilor pacienți. Dar nu tindea pur și simplu către un mod de practică mai original decât se obișnuia. Ambițiile lui râvneau la rezultate mai vaste: era înflăcărat de posibilitatea de a pune la punct dovada unei teorii anatomice și de a făuri încă o verigă în lanțul descoperirilor.

Oare vi se pare ceva necugetat ca un medic din Middlemarch să se vizeze descoperitor? În realitatea, mai toți știm prea puține despre marii deschizători de drumuri până ce sunt înălțați printre constelații și ajung să ne cârmuiască destinele. Dar acest Herschel⁴¹, de pildă, care „a sfărâmat barierele cerurilor”, nu a cântat pe vremuri la orga unei biserici din provincie și nu a dat lecții de muzică unor pianiști care se poticneau? Fiecare dintre acești oameni strălucitori a fost silit să calce pe pământ, printre vecini care poate-i arătau mai multă stimă pentru portul și veșmintele sale, decât pentru orice avea să-l îndreptățească la faimă veșnică. Fiecare dintre ei are mica lui istorie personală, presărată cu tentații meschine și griji sordide, însemnând un frecuș ce i-a întârziat cursa spre tovărășia finală cu nemuritorii. Lydgate nu era orb față de primejdiile unei asemenea solicitări, dar avea deplină încredere în hotărârea lui de a o înlătura cât mai mult cu putință; la douăzeci și șapte de ani împliniți, se simțea om cu experiență și nu intenționa ca vanitatea să fie întârâtată de contactul cu pompoasele succese lumești ale Capitalei; își dorea să trăiască printre oameni pe care nu-i rodea rivalitatea în urmărirea unei mari idei, idee ce avea să se îngemăneze cu practica asiduă a profesiei sale. Exista o fascinație în speranța că cele două țeluri se vor lumina reciproc; observarea grijulie și deducția care alcătuiau munca lui zilnică, folosirea lentilelor menite a-i stimula judecata în anumite cazuri, aveau să-i lărgescă orizontul de gândire, pus în slujba unor cercetări mai vaste. Nu era oare aceasta caracteristica dominantă a profesiei sale? Avea să fie un bun doctor în Middlemarch, și acest lucru va constitui însăși metoda de a se menține pe cărarea cercetării, care duce departe. În privința unui singur punct avea nevoie de aprobarea opiniei publice, în acel stadiu specific al carierei sale; nu avea de

gând să-și ia ca model pe acei filantropi care se lăfăiesc de pe urma câștigurilor obținute din comerțul cu murături otrăvitoare pentru a-și putea susține adulterele, sau care dețin cote într-un tripou blestemat, ceea ce le oferă răgazul de a apăra cauza moralității publice. Intenționa să înceapă prin anumite reforme concrete, chiar în activitatea lui, reforme care ridicau mai puține greutăți decât demonstrarea unei concepții anatomice. Una dintre aceste reforme consta în a acționa energic pe temeiul unei recente decizii legale, ce-l obliga pe doctor doar să prescrie, dar nu să și livreze medicamente, sau să ia procente de la farmacist. Însemna o inovație, pentru un om hotărât să-și însușească stilul unui doctor în medicină generală dintr-un târg de provincie, iar confracții lui aveau să vadă în aceasta o critică jignitoare. Dar Lydgate își pusese în gând să reînnoiască și tratamentul aplicat bolnavilor lui și avea destulă înțelepciune ca să vadă că cea mai bună garanție pentru o practică onestă, conformă cu credința lui, era să scape de tentațiile sistematice de a face contrariul.

Pe vremea aceea, observatorii și teoreticienii aveau mai multe bucurii decât astăzi; suntem îndemnați să considerăm drept cea mai frumoasă perioadă din istoria lumii aceea când America începea să fie descoperită, când un marinar cutezător, chiar dacă naufragia, putea să acosteze pe țărmul unei lumi noi; și pe la 1829, teritoriile întunecate ale Patologiei însemnau o frumoasă Americă pentru un tânăr aventurier entuziast și plin de ardoare. Lydgate nutrea, mai presus de orice, ambiția de a contribui la lărgirea bazei științifice, raționale, a profesiei sale. Cu cât simțea mai mult interes pentru problemele speciale ale maladiei, cum ar fi natura febrei sau a frigurilor, cu atât mai arzătoare era nevoia lui de a dobândi acea elementară cunoaștere a structurii; la începutul secolului, adusese oarecare lumină asupra acestei probleme, în decursul scurtei și glorioasei sale cariere, Bichat⁴², care a murit când împlinise abia treizeci și unu de ani, dar care, asemenea unui nou Alexandru, lăsase în urma lui un regat destul de întins ca să fie împărțit între mulți moștenitori. Acest francez de seamă a introdus cel dintâi concepția că organismele vii, privite structural, nu sunt asociații de organe care pot fi înțelese studiindu-le mai întâi separat și apoi în ansamblu; ele trebuie să fie privite ca o structură alcătuită din anumite trăsături sau păienjenișuri primare din care se alcătuiesc diferite organe – creier, inimă, plămâni și așa mai departe – la fel cum felurile dependințe ale unei case sunt alcătuite din diferite proporții de lemn, oțel, piatră, cărămidă, zinc și celelalte, fiecare material având compoziția și proporția lui specifică. Niciun om nu înțelege și nu poate să-și facă o idee despre întreaga structură sau despre părțile ei componente, și nu poate să-i afle punctele slabe și remediile necesare, atât timp cât nu cunoaște natura materialelor de bază. Iar concepția făurită de

Bichat, prin amănunțitul său studiu asupra diferitelor țesuturi, a influențat problemele medicale, la fel cum aprinderea unui bec cu gaz aerian va schimba aspectul unei străzi învăluite în ceață, luminată cu gaz lampant; a relevat noi relații și acțiuni ale structurii, ascunse până atunci, de care trebuia să se țină seama în cântărirea simptomelor maladiilor și a acțiunii medicamentelor. Dar rezultatele care depind de conștiința și de inteligența umană se dobândesc printr-un travaliu lent și, la sfârșitul anului 1829, practica medicală, în cea mai mare parte a ei, încă se târa sau se poticnea de-a lungul drumurilor bătute, și mai rămânea de înfăptuit o muncă științifică ce părea să fie urmarea directă a cercetărilor lui Bichat. Acest vizionar nu a putut să vadă dincolo de țesuturi, pe care el le considera factori ultimi ai organismului viu, marcând limita analizei anatomice; dar deschisese calea ca o altă minte să observe: oare aceste structuri nu au toate vreo bază comună de la care au pornit laolaltă, așa cum voalul, mătasea, satinul și catifeaua ies din coconul brut? Răspunsul avea să aducă o altă lumină, ca aceea a oxo-hidrogenului, ce va dezvălui însuși germenele lucrurilor și va pune sub semnul întrebării toate explicațiile anterioare. Lydgate era pasionat de această continuare a operei lui Bichat, care începuse să aibă ecou în multe curente ale gândirii europene; râvnea să demonstreze relațiile mai intime ale structurii vii și să ajute gândirii umane să se apropie mai mult de adevărata ordine a lucrurilor. Opera încă nu fusese împlinită, ci doar pregătită pentru cei care știau cum să folosească pregătirea. Care era țesutul primitiv? În felul acesta punea Lydgate întrebarea – și nu așa cum se cerea pentru a obține răspunsul așteptat; dar multor cercetători li se întâmplă să le scape cuvântul potrivit. Și se bizuia pe acele intervale de liniște de care avea să profite pentru cercetare, ca să lege unul de altul firele investigațiilor: se bizuia pe multe indicii ce urmau să fie dobândite prin aplicația sânguincioasă, nu numai a scalpelului, ci și a microscopului, pe care cercetarea începuse a-l utiliza iarăși, ca un nou entuziasm dat de o încredere deplină. Acesta era planul de viitor al lui Lydgate: o muncă bună, mărunță, în folosul Middlemarch-ului, și o muncă mare în slujba întregii lumi.

Pe vremea aceea era, fără doar și poate, un om fericit: împlinise douăzeci și șapte de ani, nu avea niciun viciu înrădăcinat și era totodată înarmat cu generoasa hotărâre ca acțiunea lui să dea roade binefăcătoare; iar în mintea sa avea idei care dăruiau vieții un interes cu totul diferit de cultul cărnii de cal și alte rituri mistice și practici costisitoare, idei pe care cele opt sute de lire rămase după ce-și cumpărase cabinetul, cu siguranță că nu ar fi izbutit să i le asigure prea multă vreme. Se afla la startul care face din cariera multor bărbați un frumos pretext de pariuri, dacă există vreun gentilom dedat acestui amuzament în stare să aprecieze toate probabilitățile complicate ce s-ar putea ivi în calea unui țel arzător; toate obstacolele și imboldurile datorate

împrejurărilor, toate aspectele subtile ale echilibrului lăuntric, datorită cărora un om înoată și ajunge la țintă, sau, dimpotrivă, e târât de apă cu capul în jos. Riscul ar rămâne chiar după ce am cunoaște îndeaproape caracterul lui Lydgate, deoarece caracterul reprezintă și el un proces și o desfășurare. Omul era încă în formare, atât ca doctor în Middlemarch, cât și ca descoperitor candidat la nemurire, și prezenta virtuți ca și defecte în măsură să scadă sau să se dezvolte. Cusurile sale nu vor constitui sper, un motiv ca să renunțați la interesul ce i-l purtați. Printre prietenii noștri pe care îi prețuim nu se găsește oare câte unul cam prea încrezător în puterile lui și prea plin de dispreț, unul a cărui minte aleasă este presărată ici-colo cu platitudini; care se arată când nițel înțepat, când umflat de prejudecăți înăscute; sau ale cărui forțe, în ce au ele mai bun, pot să alunece pe un fâgaș sub influența unor solicitări trecătoare? Toate acestea s-ar putea susține împotriva lui Lydgate, dar atunci ele ar fi perifrizele unui predicator politicos care vorbește despre Adam și nu ar dori să spună o vorbă menită să-i supere pe enoriașii din stranele cu plată. Aceste gingașe generalități sunt o chintesență a unor cusuri particulare care pot caracteriza diverși indivizi: ele au chip, dicțiune, fac grimase și dețin roluri în felurite drame. Vanitatea unuia nu seamănă cu a altuia, după cum nici nasul nu e la fel cu al celui alt; fiecare e trufaș în felul său, căci mintea fiecăruia alcătuiește un cadru ce-și pune pecetea pe acele mici amănunte prin care un om se deosebește de altul. Lydgate era un trufaș dintre cei aroganți: niciodată impertinent, niciodată fandos, ci impresionant în pretențiile lui și de-o amabilitate nu lipsită de dispreț. Era capabil să facă multe pentru nătărăi, pentru că îi era milă de ei și se simțea absolut sigur că aceștia nu ar putea avea nicio influență asupra lui; pe când se afla la Paris, se gândise să adere la saint-simonism, în scopul de a-i întoarce pe adepți împotriva unora dintre propriile lor doctrine. Cusurile lui erau întovărite de trăsături fizice înrudite și aparțineau unui bărbat cu un frumos timbru baritonal, unui tânăr pe care hainele cădeau ca turnate și ale cărui gesturi, chiar și cele mai banale, aveau un aer de distincție înăscută. „Unde se află atunci petele de platitudine?” va exclama o tânără înamorată de această grație nestânjenită. Cum ar putea să existe vreo fărâma de platitudine la un om atât de bine-crescut, care râvnește la distincție socială și se arată atât de generos și de aparte în vederile sale asupra îndatoririlor sociale? La fel de lesne cum un om de geniu ar putea să se arate prost, dacă-l atragi pe nepusă masă în dezbaterile unei teme ce nu i se potrivește, sau așa cum destui oameni, însuflețiți de cea mai mare bunăvoință pentru promovarea bucuriilor culturale, ar putea avea unele inspirații proaste, concretizate prin alegerea unor distracții ușoare, deoarece sunt incapabili să treacă de muzica lui Offenbach sau de calambururile strălucite din ultimul spectacol de revistă. Petele de platitudine ale lui Lydgate erau generate de

prejudecățile sale: în ciuda nobilelor lui intenții și a compasiunii, cel puțin jumătate din prejudecățile sale erau de natura celor ce pot fi găsite la oamenii de rând din lumea aceasta: distincția spirituală izvorâtă din înflăcărarea sa intelectuală nu se făcea simțită și în impresiile sau părerile lui despre mobilă, de pildă, sau despre femei, nici în dorința sa de a se afla (fără să spună) că era de obârșie mai aleasă decât alți doctori de țară. Deocamdată nu intenționa să se gândească la mobilă; dar de câte ori o făcea, era de temut că nici biologia, nici proiectele de reformă nu-l vor ridica deasupra impresiei vulgare că ar fi de neconceput ca mobilierul său să nu fie cel mai costisitor cu putință.

Cât despre femei, își mai pierduse mințile odată, lăsându-se târât în volbura unei pasiuni arzătoare despre care credea că a fost marea nebunie din viața lui, deoarece căsătoria, amânată pentru o anumită perioadă îndepărtată, nu avea desigur să fie urmarea unei porniri năvalnice. Pentru cei care vor să se familiarizeze cu Lydgate, va fi bine să afle ce a fost această vijelie, fiindcă poate servi ca exemplu de pasiune capricioasă, spre care vădea puternice înclinații, alături de bunătatea cavalierească, menită să-l facă și mai vrednic de iubire. Povestea poate fi spusă în puține cuvinte. Se petrecuse în timp ce studia la Paris, și tocmai într-o perioadă când, pe lângă, și mai presus de munca de student, se îndeletnicea cu unele experiențe galvanice. Într-o seară, obosit de experimentări și nefiind capabil să smulgă faptele de care avea nevoie, își lăsase oarecum în pace broaștele și iepurii, puși la grea încercare sub misteriosul stimulent al unor șocuri rămase fără explicație, și se duse să-și încheie seara la teatrul de la Porte Saint Martin, unde se juca o melodramă pe care o mai văzuse de câteva ori; era atras nu de opera ingenioasă a autorilor care colaboraseră la text, ci de o actriță al cărei rol era să-și înjunghie iubitul, luându-l din greșeală, drept ducele intrigant din piesă.

Lydgate se îndrăgostise de această actriță, așa cum un bărbat iubește o femeie căruia nu nădăjduiește să-i vorbească vreodată. Era o provensală cu ochi negri, profil grecesc și forme majestuos rotunjite, dăruită cu acel gen de frumusețe care are un duios aer de matroană chiar în tinerețe, iar glasul ei era un gungurit blând. Venise de puțin timp la Paris și lumea o considera o femeie virtuoasă; soțul actriței juca rolul iubitului nefericit. Interpretarea ei nu era „mai bună decât s-ar cuveni să fie”, dar publicul se declara satisfăcut. Lydgate nu se simțea liniștit decât atunci când se ducea s-o privească pe femeia aceea; era ca și cum s-ar fi trântit sub boarea sudului, pe un maldăr de violete, fără ca aceasta să dăuneze studiilor lui galvanice, la care urma să se întoarcă de îndată. Dar în seara aceea vechea dramă s-a complicat cu o nouă catastrofă. În clipa în care eroina trebuia să interpreteze înjunghierea iubitului ei, care urma să cadă cu grație, soția împlântă cu adevărat pumnalul în soțul ei; omul se prăbuși, lovit de moarte. Un țipăt sălbatic străpunse sala și provensala căzu

leșinată; țipătul și leșinul făceau parte din piesă, dar de data aceasta leșinul era real. Lydgate sări ca ars și, fără să-și dea seama de ceea ce face, se repezi să dea ajutor; și o cunoscuse pe eroina lui, căreia îi descoperi o puternică lovitură la cap și o ridică în brațe cu blândețe.

Parisul vuia de povestea acelei morți: era vorba de o crimă? Câțiva dintre cei mai înflăcărați admiratori ai actriței înclinau să o creadă vinovată, ceea ce îi făcea s-o placă și mai mult (acesta era gustul epocii); dar Lydgate nu făcea parte din tagma lor. El se zbatu din răspuțuri să-i dovedească nevinovăția și eterica pasiune pe care i-o trezise până atunci frumusețea acelei femei făcuse acum loc devotamentului pentru ființa ei și emoției în fața celor ce aveau să i se întâmple. Ideea de crimă era absurdă; nu se putea descoperi niciun mobil, știindu-se că tinerii soți erau îndrăgostiți unul de celălalt, și nu lipseau precedente în care alunecarea accidentală a piciorului să fi provocat asemenea consecințe grave. Ancheta legală se încheie prin eliberarea doamnei Laura. Până atunci, Lydgate avusese multe întrevederi cu ea și o găsisese tot mai adorabilă. Vorbea puțin; dar o făcea și mai fermecătoare. Avea un aer melancolic și părea recunoscătoare; se mulțumea s-o știe alături, ca o lumină crepusculară. Lydgate năzuia nebunește să-i câștige dragostea și era gelos ca nu cumva alt bărbat să o cucerească și să o ceară de soție. Dar în loc să-și reînnoiască contractul la Porte Saint Martin, unde s-ar fi bucurat de și mai multă popularitate datorită fatalului episod, actrița părăsi fără veste Parisul, dând uitării mica ei oaste de admiratori. Poate că nimeni nu merse prea departe cu cercetările, în afară de Lydgate, care simțea că întreaga știință se află în impas câtă vreme mintea lui și-o închipuia într-una pe nefericita Laura, covârșită de o mahnire ce o va face veșnic să nu-și găsească locul, împingându-o la pribegie, fără să afle nicăieri o inimă statornică, gata s-o mângâie. Totuși, e mai ușor să descoperi o actriță care se ascunde, decât un fapt ascuns, și nu trecu mult până ce Lydgate culese informații ce arătau că Laura luase drumul Lyon-ului. În cele din urmă o găsi jucând cu mare succes la Avignon, sub același nume, și arătând mai majestuoasă ca oricând. Interpreta rolul unei soții abandonate, ce-și purta copilul în brațe. Vorbi cu ea după spectacol, fu primit cu obișnuita-i liniște, care-i păru frumoasă precum adâncurile limpezi ale apei, și obținu îngăduința s-o viziteze a doua zi, când era gata să-i declare că o adoră și să-i ceară mâna. Știa că era mânat de un impuls nebunesc, că era o nesocotință chiar față de slăbiciunile lui obișnuite.

Nu conta! Era singurul lucru pe care se hotărâse să-l facă. Părea că în el existau două euri ce trebuiau să învețe a trăi alături, răbdându-și unul altuia neajunsurile. E straniu că unii dintre noi, datorită unor viziuni ce alternează rapid, vedem dincolo de pasiunile noastre și, chiar când delirăm pe înălțimi, la picioarele noastre se așterne câmpia plată unde eul nostru permanent a poposit

și ne așteaptă.

Dacă s-ar fi apropiat de Laura cu gândul să-i facă o altă declarație decât una pătrunsă de dragoste plină de respect, ar fi fost în contradicție cu propriile lui sentimente.

– Ai bătut tot drumul de la Paris anume ca să mă găsești? îl întreabă actrița a doua zi, stând dinaintea lui cu brațele încrucișate și măsurându-l cu ochi care păreau să se minuneze, la fel cum se miră un rumegător nedomesticit. Toți englezii sunt așa?

– Am venit fiindcă nu puteam trăi fără a încerca să te văd. Ești însingurată; te iubesc; vreau să-mi consimți a-mi fi soție: voi aștepta, dar vreau să-mi promiți că te vei mărita cu mine – cu nimeni altul.

Laura se uită la el în tăcere; o melancolică iradiere se cernea pe sub pleoapele ei mari, până când, cuprins de o certitudine arzătoare, Lydgate îngenunche la picioarele ei.

– Am să-ți spun ceva, rosti ea, cu tonul acela gungurit, ținându-și brațele încrucișate la piept. Mi-a alunecat într-adevăr piciorul.

– Știu, știu, replică Lydgate, disprețuitor. A fost un accident fatal, un trăsnet înspăimântător, o pacoste care m-a legat și mai mult de dumneata.

Laura făcu iar o mică pauză, apoi rosti lent.

– *Intenționez să săvârșesc fapta.*

Lydgate era o fire tare; totuși pâli și se cutremură: păru că s-au scurs ceasuri, până ce se ridică și se depărtă de ea.

– Atunci, era la mijloc o taină – zise el în cele din urmă ațâțat. Se purta brutal cu dumneata... îl urai.

– Nu! mă obosea; ținea prea mult la mine; voia să stea la Paris și nu în ținutul meu natal; asta mi-l făcea nesuferit.

– Doamne sfinte! exclamă Lydgate, cu un geamăt de oroare. Și ți-ai pus în minte să-l ucizi?

– Nu mi-am pus în minte: mi-a venit ideea în cursul spectacolului – *intenționez să săvârșesc fapta.*

Lui Lydgate îi pierise glasul; fără a-și da seama, își puse pălăria pe cap, în timp ce se uita la ea. O văzu pe femeia aceea – prima cărei îi închinase tânăra lui adorație – în mijlocul gloatei de criminali îndobitociți.

– Ești un tânăr bun, urmă ea. Dar nu-mi plac soții. N-o să-mi mai iau niciunul.

Trei zile mai târziu, Lydgate se apucase iar de studiile lui galvanice, în micul său apartament din Paris, crezând că pentru el se sfârșise cu iluziile. Prinusul de bunătate din sufletul lui și credința că viața omenească ar putea fi transformată în mai bine îl feri să rămână cu o inimă împietrită. Acum însă, după ce trecuse printr-o asemenea experiență, avea mai mult ca oricând temei

să se bizuie pe judecata sa; din clipa aceea concepu o părere strict științifică despre femei, fără să se aștepte la nimic altceva.

E foarte probabil că niciun locuitor al Middlemarch-ului nu avea putința de a cunoaște despre trecutul lui Lydgate, date ca acestea schițate în linii mari aici; și, într-adevăr, cetățenii respectabili ai orașului nu râvneau mai mult decât toți muritorii de rând să încerce a dobândi cunoștințe exacte asupra unor fapte ce nu s-au petrecut sub ochii lor. Nu numai tinerele fecioare ale acestui oraș, ci și bărbații cu bărbii cărunte se pripeau adesea să formuleze ipoteze asupra modului în care o nouă cunoștință ar putea fi prinsă și fixată în rețeaua lor de interese, mulțumindu-se cu foarte vagi cunoștințe despre felul cum viața îl modelase în acest scop. De fapt, Middlemarch conta că-l va înghiți și-l va mistui foarte comod pe doctorul Lydgate.

⁴⁰ *Edward Jenner* (1749-1822), medic englez; descoperitorul vaccinului antivariolic (n.t.).

⁴¹ *Sir William Herschel* (1738-1822) astronom englez, născut la Hanovra. A descoperit planeta Uranus și doi sateliți ai ei (n.t.).

⁴² *Xavier Bichat* (1771-1803), savant francez, descoperitorul relațiilor funcționale din corpul omenesc (n.t.).

XVI

*Tot ce-n femeie-i adorat,
Din frumusețea ta adun –
Căci sexul lor întreg a dat,
Doar ce-i frumos și bun.*

Sir Charles Sedley

Problema dacă domnul Tyke va fi sau nu numit duhovnic salariat al spitalului era un subiect ce-i stârnea pe locuitorii din Middlemarch, și Lydgate o auzea discutată într-un fel care arunca multă lumină asupra puterii deținute în oraș de domnul Bulstrode. Bancherul era, fără doar și poate, un cârmuitor; exista însă și un partid de opoziție, și chiar printre adepții lui se aflau unii care lăsau să se vadă că sprijinul acordat de ei însemna un compromis și care-și exprimau pe față impresia că rânduiala generală a lucrurilor, și îndeosebi hazardurile negoțului cereau să aprinzi o lumânare și pentru diavol.

Puterea domnului Bulstrode nu se datora doar faptului că era un bancher de provincie care cunoștea secretele financiare ale mai tuturor negustorilor din oraș și putea să intervină atunci când era vorba de creditele ce li se acordau; dar o întărea un spirit filantropic prompt și sever totodată; prompt să impună obligații, și sever în urmărirea rezultatelor. Cucerise, așa cum izbutește totdeauna un om harnic aflat în postul pe care-l deținea el, un loc de frunte în administrarea carității orașenești, iar atunci când îi ajuta el însuși pe cei nevoiași, se arăta totodată grijuliu în privința amănuntelor și larg de mână. Era în stare să-și dea multă osteneală pentru a-l băga la ucenicie pe Tegg, băiatul cizmarului, și veghea cât de regulat se duce la biserică; o apăra pe madame Styrpe, spălătoreasa, împotriva birului injust aplicat de Stubb pentru terenul ei de uscat, și cântărea el însuși o calomnie rostită împotriva doamnei Styrpe. Acorda o sumedenie de împrumuturi particulare minore, dar

cerceta, fără să-i scape nimic, tot ce era în legătură cu ele, atât înainte, cât și după ce le aprobase. În felul acesta un om crește în ochii semenilor săi, care ajung să spere, să se bizuie pe el și să-i poarte recunoștință; și o dată pătrunsă în această zonă subtilă a minții, puterea pe care un om o are asupra altora crește de la sine și se răspândește mult față de mijloacele ei reale. Principiul domnului Bulstrode era să își asigure cât mai multă putere posibilă, ca să o poată folosi întru slava Domnului. Trecea adesea prin conflicte spirituale și dezbateri lăuntrice, căutând să-și aleagă cele mai potrivite țeluri și să vadă limpede de ce anume ducea lipsă slava divină. Dar, așa cum am amintit, țelurile lui nu erau totdeauna înțelese așa cum se cuvine. Existau multe minți necioplite în Middlemarch; iar talgerul lor cântărea doar lucruri luate cu toptanul; de aceea în aceste minți încolțea o puternică bănuială că, de vreme ce domnul Bulstrode nu gusta viața în felul lor, căci mânca și bea foarte puțin și se perpelea de bună voie pentru orice, pesemne că puterea îi plăcea până-ntr-atâta încât îi oferea un soi de ospăț de vampir.

În timp ce Lydgate cina la domnul Vincy, comesenii se porniră să discute despre postul de duhovnic; doctorul constată cum legăturile de rudenie cu domnul Bulstrode nu împiedicau o anumită libertate a observațiilor, chiar din partea amfitrionului, deși argumentele aduse de el împotriva aranjamentului propus se învâneau toate, până la unul, în jurul obiecțiilor aduse predicilor domnului Tyke, înțesate numai de doctrină; amfitrionul își exprima preferința pentru domnul Farebrother, ale cărui predici erau scutite de această tară. Domnului Vincy nu-i dispăcea ideea ca duhovnicul să primească un salariu, în ipoteza că-i va fi plătit lui Farebrother, care era un omuleț bun ca pâinea caldă și cel mai priceput predicator de pretutindeni, ba mai era și sociabil.

– În cazul acesta, ce atitudine vei adopta dumneata? – întrebă domnul Chichely, judecătorul de instrucție, nelipsitul partener de înjurături ale domnului Vincy.

– A, mă bucur grozav că nu sunt acum unul dintre directori. Voi vota să se treacă chestiunea pe seama directorilor și a comisiei medicale, laolaltă. Voi arunca o parte din răspunderea mea pe umerii dumitale, doctore – spuse domnul Vincy, uitându-se mai întâi la doctorul Sprague, decanul medicilor din oraș, și apoi la Lydgate, care stătea în fața lui. Dumneavoastră, *gentlemenii* medicali, trebuie să vă consultați ce fel de poțiune neagră veți prescrie, ,ai, domnule Lydgate?

– Îi cunosc prea puțin pe amândoi, răspunse Lydgate, dar, în general, nimirile acestea ajung să țină prea mult de simpatia personală. Omul cel mai nimerit pentru un anumit post nu este totdeauna și individul cel mai bun ori cel mai plăcut. Câteodată, dacă dorești să obții o reformă, singura cale ar fi să-

i pensionezi pe oamenii cumsecade la care ține toată lumea și să-i scoți din cauză.

Doctorul Sprague, care trece drept practicianul cu cea mai mare „greutate”, deși despre doctorul Mimchin se spunea de obicei că are mai multă „pătrundere”, alungă orice expresie de pe fața lui lată și greoaie și-și aținti privirea asupra paharului de vin, în timp ce vorbea Lydgate. Orice manifestare care nu dădea loc de îndoieli și suspiciuni, venind din partea acelui june – de pildă, o anumită înclinație a lui de a face vâlvă în jurul unor idei străine și o dispoziție de a zdruncina ceea ce fusese statornicit de înaintașii săi – nu era deloc binevenită pentru un practician a cărui platformă științifică o fixase cu treizeci de ani mai înainte, un tratat asupra meningitei, din care cel puțin un exemplar marcat „personal” era legat în piele de vițel.

– Cât despre mine, urmă Lydgate, încerc oarecare solidaritate cu doctorul Sprague: mulțumirea de sine a cuiva reprezintă un fel de bun neimpozabil, pe care este teribil de neplăcut să-l vezi depreciat.

Dar remarca lui Lydgate nu întâmpină aprobarea adunării; domnul Vincy declară că, dacă ar fi după el, pe oamenii dezagreabili nu i-ar plasa nicăieri:

– Dă-le naibii de reforme! se stropși domnul Chichely, nu există șarlatanie mai mare pe lume. Nu auzi niciodată de o reformă, fără să nu însemne o șmecherie menită să pună în pâine oameni noi. Sper că dumneata nu ești unul dintre oamenii de la *Lancet*, domnule Lydgate – care pune la cale să ia instrucția din mâinile profesiei juridice: cuvintele dumitale par să bată într-acolo.

– Îl dezaproab pe Wakley, interveni doctorul Sprague, mai mult decât pe oricare altul: este un individ rău intenționat, gata să sacrifice responsabilitatea unei profesii, despre care toată lumea știe că e dată de colegiile londoneze, numai ca să dobândească el un strop de notorietate personală. Sunt oameni cărora nu le pasă dacă ies stâlciți în băți, numai să se discute despre ei. Dar uneori Wakley are dreptate.

– A, bine încuviință domnul Chichely, nu arunc cu piatra în nimeni, fiindcă oricui îi e mai aproape cămașa decât haina; dar, trecând la dezbaterea noastră, aș vrea să știu cum poate un judecător de instrucție să aprecieze mărturiile, dacă nu are pregătire de jurist?

– După părerea mea, interveni Lydgate, pregătirea juridică nu poate decât să sporească incompetența, în chestiuni care cer cunoștințe de alt gen. Oamenii vorbesc despre mărturie ca și cum ar putea fi într-adevăr cântărită în balanță de către o Justiție oarbă. Nimeni nu poate să spună că o mărturie este valabilă, decât dacă cunoaște bine tema. Un avocat nu se pricepe mai mult decât o bătrână, când este vorba de o examinare *post-mortem*. Cum poate el să

cunoască felul cum acționează otrava? La fel de bine poți spune că arta de a aprecia versuri te învață să apreciezi perspectiva recoltelor de cartofi.

– Îți dai seama, presupun, că nu judecătorul de instrucție are obligația de a conduce ancheta *post-mortem*, ci trebuie doar să ia depoziția martorului medical? spuse domnul Chichely, cu o notă sarcastică în glas.

– Care este adesea la fel de ignorantă ca și judecătorul de instrucție în persoană, replică Lydgate. S-ar cuveni ca problemele de jurisprudență medicală să nu depindă de competența modernă a unui martor medical; iar judecătorul de instrucție nu ar trebui să fie un om în stare să creadă că stricnina distruge învelișurile stomacului, dacă întâmplarea face ca un practician ignorant să-i afirme așa ceva.

Într-adevăr, Lydgate pierduse din vedere faptul că domnul Chichely era judecător de instrucție al Majestății sale și încheie cu întrebarea inocentă:

– Nu sunteți de acord cu mine, doctore Sprague?

– Într-o anumită măsură – când e vorba de districte foarte populate, și în metropolă, spuse doctorul. Dar pare că va trece multă vreme până ce această parte a țării va pierde serviciile prietenului meu Chichely, chiar dacă întâmplarea va face ca urmașul lui să fie cel mai bun om din profesia noastră. Sunt sigur că Vincy mă va aproba.

– Da, da – dă-mi un judecător de instrucție priceput să-și hăituiască victimele, spuse domnul Vincy, jovial. Și, după părerea mea, ai mai multă siguranță folosind luminile unui om al legii. Nimeni nu poate cunoaște totul. Majoritatea lucrurilor sunt un „har al Domnului”. Cât despre otrăvire, ce mai, ai nevoie să cunoști legea. Haideți, vreți să trecem alături, în societatea doamnelor?

Lydgate nutrea părerea personală, cum că domnul Chichely ar putea fi chiar el judecătorul de instrucție neorientat cu privire la învelișurile stomacului; dar nu intenționase să facă aluzii la adresa celor de față. Aceasta era una dintre dificultățile pe care le isca frecventarea societății bune din Middlemarch; era primejdios să repeți mereu că orice slujbă salariată cere o calificare absolut necesară. Fred Vincy îl etichetase pe Lydgate pedant, și acum domnul Chichely era înclinat să-l boteze oportunist; mai cu seamă când, în salon, păruse că se face din cale afară de agreabil Rosamundei, pe care fără ca ceilalți să-și dea prea bine seama o acaparase într-un *tête-à-tête*, deoarece doamna Vincy se așezase la masa de ceai. Nu renunțase la niciuna dintre treburile ei casnice pentru a le trece pe seama fiică-si, iar obrazul înfloritor și blajin al matroanei, văzut printre panglicile trandafirilor vapoase, ce fluturau în jurul bustului ei frumos, și voioșia cu care se adresa soțului și copiilor, alcătuiau, desigur, una dintre marile atracții ale casei Vincy – atracții care făceau să-ți vină și mai ușor să te îndrăgostești de fiică. Această ușoară notă

de vulgaritate fără pretenții și inofensivă, răspândită de doamna Vincy, puneă și mai mult în lumină rafinamentul Rosamunde, care întrecea toate așteptările lui Lydgate.

Desigur, niște piciorușe mici și umeri desăvârșit modelați întăresc impresia de maniere rafinate, dar o opinie just formulată poate chiar uimitor de justă, când este însoțită de răpitoare arcuiri ale buzelor și sprâncenelor. Și Rosamunda putea spune cuvântul potrivit; căci era isteță, cu acel soi de istețime în stare să se exprime pe orice ton, în afară de cel umoristic. Din fericire, nu încerca niciodată să glumească, și poate că acest lucru arăta mai bine decât orice cât era de deșteaptă.

Îi veni ușor să înceapă un dialog cu Lydgate. El regreta că nu o auzise cântând cu câteva zile mai înainte, la Stone Court. Singura plăcere pe care și-o îngăduise, în ultima parte a șederii sale la Paris, fusese să se ducă să asculte muzică.

– Probabil că dumneata ai studiat muzica? Întrebă Rosamunda

– Nu, cunosc notele pe care le scot multe păsări, și știu multe melodii după ureche; dar muzica pe care n-o cunosc deloc și nu am nicio idee despre ea mă încântă – mă mișcă. Ce proști sunt oamenii că nu se folosesc mai mult de o asemenea plăcere, aflată la îndemâna lor!

– Da, și vei descoperi că Middlemarch-ul este foarte nearmonios. Anevoie găsești aici vreun muzician bun. Cunosc doar doi *gentlemen* care cântă cât de cât bine.

– Îmi închipui că e la modă să se cânte bucați comice ritmate, lăsându-ți libertatea să-ți născopești melodia – așa cum ți s-ar bate tactul într-o tobă?

– A, l-ați auzit pe domnul Bowyer, spuse Rosamunda, îngăduindu-și unul din rarele ei zâmbete. Dar vorbiți foarte urât despre vecinii noștri.

Lydgate aproape uitase că trebuie să continue conversația, gândindu-se cât de fermecătoare era făptura aceea, cu veșmântul ei ce părea croit din cel mai azuriu cer, iar ea însăși atât de imaculat de blondă, de parcă tocmai se desfăcuseră petalele vreunei flori uriașe, dezvăluind-o; și totuși, odată cu acel bălai aer de copilă, vădea atât de multă grație cumpănită, firească. De când purta în suflet amintirea Laurei, Lydgate pierduse orice gust pentru tăcerea ochilor mari: vaca divină nu-l mai atrăgea, iar Rosamunda era absolut opusul ei. Dar își veni din nou în fire:

– Sper că astă-seară îmi vei permite să aud puțină muzică.

– Îți voi îngădui să-mi ascuți încercările, dacă-ți face plăcere, grăi Rosamunda. Papă va stăruî negreșit să cânt. Dar o să tremur în fața dumitale, care i-ai auzit pe cei mai buni cântăreți din Paris. Eu am ascultat foarte puține concerte: am fost o singură dată la Londra. Dar organistul nostru de la Saint

Peter este un muzician bun, și-mi continui studiile cu el.

– Spune-mi ce-ai văzut la Londra.

– Prea puțin. (O fată mai naivă ar fi spus: „A! totul!” Rosamunda era însă mai pricepută). Câteva dintre acele priveliști banale pe care sunt duse totdeauna să le vadă fetele de la țară, necioplite.

– Te socotești o fată de la țară? întrebă Lydgate, uitându-se la dânsa; fără să vrea, vorbele lui vădeau admirație, ceea ce o făcu pe Rosamunda să roșească de plăcere.

Dar se mulțumi să rămână serioasă; își întoarse puțin gâtul lung și întinse mâna să-și dezmierde cosițele care luau ochii – un gest obișnuit la ea, la fel de dragălaș ca și mișcarea labei unei pisicuțe. Ceea ce nu însemna că Rosamunda ar fi adus câtuși de puțin cu o pisicuță; era o silfidă capturată de tânără și educată la pensionul doamnei Lemon.

– Te asigur că mintea mea a rămas necioplită, răspunse ea pe dată. Fac față în Middlemarch. Nu mă tem să discut cu vechii mei vecini. De dumneata însă mi-e într-adevăr frică.

– O femeie desăvârșită știe aproape totdeauna mai multe decât noi, bărbații, deși cunoașterea ei e de un gen diferit. Sunt convins că m-ai putea învăța o mie de lucruri – la fel cum o pasăre încântătoare l-ar putea învăța pe un urs, dacă s-ar găsi între ei vreun grai comun. Din fericire, între femei și bărbați există un limbaj comun, astfel că urșii pot fi învățați!

– A, Fred a început să zdrăngănească! Mă duc, să-l împiedic să-ți toace nervii, spuse Rosamunda, trecând în partea cealaltă a încăperii, unde Fred care, la dorința părinților lor ridicase capacul pianului, pentru ca Rosamunda să le poată oferi puțină muzică, executa în paranteză, cu o singură mână, melodia *Cireășă coaptă*.

Chiar oamenii capabili, care și-au trecut examenele, se țin și ei câteodată, de asemenea pozne la fel ca și Fred cel trântit.

– Fred, te rog să-ți amâni exercițiile pe mâine; ai să-l îmbolnăvești pe domnul Lydgate, zise Rosamunda. Are ureche muzicală.

Fred râse și-și duse melodia până la capăt.

Rosamunda se întoarse spre Lydgate, zâmbind galeș, și adăugă:

– Vezi, deci, urșii nu se lasă totdeauna educați.

– Ia, dă-i drumul Rosy! exclamă Fred; sări de pe taburet și-l răsuci spre ea, părând că așteaptă din toată inima să se desfete. Mai întâi câteva melodii sprintene!

Rosamunda cânta admirabil. Profesorul ei de la pensionul doamnei Lemon (instituție situată în apropierea reședinței unui comitat, oraș cu o istorie memorabilă, care avea ca relicve o biserică și un castel) era unul dintre acei muzicieni excelenți, aflați uneori prin provinciile noastre, demn de

comparat cu mulți faimoși *Kapellmeisteri* dintr-o țară unde se oferă cu precădere condiții de a dobândi celebritate muzicală. Rosamunda, cu instinctul ei de executantă, îi prinse maniera interpretativă, și reproducea, de parc-ar fi fost propriul lui ecou, stilul amplu al profesorului, de redare a muzicii nobile. Era aproape uluitor, când o auzai prima oară. Un suflet ascuns părea să țâșnească din degetele Rosamundei și chiar așa era într-adevăr, deoarece sufletele își continuă existența în ecouri perpetue, și pentru oricare expresie a frumosului se află undeva un impuls al experienței trecutului, chiar când e vorba doar de un interpret. Lydgate era subjugat și începea să creadă în Rosamunda ca într-o forță excepțională. La urma urmei, cugeta el, nu trebuie să fii surprins, când descoperi aceste rare armonii ale naturii în împrejurări aparent nefavorabile: ele se ivesc oriunde au prilejul, și întotdeauna în condiții care nu bat la ochi. Stătea și privea: nu se ridică să-i facă vreun compliment, lăsând aceste omagii pe seama altora, acum că admirația sa căpătase profunzime.

Cântul ei era mai puțin remarcabil, dar vădea de asemenea școală bună; suna dulce ca un clinchet în perfectă armonie. E drept că avea în repertoriu: *Vino la întâlnire sub clar de lună* și *Am colindat*, pentru că muritorii trebuie să țină seama de moda vremii lor, și nimeni altul decât un antic nu e în stare să fie totdeauna clasic. Dar Rosamunda mai putea să cânte cu efect și *Suzana cu ochi negri*, sau arietele lui Haydn, sau *Voi che sapete*⁴³ sau *Batti, batti*⁴⁴ – trebuia doar să știe ce anume place publicului.

Tatăl își rotea privirea asupra asistenței, desfătându-se cu admirația lor. Mama, asemenea unei Niobe⁴⁵ gata să facă față oricăror încercări, stătea cu mezina în poală, mișcând ușurel mâna copilei, în tact cu muzica. Iar Fred, deși nu se înflăcăra de obicei pentru posibilitățile lui Rosy, asculta muzica cu desăvârșită supunere, dorindu-și să fi cântat și el la fel de bine cu flautul lui. Era cea mai agreabilă petrecere de familie la care asistasă Lydgate, de când sosise în Middlemarch. Membrii clanului Vincy erau dornici să se bucure de viață, înlăturau orice neliniște și păstrau credința că omului i s-a hărăzit traiul pe acest pământ pentru a se veseli; ceea ce-i făcea să aibă o casă cu totul altfel decât cele de prin târgurile din comitate, în vremea aceea, când evangheliismul aruncase umbra unei anumite suspiciuni asupra puținelor amuzamente ce mai dăinuiau prin provincii, ca și cum ar fi purtat germenii ciumei. În casa Vincy se încingea totdeauna o partidă de whist; și acum mesele de joc erau pregătite, făcându-i pe câțiva dintre cei de față să asculte muzica măcinați de o tainică nerăbdare. Înainte de a se sfârși interludiul muzical, apără domnul Farebrother – un bărbat chipeș, cu pieptul lat, dar altminteri scund, de vreo patruzeci de ani, al cărui păr negru era tare rărit; strălucirea se adunase toată în ochii săi ageri, cenușii.

Apariția lui părea o plăcută schimbare a luminii; o opri din drum cu un ghiumbuşluc patern pe micuța Luiza, pe care domnișoara Morgan o ducea la culcare și salută pe fiecare cu câte un cuvânt adresat lui sau ei personal; în zece minute, păru să condenseze mai multe vorbe decât se rostiseră toată seara. Pretinse de la Lydgate să-și țină făgăduiala și să vină să-l viziteze.

– Nu te las să-mi scapi, fiindcă vreau să-ți arăt câteva exemplare interesante. Noi, colecționarii, simțim interes față de orice persoană nouă, până ce a văzut tot ce avem de arătat. Dar de-ndată cârmi spre masa de whist, frecându-și palmele: Haide, să fim serioși! Nu joci, domnul Lydgate? Aha! ești prea tânăr și ușuratic pentru asemenea lucruri.

Lydgate își spuse în sinea lui că eclesiastul, cu iscusința lui, care domnului Bulstrode nu-i era pe plac, părea să fi aflat un popas agreabil în casa aceasta unde, hotărât lucru, nu domnea deloc erudiția. Aproape că-l înțelegea: buna dispoziție, chipurile atrăgătoare ale celor mai vârstnici și mai tineri și certitudinea că-și va petrece timpul fără a-și supune la caznă inteligența făceau casa ademenitoare, pentru cei care nu aveau nimic deosebit de făcut în orele lor libere.

Totul arăta înfloritor și voios, afară de domnișoara Morgan, care avea părul castaniu, un aer posac și resemnat și, privită în totul, era – cum spunea adesea doamna Vincy – exact persoana potrivită pentru a fi guvernantă. Lydgate nu intenționa să facă multe vizite de acest fel. Însemna să-ți irosești jalnic serile; chiar și acum, după ce va mai discuta puțin cu Rosamunda, avea de gând să se scuze și să plece.

– Sunt sigură că n-o să-ți placă la noi, în Middlemarch, i se adresă ea, după ce jucătorii de whist își fixaseră locurile. Suntem cu toții foarte mărginiți, iar dumneata ai fost deprins cu ceva absolut diferit.

– Presupun că mai toate târgurile provinciale sunt deopotrivă, grăi Lydgate. Dar am remarcat cum fiecare crede că orașul lui este mai stupid decât oricare altul. Eu m-am hotărât să iau Middlemarch-ul așa cum se prezintă, și voi fi foarte îndatorat dacă târgul mă va primi în același fel. Un lucru e sigur, și anume: că am găsit aici unele fermece mult mai mari decât mă așteptam.

– Te referi la plimbările călare făcute spre Tipton și Lowick; sunt pe gustul tuturor, rosti cu simplitate Rosamunda.

– Nu, mă refer la ceva mult mai aproape de mine.

Rosamunda se ridică și-și luă împletitura la care lucra, apoi spuse:

– Dansezi vreodată? Nu sunt deloc sigură dacă oamenii inteligenți dansează.

– Aș dansa cu dumneata, dacă-mi dai voie.

– O! exclamă Rosamunda, și râse, luându-l ușor în zefleMEA. Voiam

doar să spun că avem uneori serate dansante, și doream să știu dacă te-ai simți indignat primind o invitație.

– Nu, cu condiția menționată adineauri.

După această flecăreală, Lydgate își închipui că pleacă, dar luând-o spre mesele de whist, se lăsă antrenat de felul cum se desfășura partida și privi jocul domnului Farebrother, care era un maestru, precum și fața lui – un izbitor amestec de șiretenie și blândețe. La ora zece se servi supeul (așa cerea tradiția împământenită în Middlesmarch) și se bău puncte; dar domnul Farebrother luă doar un pahar cu apă. Câștiga, dar părea că nu există niciun motiv ca roberele să nu fie luate de la capăt, așa că, în cele din urmă, Lydgate spuse la revedere tuturor.

Cum însă nu se făcuseră încă ceasurile unsprezece, se hotărî să se plimbe în aerul răcoros, luând-o către turnul bisericii St. Botolph, a domnului Farebrother, edificiu care se înălța întunecat, masiv și pătrat, pe fundalul cerului înstelat. Era cea mai veche biserică din Middlesmarch; ca venit, însă, reprezenta dor un vicariat și aducea patru sute de lire pe an. Lydgate auzise acest amănunt și se întreba acum în ce măsură pentru domnul Farebrother contau banii câștigați la cărți; „Pare un tip foarte simpatic, dar Bulstrode poate avea motivele lui bine întemeiate,” gândi el. Multe lucruri s-ar fi desfășurat mai ușor pentru Lydgate, dacă ar fi ieșit la iveală că, în general, domnul Bulstrode își avea motivele lui bine întemeiate. „Ce contează pentru mine doctrina lui religioasă, dacă odată cu ea aduce și câteva idei bune? Asemenea minți trebuiesc folosite așa cum sunt.”

Asupra acestor constatări se opreau, în mod concret, primele meditații ale lui Lydgate, în timp ce se plimba, îndepărtându-se de locuința domnului Vincy, de aceea mă tem că multe doamne nu vor socoti meditațiile sale prea vrednice de atenția lor. Gândul la Rosamunda și la muzica ei nu treceau înaintea oricărui altul; deși, când îi veni rândul, stăruia asupra acestei imagini în tot restul plimbării sale; totuși nu se simți deloc tulburat și nu avu câtuși de puțin impresia că un nou suflu a pătruns în viața lui. Nu putea să se însoare; nu dorea să se căsătorească decât peste câțiva ani, și de aceea nu era pregătit să nutrească iluzia că s-a îndrăgostit de o fată pe care se întâmplase să o admire. Nu încape îndoială că o admira nespun pe Rosamunda, dar cugeta că nebunia de care se lăsase copleșit o dată, din pricina Laurei, nu avea cum să se repete față de oricare altă femeie. Negreșit, dacă ar fi fost cât de cât vorba de dragoste, nu încape nicio îndoială că l-ar fi vrăjit o faptură ca această domnișoară Vincy, înzestrată exact cu genul de inteligență pe care-l poate dori cineva la o femeie: șlefuită, rafinată, docilă, potrivită cu toate aspectele delicate ale vieții, și totul în sipetul unui trup ce exprima aceste însușiri cu o forță de convingere ce nu mai avea nevoie de nicio altă dovadă. Lydgate avea

certitudinea că, dacă se va însura vreodată, soția lui va fi dotată cu acea iradiere de feminitate, acea distincție feminină menită să stea alături de flori și de muzică; acel gen de frumusețe care, prin însăși natura sa e o expresie a virtuții, fiind turnată în tiparul bucuriilor celor mai pure și mai gingașe.

Dar, de vreme ce nu intenționa să se însoare în următorii cinci ani, treaba lui cea mai grabnică era să se uite în noua carte, intitulată *Frigurile*, a lui Louis, care îl interesa în mod deosebit, fiindcă îl cunoscuse pe Louis la Paris, și urmărise multe demonstrații anatomice, în scopul de a verifica diferențele specifice dintre tifos și febra tifoidă. Se duse acasă și citi până târziu, spre ziuă; urmărirea detaliile și relațiile acestui studiu patologic cu mai mult spirit de pătrundere decât considerase vreodată că i-ar fi necesar în cercetarea complexităților iubirii și a mariajului; asupra acestor subiecte se socotea amplu informat din literatură și din acea înțelepciune tradițională transmisă în conversațiile vesele ale bărbaților. Cartea lui Louis însă prezenta condiții necunoscute și-i dăruia acea încântătoare caznă a imaginației care nu este un simplu joc arbitrar, ci exercițiul unor facultăți disciplinate; cu luciditate și în deplină supunere față de datele cunoașterii, imaginația combină probabilitățile și construiește ipoteze; și apoi, într-o alianță și mai energică cu Natura imparțială, se desprinde de ceea ce a construit, pentru a inventa probe menite să pună la încercare propria ei muncă.

Mulți oameni au fost lăudați pentru imaginația lor vie, pe temeiul bogăției de amănunte cu care înfățișează un desen oarecare sau o narațiune ieftină: ei redau niște biete vorbe rostite pe aștri îndepărtați; îl descriu pe Lucifer pogorând în misiunile lui josnice, sub chipul unui om mare și hâd, cu aripi de liliac și scăpărări fosforescente; sau exagerează stări de apatie care par să reflecte viața într-un vis bolnav. Lydgate însă privea aceste soiuri de inspirații ca de ajuns de vulgare și insuflate de beție în comparație cu imaginația ce aruncă lumină asupra unor acțiuni subtile; asemenea fapte nu pot fi urmărite cu niciun fel de lentile, ci doar detectate în beznă, pe lungile cărări ale unei cercetări anevoioase, iluminate numai de aceea flacăra lăuntrică, rafinament suprem al Energiei, capabilă să cuprindă până și atomii eterici în spațiile ei ideal iluminate. Cât despre Lydgate, aruncase departe, peste bord, toate născocirile ieftine, zestrea ignoranței, capabilă pe acest teren și la largul ei; era înamorat de acea arzătoare inventivitate ce alcătuiește însăși viziunea cercetării, dând un cadru provizoriu obiectului de studiu, cadru pe care-l corectează într-una până ce atinge o tot mai mare exactitate de relații; voia să străpungă obscuritatea acelor minuscule procese ce pregătesc fericirea și bucuriile umane, să străbată prin acele invizibile făgașuri, primele locuri unde încolțesc spaima, mania și crima, să arunce lumină asupra acelei delicate suspensii și tranziții de care depinde conștiința fericirii sau a nefericirii.

Când lăsă jos cartea, își întinse picioarele spre tăciunii din vatră și își încleștă mâinile la ceafă; îl învăluia acea căldură potolită, ce urmează unei clipe de înflăcărare, când gândul lunecă de la cercetarea unei teme specifice către intuirea difuză a corelațiilor ei cu tot restul existenței noastre; era ca și cum s-ar fi trântit pe spate, după o partidă zdravănă de înot, și ar fi plutit destins, cheltuindu-și prin repaus puterea neepuizată. Studiile îi deșteptau lui Lydgate o încântare triumfătoare și un soi de milă pentru acei oameni mai puțin norocoși, care nu aparțineau profesiei sale.

„Dacă nu aș fi apucat pe această cale când eram un băiețandru, se gândi el, poate m-aș fi lăsat prins în vreuna dintre muncile acelea stupide, de tras la ham, și aș fi trăit veșnic cu ochelari de cal. N-aș fi fost niciodată fericit în vreo profesie care nu mi-ar fi solicitat cea mai intensă încordare intelectuală, îngăduindu-mi totodată să păstrez contactul cald cu semenii mei. Din acest punct de vedere, nimic nu se compară cu profesiunea medicală; să duci în același timp viața omului de știință care atinge culmile și viața mărunță de prieten al bătrânilor mucegăiți din parohie. Așa ceva îi vine mai greu unui cleric. Farebrother pare a fi o anomalie.”

Acest ultim gând îi aduse aminte de familia Vincy și de toate imaginile serii. Pluteau în mintea sa în mod destul de agreabil, iar când își luă lumânarea de pe noptieră, un zâmbet abia schițat, care însoțește amintirile plăcute, îi arcui buzele. Era un om cu sânge arzător, dar deocamdată ardoarea i-o absorbise dragostea pentru munca sa și ambiția de a-și face din viață un factor recunoscut în strădania pentru propășirea omenirii – ca și alți eroi ai științei, care au pornit tot de la o obscură practică a profesiei la țară.

Sărmanul Lydgate! sau, aș spune: Sărmana Rosamunda! Amândoi trăiau într-o lume despre care celălalt nu știa nimic. Lui Lydgate nici nu-i trecuse prin minte că fusese subiectul unei febrile meditații ale Rosamundei; ea nu avea motive să se gândească la măritișul ei ca la ceva ce avea să se petreacă într-un viitor nedefinit și nici studii de patologie capabile să-i abată mintea de la acea deprindere de a rumega la nesfârșit anumite gânduri, de a reconstitui în sinea ei anumite priviri, cuvinte și fraze, deprindere care alcătuiește o bună parte din viața celor mai multe fete. Lydgate nu intenționase să o privească cu mai multă admirație sau să-i facă mai multe complimente decât este inevitabil atunci când un bărbat se află în tovărășia unei fete frumoase; într-adevăr, îi savurase muzica aproape în tăcere, fiindcă se ferise să se arate bădăran, spunându-i că fusese grozav de surprins să-și dea seama că ea stăpânește o asemenea măiestrie. Dar Rosamunda înregistrase fiecare privire și cuvânt și le aprecia drept preludiul unei idile voite de ea cu tot dinadinsul, momente care capătă valoare pe măsură ce acțiunea se dezvoltă și crește așa cum s-a prevăzut. În idila ei, Rosamunda nu avea nevoie să-și

imagineze prea multe amănunte despre viața lăuntrică a eroului, sau despre preocuparea serioasă care-l călăuzea în lume: desigur, omul avea o profesiune și era deștept, precum și suficient de plăcut la înfățișare; dar amănuntul captivant la Lydgate era obârșia aleasă; aceasta îl deosebea de toți admiratorii din Middlemarch și înfățișa căsătoria cu el drept perspectiva de a se înălța în rang și a se apropia puțin de acel rai pe pământ, ce i-ar fi îngăduit să nu aibă nimic de-a face cu muritorii de rând și, poate, să frecventeze în sfârșit rude absolut egale cu persoanele din comitat care-i priveau de sus pe Middlemarchezi. O parte din inteligența Rosamundei consta în putința de a deosebi cu multă finețe cel mai vag parfum ce arăta rangul; iar odată, când le zărise pe domnișoarele Brooke cum își însoțeau unchiul la curtea cu juri și se așezau în rândurile rezervate aristocrației, le invidiasse, în ciuda îmbrăcăminții lor simple.

Dacă vi se pare de necrezut că obârșia aleasă a lui Lydgate putea provoca fiori de satisfacție a căror apariție nu se datora deloc dragostei – vă voi ruga să vă folosiți în mod ceva mai viu puterea de comparație și să cugetați dacă postavul stacojiu și epoleții n-au exercitat niciodată asemenea înrâurire. Pasiunile noastre nu trăiesc separate în încăperi încuiate ci, îmbrăcate cu mica lor garderobă de noțiuni, își aduc proviziile la masa comună și prânzesc laolaltă, hrănindu-se din același stoc de rezervă, după pofta fiecăruia.

De fapt, închipuirea Rosamundei era complet dominată nu atât de persoana lui Tertius Lydgate, așa cum se înfățișa el, ci de relațiile dintre ei. Era o atitudine scuzabilă – la o fată deprinsă să audă că toți tinerii ar putea fi, ar voi să fie, ar fi sau erau într-adevăr îndrăgostiți de ea – să creadă că Lydgate n-ar putea constitui o excepție.

Vorbele și înfățișarea lui însemnau pentru Rosamunda mai mult decât cele ale altor bărbați, fiindcă o interesau mai mult: medita de zor asupra lor și zăbovea sânguincios asupra acelor perfecțiuni ale înfățișării comportamentului, sentimentelor și a tuturor celorlalte rafinamente ale ei care ar fi găsit în Lydgate un admirator mai adecvat decât își dăduse seama până atunci.

Căci Rosamunda, deși nu făcea niciodată ceva neplăcut pentru ea, era harnică: și acum se arăta mai grăbită ca oricând să-și schițeze peisajele, căruțele de târg și portretele prietenilor, să-și exerseze gamele și să fie din zori și până-n noapte propriul ei model de perfectă *lady*, având întotdeauna un public în propria ei conștiință, la care câteodată se adăuga un public exterior mai variat, deloc inoportun, sub chipul numeroșilor musafiri ai casei. Își mai găsea vreme și pentru a citi cele mai bune romane, și chiar pe cele mai de mână a doua, și cunoștea multe versuri pe de rost. Poemul ei favorit era *Lalla*

„E cea mai bună fată din lume! Fericit o să fie cel care o cucerește!”, această impresie o lăsa *gentlemenilor* vârstnici care vizitau familia Vincy; iar tinerii pretendenți respinși se gândeau să-și mai încerce o dată norocul, după tipicul din târgurile provinciale, unde zarea nu este înțesată de rivali ce sosesc cu duiumul. Dar doamna Plymdale aprecia că Rosamunda fusese educată la un diapazon ridicul, căci la ce foloseau desăvârșiri care urmau să fie aruncate deoparte, de-ndată ce avea să se mărite? În vreme ce mătușa ei Bulstrode, care închina un devotament de soră familiei fratelui ei, nutrea două dorințe sincere pentru Rosamunda: să poată vădi o minte mai serioasă, și să întâlnească un soț a cărui avere să corespundă obiceiurilor ei.

⁴³ *Voi care știți* (n.t.).

⁴⁴ Bate, bate (n.t.).

⁴⁵ Regina legendară a Frigiei, mamă a șapte fii și șapte fiice (n.t.).

⁴⁶ Culegere de povestiri orientale în versuri, aparținând lui *Thomas Moore* (1779-1852) (n.t.).

XVII

*Zâmbind, rosti-nșteptu: – Iacă,
Fată frumoasă, dar săracă,
Speranța a murit burlacă.*

În seara următoare, Lydgate se duse să-l vadă pe reverendul Farebrother, care trăia într-un vechi vicariat clădit din piatră, destul de venerabil ca să facă pereche cu biserica din apropierea lui. Tot mobilierul casei era și el bătrânesc, dar avea altă vârstă – cea a părintelui și a bunicului domnului Farebrother. Vedeai acolo fotolii albe pictate, ornate cu aurării și cununi, și niște desuete baldachine de mătase roșie, cu multe tăieturi. Se mai aflau și niște portrete gravate ale Lorzilor Cancelari și ale altor magistrați celebri din secolul trecut; și de asemenea vechi oglinzi, menite să le reflecteze, precum și măsuțe din lemn satinat, și sofale semănând cu prelungirea unor fotolii greoaie, toarte reliefate pe fundalul de *boiserie*⁴⁷ întunecată. Aceasta era fizionomia salonului în care fu introdus Lydgate, și acolo îl primiră trei doamne, la fel de demodate și de ofilite, dar înzestrate cu o autentică respectabilitate: doamna Farebrother, mama căruntă a vicarului, înzorzonată cu volănașe și văluri de o gingașă albeață, ținându-se dreaptă în jilț, cu ochi ageri și neavând încă șaptezeci de ani împliniți; domnișoara Noble, sora ei, o bătrână doamnă firavă, cu aspect mai blajin; cu danteluțe și volănașe vizibil mai uzate și cârpăcite, și domnișoara Winnifred Farebrother, sora mai mare a vicarului, arătoasă ca și el, dar împopoțonată și resemnată cum sunt înclinate să fie doar femeile singurate care-și irosc viețile într-o necurmată supunere față de cei mai vârstnici decât ele.

Lydgate nu se așteptase să vadă un grup atât de neobișnuit: știind doar că domnul Farebrother era holtei, se gândise că va fi condus într-un cuibușor comod, unde mobila de căpetenie avea să fie reprezentată, probabil de cărți și obiecte din domeniul științelor naturale. Vicarul însuși părea că are o

înfățișare diferită, cam așa cum se întâmplă cu majoritatea oamenilor, când persoane care i-au cunoscut într-altă parte îi văd pentru prima oară în căminele lor: unii dintre ei îți evocă un actor ce interpretează de obicei roluri de om simpatic și care a fost distribuit într-o nouă piesă în rolul personajului rău. Nu era cazul domnului Farebrother; el părea doar un pic mai blând și mai tăcut, principalul personaj guraliv fiind maică-sa, în vreme ce vicarul presăra ici și colo, în conversație, câte o observație trădând o fire de om bine dispus și tolerant. Era evident că bătrâna doamnă se deprinsese să indice celor din anturajul său ceea ce se cuvine să gândească fiecare și privea orice subiect ca nereprezentând absolută siguranță dacă nu stătea ea la cârmă. I se garanta răgazul necesar pentru această funcțiune, deoarece micile sale îndatoriri casnice cădeau în grija domnișoarei Winnifred. În timp ce firava domnișoară Noble ținea pe braț un coșuleț în care depusese o bucată de zahăr, ce picase mai întâi ca din greșeală în farfurioara ei; după aceea se uită pe furiș în jur și-și întoarse privirea la ceașca ei de ceai, scoțând un mic zgomot inocent, ca acela făcut de un patruped plâpând și sfios. Vă rog să nu o judecați greșit pe domnișoara Noble. Coșulețul conținea mici economii, agonisite din hrana ei mai portabilă și erau destinate copiilor prietenilor săraci pe care îi vizita în diminețile frumoase. Adoptarea și răsfățarea tuturor făpturilor neajutorate îi prilejuia o încântare atât de spontană, încât o practica socotind-o mai degrabă un viciu plăcut. Poate că era conștientă de ispita de a fura de la cei care aveau mult ca să le poată dăruia celor lipsiți și, în conștiința ei, era sădit sentimentul de vinovăție trezit de dorința aceea reprimată. Trebuie să fii sărac, ca să cunoști luxul de a dăruia!

Doamna Farebrother îi ură bun venit oaspetelui, scrupulos și cu o solemnitate plină de însuflețire. Îl informă numaidecât că în casa lor nu aveau prea des nevoia de asistență medicală. Își crescuse copiii cu flanele și învățându-i să nu fie lacomi la mâncare, considerând că această meteahnă era principalul motiv pentru care oamenii necesitau prezența doctorilor. Lydgate pledă pentru cei ai căror tați și mame întrecuseră ei însuși măsura la mâncare, dar doamnei Farebrother i se părea primejdios să judece astfel situația. Natura era mai justă; i-ar fi fost ușor oricărui mâncău mârșav să susțină că străbunii săi trebuiau să fie spânzurați în locul lui.

Dacă cei care avuseseră tați răi și mame rele păcătuiau la rândul lor, trebuiau spânzurați pentru propria lor vină. Nu se cade să arunci vina în spinarea celor pe care nu-i poți vedea cu ochii.

– Mama mea e ca bătrânul George al III-lea, zise vicarul, se pronunță împotriva metafizicii.

– Sunt împotriva a ceea ce este greșit, Camden. Eu zic să ții bine în mână câteva adevăruri simple și să măsoari totul ca lumea, cu ajutorul lor. În

tinerețea mea, domnule Lydgate, nu se punea niciodată întrebarea: ce e rău și ce e bine. Noi cunoșteam catehismul, și asta ne ajungea; ne chezășua un crez și îndatoriri înalte. Fiecare persoană respectabilă din sânul Bisericii avea aceleași păreri. Dar acum, dacă vorbești ca din cartea de rugăciuni, riști să fii contrazis.

– Asta înseamnă că trăim mai degrabă plăcut pentru cei care doresc să-și mențină un punct de vedere personal, constată Lydgate.

– Dar mama mea cedează întotdeauna rosti vicarul, viclean.

– Nu, nu, Camden, nu trebuie să-l atragi pe domnul Lydgate într-o greșeală cu privire la persoana *mea*. Nu aș arăta niciodată asemenea lipsă de respect față de părinții mei, încât să renunț la învățătura lor. Oricine își poate da seama ce iese când adopți alte opinii. Dacă te-ai schimbat odată, de ce nu și de douăzeci de ori?

– Un om poate descoperi argumente serioase pentru a-și schimba părerile o dată, fără să vadă altele la fel de temeinice pentru a și le schimba din nou, spuse Lydgate, amuzat de verdictele categorice date de bătrâna doamnă.

– În privința aceasta, scuză-mă. Dacă alergi după argumente, ele nu lipsesc niciodată, când un om nu vădește statornicie mintală. Tatăl meu nu și-a schimbat părerile, în viața lui; a rostit predici morale simple, fără a căuta argumente, și era un suflet bun – cunosc mai puțini oameni mai buni decât el. Când o să-mi aduci un om bun croit din argumente, am să-ți pun pe masă un ospăț bun, preparat numai după cartea de bucate. Asta e părerea mea, și cred că nimeni nu are un stomac destul de solid ca să suporte așa ceva.

– În privința cinei, cu siguranță că nu, mamă, zise domnul Farebrother.

– E același lucru cu bucatele sau cu omul. Am aproape șaptezeci de ani, domnule Lydgate, și mă bizui pe experiență. Nu sunt dispusă să mă las călăuzită de noi lumini, deși se află berechet pe la noi, ca și prin alte părți. Eu susțin că oamenii aceștia vin cu lucruri în doi peri: nici laie, nici bălaie. Pe vremea mea lucrurile nu stăteau așa: prelatul era prelat, și un cleric, poți fi absolut sigur, rămânea un *gentleman*, chiar când nu reprezenta nimic altceva. Acum însă, cineva poate să nu fie cu nimic mai bun decât un sectant, și totuși să vrea să-l dea la o parte pe fiul meu, sub pretextul doctrinei. Dar, indiferent cine ar râvni să-l dea deoparte, sunt mândră să afirm, domnule Lydgate, că fiul meu poate sta alături de oricare predicator din acest regat, ca să nu mai vorbim din acest oraș, ceea ce constituie un termen de comparație doar scăzut; cel puțin, după judecata mea, deoarece eu m-am născut și am fost crescută la Exeter.

– O mamă nu e niciodată părtinitoare, adăugă domnul Farebrother,

zâmbind. Ce crezi că spune despre Tyke mama lui?

– A, sărmana făptură! Într-adevăr, ce poate spune? exclamă doamna Farebrother, al cărui spirit tăios era tocit pentru moment de recunoașterea încrederii în judecățile maternelor. Să n-ai nicio grijă, în sinea ei își spune adevărul.

– Și care e adevărul? întrebă Lydgate. Sunt curios să aflu.

– A, nicidecum rău, interveni domnul Farebrother. Este un ins zelos: nu prea învățat și nu prea înțelept, cred – deoarece nu cădem de acord.

– Cum așa, Camden! interveni domnișoara Winnifred. Griffin și cu soția lui mi-au comunicat chiar azi că domnul Tyke le-a zis că nu vor mai căpăta cărbuni, dacă vin să-ți asculte predicile.

Doamna Farebrother își lăsă jos lucrul de mână la care începuse iar să croșeteze, după ce-și luase mica porție de ceai și pâine prăjită, și se uită la feciorul ei ca și cum i-ar fi spus: „Ai mai auzit una ca asta?”. Domnișoara Noble exclamă: – Vai, bietele făpturi! bietele făpturi! referindu-se, probabil, la dubla pierdere – predicile și cărbunii pe care o riscau cei vizați. Vicarul însă răspunse liniștit:

– Asta fiindcă nu sunt enoriașii mei. Și nu cred că pentru ei predicile mele valorează cât o încărcătură de cărbuni.

– Domnule Lydgate, i se adresa doamna Farebrother, care nu putea trece cu vederea asemenea lucruri, nu-l cunoști pe fiul meu: totdeauna se subapreciază. I-am spus că-l subapreciază pe Dumnezeu, care l-a plămădit și a făcut dintr-însul un excelent predicator.

– Mamă, asta trebuie să fie o aluzie ca să-l duc pe domnul Lydgate în biroul meu, spuse vicarul, râzând. I-am promis să-i arăt colecția mea – și adăugă, întorcându-se spre Lydgate: mergem?

Doamnele protestară în cor. Domnul Lydgate nu se cădea să fie răpit în grabă, fără a i se îngădui să accepte încă o ceașcă de ceai; domnișoara Winnifred avea în ceainic ceai bun, din belșug. De ce era Camden atât de zorit să ducă un musafir în vizuina lui? Acolo nu găseai nimic altceva decât vermină murată și sertare doldora de clopoței și molii, fără măcar un covor pe dușumea. Domnul Lydgate trebuia să-l scuze. O partidă de *cribbage*⁴⁸ ar fi fost mult mai potrivită. Pe scurt, reieșea clar că un vicar poate fi adorat de ginta lui feminină în calitate de rege al bărbaiților și al predicatorilor, și totuși ele să considere că are mare nevoie de îndrumarea lor. Lydgate, cu superficialitatea obișnuită a tinerilor holtei, se întreba de ce oare domnul Farebrother nu le trezise la realitate.

– Mama mea nu e obișnuită să primească musafiri care să arate măcar o umbră de interes pentru maniile mele, spuse vicarul, deschizând ușa biroului său, care era într-adevăr atât de lipsit de înlesniri pentru cele trupești pe cât

insinuaseră doamnele – cu excepția unei scurte pipe de porțelan și a unei cutii cu tutun. – În general oamenii care îmbrățișează profesia dumitale nu fumează, spuse el. Lydgate zâmbi și încuviință din cap. Nici confrății mei, urmând tipicul decenței, presupun. Unii îți vor confirma că această pipă e un argument împotriva mea, în ochii lui Bulstrode și compania. Nici nu știu ei câtă încântare și-ar manifesta diavolul, dacă aş renunța la ea.

– Înțeleg. Ai un temperament excitabil și îți trebuie un sedativ. Eu sunt mai greoi, și așa ceva m-ar face să mă las pe tânjeală. M-aș cufunda în trândăvie și aş zăcea acolo, cu trup și suflet.

– Și intenționezi să-ți închini muncii dumitale toate resursele. Eu sunt cu vreo zece-doisprezece ani mai vârstnic decât dumneata și mă văd silit să ajung la un compromis. Cultiv doar una sau două slăbiciuni, altminteri ar deveni zgomotoase. Vezi – continuă vicarul, deschizând câteva sertărașe – îmi fac iluzia că am dus la capăt un studiu entomologic exhaustiv al acestui district. Urmăresc cu pasiune fauna, ca și flora; dar cel puțin cu insectele, am făcut o treabă bună. Suntem deosebit de bogați în materie de ortoptere – nu știu dacă... A! ai luat în mână recipientul acela de sticlă. Preferi să te uiți la el, decât la sertarele mele. Sincer vorbind, nu-ți prea pasă de lucrurile astea?

– Mă interesează mai puțin, față de acest atrăgător monstru anencefal. N-am avut niciodată răgazul necesar ca să mă dedic mult științelor naturii. Încă din adolescență mi s-a deșteptat interesul pentru structuri, și este o temă legată în modul cel mai direct de profesiunea mea. N-am nicio manie nevinovată, afară de aceasta. Medicina îmi oferă o mare întreagă, să tot înot în ea.

– A! ești un om fericit, exclamă domnul Farebrother, răsucindu-se pe călcâie și începând să-și umple pipa. Nu știi ce înseamnă să duci lipsă de tutun spiritual... să corectezi insipide greșeli din textele vechi, sau articolașe mărunte despre o varietate de *Aphis Brassicae*, sub bine-cunoscuta semnătură Filomicron, scrise pentru *Twaddler's Magazine*, sau un tratat savant asupra entomologiei din *Pentateuc*, incluzând toate insectele nemenționate, dar probabil întâlnite de izraeliți în trecerea lor prin pustie; împreună cu o monografie a Furnicii, așa cum a fost tratată de Solomon, demonstrând armonia dintre *Cărțile Proverbelor* și rezultatele cercetării moderne. Nu te superi că te afum?

Pe Lydgate îl surprindea mai mult acest fel deschis de a vorbi, decât sensul implicat: anume, că vicarul nu simțea că ar fi urmat într-un totuț vocația justă. Îngrijita îmbinare a sertarelor, rafturilor și etajerelor, încărcate cu costisitoare tomuri de istorie naturală ilustrate, îl făcea să reflecteze din nou asupra câștigurilor obținute la jocul de cărți și la destinația lor. Dar începe să simtă dorința ca ipoteza optimă asupra comportării domnului Farebrother să

coincida chiar cu adevărul. Francheștea vicarului nu părea să fie atitudinea respingătoare zămislită de o conștiință stingherită, care caută să preîntâmpine judecata celorlalți, ci părea, pur și simplu, rezultatul dorinței de a acționa cât mai sincer. Avea, probabil, impresia că libertatea sa de vorbire ar putea să pară prematură, fiindcă grăi îndată:

– Încă nu ți-am spus că am un avantaj asupra dumitale, domnule Lydgate: te cunosc mai bine decât mă cunoști dumneata. Ți amintești de Trowley, cu care ai împărțit o vreme apartamentul dumitale din Paris? Corespundam cu el și mi-a scris o sumedenie de lucruri despre dumneata. Când ai sosit aici, nu aveam certitudinea deplină că ar fi vorba de una și aceeași persoană. M-am bucurat tare mult, descoperind că ești identic. Eu însă nu uit faptul că dumneata n-ai avut parte de un prolog asemănător despre mine.

Lydgate ghicea o anumită gingășie sufletească în aceste cuvinte, dar nu o înțelegea nici pe jumătate.

– Fiindcă veni vorba, replică el, ce s-a ales de Trowley? L-am pierdut cu totul din vedere. Îl înfierbântaseră sistemele sociale franceze și îl frământa proiectul de a pleca la Brackwoode, ca să întemeieze acolo un soi de comunitate pitagoreică. S-a dus?

– Nici gând. Practică medicina într-o localitate balneară germană și s-a însurat cu o pacientă bogată.

– Atunci planurile mele rezistă mai bine, până acum, constată Lydgate, și râse scurt, sarcastic. El susținea că profesia medicală te duce la o șarlatanie sistematică. Eu ziceam că vina e sădită în sufletul oamenilor – oamenii care se ploconesc în fața minciunilor și a neroziei. În loc de a predica împotriva șarlataniei din afara zidurilor, poate că ar fi mai înțelept să plasezi în interiorul lor un aparat dezinfectant. Pe scurt – îți relatez conversația avută cu el – te pot încredința că bunul-simț era în întregime de partea mea.

– Totuși, planul dumitale este cu mult mai anevoios de dus la îndeplinire decât comunitatea pitagoreică. Nu numai că trebuie să lupți cu străvechiul Adam lăuntric, dar îi mai ai ca vrăjmași și pe toți acei urmași ai lui Adam originar care alcătuiesc societatea înconjurătoare. Vezi, am plătit cu doisprezece sau treisprezece ani de viață mai mult decât dumneata pentru a dobândi această cunoaștere a obstacolelor. Dar – domnul Farebrother se întrerupse o clipă, apoi adăugă: iarăși măsori cu privirea vasul acela de sticlă. Vrei să facem un schimb? N-ai să-l capeți, decât printr-o învoială cinstită.

– Am câțiva șoareci de mare – specimene frumoase – conservați în spirt. Și mai dau pe deasupra o noutate de Robert Brown: *Observații microscopice asupra polenului plantelor* – dacă nu cumva ai și luat-o.

– Ei, văzând cu câtă ardoare râvnești monstrul, aș putea cere un preț

mai ridicat. Presupune că ți-ai cere să te uiți prin sertarele mele și să te declari de acord cu mine asupra speciilor noi pe care le-am descoperit?

În timp ce vorbea în felul acesta, vicarul ba se rotea prin încăpere cu pipa în gură, ba se întorcea să zăbovească, destul de drăgăstos, pe lângă sertarele sale.

– Ar fi un bun exercițiu de disciplinare, știi, pentru un tânăr doctor care trebuie să se comporte pe placul pacienților săi din Middlemarch. Ține minte, trebuie să te înveți să te lași săcâit. Oricum, vei căpăta monstrul în termenii propuși de dumneata.

– Nu crezi că oamenii exagerează necesitatea de a te conforma toanelor absurde ale fiecăruia până când ajungi să fii disprețuit chiar de cei cărora le faci pe voie? Întrebă Lydgate, trecând lângă domnul Farebrother și aruncând o privire cam distrată la insectele aranjate într-o frumoasă ierarhie, având numele trecute dedesubt, cu o scriere aleasă. Mijlocul cel mai bun este să-ți afirmi valoarea, astfel ca oamenii să fie siliți a ține conta de ea, fie că-i lingusești ori ba.

– Aprob din toată inima. Dar atunci trebuie să fii sigur că ai valoarea necesară – și trebuie să-ți păstrezi independența. Foarte puțini oameni se dovedesc capabili de asta. Ori de detașezi cu totul de interesele celorlalți, și ajungi să nu mai fii în stare de nimic, ori porți jugul și îl tragi o bucată bună de drum, în direcția în care te târăsc tovarășii de trudă. Dar, te rog, uită-te la aceste delicate ortoptere!

În cele din urmă, Lydgate fu nevoit să cerceteze puțin fiecare sertar, în vreme ce vicarul se ironiza singur și totuși insista asupra expoziției lui.

– Apropo de cele spuse despre trasul la ham, începu Lydgate, după ce se așezaseră amândoi, nu-i mult de când am luat hotărârea de a mă scuti, pe cât pot, de această corvoadă. De asta am decis să nu încerc nimic la Londra – cel puțin câțiva ani. Nu mi-au plăcut cele văzute cât am studiat acolo – prea multe șmecherii pentru a le pune celorlalți bețe în roate. În provincie, oamenii au pretenții mai modeste în ce privește cunoașterea și se situează la un nivel mai scăzut, dar din această pricină fac mai puțin caz de *amour-propre*; îți faci mai puțin sânge rău și-ți poți vedea mai tihnit de drumul tău.

– Dar bine – dumneata ai pornit cu dreptul; ai îmbrățișat profesiunea potrivită, munca pentru care te simți cel mai adaptat. Unii ratează acest lucru și se căsătoresc prea târziu. Dar nu trebuie să fii prea sigur că-ți vei păstra independența.

– Te referi la legături familiale? Întrebă Lydgate, pricepând că aceasta ar putea apăsa din greu pe umerii domnului Farebrother.

– Nu chiar. Firește, din pricina lor, multe lucruri devin mai dificile. Numai o soție, însă – o femeie echilibrată, nemondenă – îl poate ajuta cu

adevărat pe un bărbat să-și păstreze independența. Am un enoriaș – un tip strașnic, dar care anevoie ar fi răzbit așa cum a reușit, fără ajutorul soției lui. Cunoști familia Garth? Cred că nu erau pacienții lui Peacock.

– Nu; dar o domnișoară Garth se află în casa bătrânului Featherstone, la Lowick.

– Este fiica lor; o fată admirabilă.

– E foarte liniștită – abia dacă am remarcat-o.

– Totuși, n-avea grijă, ea te-a remarcat.

– Nu înțeleg, zise Lydgate; doar nu putea să spună „Firește”.

– A, cântărește din ochi pe toată lumea. Am pregătit-o pentru confirmare – e una dintre favoritele mele.

Domnul Farebrother pufăi în tăcere, preț de câteva minute, căci pe Lydgate nu-l interesa să afle mai multe despre familia Garth. În cele din urmă, vicarul puse jos pipa, întinse picioarele și, zâmbind, își îndreptă ochii sclipitori asupra lui Lydgate, rostind:

– Dar noi, middlemarchezii, nu suntem chiar așa de domesticiți cum socotești. Avem, ca toată lumea, intrigile și partidele noastre. Bunăoară, eu sunt omul unui partid, iar Bulstrode al altuia. Dacă votezi pentru mine, îl vei ofensa pe Bulstrode.

– Ce aveți aici împotriva lui Bulstrode? Întrebă Lydgate, cu emfază.

– Nu am spus că ar exista ceva împotriva lui, în afară de acest amănunt. Dacă votezi împotriva lui, îți vei face un dușman.

– Nu știu dacă trebuie să-mi pese de asta, răspunse Lydgate cam orgolios, pare însă să aibă idei sănătoase despre spitale și cheltuiește sume însemnate pentru instituții publice utile. Ar putea să-mi ajute, în mare măsură, să-mi materializez ideile. Cât despre părerile religioase – ei, așa cum afirma Voltaire, și vrăjile pot nimici o turmă de oi, dacă le administrezi însoțite de o doză de arsenic. Eu caut omul care să aducă arsenicul, și puțin îmi pasă de vrăjile lui.

– Foarte bine. Dar atunci, nu trebuie să-l ofensezi tocmai pe cel care-ți livrează arsenic. Pe mine să știi că nu mă vei ofensa, continuă domnul Farebrother, pe un ton cât se poate de simplu. Eu nu transform ce-mi convine mie în îndatoririle altora. Mă opun lui Bulstrode în multe privințe. Nu-mi place gașca din care face parte: sunt niște ignoranți cu mintea îngustă și se străduie mai mult să-și sâcâie semenii, decât să-i facă mai buni. Sistemul reprezintă un fel de clică spiritual-lumească; în realitate, privesc restul omenirii ca pe un stârv sortit pieirii și menit să-i hrănească, pentru ca ei să ajungă în rai. Dar – adăugă el, zâmbitor – nu spun că Noul Spital al lui Bulstrode este o treabă rea: cât despre dorința lui de a mă alunga din cel vechi – ce mai, dacă mă consideră un individ răufăcător, nu face decât să-mi

întoarce complimentul. Iar eu nu sunt un paroh model – reprezintă doar un expedient onorabil.

Lydgate nu era deloc sigur că vicarul nu-și exercita ironia asupra lui însuși. Un paroh model, ca și un doctor model, se cuvine să vadă în îndeletnicirea lui profesia cea mai frumoasă din lume și să ia orice cunoștință drept un simplu aliment pentru terapeutică și patologia lui morală. Se mulțumește să spună:

– Ce argumente aduce Bulstrode ca să ceară respingerea dumată?

– Faptul că nu propovăduiesc opiniile lui, pe care le numește religie spirituală; și că nu am timp disponibil. Ambele afirmații sunt adevărate. Dar dacă nu mă numește, aș putea să găsesc răgazul necesar și mi-ar prinde bine cele patruzeci de lire primite. Așa se prezintă cazul, gol-goluț. Dar hai să-l lăsăm baltă. Voiam doar să-ți spun că, dacă votezi pentru omul cu arsenic, nu ești silit, ca o consecință, să mă eviți. Eu nu mă pot dispensa de dumneata. Ești un fel de navigator în jurul lumii venit să se statornicească printre noi, și-mi vei păstra viața credința în antipozi. Acum, povestește-mi tot ce știi despre cei din Paris.

⁴⁷ Lemnărie (fr.) (n.t.).

⁴⁸ Joc de cărți, cu punctaj marcat (n.t.).

XVIII

*O, domn mărit, supremele nădejdi
Egale sunt în sorți cu cele umile;
pieptul viteaz
În aer rău de ciumă e pândit;
Și fără sucul de lămâi de trece
hotarul
Să zacă poate de scorbut lovit.*

Trecuseră câteva săptămâni de la această conversație, înainte ca problema postului de duhovnic să capete vreo însemnătate practică pentru Lydgate și, fără a-și mărturisi lui însuși motivul, amâna să se hotărască asupra taberei căreia i se cădea să-i dea votul. Chestiunea l-ar fi lăsat rece – adică, ar fi îmbrățișat tabăra mai convenabilă și ar fi votat fără nicio ezitare pentru numirea lui Tyke – dacă nu ar fi nutrit o simpatie personală pentru domnul Farebrother.

Dar această înclinare pentru vicarul de la Saint Botolph creștea pe măsură ce-l cunoștea mai bine. Faptul că domnul Farebrother, privind de pe poziția lui Lydgate de nou-venit, obligat să-și asigure atingerea propriilor țeluri profesionale, își dăduse mai degrabă osteneala de a-l avertiza, decât de a-i câștiga sprijinul vădea o neobișnuită delicatețe și o generozitate la care firea lui Lydgate reacționa deosebit de intens. Trăsătura era confirmată de alte aspecte din conduita vicarului, excepțional de frumoase, care făceau caracterul lui să se asemeze cu acele peisaje meridionale ce par să oglindească, în egală măsură, grandoarea naturală și delăsarea socială. Foarte puțini bărbați s-ar fi purtat la fel de filial și cavalereste cu mama, mătușa și sora lor, a căror dependență de el îi modela, în multe privințe viața în chip cam supărător; puțini bărbați siliți de micile nevoi cotidiene, vădesc o noblețe atât de fermă, refuzând să-și ridice dorințele lor, inevitabil interesate, la rangul

de rațiuni înalte. Era conștient, din acest punct de vedere, că viața sa suportă să fie scrutată; și poate că această convingere încuraja o ușoară neîncredere față de severitatea critică a persoanelor cărora intimitatea cu cerul nu părea să le îmbunătățească purtarea față de semenii lor și ale căror țeluri falnice nu erau chemate să le justifice acțiunile. Apoi, avea un stil de a predica ingenios și succulent, asemănător aceluia al Bisericii Anglicane în perioada ei robustă, iar predicile și le ținea fără ajutorul cărților. Venea să-l asculte și lume din afara parohiei sale, și cum umplerea bisericii era totdeauna sarcina cea mai dificilă ce revenea funcției de cleric, iată încă un prilej venit să dea naștere unui degajat sentiment de superioritate. Pe lângă aceasta, era un om simpatic, cu fire deschisă, minte isteasă, franc, fără izbucniri de acreală mocnită sau alte arome ale conversației care fac ca jumătate dintre noi să fie o pacoste pentru prieteni. Lydgate ținea din toată inima la el și-i dorea prietenia.

Stăpânit de această simțire precumpănitoare, tot amâna chestiunea postului de duhovnic și căuta să se convingă nu numai că nu-l privea, dar chiar că existau destule probabilități să nu fie nicicând sâcâit, pretinzându-i-se votul. La cererea domnului Bulstrode, Lydgate așternea pe hârtie planuri pentru organizarea internă a Noului Spital și cei doi se consultau adesea. Bancherul presupunea mereu că, în linii mari, poate conta pe Lydgate ca pe un adjunct, dar nu făcea nicio referire specială la alegerea ce se apropia, între Tyke și Farebrother. Totuși, când se întruni Adunarea Generală a dispensarului și Lydgate fu informat că problema duhovnicului era aruncată pe umerii unui consiliu de directori și medici, care urma să se întrunească vinerea următoare, se simți vexat de faptul că trebuia să ajungă la o concluzie privind acea treabă neimportantă din Middlemarch. Nu se putu opri să nu audă, în sufletul lui, declarația răspicată că Bulstrode era un prim-ministru și că afacerea Tyke se rezuma pentru el la problema de a obține sau a pierde o slujbă, și nu-și putea stăpâni repulsia, nu mai puțin categorică, la gândul de a renunța la postul promis. Pentru că observațiile sale confirmau neconținut vorbele domnului Farebrother, că bancherul nu avea să treacă cu vederea opoziția lui. „Naiba să-l ia, cu politica lui meschină” – trei dimineți în șir, acest gând se ivi, alături de altele, în tip ce se desfășura meditativul proces al bărbieritului. Începuse să-și dea seama că trebuie, negreșit, să convoace un tribunal al conștiinței, pentru a dezbate cazul. Fără îndoială că existau argumente valabile împotriva alegerii domnului Farebrother; avea și așa prea multe pe cap, îndeosebi dacă te gândeai câtă vreme irosea pentru ocupații neclericale. Apoi, mai interveni și un șoc, repetat fără încetare și care tulbura stima lui Lydgate: nici vorbă că vicarul juca whist de dragul banilor – într-adevăr, jocul îi plăcea, dar urmărea și alt scop, căruia îi slujeau partidele. În teorie, domnul Farebrother lupta pentru tolerarea tuturor jocurilor și afirma că mintea englezilor stagna din

cauza absenței lor; Lydgate nutrea însă convingerea certă că vicarul ar fi jucat mult mai puțin, de n-ar fi fost la mijloc banii. La „Dragonul Verde” exista o sală de biliard pe care unele mame și soții alarmate o priveau drept principala ispită din Middlemarch. Vicarul era un jucător de biliard de mână întâi, și cu toate că nu frecventa localul, umblau zvonuri că, la răstimpuri, venise acolo în cursul zilei și câștigase bani. Cât despre postul de duhovnic, nu pretindea că i-ar păsa de el, ci doar de cele patruzeci de lire. Lydgate nu era puritan, dar nu-l atrăgeau jocurile de noroc, iar câștigurile bănești obținute la cărți îi păruseră totdeauna o meschinărie; pe lângă aceasta, avea un ideal în viață care-i făcea cu desăvârșire odioasă orice subordonare a purtării cuiva față de câștigarea unor sume mărunte. Până atunci, nevoile lui personale fuseseră acoperite fără vreo bătaie de cap, și totdeauna primul impuls îl îndemna să fie darnic cu jumătățile de coroană, acestea reprezentând simple bagatele pentru un *gentleman*; în viața lui nu-i trecuse prin cap să ticluiască cel mai mic plan menit să-i procure jumătăți de coroană. Știuse tot timpul, în termeni generali, că nu e bogat, dar nici nu se simțise vreodată sărac, și nu avea deloc capacitatea de a-și imagina ce rol joacă nevoia de bani în determinarea acțiunilor umane. Pentru el banul nu fusese niciodată un mobil. De aceea nu era dispus să încropească scuze pentru această premeditată urmărire a unor câștiguri mici. I se părea ceva întru totul respingător și niciodată nu se apucase să calculeze raportul dintre venitul vicarului și cheltuielile sale mai mult sau mai puțin necesare. Se prea poate să nu fi făcut asemenea calcule, chiar dacă ar fi fost vorba de persoana lui.

Și acum, când se ivise problema votării, acest fapt respingător pledă cu mai multă tărie decât până atunci împotriva domnului Farebrother. Am ști mult mai bine cum să procedăm dacă oamenii ar avea caractere mai consecvente și, îndeosebi, dacă prietenii noștri ar fi oameni potriviți, în mod invariabil, pentru orice funcție pe care doresc s-o asume! Lydgate se convinsese că, dacă n-ar fi existat nicio obiecție valabilă împotriva domnului Farebrother, i-ar fi dat votul, fără să-i pese de părerea domnului Bulstrode asupra acestui subiect: nu înțelegea să se comporte ca un vasal al lui Bulstrode. Candidatul advers era Tyke, un om devotat cu trup și suflet misiunii sale clericale, simplu pastor la o capelă de spovedanie în parohia Sfântului Petru, și dispunând de timp pentru îndatoriri suplimentare. Nimeni nu avea un singur cuvânt de spus împotriva domnului Tyke, în afara faptului că nu-l puteau suferi și-l suspectau de fățarnicie. La drept vorbind, din punctul lui de vedere, Bulstrode era pe deplin justificat.

Dar, indiferent spre care dintre candidați începea să se simtă înclinat Lydgate, ceva îl făcea să șovăie și, fiind un om mândru, era puțin cam exasperat că e obligat să șovăie. Nu-i plăcea să-și năruie cele mai bune țeluri,

stricându-și relațiile cu Bulstrode.

Nu-i plăcea nici să voteze împotriva lui Farebrother, contribuind ca astfel să fie privat de funcție și de salariu și își puna întrebarea dacă banii aceia suplimentari nu l-ar putea elibera pe vicar de nevoia înjositoare de a câștiga la cărți. Mai mult încă, pe Lydgate îl supăra conștiința faptului că, votându-l pe Tyke, însemna să voteze tabăra care-i putea fi lui de mai mult folos. Dar, până la urmă dintre toate acestea avea oare să iasă, într-adevăr ceva care să-i convină? Alți oameni ar face această afirmație și ar pretinde că urmărea să se vâre pe sub pielea lui Bulstrode, mânat de dorința de a-și da importanță și a face carieră. Atunci? Cât despre el, știa că, în măsura în care ar fi fost în joc doar proiectele lui personale, nu ar fi dat nicio ceapă degerată pe prietenia ori ostilitatea bancherului. Nu ținea cu adevărat decât să obțină un mediu adecvat pentru munca lui, un vehicul pentru ideile sale; la urma urmei, nu era normal să prefere obținerea unui spital bun, unde ar fi putut să demonstreze diferențele specifice dintre feluritele forme de friguri și să verifice rezultatele terapeutice trecând peste orice alt factor legat de postul acela de duhovnic? Lydgate simțea pentru prima dată presiunea hărțuitoare a măruntelor condiții sociale și complexitatea lor ce-i încurca planurile. La capătul dezbaterii sale lăuntrice, când porni spre spital, spera de fapt că discuțiile ar putea, într-un fel, să dea un nou aspect chestiunii și să încline astfel balanța încât să excludă necesitatea votării. Cred că se mai bizuia puțin și pe impulsul generat de împrejurări – vreo izbucnire afectivă care să ducă la o rezolvare rapidă, întrucât o dezbatere condusă cu sânge rece nu făcea decât ca decizia să fie și mai greu de luat. Oricum stăteau lucrurile, nu-și mărturisea limpede de partea cui va vota; și în tot acest interval, în cugetul lui simțea la ce aservire fusese constrâns. I s-ar fi părut o mostră de logică defectuoasă dacă, cu nealterata lui hotărâre de a-și păstra independența și țelul înalt, s-ar fi trezit chiar în pragul finalului pendulând între alternative meschine, de care-i era silă în egală măsură. În odăile unde locuise în vremea studenției, își imaginase cu totul altfel acțiunea lui socială.

Lydgate ajunsese târziu la ședința hotărâtoare, dar doctorul Sprague, ceilalți doi confrăți și mai mulți directori sosiseră devreme; domnul Bustrode, trezorierul și președintele consiliului, se numărau încă printre cei absenți. Conversația părea să sugereze că rezultatul stătea sub semnul întrebării și că o majoritate favorabilă lui Tyke nu era chiar atât de certă cum se presupusese îndeobște. Cei doi confrăți, printr-o minune, se dovediră a avea păreri comune sau, mai curând, deși aveau motive diferite, căzuseră de acord asupra atitudinii necesare. Doctorul Sprague, practician hârșit și cu greutate, se declara – după cum prevăzuse fiecare – un adept al domnului Farebrother. Asupra doctorului plana ceva mai mult o bănuială de ateism, dar – într-un fel

– Middlemarch-ul îi tolera această deficiență, ca și cum ar fi fost vreun Lord Cancelar; de fapt, probabil că aveau cu atât mai multă încredere în capacitatea lui profesională, asocierea, veche de când lumea, dintre inteligență și diavol păstrându-și puterea până și în mințile pacienților care aveau cele mai stricte idei despre volănașe și sentimente. Poate că în persoana doctorului se constată un spirit negativist care-i îndemna pe vecinii lui să-l numească minte uscată și cap tare; un amestec ce se dovedea de asemenea favorabil verdictelor cu privire la medicamente. În orice caz, dacă vreun practician al medicinei ar fi sosit în Middlemarch însoțit de reputația că îmbrățișează vederi religioase precis conturate, că e pasionat de rugăciuni și că vedește și sub alte forme o evlavie activă, lumea ar fi manifestat o rezervă generală față de priceperea lui medicală.

Urmând acest criteriu, pentru doctorul Minchin era un noroc – pe plan profesional faptul că simpatiile lui în materie de religie aveau un caracter foarte general, el fiind gata să încuviințeze cu detașare medicală oricare sentiment serios, fie de partea Bisericii, fie de partea schismei, mai curând decât să adere la vreo dogmă anume. Dacă domnul Bulstrode insista asupra doctrinei luterane a justificării, considerând-o un punct de care depinde dacă o Biserică stă în picioare ori se prăbușește, în schimb doctorul Minchin avea convingerea fermă că omul nu este o simplă mașină sau o întâmplătoare îmbinare de atomi; și dacă doamna Wimple insista asupra unei providențe particulare în legătură cu suferințele ei stomacale, doctorului Minchin – la rândul lui – îi plăcea să țină deschise ferestrele minții și ridica obiecții împotriva unor limite categorice. Dacă berarul unitarian făcea glume pe tema Crezului Athanasian⁴⁹, doctorul Minchin cita *eseul despre Om*⁵⁰ al lui Pope. Se declara adversarul genului destul de slobod de anecdote în care se complăcea doctorul Sprague, preferând citate consacrate și plăcându-i rafinamentele de tot soiul: se știa, în general, că era rudă depărtată cu un episcop și uneori își petrecea sărbătorile la palat.

Doctorul Minchin avea mâini catifelate, ten palid și o siluetă rotunjoară, și cu greu îl deosebeai la înfățișare de un paroh blajin, în vreme ce doctorul Sprague era un om exagerat de înalt; pantalonii îi făceau cute la genunchi și dezvăluiau o cantitate excesivă de gheață, într-o perioadă în care jambierele păreau necesare oricărei ținute demne. Îl auzai cum bocăne, intrând și ieșind, ducându-se sus, jos, de parcă ar fi venit ca să vadă de tabla acoperișului. Pe scurt, era om cu greutate și te puteai aștepta să se ia la trântă cu o boală, azvârlind-o cât colo; pe când doctorul Minchin ar fi putut fi mai capabil să o detecteze, pândind-o și dându-i târcoale. Beneficiau în măsură aproape egală de misteriosul privilegiu al reputației medicale și își ascundeau cu multă curtoazie disprețul reciproc. Considerându-și propriile persoane

drept instituții ale orașului, erau gata să se unească împotriva tuturor inovatorilor și a neprofesioniștilor tentați să se amestece în treburile lor. Din această pricină, în adâncul inimii nutreau amândoi aceeași aversiune față de domnul Bustrade, deși doctorul Minchin nu purtase niciodată cu el un război declarat și niciodată nu îl contrazicea fără a prezenta elaborate explicații doamnei Bulstrode, care descoperise că nimeni altul în afară de doctorul Minchin nu îi înțelegea constituția. Cu toate acestea, un profan care-și vâra nasul în conduita profesională a medicilor – și le punea totdeauna bețe în roate cu reformele lui, îi stingherea mai puțin, pe plan practic, pe cei doi doctori, decât pe spițerii care-i îngrijeau pe nevoiași prin contract; totuși, prin simpla lui existență, aducea o jignire flerului lor profesional și doctorul Minchin împărtășea pe deplin noua ranchiună stârnită de Bulstrode prin aparenta lui hotărâre de a-l proteja pe Lydgate. Profesioniștii cu platformă de mult timp stabilită, domnul Wrench și domnul Toller, stăteau chiar în clipele acelea deoparte, la niște taclale amicale, căzând de acord că Lydgate era un mușunache croit pe măsură pentru a satisface scopurile lui Bulstrode. Față de prietenii nemedicali se și înțeleseseră, lăudându-l pe celălalt tânăr practician, care sosise în oraș când se retrăsese domnul Peacock, fără a avea altă recomandare decât propriile sale merite și un argument pledând pentru o solidă măiestrie profesională, așa cum se putea deduce din faptul că – pe cât se părea – nu-și irosise defel timpul cu alte ramuri ale cunoașterii. Era limpede că Lydgate, nedistribuind medicamente, intenționa să arunce unele învinuiri pe seama egalilor săi și totodată să dea un caracter imprecis limitei dintre rangul lui de tânăr profesând medicina generală și cel al doctorilor care, în interesul tagmei, se simțeau datori să mențină o ierarhie între diferitele ei trepte. Cu cât mai vârtos o mențineau împotriva unui om care nu urmărise cursurile niciuneia dintre universitățile britanice și deci nu beneficiase de studiul anatomic și de practica făcută la căpătâiul pacienților, acolo, ci venise cu experiența calomnioasă de a fi acumulat experiență la Edinburgh și Paris, unde, ce-i drept, se putea să existe o activitate științifică spornică, dar nu prea temeinică.

Astfel se nimeri că, în împrejurarea aceea, Bulstrode se identifica cu Lydgate și Lydgate cu Tyke: și, datorită acestei varietăți de nume ce pot fi schimbate la alegere, în problema duhovnicului câteva minți felurit alcătuite avură prilejul să judece la fel.

De îndată ce intrase, doctorul Sprague declarase imediat, de la obraz, grupului adunat acolo:

– Eu țin cu Farebrother. Aprob din toată inima propunerea de a i se da un salariu. Dar de ce să-l luăm de la vicar? Nu are prea mult – trebuie să-și agonisească existența, pe lângă faptul că ține o casă și împarte milosteniile

obișnuite cerute din partea unui vicar. Puneți patruzeci de lire în buzunarul lui, și n-o să săvârșiți niciun rău. Farebrother este un tip cumsecade, și are în persoana lui exact atât aerul unui paroh, cât se cere pentru a sluji biserica.

– Ho! Ho! doctore! intră în vorbă bătrânul domn Powderell, un negustor de fierărie retras din afaceri, cu oarecare reputație, exclamația lui situându-se cam între un hohot de râs și o dezaprobare parlamentară. Trebuie să te lăsăm să-ți spui cuvântul. Dar aici nu aveam de cântărit venitul nimănui – ci sufletele sărmanilor bolnavi – la acest punct chipul și glasul domnului Powderell exprima un patos sincer. Dânsul este cu adevărat predicator al Scripturii, domnul Tyke al nostru. Aș vota împotriva conștiinței mele, dacă aș vota contra domnului Tyke – chiar așa așa face.

– Cred că adversarii domnului Tyke nu au cerut nimănui să voteze împotriva conștiinței, rosti domnul Hackbutt, un tăbăcar bogat, înzestrat cu darul vorbirii curgătoare, ai cărui ochelari sclipitori și cap cu păr țepos se întoarseră sever către inocentul domn Powderell. Dar, după judecata mea, se cade ca noi, în calitate de directori, să apreciem dacă este întru totul de datoria noastră să ducem la îndeplinire propuneri venite dintr-o singură sursă. Oare va admite vreun membru al comitetului că ar fi nutrit ideea de a-l înlocui pe *gentlemanul* care a îndeplinit totdeauna la noi funcția de duhovnic, dacă acest lucru nu i-ar fi fost sugerat de părți dispuse să privească orice instituție din acest oraș ca pe o mașinărie menită să înfăptuiască propriile lor vederi? Nu discut motivele nimănui: să le lăsăm la aprecierea fiecăruia dintre noi și a unei puteri mai înalte; afirm sus și tare că aici acționează influențe incompatibile cu o independență autentică, și că un servilism de târător este de obicei dictat de niște circumstanțe pe care *gentlemenii* care-l practică nu și-ar permite să le mărturisească nici din punct de vedere moral, nici financiar. Personal eu sunt un laic, dar am acordat o atenție destul de serioasă dezbinărilor intervenite în sânul Bisericii...

– O, dă-le naibii de dezbinări! izbucni domnul Frank Hawley, avocat și funcționar municipal, care se prezenta rar la ședințele consiliului, dar care acum se ivi val-vârtej în încăpere, cu cravașa în mână. Noi n-avem nimic de-a face cu ele aici. Farebrother a făcut treabă – atât cât era fără plată, și dacă de-acum înainte urmează să se acorde un salariu, se cuvine să i se dea tot lui. Eu zic că-i o blestemăție să-i luăm însărcinarea lui Farebrother.

– Cred că ar fi la fel de bine pentru *gentlemenii* aici de față să nu dea observațiilor lor niciun colorit personal, rosti domnul Plymdale. Voi vota pentru numirea domnului Tyke, dar n-aș fi știut, dacă domnul Hackbutt n-ar fi făcut această aluzie, că eu sunt un târător servil.

– Neg orice intenție de a ataca personal pe cineva. Am spus răspicat, dacă mi se îngăduie să repet, sau chiar să închei cele ce mă pregăteam să

spun...

– Ai, iată-l pe Minchin! strigă domnul Frank Hawley; la această exclamație, toți se îndepărtară de domnul Hackbutt, lăsându-l să simtă ce inutile erau însușirile superioare în Middlemarch.

– Ei, doctore, pesemne că o să te am alături, în tabăra justă, ai?

– Așa sper, răspunse doctorul Minchin, salutând din cap și strângând mâini, în dreapta și-n stânga. Cu orice sacrificiu pentru simțămintele mele.

– Dacă încape vreun simțământ aici, cred că trebuie să-l avem pentru omul care este dat afară, grăi domnul Frank Hawley.

– Mărturisesc că simțămintele mele înclină și către celălalt. Stima mea e împărțită – zise doctorul Minchin, frecându-și mâinile. Îl apreciez pe domnul Tyke ca pe un adevărat exemplu – nimeni altul nu ne poate învăța mai multe despre purtarea sa, și cred că trebuie să fie propus din motive incontestabile. În ce mă privește, aș dori să-i pot da votul meu. Dar sunt nevoit să privesc cazul într-o lumină care acordă preponderență candidaturii domnului Farebrother. Este un om amabil, un predicator destoinic, și e de mai multă vreme printre noi.

Bătrânul domn Powderell își înălță privirea, trist și tăcut. Domnul Plymdale își aranjă cravata, stingherit.

– Sper să nu-l ridici pe Farebrother la rangul de model a ceea ce s-ar cădea să fie un cleric, spuse domnul Larcher, eminentul comisionar, care tocmai atunci picase. Nu am cătuși de puțin rea-voință față de el, dar cred că datorăm ceva publicului, ca să nu mai vorbim de forțe mai înalte, când facem aceste numiri. După părerea mea, Farebrother este prea moale pentru un cleric. Nu vreau să aduc vreun amănunt ca argument împotriva lui, dar va întinde cât va întinde coarda, ca să treacă pe-aci cât mai rar.

– Și va fi o treabă al naibii de bună, decât să tocească pragul! exclamă domnul Hawley, al cărui limbaj spurcat era bine cunoscut prin partea locului. Bolnavii nu prea înghit atâtea rugăciuni și predici; și soiul ăsta de confesiune metodistă dăunează moralului – dăunează pe dinăuntru, 'ai? adăugă el, răsucindu-se rapid cu fața spre cei patru doctori întruniți acolo.

Dar orice răspuns fu evitat, prin intrarea a trei *gentlemen* cu care se schimbară saluturi mai mult sau mai puțin cordiale. Aceștia erau reverendul Eduard Thesiger, rectorul bisericii Saint Peter, domnul Bulstrode și prietenul nostru, domnul Brooke din Tipton, care de curând îngăduise să fie cooptat, la rândul lui, în comitetul directorial, dar încă nu asistase la vreo ședință, participarea lui în ziua aceea datorându-se stăruințelor domnului Bulstrode. Lydgate era unica persoană pe care o mai așteptau.

Acum se așezară cu toții, domnul Bulstrode prezidând, palid și stăpânit, ca de obicei. Domnul Thesiger, un evanghelist moderat, dorea

numirea prietenului său, domnul Tyke, om zelos și capabil care, oficiind la o capelă de spovedanie, nu avea în grijă tămăduirea a prea multe suflete, ceea ce-i lăsa timp berechet pentru noua îndatorire. Era de dorit ca asemenea misiuni duhovnicești să fie preluate cu intenții cucernice: ele ofereau prilejuri deosebite de înrăurire spirituală, și, deși nu strica să se aloce un salariu, se simțea mai curând nevoia unei supravegheri scrupuloase, ca nu cumva slujba să fie transformată într-un simplu pretext de salariu. Purtarea domnului Thesiger oglindea atât de multă bunăvoință tihnită, încât potrivnicii lui nu puteau face altceva decât să fiarbă în tăcere.

Domnul Brooke credea că toată lumea era animată de intenții bune în problema supusă dezbaterii. Personal, nu se ocupase de treburile dispensarului, deși mărturisea un interes intens pentru orice era în folosul Middlemarch-ului și se simțea nespus de fericit să se întâlnească cu *gentlemenii* de față, „pentru orice chestiune publică – orice chestiune publică, știți”, repetă el, dând din cap, în semn de înțelegere desăvârșită.

– Sunt foarte ocupat în calitate de magistrat și cu strângerea evidenței documentare, dar timpul mi-l socot la dispoziția publicului – și, pe scurt, prietenii m-au convins că un duhovnic cu salariu – salariu, pricepeți – înseamnă un lucru foarte chibzuit, și mă simt fericit că am avut posibilitatea să vin aici și să votez pentru numirea domnului Tyke care, pe câte am aflat, este un om ireproșabil, apostolic, elocvent și toate celelalte de același fel – și sunt ultima persoană dispusă să se abțină – în circumstanțele de față, pricepeți.

– Mi se pare că ți s-a împuiat capul cu o singură fațetă a chestiunii, domnule Brooke, rosti domnul Frank Hawley, care nu se temea de nimeni și era un *Tory* căruia nu-i plăceau intențiile demagogice. Nu pari a ști că unul dintre cei mai valoroși oameni pe care-i avem și-a îndeplinit aici mulți ani în șir îndatoririle de duhovnic fără plată, și că se propune ca domnul Tyke să-i ia locul.

– Scuzați-mă, domnule Hawley, interveni domnul Bulstrode, domnul Brooke a fost pe deplin informat asupra caracterului și poziției domnului Farebrother.

– De către dușmanii acestuia, fulgeră domnul Hawley.

– Am convingerea că aici nu acționează nicio ostilitate personală, declară domnul Thesiger.

– Totuși, eu jur că există, replică domnul Hawley.

– *Gentlemenii*, reluă domnul Bulstrode, cu glas domol, aspectele chestiunii pot fi stabilite foarte concis, și dacă cineva din asistență nutrește îndoieli asupra informării complete a fiecăruia dintre *gentlemenii* pe cale să-și dea votul, pot recapitula acum considerațiile care vor trage în cumpănă, de ambele părți.

– Nu văd la ce-ar folosi, i-o rețea domnul Hawley. Presupun că știm cu toții pe cine vrem să votăm. Orice om care vrea să facă dreptate, nu așteaptă până în ultima clipă să asculte ambele părți. Eu n-am vreme de pierdut și propun să punem la vot chestiunea, pe loc.

Urmă o discuție scurtă, dar încă înfierbântată, mai înainte ca fiecare persoană să scrie „Tyke” sau „Farebrother” pe un petic de hârtie și să-l strecoare într-un păhărel de sticlă; între timp, domnul Bulstrode îl văzu intrând pe Lydgate.

– Constat că voturile sunt împărțite în mod egal, în acest moment, rosti domnul Bulstrode, cu un glas limpede, mușcător. Apoi, măsurându-l pe Lydgate: mai rămâne de dat un vot decisiv. Al dumatăle, domnule Lydgate: vrei să fii bun să-l scrii?

– Lucrul e stabilit acum, zise domnul Wrench, ridicându-se. Știm cu toții cum o să voteze domnul Lydgate.

– Păreți să vorbiți cu anumit tâlc, domnule, replică Lydgate, cam sfidător și ținându-și creionul suspendat în aer.

– Vreau să spun, pur și simplu, că ne așteptăm să votezi cu domnul Bulstrode. Dumneata socotești jignitor acest tâlc?

– S-ar putea să fie jignitor pentru alții. Dar nu mă voi dezice din pricina aceasta, și voi vota cu el.

Lydgate așternu imediat pe hârtie „Tyke”.

Astfel reverendul Walter Tyke deveni duhovnicul spitalului, iar Lydgate continuă să lucreze cu domnul Bulstrode. Sincer vorbind, se tot întreba dacă nu cumva Tyke era chiar candidatul mai potrivit, și totuși conștiința îi șoptea că, dacă ar fi fost absolut ferit de intervenții directe, ar fi votat în favoarea domnului Farebrother. Episodul postului de duhovnic rămâne un punct dureros în memoria lui, ca un caz în care mediul meschin din Middlemarch se dovedise prea puternic pentru forțele sale. Cum putea un om întreg să se declare mulțumit de o decizie luată în fața unor asemenea alternative și în astfel de împrejurări? La fel cum nu putea fi satisfăcut de pălăria pe care și-o alesese dintre modelele oferite de moda epocii, și pe care o purta, în cel mai fericit caz, cu o resemnare temperată doar de comparație.

Domnul Farebrother îl întâmpină însă cu același aer prietenos. Caracterul teighețarului, ca și cel al păcătosului, nu este întotdeauna incompatibil cu fariseismul modern, pentru că cei mai mulți dintre noi arareori ne dăm seama de greșelile propriei noastre conduite, sau de argumentele greșite, sau de glumele noastre nesărate. Hotărât, însă, vicarul de la Saint Botolph scăpase chiar și de cea mai ușoară contaminare de fariseism și, datorită faptului că recunoștea, în sinea lui, prea marea lui asemănare cu ceilalți oameni, ajunsese să se deosebească în chip remarcabil de ei tocmai

prin acest aspect – încât își putea ierta semenii fiindcă nu-l prețuiau prea mult și le putea judeca nepărtinitor purtarea, chiar când acționau împotriva sa.

– Știu, lumea e prea puternică pentru *mine*, îi spuse într-o bună zi lui Lydgate. Iar eu nu sunt un om puternic, niciodată nu voi cucerii faima. Alegerea făcută de Hercule reprezintă o alegorie frumoasă; dar Prodicus i-a ușurat soarta eroului, și primele hotărâri au fost de-ajuns. Altă istorisire spune că a ajuns să țină în mână furca de tors și, în cele din urmă, a purtat cămașa lui Nesus⁵¹. Îmi închipui că o alegere bună l-ar putea menține pe un om pe calea cea dreaptă, dacă toți cei din jur sunt decizi să-l ajute.

Vorbele vicarului nu erau totdeauna inspiratoare; scăpase de riscul de a deveni fariseu, dar nu scăpase de acea subapreciere a posibilităților personale, la care ajungem cu destulă pripeală, deducând-o dintr-un eșec suferit. Lydgate gândea că domnul Farebrother suferea de o jalnică infirmitate a voinței.

⁴⁹ *Athanasius* (296-373); patriarh al Alexandriei, în timpul domniei împăratului Constantin; s-a opus, în numele ortodoxismului, ereziei lui Arius (n.t.).

⁵⁰ Poem filozofic de *Alexander Pole* (apărut între 1732-1734) (n.t.).

⁵¹ Centaur care a vrut să o răpească pe Dejanira, soția lui Hercule, iar acesta l-a ucis cu o săgeată muiată în sângele hidrei din Lerna. În pragul morții, Nesus i-a dăruit Dejanirei, drept talisman menit să-i păstreze credința soțului, cămașa înveninată care a provocat moartea în chinuri a lui Hercule.

XIX

*Pe cealaltă priviți, ce-și face pernă
Obrazului, din palmă, și suspină.*

Dante, *Purgatoriul*, VII

Când George al IV-lea mai domnea încă peste proprietățile particulare de la Windsor, când ducele de Wellington era prim-ministru, iar domnul Vincy deținea funcția de primar al străvechii corporații din Middlemarch, doamna Casaubon, născută Dorothea Brooke, pornise în voiaj de nuntă la Roma.

În zilele acelea, lumea era, în general, cu patruzeci de ani mai ignorantă în materie de bine și rău, decât în prezent. Nu prea des călătorii duceau în capetele, sau în buzunarele lor, informații complete asupra artei creștine; până și cei mai străluciți critici englezi ai vremii luau mormântul acoperit cu flori al Fecioarei înălțate la cer drept un vas ornamental datorat fanteziei pictorului.

Romantismul, care a ajutat să fie umplute cu dragoste și cunoaștere câteva goluri mohorâte, încă nu adusese fermentul lui în plămada epocii și nu făcea parte din hrana tuturor; însă fremătă, cu un entuziasm viguros, în sufletele câtorva pletosi artiști germani, la Roma, și tineri de alte naționalități, care munceau sau trândăveau în preajma lor, erau uneori angrenați în mișcarea ce căpăta amploare.

Într-o frumoasă dimineață, un june al cărui păr nu era peste măsură de lung, ci doar abundent și cârlionțat, și care altminteri avea un port englezesc, tocmai întorsese spatele Torsului Belvedere din Vatican și privea minunata panoramă a munților, pe fereastra vestibulului rotund învecinat.

Era suficient de absorbit ca să nu remarce apropierea unui tânăr german însuflețit, cu ochii negri, care veni drept la el și, punându-i mâna pe umăr, rosti cu accent străin:

– Vino repede! Altfel o să-și schimbe poza.

La chemarea aceea, tânărul răspunse prompt și cele două siluete trecură sprintene pe lângă Meleagru, mergând către holul unde Ariadna culcată – pe atunci numită Cleopatra – se tolănește în voluptatea marmoreană a frumuseții sale, cu drapajul unduind în jurul ei, aerian și tandru ca o petală. Ajunseseră tocmai la timp pentru a vedea o altă figură stând rezemată de un pedestal din marmură sculptată: un chip înzestrat cu viață, o făptură înfloritoare ale cărei forme, fără a fi puse în umbră de Ariadna, erau înveșmântate într-un drapaj cenușiu de *quacker*; pelerina lungă, prinsă în copci la gât, îi era aruncată pe spate, dezgolindu-i brațele, și o mână frumos modelată slujea drept reazem obrazului, împingând nițel spre spate boneta albă din blană de castor, care alcătuia un soi de aureolă în jurul chipului și al părului castaniu închis, pieptănat simplu. Nu privea sculptura, probabil nici nu se gândea la ea: ochii ei mari erau ațintiți visători asupra unei raze de soare care cădea pe dușumea. Dar își dădu seama de prezența celor doi străini, care se opriră brusc, ca și cum ar fi stat să contemple statuia Cleopatrei și, fără a-i privi, se întoarse imediat ca să se apropie de o slujnică și un comisionar ce-și purtau pașii prin sală, la mică distanță de vizitatoare.

– Ce părere ai despre ea, pentru o splendidă antiteză? grăi germanul, cercetând fața prietenului ca să găsească o admirație echivalentă cu a lui; dar fără a aștepta vreun răspuns își urmă volubil fraza: Iată colo adormită frumusețea antică, care nu seamănă a cadavru nici măcar în moarte, ci pare oprită în deplină mulțumire a perfecțiunii ei senzuale; iar dincolo stă frumusețea însuflețită, vie, cu conștiința secolelor de creștinătate în cugetul ei. Ar fi trebuit să poarte însă strai monahal; cred că e îmbrăcată aproape la fel cu ceea ce numiți voi un *quacker*; în tabloul meu o voi înveșmânta astfel. Oricum, e măritată, i-am văzut verigheta, altminteri aş fi socotit că părintele ei este un străveziu *Geistlicher*⁵². L-am văzut acum câțva timp depărtându-se de ea, și iată că o regăsesc în această admirabilă poză. Gândește-te numai! Poate că individul are avere și i-ar plăcea ca fata să fie pictată. Ah! n-are rost să te uiți după ea – pleacă! Hai să o urmărim până acasă!

– Nu, nu, spuse tovarășul lui, încruntându-se ușor.

– Ești ciudat, Ladislav. Pari încremenit de-a binelea. O cunoști?

– Știu că este măritată cu vărul meu, zise Will Ladislav plimbându-se prin hol cu un aer preocupat, în vreme ce prietenul lui german stătea alături de el și-l privea cu aprindere.

– Cum, acel *Geistlicher*? Arată mai degrabă ca un unchi, o rubedenie mai utilă.

– Nu e unchiul meu. Îți spun că mi-e văr de gradul al doilea rosti Ladislav, cu oarecare iritare.

– *Schön, schön*⁵³. Nu mă repezi. Nu te-ai supărat pe mine fiindcă o consider pe Doamna Văr al Doilea cea mai desăvârșită tânără Madonă pe care am văzut-o vreodată?

– Supărat? ce absurditate. N-am văzut-o decât o singură dată, două minute, când vărul m-a prezentat, cu puțin timp înainte de plecarea mea din Anglia. Pe atunci nu erau căsătoriți. Nu știam că vor veni la Roma.

– Acum însă ai să te duci să-i vezi; o să afli ce adresă au de vreme ce le știi numele. Să mergem la poștă. Și le-ai putea vorbi despre portret.

– Naiba să te ia Naumann! Habar n-am ce-am să fac. Nu am tupeul tău.

– Eh! Asta din cauză că ești diletant și amator. Dacă ai fi artist, ai judeca-o pe Doamna Văr al Doilea drept o formă antică însuflețită de un sentiment creștin – un fel de Antigona creștină: forța senzuală dominată de pasiune spirituală.

– Da, și aș gândi că portretul pictat de tine era țelul de căpetenie al existenței sale – esența divină trecând într-o stare de mai înaltă plenitudine, fără a fi defel epuizată în actul de materializare, pentru a acoperi bucata ta de pânză. Sunt amator, dacă așa vrei tu, pentru că eu *nu* cred că încordarea întregului univers are drept finalitate obscură semnificație a tablourilor tale.

– Dar așa este, dragă, în măsura în care se încordează prin intermediul meu, Adolf Naumann; adevărul acesta rămâne de neclintit, declară pictorul, bine dispus, punându-și mâna pe umărul lui Ladislav și cătuși de puțin tulburat de inexplicabila umbră de enervare din tonul prietenului. Ia ascultă aici! Existența mea presupune existența întregului univers, *nu-i așa?* și mie îmi revine misiunea de a picta, iar în calitate de pictor am o concepție absolut *genialisch* despre strămătușa ta sau bunica de gradul al doilea ca subiect de tablou; așadar, universul se îndreaptă către tabloul acesta prin acel particular cârlig sau gheară pe care a întins-o sub înfățișarea mea, nu-i așa?

– Dar ce se întâmplă dacă altă gheară, sub înfățișarea mea, se încordează ca să-ți zădărnicească planurile – atunci cazul e mai puțin simplu?

– Nicidecum: rezultatul luptei rămâne același – cu sau fără tablou – în mod logic.

Will nu putu rezista acestei dispoziții imperturbabile, și norul de pe fața lui fu risipit de un răs luminos.

– Haide, prietene – ai să mă ajuți? Întrebă Naumann, pe un ton plin de speranță.

– Nu; îmi ceri o trăsnaie, Naumann! Doamnele britanice nu sunt la discreția oricui, în chip de modele. Iar tu vrei să exprimi prea mult prin pictura ta. Ai face doar un portret mai mult sau mai puțin bun, ca un substrat împotriva sau în favoarea căruia orice cunoscător ar aduce argumente diferite.

Și ce înseamnă portretul unei femei? Pictura și plastica ta sunt lucruri sărăcăcioase, la urma urmei. Ele tulbură și aplatizează concepțiile, în loc să le înalțe. Limbajul reprezintă un mijloc de expresie mai rafinat.

– Da, pentru cei care nu pot picta, ripostă Naumann. În privința asta, ai perfectă dreptate. Nu te sfătuiesc să pictezi, prietene.

Amabilul artist avea acul său, dar Ladislav se hotărî să nu se arate înțepat. Urmă de parcă n-ar fi auzit nimic.

– Limbajul redă o imagine mai completă, cu atât mai bună tocmai fiindcă este vagă. La urma urmei, adevărata vedere este lăuntrică; iar pictura te privește cu o imperfecțiune insistentă. Simt asta îndeosebi în fața portretelor de femei, de parcă o femeie s-ar alcătui din simple suprafețe colorate! Trebuie să prinzi mișcarea și tonul. Însăși răsuflarea lor produce o diferență: se schimbă dintr-o clipă în alta. De exemplu, femeia pe care ai văzut-o adineaori: cum i-ai picta glasul, rogu-te? Glasul ei este însă mult mai divin decât tot ce ai văzut tu la ea.

– Pricep, pricep. Te roade gelozia. Niciun om nu poate avea trufia de a gândi că-ți poate picta idealul. E o treabă serioasă, prietene! Strămătușa ta! „*Der Neffe als Onkel*”⁵⁴ într-un sens tragic – *ungehört!*⁵⁵

– Noi doi o să ne certăm, Naumann, dacă o mai numești pe doamna aceea mătușa mea.

– Atunci, cum să-i spun?

– Doamna Casaubon.

– Bine. Presupune că aș face cunoștință cu ea, în ciuda ta, și aș descoperi că ține grozav să fie pictată!

– N-ai decât să presupui! exclamă Will Ladislav, într-o șoaptă disprețuitoare, intenționând să pună punct discuției. Își dădea seama că se lasă iritat de cauze ridicol de mărunte, pe jumătate create de el. De ce făcea atâta tărăboi în jurul doamnei Casaubon? Și totuși, intuia că i se întâmplase ceva care avea legătură cu persoana ei. Există personaje care creează neconținut ciocniri și noduri de tensiune, în drame pe care nimeni nu este pregătit să le joace alături de ele. Susceptibilitățile lor se izbesc de obiecte care rămân inocent liniștite.

⁵² Cleric (germ.) (n.t.).

⁵³ Frumos, frumos (germ.) (n.t.).

⁵⁴ Nepotul în chip de unchi (germ.) (n.t.).

⁵⁵ Nemaiauzit (germ.) (n.t.).

XX

*Copil uitat, ce brusc trezit din vis,
Privirea-n jur rotește spăimântat,
Și vede doar că nu-i chip a zări
De tandri ochi cum e întâmpinat.*

Peste două ore, Dorothea stătea într-o cameră sau mai curând un budoar dintr-un impunător apartament de pe Via Sistina.

Regret să adaug că suspina amar – lăsându-se în voia acestei alinări a unei inimi împovărate, atât cât își poate îngădui, uneori, când se simte sigură de izolarea ei, o femeie care de obicei își controlează reacțiile, din mândrie personală și din grija de a-i cruța pe cei din jur. Și nu încăpea nicio îndoială că domnul Casaubon urma să rămână câtăva vreme departe de ea, la Vatican.

Totuși, în sufletul Dorotheei nu se conturase precis nicio mahnire pe care să și-o poată mărturisi măcar ei însăși; prinsă în vârtejul gândurilor și pasiunii sale confuze, actul mintal ce se zbătea să iasă la lumină era un strigăt de autoacuzare, aruncând vina pentru senzația de pustietate, pe care o resimțea, pe propria ei sărăcie spirituală. Se măritase cu bărbatul pe care și-l alesese, având asupra majorității fetelor avantajul de a vedea în mariajul acela îndeosebi începutul unor noi îndatoriri; din prima clipă, îl apreciasse pe domnul Casaubon ca pe un om înzestrat cu o minte situată atât de sus, în comparație cu a ei, încât era inevitabil să fie adesea răpit de studii pe care ea n-avea să le poată împărtăși întru totul; mai mult încă, după scurta și îngusta experiență a adolescenței sale, se afla acum la Roma, cetatea istoriei care se poate vedea cu ochii, unde trecutul unei întregi emisfere pare a defila într-o procesiune funerară de stranii imagini ancestrale și trofee adunate din depărtări.

Această uluitoare viziune fragmentară dădea însă intensitate ambianței stranii, ca de vis, a vieții sale de tânără măritată. Dorothea se și afla

de cinci săptămâni la Roma. Iar în diminețile blânde, când toamna și iarna păreau că merg mână în mână ca o fericită pereche vârstnică, dintre care unul dintre parteneri urma curând să supraviețuiască într-o mai rece însingurare, se plimbase în trăsură, întâi cu domnul Casaubon, dar pe urmă numai cu Tantripp și cu experimentatul lor însoțitor. Fusesse călăuzită prin cele mai bune galerii, condusă la principalele priveliști, i se arătaseră cele mai mărețe ruine și cele mai superbe biserici și sfârșise prin a se decide, de cele mai multe ori, să iasă la plimbare în trăsură spre Campania, unde se putea simți singură cu cerul și pământul, departe de apăsătoarea mascaradă a epocilor, în care propria ei viață părea că devine o piesă cu măști și cu costume enigmatice.

Pentru cei care au privit Roma cu puterea acceleratoare a cunoașterii ce dăruie un suflet în creștere tuturor formelor de vremuri, izbutind astfel să niveleze toate contrastele, Cetatea Eternă poată să rămână centrul spiritual și interpretul lumii. Dar să-i lăsăm să conceapă încă un contrast istoric: giganticele revelații sfârșimate ale acestei cetăți Imperiale și Papale, prăvălindu-se brusc asupra noțiunilor unei fete educate în spiritul puritanismului elvețian și englez, hrănită, îndeosebi pe tărâmul artei cu spelbe povești protestante, de soiul celor care tind să mascheze realitatea; o față a cărei fire arzătoare prefăcea în principii toată bruma de cunoștințe agonisite, modelându-și acțiunile după tiparul lor, și ale căror emoții rapide dădeau celor mai abstracte lucrări calitatea unei plăceri sau a unei suferințe; o față devenită de curând soție și care, din pricina acceptării entuziaste a unor îndatoriri în care era încă neinițiată, se trezea azvârlită într-o tumultoasă preocupare pentru soarta ei. Greutatea neinteligibilei Rome poate cântări ușor pe umerii diafanelor nimfe, cărora le formează un fundal pentru strălucitorul picnic al societății anglo-străine; dar Dorothea nu dispunea de asemenea pavăză împotriva unor impresii profunde. Ruine și bazine, palate și colisee, așezate în mijlocul unui prezent sordid, unde tot ce era viu și cu sânge cald părea cufundat în adâncă degenerare a superstiției definitive separate de venerare; viața titanică, încă palpitândă, trăgând cu ochiul și luptându-se pe ziduri și tavane; lungile șiruri de forme albe, ai căror ochi de marmură păreau să rețină lumina monotonă a unei lumi înstrăinate; toată această vastă epavă a unor ambițioase idealuri, senzoriale și spirituale, amestecate în mod confuz cu semnele uitării și ale degradării dar palpitând încă, mai întâi o zgudui ca un șoc electric, iar apoi se făcu simțită prin acea durere pricinuită de un amalgam de idei învâlmășite, care frânează curgerea emoției.

Siluate totodată pale și strălucitoare se înstăpâneau pe tinerele ei simțiri și i se întipăreau în memorie, chiar când nu se gândea la ele, pregătind stranii asocieri care aveau să stăruie în adâncul sufletului ani de-a rândul. Stările noastre de spirit sunt capabile să poarte cu ele imagini ce se succed, ca

lanterna magică a visului; și, în anumite momente de lăncedă uitare de sine, Dorothea a continuat să vadă aevea, toată viața, vastitatea catedralei Sfântul Petru, uriașul baldachin de bronz, intenția paroxistică vădită de atitudinile și veșmintele profeților și evangheliștilor din mozaicurile bolșilor, ca și draperia roșie așezată de Crăciun – iar imaginile se întindeau pretutindeni, ca o boală a retinei.

Asta nu pentru că uimirea lăuntrică a Dorotheei ar fi ceva excepțional: multe suflute, în tânăra lor nuditate, sunt rostogolite printre nepotriviri și lăsate să-și găsească singure echilibrul în vârtejul faptelor, în vreme ce mai vârstnicii lor își văd de treabă. Nici nu-mi vine a crede că o descoperim pe doamna Casaubon în mijlocul unei crize de lacrimi, numai la șase săptămâni după cununie; situația va fi considerată tragică. O anumită descurajare, o anumită slăbiciune a inimii când noul viitor real ia locul celui imaginar nu prezintă nimic neobișnuit, și nu ne așteptăm ca oamenii să fie adânc mișcați de ceva care nu e neobișnuit.

Acest element de tragedie, inclus în însuși factorul repetării, continuă încă să existe în emoțiile rudimentare ale omenirii; și poate că suntem astfel alcătuiți încât l-am suporta anevoie, dacă ar exista în doză prea mare. Dacă am avea o viziune exactă asupra oricărei vieți omenești obișnuite, ar fi la fel de parcă am auzi cum crește iarba și cum bate inima veveriței, și ne-ar ucide această larmă aflată dincolo de tăcere. Așa cum stau lucrurile, însă, cel mai ager dintre noi pășește prin lume bine căptușit cu opacitate.

Oricum, Dorothea plângea, și dacă i s-ar fi cerut să dezvăluie cauza lacrimilor, ar fi putut să o definească în termeni generali, de felul celor folosiți de mine – iar a o supune la analiză mai amănunțită ar fi fost ca și cum ai încerca să fixezi istoria umbrelor și a luminilor. Căci acel nou viitor real, care lua locul celui imaginar, își extrăgea materialul din nesfârșite mărunțișuri; odată măritată cu domnul Casaubon, vederile ei asupra acestuia și a relațiilor lor conjugale se schimbau gradat față de visele ei feciorelnice, cu mișcarea tainică a unui minutar de ceas. Era încă prea devreme ca să recunoască pe de-a-ntregul schimbarea său măcar să o admită, și încă și mai prematur să-și readapteze la realități acel devotament care constituia o parte atât de necesară a vieții ei cerebrale, încât simțea aproape certitudinea că – mai curând sau mai târziu – avea să-l redobândească. Nu-și putea îngădui răzvrătirea permanentă, dezordinea unei vieți lipsite de o hotărâre cucernică, afectuoasă; acum se afla însă într-o etapă când însăși forța firii ei îi sporea confuzia. Lunile de la începutul căsniciei sunt adesea o perioadă de zbucium critic – fie că te zbați în băltoace, fie în ape adânci – un zbucium care se domolește mai târziu, prefăcându-se într-o tihnă voioasă.

Dar oare domnul Casaubon nu mai era la fel de savant ca înainte?

Formele sale de expresie se schimbaseră, ori sentimentele lui deveniseră mai puțin laudabile?

O, înapoiere a feminității! – Oare îl trădase erudiția în cronologie, sau abilitatea nu numai de a enunța o teorie, ci de a înșira numele celor care o formulaseră? – ori poate darul lui de a indica, la cerere, izvoarele oricărui subiect?

Și nu era tocmai Roma orașul cel mai potrivit din lume pentru a deschide câmp larg unor asemenea performanțe?

Pe lângă aceasta, entuziasmul Dorotheei nu se înălțase mai ales pe temelia perspectivei de a ușura povara, și poate și tristețea cu care marile misiuni îi încărcau pe cei chemați să le ducă la îndeplinire? Și doar era mai limpede decât până atunci, că pe domnul Casaubon îl apăsa o astfel de povară.

Toate acestea sunt întrebări nimicitoare; dar, indiferent câți factori ar fi rămas identici, lumina se schimbase și nu poți admira zorile perlate, în plină amiază. Faptul incontestabil este că un muritor a cărui fire ai cunoscut-o exclusiv în cursul scurtelor intrări și ieșiri din scenă rezervate de puținele săptămâni pline de imaginație ce constituie așa-numita perioadă de „curte”, poate că ți se dezvăluie, când îl vezi zi de zi, datorită tovarășiei maritale, mai bun sau mai rău decât era în imaginea ta preconcepută – dar în niciun caz nu va apărea întru totul identic. Și e uluitor cât de curând simțim efectul opticii diferite, mai ales dacă nu avem alte schimbări înrudite cu care s-o comparăm. Schimbări de optică tot atât de rapide ai avea, de pildă, dacă ai ajunge să-ți împarți locuința cu un strălucitor comesean, sau când îți vezi politicianul favorit ajuns în guvern; în aceste cazuri, începem la fel: cunoaștem puțin și credem mult și adesea sfârșim inversând proporțiile.

Totuși, asemenea comparații pot induce în eroare, deoarece niciun om nu era mai incapabil de o prefăcătorie pretențioasă decât domnul Casaubon; avea un caracter la fel de neprihănit ca oricare animal rumegător și nu căutase cu tot dinadinsul să ajute la crearea vreunei iluzii despre persoana sa.

Cum se făcuse că, în săptămânile scurse de la căsătoria ei, Dorothea nu observase în mod definit, ci simțise cu o deprimare înăbușitoare, că întinsele priveliști dăruite de zarea largă și aerul proaspăt pe care visase să le găsească în mintea soțului ei erau înlocuite de anticamere și coridoare întortocheate – care păreau să nu ducă nicăieri? Aceasta se datora, presupun, faptului că în perioada curtării totul este privit ca provizoriu și preliminar și cea mai mică mostră de virtute sau împlinire trece drept o garanție a desfătătoarelor zăcăminte pe care le va dezvălui amplul răstimp al căsătoriei. Dar, odată trecut pragul căsniciei, așteptările se concentrează asupra prezentului. Îmbarcat în călătoria ta maritală, este imposibil să nu-ți dai seama că nu înaintezi deloc și că nu se zărește deloc marea – că, în realitate,

explorezi un bazin închis.

În conversațiile avute înainte de căsătorie, domnul Casaubon zăbovește adesea asupra vreunei explicații sau a unui detaliu discutabil, al cărui sens Dorothea nu-l pricepuse; dar asemenea imperfecțiuni de coerență păreau datorate relațiilor lor sporadice și, susținută de credința ei în viitor, Dorothea ascultase cu pasionată răbdare înșirarea argumentelor care ar fi putut să fie aduse împotriva părerii absolut noi a domnului Casaubon despre zeul filistin Dagon și despre alte zeițe-pești, gândindu-se că ulterior avea să mediteze și ea asupra acestui subiect, care-l preocupa profund, de pe aceeași platformă înaltă de unde, neîndoielnic devenise atât de important. De asemenea, verdictele searbede și tonul categoric cu care înlătura el gândurile ce o tulburau cel mai mult, era ușor de pus pe seama grabei și a preocupării împărtășite și de Dorothea, în perioada logodnei. Acum însă, din clipa sosirii la Roma, când sensibilitatea ei profund răscolită era în plină efervescentă, și când viața devenise o problemă nouă datorită unor elemente noi, ajunse tot mai conștientă – și oarecum terorizată – de faptul că mintea ei cădea pradă unor crize de mânie și repulsie, sau luneca într-o stare de osteneală și amortire. Nu avea mijlocul de a ști în ce măsură cumpănitul Hooker, sau oricare alt erou al erudiției, s-ar fi purtat identic la vârsta domnului Casaubon, așa încât acesta nu putea beneficia de avantajul comparației; dar modul în care soțul ei comenta obiectele straniu de impresionate din jurul lor începea să-i provoace un fel de fior mintal; poate că avea cele mai bune intenții de a-și duce cu demnitate la capăt îndatoririle, dar numai atât. Tot ce pentru mintea ei era proaspăt, pentru a lui se uzase, iar capacitatea de gândire și simțire care fusese cândva stimulată în sufletul lui de viața generală a omenirii, se redusese de mult la un fel de preparat uscat, la o cunoaștere mumificată, lipsită de viață.

Când spunea: „Asta te interesează, Dorothea? Să mai stăm puțin? Sunt gata să mai rămân, dacă dorești”, ei i se părea că plecarea sau rămânerea ar fi la fel de ispititoare. Sau: „Să mergem la palatul Farnesina, Dorothea? Se află acolo fresce celebre, concepute sau pictate de Rafael, despre care majoritatea persoanelor bine gândesc că merită osteneala de a fi văzute”.

„Dar ții să le vezi?” – suna întotdeauna întrebarea Dorotheei.

– Cred că se bucură de o înaltă prețuire. Unele dintre ele reprezintă fabula lui Cupidon și Psyche, care constituie, probabil, o invenție romantică, datând dintr-o perioadă literară, și nu poate fi, după părerea mea, trecută în rândul produselor mitice autentice. Dar dacă îți plac aceste picturi murale, putem ajunge lesne acolo, și atunci cred că vei fi văzut operele de seamă ale lui Rafael, dintre care e păcat să omiți măcar una, în cursul unei vizite făcute la Roma. Acest pictor și-a câștigat aprecierea că ar fi îmbinat cea mai deplină grație a formei cu o expresie sublimă. Cel puțin am fost informat că asta ar fi

opinia grupului de *cognoscenti*⁵⁶.

Acest gen de răspuns, acordat pe un ponderat ton oficial, asemenea unui cleric citind după tipicul *Scripturii*, nu contribuia la justificarea gloriilor Cetății Eterne, nici nu izbutea să dăruiască unei tinere soții speranța că, dacă ar ști mai multe despre ele, lumea urma să-i apară într-o lumină mai veselă. Cu greu poate exista vreun contact deprimant, pentru o tânără făptură arzătoare, decât cel stabilit cu o minte în care ani plini de cunoștințe par a se fi condensat într-o amorfă absență de interes sau simpatie.

Ce-i drept, pentru alte subiecte domnul Casaubon vădea o preocupare tenace și o fervoare considerate de obicei ca fiind obiectul entuziasmului, și Dorothea ardea de nerăbdare să pășească în această direcție spontană a gândurilor lui, îl loc de a fi făcută să simtă că îl obligă să se abată de la preocupările sale.

Dar acum, încântătoarea ei încredere din trecut n-o mai făcea să se aștepte că pe tărâmul unde-l va urma, vaste zone necuprinse încă de minte omenească se vor așterne în fața ei. Bietul domn Casaubon era el însuși pierdut printre micile taințe și scări răsucite în spirală și se afla pradă unei agitate încețoșări provocate de cabiri; alteori, acuzând unele paralele nechibzuite făcute de anumiți mitologiști, pierdea ușor din vedere orice alt scop care-l îndemnase la acele studii. Cu lumânarea înfiptă în fața lui, uita de absența ferestrelor și, cufundat în amare adnotări făcute pe manuscris cu privire la concepțiile nutrite de oameni despre zeități solare, devenise indiferent față de lumina soarelui.

Aceste caracteristici, fixate și neschimbătoare la domnul Casaubon ca un sistem osos, ar fi putut trece mai multă vreme neobservate de Dorothea, dacă ar fi fost încurajată să-și reverse simțămintele de fată și femeie; dacă soțul ei i-ar fi ținut mâinile într-ale lui și ar fi ascultat cu încântarea iubirii și a înțelegerii toate micile istorioare care alcătuiau experiența ei, dăruindu-i în schimb același gen de intimitate, astfel ca trecutul amândurora să se poată contopi în cunoaștere și afecțiune reciprocă; sau dacă și-ar fi putut hrăni tandrețea cu acele alintări copilărești, slăbiciunea oricărei femei duioase, care fac la început să plouă sărutările pe creștetul tare și pleșuv al păpușii, însuflețind cu preaplinul iubirii jucăria de lemn. Spre așa ceva se simțea înclinată și Dorothea. Cu toată râvna și dorul ei de a cunoaște ceea ce era depărtat de dânsa și de a-și arăta pe larg bunăvoința, mai avea destulă ardoare și pentru ceea ce simțea apropiat, ca să fi sărutat mâneca domnului Casaubon, sau să-i fi mângâiat catarama de la ghetă, dacă el ar fi dat oricare alt semn de acceptare decât acela de a-i declara, cu deconța lui impecabilă, că este înzestrată cu firea cea mai afectuoasă și cu o autentică feminitate, indicând în același timp, prin felul politicos în care-i oferea un scaun – că judeca aspru

asemenea manifestări, întrucât îi păreau grosolane și surprinzătoare. Dimineața, după ce-și făcea toaleta clericală cu toată grija cuvenită, era pregătit doar pentru acele comodități ale vieții care se asortau cu cravata scrobită și bine dichisită din perioada aceea, și cu o minte împovărată de material nepublicat.

Și, printr-o tristă contradicție, ideile și hotărârile Dorotheei păreau ca gheața ce se topește, plutind și pierzându-se în șuvoiul cald a cărui altă formă fuseseră cândva. Era umilită să se vadă o simplă victimă a sentimentului, ca și cum nu ar fi putut cunoaște nimic decât pe calea aceea: toată forța ei se irosea în accese de agitație, de zbatere, de descurajare, și apoi se aduna iarăși în viziunile unei renunțări mai complete, convertind în datorie toate condițiile grele.

Sărmana Dorothea! Hotărât că era chinuitoare – mai cu seamă pentru ea însăși; dar în dimineața aceea, pentru prima dată, îl supărase pe domnul Casaubon.

În timp ce-și sorbeau cafeaua, luase hotărârea de a scutura ceea ce i se părea a fi o pornire egoistă, și-și întorsese obrazul, luminat numai de atenție și voioșie, spre soțul ei, când acesta spuse:

– Scumpa mea Dorothea, acum trebuie să ne gândim la tot ce a rămas nefăcut, ca preliminarii ale plecării noastre. M-aș fi întors acasă mai devreme, ca să putem fi la Lowick de Crăciun; dar cercetările întreprinse de mine aici s-au prelungit peste termenul prevăzut. Sunt însă încredințat că timpul nu s-a scurs în mod neplăcut pentru tine. Printre priveliștile europene, panorama Romei a fost totdeauna considerată a fi una dintre cele mai impresionante și, sub anumite aspecte, edificatoare. Îmi amintesc prea bine că la fel am considerat-o într-o perioadă a vieții mele când am vizitat-o pentru prima dată, după căderea lui Napoleon – un eveniment care a deschis călătorilor porțile continentului. Într-adevăr, cred că figurează printre cele câteva orașe cărora li s-a aplicat o hiperbolă extremă: „Vezi Roma și apoi mori”, dar în cazul tău aș propune un amendament, spunând: „Vezi Roma ca mireasă, și trăiește după aceea ca soție fericită”.

Domnul Casaubon rosti acest mic discurs animat de cea mai conștiințioasă intenție, clipind puțin din ochi, legănându-și capul în sus și-n jos și încheind cu un zâmbet. El nu găsisese că starea matrimonială ar produce vreun extaz, dar nici prin gând nu-i trecea că ar putea fi altceva decât un soț ireproșabil, capabil să-i hărăzească unei tinere femei fermecătoare fericirea meritată.

– Sper că ești pe deplin satisfăcut de șederea noastră aci – mă refer la rezultatul atins până acum de studiile dumitale, răspunse Dorothea, încercând să-și concentreze mintea asupra subiectului care-l afecta cel mai mult pe soțul

ei.

– Da, spuse domnul Casaubon, cu acea specifică intonație care face dintr-un cuvânt o jumătate de negație. Am fost purtat mai departe decât prevăzusem, și mi s-au prezentat singure, pentru adnotări, diverse subiecte pe care, deși n-am neapărat nevoie de ele, nu le-aș putea trece cu vederea. În pofida asistenței oferite de secretara mea, am avut o sarcină cam dificilă, iar compania ta m-a distras în chip fericit de la acea prea constantă urmărire a gândului dincolo de orele de studii, care a fost capcana traiului meu singuratic.

– Sunt foarte bucuroasă că prezența mea a însemnat o oarecare schimbare pentru dumneata, zise Dorothea, care păstra o amintire vie a serilor când presupusese că mintea domnului Casaubon se cufundase în cursul zilei la o adâncime prea mare, ca să mai fie în stare să iasă iarăși la suprafață.

Mă tem că replica ei trăda oarecare iritare.

– Când vom ajunge la Lowick, urmă ea, sper să-ți fiu mai folositoare și am să intru ceva mai mult în sfera intereselor dumitale.

– Neîndoielnic, scumpa mea, rosti domnul Casaubon, cu o ușoară plecăciune. Notele luate aici vor necesita o triere, și poți, dacă ești bună, să le extragi, sub îndrumarea mea.

– Dar toate celelalte însemnări ale dumitale? întrebă Dorothea, a cărei inimă ardea de mult din pricina acestui subiect, încât acum nu se putea împiedica să dea glas frământării sale. Toate șirurile acelea de volume – nu vei face acum lucrul acela de care vorbeai într-una? Nu te vei hotărî care anume pot fi folosite și nu vei începe să scrii cartea care va face ca vastele dumitale cunoștințe să folosească întregii lumi? Voi scrie sub dictarea dumitale, sau voi copia și voi extrage tot ce-mi vei spune: la altceva nu-ți pot fi de folos.

Dorothea, manifestând o reacție cât se poate de imprevizibilă, sfârși cu un ușor suspin și cu ochii plini de lacrimi.

Dacă n-ar fi fost decât faptul că se arătase din cale-afară de sensibilă, și tot ar fi fost de ajuns să-l stingherească peste măsură pe domnul Casaubon, dar mai existau și alte motive menite a face ca vorbele Dorotheei să-i pară tăioase și iritante la culme. Arăta aceeași orbire față de preocupările lui lăuntrice, ca și el față de ale ei personale; încă nu învățase nimic despre acele conflicte ascunse din sufletul soțului ei, care cereau stăruitor mila noastră. Nu ascultase până acum cu răbdare băităle inimii lui; simțea doar că a ei bătea violent. În urechea domnului Casaubon, glasul Dorotheei insista zgomotos și emfatic asupra acelor sugestii înăbușite ale conștiinței pe care mai înainte putea lesne să le explice ca pe-o simplă închipuire, iluzia unei senzitivități exagerate; totdeauna, când asemenea sugestii vin, neîngăduitor, din afară,

întâmpină rezistență, căci li se pune eticheta: „crude și injuste”. Ne înfurie chiar și deplina acceptare a spovedaniilor noastre umilitoare – și cu mult mai mult ne pierdem cu firea când auzim formulate în silabe dure și distincte, pe buzele unui observator apropiat, acele murmure confuze pe care încercăm să le numim morbide, și ne zbatem împotriva-le de parcă ar prevesti amortizarea totală! Și acest crud acuzator exterior se afla acolo sub înfățișarea unei soții – ba încă sub cea a unei tinere mirese care, în loc de a privi abundentele mângăleli ale penei sale și oceanul de hârtie cu respectul evlavios al unei păsăruici elegante, părea să se înfățișeze ca o spioană, pândind totul cu o răutăcioasă forță de deducție. Aici, în acest precis punct al busolei, domnul Casaubon era la fel de susceptibil ca și Dorothea și avea o egală rapiditate în a-și imagina mai mult decât faptul brut. Remarcase aprobator, mai înainte, capacitatea ei de a adora obiectul cuvenit; acum întrezărea, cuprins de o subită teroare, că această capacitate ar putea fi înlocuită de presupuneri îndrăznețe, iar adorarea de cea mai exasperantă critică – aceea care întrevește doar în chip cețos țelurile minunate ale unui om mare și n-are nici cea mai mică idee de prețul greu cerut ca să le atingă.

Pentru prima dată de când îl cunoștea Dorothea, pe obrazul domnului Casaubon se întinse rapid purpura mâniei.

– Iubirea mea, grăi el, cu o iritare ținută în frâu doar de buna-cuviință, poți fi cu desăvârșire convinsă că eu cunosc perioadele și anotimpurile potrivite pentru diferite stadii ale unei lucrări ce nu trebuie să fie măsurată după ieftinele presupuneri ale unor spectatori ignoranți. Ar fi fost ușor pentru mine să dobândesc un succes temporar, bazat pe mirajul unor opinii nefondate; dar totdeauna exploratorul scrupulos este supus la încercări și înfruntă ironiile fără astâmpăr ale flecarilor care aleargă doar după cele mai mediocre realizări, nefiind cu adevărat înzestrați pentru altele. Și ar fi bine dacă toți cei de teapa asta ar putea fi povățuiți să facă deosebire între judecăți care depășesc competența lor și cele care pot fi cuprinse de o cercetare îngustă și superficială.

Această cuvântare fu servită cu o energie și o promptitudine absolut neobișnuite la domnul Casaubon. În realitate, nu fusese în întregime improvizată, ci căpătase contur în cursul unui colocviu interior, iar cuvintele țâșniseră asemenea semințelor rotunde dintr-o păstaie, când arșița bruscă face să-i crape coaja. Dorothea nu era numai soția lui: era întruchiparea acelei lumi lipsite de substanță care-l înconjură pe autorul neînțeleș și mândrit.

La rândul ei, pe Dorothea o cuprinse indignarea. Oare nu înăbușise în sufletul ei totul, afară de dorința de a stabili o anumită comunicare cu interesele de căpetenie ale soțului ei?

– Judecata *mea* foarte superficială – atât cât mă taie pe mine capul,

răspunse ea cu o indignare bruscă, care nu avea nevoie de repetiții. Mi-ai arătat șirurile de carnete pline cu însemnări – mi-ai vorbit în multe rânduri despre ele – și ai spus adesea că au nevoie să fie digerate. Dar niciodată nu te-am auzit vorbind despre lucrarea care urmează a fi publicată. Faptele acestea erau foarte simple și judecata mea n-a mers mai departe. Te-am rugat doar să mă lași să-ți fiu de folos în vreun fel.

Dorothea se ridică, vrând să plece, și domnul Casaubon nu-i dădu niciun răspuns, ci luă în mână o scrisoare așezată alături, ca și cum ar fi cântărit-o iarăși. Pe amândoi îi stânjenea situația creată – cuvintele pline de mânie pe care și le aruncaseră în față. Dacă s-ar fi aflat acasă, statorniciți la Lowick, în viața de toate zilele, printre vecinii lor, ciocnirea ar fi fost mai puțin supărătoare: dar într-o călătorie de nuntă, care are ca scop precis izolarea a doi oameni, pe temeiul că reprezintă unul pentru altul lumea întreagă, ideea că nu te înțelegi cu celălalt este, ca să ne arătăm indulgenți, năucitoare și te prosteste de-a binelea. Chiar cele mai călite firi, cu greu pot fi mulțumite că au izbutit să treacă pe un meridian atât de depărtat de partener, că s-au închis de bună voie în solitudinea lor morală, care le permite mici explozii, faptul că le vine greu să converseze, sau să întindă un pahar cu apă fără a-și privi tovarășul de viață. Pentru firea senzitivă și neexperimentată a Dorotheei, situația aceea părea o catastrofă ce-i modifica toate perspectivele, iar pentru Domnul Casaubon însemna o nouă durere – fiindcă nu mai plecase niciodată într-o călătorie de nuntă – nici nu se aflase în acea strânsă unire care te silește să depinzi de celălalt mai mult decât fusese el în stare să-și închipuie, deoarece tânăra și fermecătoarea mireasă nu numai că-l obliga să-i arate mai multă stimă (acordată sânguincios de el), dar se dovedise capabilă de a-l tortura, tocmai când avea nevoie de mai multă alinare. În loc de a-și făuri un paravan plăcut împotriva publicului, alcătuit din umbre care-i priveau cu răceală viața fără să-și arate entuziasmul, el nu făcuse altceva decât să dea umbrelor o prezență mai substanțială.

În momentul acela, nici unul dintre ei nu vedea cum ar putea să continue conversația. Renunțarea la un aranjament prealabil și refuzul de a ieși în oraș ar fi fost o dovadă că păstrează ranchiună, simțământ de care conștiința Dorotheei se ferea, ținând seama că și începuse să se simtă vinovată. Oricât de îndreptățită ar fi fost să se revolte, Dorothea nu nutrea idealul de a pretinde dreptate, ci de a dăru-i tandrețe. Așa că, în clipa când trăsura trase la scară, se duse cu domnul Casaubon la Vatican, străbătu împreună cu el aleea de piatră străjuită de inscripții, și – când se despărțiră la intrarea Bibliotecii își urmă mecanic drumul prin muzeu, simțind nepăsarea față de tot ce era în jurul ei. N-avea tăria să se întoarcă la trăsură, cerând să fie plimbată oriunde, într-altă parte. Naumann o văzuse prima oară într-o zi când

domnul Casaubon o părăsise, și pictorul intrase odată cu ea în lunga galerie de sculptură; dar acolo Naumann trebuise să-l aștepte pe Ladislaw, cu care urma să facă o prinsoare pe o sticlă de șampanie cu privire la o enigmatică statuie cu aer medieval, expusă în locul acela. După ce examină statuia și pleacă, încheindu-și disputa, se despărțiră; Ladislaw zăbovi în urmă, în timp ce Naumann ieșise în sala statuiilor, unde o zărise din nou pe Dorothea, pierdută în meditația ce dădea figurii sale un aspect remarcabil. În realitate, Dorothea nu vedea fâșia de lumină, la fel cum nu vedea nici statuile; în sinea ei vedea doar lumina anilor ce-aveau să se perinde în căminul lor și peste câmpiile englezești și peste ulmii și șoselele mărginite de tufișuri, simțind că felul în care acei ani ar putea fi însuflețiți de un devotament fericit nu îi mai era atât de clar ca la început. Dar în mintea Dorotheei exista un curent în care erau menite să se reverse – mai devreme sau mai târziu – orice gând și simțire; întreaga ei conștiință trudea înainte, către adevărul cel mai deplin, către binele cel mai puțin parțial. Era limpede că viața îți poate înfățișa ceva mai bun decât să te simți mânios și abătut.

XXI

*Avea din plin muierea nuri cinstiți,
Nimica ticluit la noi, or'altcum,
,nțeleptului năier.*

Chaucer

Astfel se porni Dorothea să suspine, de îndată ce rămăsese singură, în siguranță. Fu însă trezită numaidecât de o bătaie în ușă, care o îndemna să-și șteargă în grabă ochii, înainte de a spune: „Intră”. Tantripp aduse o carte de vizită și o anunță că în vestibul așteaptă un *gentleman*. Feciorul îl înștiințase că numai doamna Casaubon era acasă, dar străinul zicea că e rudă cu domnul Casaubon; dorea să-l vadă?

– Da, zise Dorothea, fără nicio ezitare, condu-l în salon.

Avea o singură amintire mai precisă despre tânărul Ladislaw: faptul că, atunci când îl întâlnise la Lowick, i se atrăsese atenția asupra generozității ce-i arătase domnul Casaubon, și, totodată, ținea minte că o interesaseră ezitățile lui în alegerea carierei. Accepta plină de însuflețire orice îi oferea un prilej de simpatie activă, și în momentul acela i se părea că vizita venise la timp ca să o scuture și să o scoată din starea de nemulțumire de care se lăsase absorbită, amintindu-i de bunătatea soțului ei și făcând-o să simtă că de astă dată avea dreptul să fie părtașă la toate înfăptuirile lui bine intenționate. Așteptă două-trei minute, dar când trecu în încăperea alăturată, pe fața ei deschisă rămăseseră doar atâtea semne că plânseră cât să o facă să arate mai tinerească și mai atractivă ca de obicei. Îl întâmpină pe Ladislaw cu un zâmbet răpitor, plin de bunăvoință, lipsit de orice urmă de vanitate, și-i întinse tânărului mâna; era cu câțiva ani mai în vârstă decât ea, dar în clipa aceea îi dădea mult mai puțin fiindcă pe fața lui transparentă se ivi o roșeață bruscă și vorbi cu o sfială ce nu se potrivea deloc cu indiferența pe care o vădea față de

prietenul lui, în vreme ce Dorothea se liniștea tot mai mult, îndemnată de dorința de a-l face să se simtă în largul său.

– Abia azi-dimineață am aflat că dumneavoastră și domnul Casaubon sunteți în Roma, când v-am văzut la Muzeul Vaticanului, zise tânărul. V-am recunoscut imediat, dar – vreau să spun, am conchis că adresa domnului Casaubon poate fi găsită la *Poste Restante*, și eram nerăbdător să vă prezint cât mai curând omagiile mele.

– Vă rog să luați loc. Acum a ieșit în oraș, dar sunt sigură că îl va bucura să audă de vizita dumneavoastră, spuse Dorothea, așezându-se, fără a se gândi, între foc și lumina înaltei ferestre și arătând spre un scaun din fața ei, cu gestul domol al unei matroane blajine. Urmele de mahnire tinerească de pe obrazul ei erau cu atât mai izbitoare. – Domnul Casaubon este foarte prins cu treburi; dar o să lăsați adresa dumneavoastră, nu-i așa? – și o să vă scrie.

– Sunteți foarte bună, răspunse Ladislaw, începând să-și piardă încrederea, datorită interesului cu care observa urmele plânsului ce alterase trăsăturile gazdei. Adresa mea e trecută pe cartea de vizită. Dar, dacă îmi veți îngădui, voi veni din nou mâine după-amiază, la ora când, probabil, domnul Casaubon va fi acasă.

– În fiecare zi se duce să citească în Biblioteca Vaticanului, și cu greu îl puteți găsi, doar dacă fixați o întâlnire. Mai cu seamă acum. Tocmai ne pregătim să părăsim Roma, așa încât este foarte ocupat. De obicei e plecat aproape de la micul dejun până la prânz. Dar sunt convinsă că va dori să luați masa cu noi.

Câteva clipe, Will Ladislaw rămăsese fără grai. Niciodată nu ținuse la domnul Casaubon, și dacă nu l-ar fi înfrânat sentimentul obligației, ar fi râs de el ca de un șoarece de bibliotecă. Dar gândul că acel pedant uscat, care prelucra date minore, cam la fel de importante ca și stocul de antichități false aflate în camera din spatele unei dughene, după ce o făcuse pe această tânără și adorabilă făptură să se mărite cu el, își petrecea acum luna de miere departe de ea, bâjbâind după flecușetele lui mucegăite (Will se lăsa antrenat în hiperbole) îi stârnea un soi de dezgust comic: era sfârtecat între impulsul de a râde în hohote și cel, la fel de nepotrivit, de a izbucni în invective batjocoritoare. O clipă simți că lupta aceasta lăuntrică îi provoca o ciudată contorsiune a trăsăturilor lui mobile, dar – făcând un efort serios – izbuti să transforme crisparea într-un zâmbet vesel.

Dorothea se minuna; dar zâmbetul lui era irezistibil și scânteia acum, ca răspuns, și pe fața ei. Zâmbetul lui Will Ladislaw te vrăjea, doar dacă nu te supăraseși pe el mai înainte; era un torent de lumină care iriza pielea transparentă și ochii, și pâlpâia în jurul fiecărei curbe și linii, de parcă vreun Ariel le-ar fi binecuvântat cu un farmec nou și ar fi alungat pe vecie urmele

oricărei supărări. Reflexul aceluia zâmbet nu putea să n-aibă și el un strop de veselie, chiar sub niște gene negre, încă umede; dar deodată Dorothea rosti, iscoditoare:

– Vă amuză ceva?

– Da, recunosc Will, inventiv în găsirea rapidă a pretextelor: mă gândesc ce mutră am făcut când v-am văzut prima dată și ați nimicit sărmana mea schiță, cu criticile dumneavoastră.

– Criticile mele? exclamă Dorothea, tot mai mirată: sunt sigură că nu v-am criticat. Totdeauna mă simt deosebit de ignorantă în judecarea picturii.

– Eu v-am bănuir că știți atât de multe, încât v-ați priceput cum să spuneți tocmai ce era mai tăios. Ați spus – sunt sigur că nu vă amintiți la fel de bine ca mine – că relația dintre schița mea și natură rămâne o taină pentru dumneavoastră. Cel puțin, asta am înțeles eu din vorbele dumneavoastră.

Will putea acum să râdă și să zâmbească, cu inima ușoară.

– Vina o poartă, cu-adevărat, ignoranța mea, se apără Dorothea, admirând buna dispoziție a lui Will. Pesemne că m-am exprimat așa numai fiindcă niciodată n-am putut vedea vreun dram de frumusețe în picturile despre care unchiul meu susține că toți experții în materie le consideră foarte frumoase. Și am umblat prin Roma manifestând cam aceeași ignoranță. Există relativ puține picturi de care să mă pot bucura sincer. Când intru pentru prima dată într-o încăpere ai căror pereți sunt acoperiți cu fresce sau cu picturi rare, simt un fel de teamă – ca un copil în fața unor mari ceremonii, urmărind defilările de mantii și procesiuni mărețe; simt că mă aflu în fața unei vieți mai elevate decât a mea. Dar când încep să cercetez picturile una câte una, viața piere din ele, sau îmi trezesc o senzație violentă și stranie. De vină trebuie să fie neînțelegerea mea. Văd atât de multe dintr-o dată, și nu înțeleg nici jumătate din opere. Asta te face întotdeauna să se simți stupid. Îți vine greu să ți se spună că totul e nespun de frumos și, când nu ești capabil să simți frumusețea celor elogiate, te afli cam în situația unui orb căruia oamenii îi vorbesc despre cer.

– A, trebuie să dobândești multă experiență ca să vibrezi în fața artei, rosti Will. (Acum îi era imposibil să pună la îndoială sinceritatea mărturisirilor Dorotheei.) Arta este un limbaj vechi, cu o mulțime de stiluri artificiale – căutate – și, câteodată, plăcerea gustată de cineva prin cunoașterea lor echivalează, pur și simplu, cu sentimentul de a cunoaște. Eu unul trăiesc aici o bucurie covârșitoare, contemplând opere de artă care aparțin tuturor genurilor; dar presupun că, dacă aș putea analiza particulele desfătării mele, aș descoperi că este țesută dintr-o sumedenie de fire diferite. Una este să izbutești să înrăuiești personalitatea cuiva, și alta să-ți formezi o idee despre acest proces.

– Intenționați cumva să deveniți pictor? întrebă Dorothea, căreia i se

trezise interesul pentru alt subiect. Doriți să vă faceți din pictură o profesie? Domnul Casaubon va fi bucuros să audă că v-ați ales o profesie.

– Nu, o, nu, zise Will, cu oarecare răceală. M-am decis categoric să nu îmbrățișez această carieră. Oferă o viață prea unilaterală. Am văzut o droaie de artiști germani pe-aici: am călătorit de la Frankfurt cu unul dintre ei. Câțiva sunt oameni admirabili, chiar strălucitori – dar nu mi-ar face plăcere să dobândesc felul lor de a privi lumea, care se limitează la punctul de vedere unilateral al atelierului de pictură.

– Asta pot înțelege, recunosc Dorothea cu căldură. Iar la Roma se pare că există atâtea lucruri mai necesare decât picturile. Dar dacă aveți talent la pictură, nu ar fi fost firesc să vă lăsați călăuzit de această însușire? Poate că ați fi capabil să pictați lucrări mai bune decât cei despre care mi-ați vorbit, sau într-o manieră diferită, ca să nu mai vedem adunate la un loc atât de multe tablouri, aproape toate la fel.

Simplitatea ei era neîndoielnică și Will fu câștigat de ea și îndemnat spre sinceritate.

– Trebuie să fie cineva dăruit cu un geniu foarte rar ca să înfăptuiască asemenea schimbări. Mi-e teamă că talentul meu nu m-ar duce nici măcar până în pragul unei lucrări bune care a mai fost făcută înainte – cel puțin, nu ar realiza-o atât de bine încât să merite osteneala. Și nu m-aș împlini niciodată, în nicio direcție, ci doar m-aș căzni, ca atunci când îndeplinești o corvoadă. Dacă lucrurile nu-mi vin ușor, renunț cu totul la ele.

– L-am auzit pe domnul Casaubon spunând că regretă lipsa dumneavoastră de răbdare, rosti Dorothea, cu blândețe.

O cam intriga acest mod de a lua viața drept o vacanță.

– Da, cunosc părerea domnului Casaubon. Ne deosebim.

Ușoara umbră de dispreț ce răzbătea în această replică grăbită o ofensă pe Dorothea. Necazul prin care trecuse în acea dimineață o făcea cu atât mai susceptibilă față de tot ce-l privea pe domnul Casaubon.

– Desigur că vă deosebiți, confirmă ea, destul de trufaș. Nu m-aș gândi să vă compar: puterea de muncă perseverentă și devotată a domnului Casaubon nu este o însușire întâlnită la oricine.

Will văzu că o ofensase, dar acest lucru nu izbuti decât să ațâțe și mai tare antipatia sa față de domnul Casaubon. Nu era de suportat faptul că Dorothea să-și adore soțul; asemenea slăbiciune la o femeie nu îl încântă pe niciun bărbat, cu excepția soțului în cauză. Muritorii se lasă lesne ispitiți să înăbușe viața ce palpită în gloria zornăitoare a semenului lor, și asemenea omor nu este trecut în categoria crimelor.

– Nici vorbă, replică el prompt. Și de aceea este păcat ca asemenea putere de muncă să fie irosită, cum se întâmplă de atâtea ori, din lipsa dorinței

de a te ține la curent cu ce se face în restul lumii. Dacă domnul Casaubon ar fi citit lucrări apărute în limba germană, și-ar fi cruțat multă trudă.

– Nu vă înțelege, rosti Dorothea, tresărind neliniștită.

– Vreau să spun doar, urmă Will, pe-un ton detașat, că germanii sunt în frunte în domeniul cercetărilor istorice, și rîd de rezultatele obținute de alții care bâjbăie prin codri, înarmați cu un compas în buzunar când ei au croit șosele bune. Când eram în preajma domnului Casaubon, am văzut că își astupă singur urechile în această privință: aproape împotriva voinței sale, citea un tratat latin scris de un german. Mi-a părut tare rău.

Will avea de gînd doar să facă o aluzie usturătoare, care să micșoreze în ochii ei sînguina aceea mult slăvită, și nu era în stare să-și imagineze în ce măsură vorbele lui puteau să o rănească pe Dorothea. Nici tânărul Ladislav nu aprofundase tomurile scriitorilor germani, dar nu ți se cere prea mari înfăptuiri ca să poți compătimi eșecurile altcuiva.

Sărmana Dorothea simți un fior la gîndul că truda de o viață a soțului ei ar putea fi deșartă, ceea ce nu-i lăasă stropul de energie necesar pentru a se întreba dacă nu s-ar fi convenit ca tînăra rubedenie, care-i datora atîta recunoștință, să-și fi stăpînit această remarcă. Nu scoase un singur cuvînt, ci rămase privind-și mîinile, cufundată în gîndul acela jalnic.

Totuși Will, după ce dăduse lovitura nimicitoare, se cam rușină; tăcerea Dorotheei îl făcea să-și închipuie că o jignise și mai rău; deveni astfel conștient că smulgea penele cu care se împăunase un binefăcător.

– Am regretat întîmplarea, reluu el firul conversației – urmînd cursul obișnuit: de la ponegrire la panegiric nesincer – din pricina recunoștinței și respectului pe care le port vărului meu. Eroarea nu ar fi atît de gravă la un om care se distinge mai puțin decît el prin talente și tărie de caracter.

Dorothea își înălță privirea, cu fața mai strălucitoare ca de obicei, iluminată de exaltare, și rosti, pe cel mai tînguitor glas al ei.

– Tare aș mai fi vrut să învăț limba germană când mă aflam la Lausanne! Erau o mulțime de profesori germani. Acum însă, nu-i pot fi de niciun folos.

Cuvintele Dorotheei aprinse pentru Will o nouă lumină – dar o lumină încă misterioasă. Întrebarea „cum de ajunsese să-l accepte pe domnul Casaubon?”, pe care renunțase să și-o pună când o cunoscuse prima dată, spunîndu-și că, în ciuda aparențelor, trebuie să fie antipatică, cerea acum un răspuns ce nu putea fi dat pe loc. Putea să aibă orice alt cusur, dar antipatică nu era. Nu vădea o inteligență rece și satirică, ci o simplitate adorabilă și plină de simțire. Era un înger ademenit. Părea o desfătare unică să poți aștepta și veghea pentru a descoperi crîmpeiele melodioase care-i dezvăluiau în chip atît de direct și încântător inima și sufletul. Îi veni iarăși în gînd imaginea

harpei eoliene.

Pesemne că inima ei ținuse o idilă romantică în jurul acelei căsătorii. Iar dacă domnul Casaubon era un balaur care o răpise în vizuina sa, doar prin forța ghearelor, ar fi însemnat că el, Will, trebuia negreșit să săvârșească o faptă de vitejie, eliberând-o, pentru ca să cadă apoi la picioarele ei. Dar un soț era ceva mai greu de manevrat decât un balaur; acest soț juca rolul unui binefăcător susținut de o societate în nume colectiv, și în momentul acela tocmai intra în încăpere cu toată corectitudinea ireproșabilă a ținutei, în vreme ce Dorothea părea cuprinsă de neliniște și păreri de rău, iar Will se lăsă absorbit de speculațiile pline de admirație inspirate de sentimentele gazdei.

Domnul Casaubon resimți o mirare deloc amestecată cu plăcere, totuși nu se abătu de la politețea și rigoarea în salutarile schimbate, când Will se ridică și-și explică prezența. Domnul Casaubon era mai puțin fericit ca de obicei, și poate că acest amănunt îl făcea să aibă un aspect șters, și mai ofilit – dar același efect ar fi putut să fie lesne produs de contrastul cu înfățișarea vărului său. Prima impresie, când îl zărise pe Will, fusese aceea de strălucire însoțită. Desigur, însăși trăsăturile lui își schimbau forma; falca părea uneori lată și alteori mică, iar ușoara unduire a nasului prevestea o metamorfoză. Când răsuci iute capul, din părul lui parcă se scuturară stropi de lumină, și existau câteva persoane care susțineau morțiș că această scăpărare era o mărturie a geniului. Lui Will, dimpotrivă, domnul Casaubon îi apărea lipsit de orice aureolă.

Când Dorothea, tulburată, își îndreptă ochii asupra lui, poate că nu rămăsese insensibilă la contrastul vizibil, dar impresia ei se datora și altor cauze, care o făceau mai conștientă de acea nouă neliniște ce i-o trezea soțul ei; pentru prima oară încerca un impuls de duioșie plină de compasiune, stârnită de lipsurile lui reale și nu de propriile ei vise. Totuși, prezența lui Will o făcea să se simtă ea însăși liberă; echilibrul lui spiritual era înviorător, și poate că aceeași impresie îi făcea și firea lui, gata să acorde importanța cuvenită oricăror argumente convingătoare. Dorothea simțea o nevoie arzătoare de a sta de vorbă cu cineva, iar până atunci nu mai văzuse o persoană care să pară atât de ageră la minte și de maleabilă, având asemenea posibilități de a înțelege orice.

Domnul Casaubon își exprimase cu glas solemn speranța că Will își petrecea timpul la Roma în mod tot atât de util pe cât de plăcut – avusese la un moment dat impresia că intenționa să rămână în sudul Germaniei – și îl rugă să ia prânzul cu ei în ziua următoare, când vor putea să stea de vorbă mai pe-ndelete: în momentul acela era cam ostenit. Ladislav pricepu și, acceptând imediat invitația, își luă bună ziua de la rudele sale.

Dorothea, îngrijorată, își urmări cu privirea soțul care se trânti obosit

pe marginea sofalei; își sprijini cotul de rezemătoare și își propti bărbia în palme, pironindu-și privirile în podea. Îmbujorată la față și cu ochii strălucitori, tânăra soție se așeză alături de el și rosti:

– Iartă-mă pentru că ți-am vorbit atât de repezit azi dimineață. Am greșit. Mi-e teamă că te-am jignit, și din pricina asta ziua mi s-a scurs în chip și mai apăsător.

– Mă bucur că simți acest lucru, scumpa mea, zise domnul Casaubon.

Vorbea liniștit și-și plecă puțin capul, dar în ochii lui mai plutea încă o undă de stinghereală, când se uita la ea.

– Chiar mă ierți? Întrebă Dorothea, cu un suspin de ușurare. Nevoia ei de a exprima ceea ce simțea o făcea să-și exagereze vina.

Oare iubirea nu deslușește cum căința dă să sară de gâtul ei și s-o sărute?

– Scumpa mea Dorothea, „cel ce de căință nu e mulțumit, nu-i făptură a cerului, nici a pământului”; nu cumva mă socoți vrednic de a fi osândit prin această severă sentință? răspunse domnul Casaubon, căznindu-se să ticluiască o frază impresionantă și, în același timp, să schițeze un zâmbet pal.

Dorothea tăcu, dar o lacrimă răsărită odată cu suspinul se încăpățână să-i lunece pe obraz.

– Ești agitată, scumpa mea. Și eu simt deopotrivă anumite consecințe neplăcute ale unei încordări mintale prea mari, rosti domnul Casaubon.

De fapt, avusese de gând să-i spună că nu s-ar fi convenit să-l primească pe tânărul Ladislaw în lipsa lui; dar se abținu, pe de-o parte cu gândul că ar fi fost nedelicat să ridice o nouă plângere tocmai în clipa pocăitei ei mărturisiri, pe de alta, fiindcă voia să-și cruțe o nouă agitație, datorată vorbirii; de altminteri, era prea mândru pentru a-și trăda înclinarea spre gelozie, pe care pizma purtată rivalilor săi într-o erudiție o secătuisese prea mult ca să mai aibă cu ce întreți măcar un focșor pricăjit; asemenea scânteie abia dacă se poate numi pasiune; este doar o mălură încolțită în noroioasa și umeda depresiune a egoismului stânjenit.

– Cred că e timpul să ne schimbăm ținuta pentru seară, adăugă el, uitându-se la ceas.

Se ridicară amândoi, și nu se mai făcu nicio altă aluzie la cele petrecute în ziua aceea.

Dorothea avea să-și amintească însă de acel episod – cu însuflețirea resimțită de oricare dintre noi când evocăm experiențele din trecut legate de stingerea vreunei nădejdi scumpe sau de ivirea vreunui ideal nou. Din ziua aceea începu să vadă că fusese prada unei iluzii nesăbuite când se așteptase ca sentimentul ei să aibă un ecou în sufletul domnului Casaubon; i se trezi și presimțirea că se putea ca în viața lui să se fi strecurat conștiința tristă a unei

situații care-l făcea să simtă o îndoială la fel de arzătoare ca și a ei.

Ne naștem cu toții îmbibați de nerozie, luăm lumea drept o cămară menită a hrăni ființele noastre supreme: Dorothea începuse de timpuriu să iasă din găoacea acestei nerozii, totuși îi venise mai ușor să-și imagineze cum se vadevota domnului Casaubon și va deveni înțeleaptă și puternică datorită tăriei de cuget și înțelepciunii lui, decât să conceapă în acel moment nelămurit, care nu mai este reflecție ci simțire, o idee modelată de expresia directă a simțurilor, anume că și el avea un centru al personalității care împrăștia un alt soi de lumini și umbre.

XXII

*Nous causâmes longtemps;
elle était simple et bonne
Ne sachant pas le mal, elle faisait le
bien;
Des richesses du coeur elle me fit
l'aumône,
Et tout en écoutant
comme le coeur se donne,
Sans oser y penser, je lui donnai le
mien;
Elle emporta ma vie, et n'en sut
jamais rien.*⁵⁷

Alfred de Musset

A doua zi, Will Ladislav se arată încântător de agreabil la dejun și nu-i dădu domnului Casaubon niciun prilej de a-și manifesta dezaprobarea. Dimpotrivă, Dorotheei îi păru că Will vedea un fel mai fericit de a-l atrage în conversație pe soțul ei și de a-l asculta cu deferență, decât observase până atunci la vreun alt interlocutor. Hotărât ascultătorii din Tipton nu erau prea înzestrați! Will vorbea și el destul de mult, dar spusele lui erau aruncate în discuție cu asemenea repeziciune și cu aerul atât de firesc al celui ce spune ceva în treacăt, încât păreau un slab clinchet voios, însoțind dangătul clopotului cel mare. Chiar dacă Will nu atingea întotdeauna desăvârșirea, negreșit că se afla într-una din zilele lui bune. Descria instantanee surprinse în mijlocul sărăcimii Romei, care putuseră fi văzute doar de o persoană în stare să colinde pe unde avea chef; cădea de acord cu domnul Casaubon asupra opiniilor șubrede exprimate de Middleton cu privire la relațiile dintre iudaism și catolicism, și

trecea cu dezinvoltură la descrierea, pe jumătate poznașe, a desfătărilor izvorâte pentru el din însuși caracterul foarte împestrat al Romei, plăcere ce dădea minții sale mai multă flexibilitate, datorită comparațiilor ce se iveau neconținut și te ferea să vezi epocile omenirii ca pe un set de despărțituri, aidoma unor cutii, fără nicio conexiune vitală între ele. Studiile domnului Casaubon, relevă Will, avuseseră totdeauna o arie prea vastă pentru a reuși acest lucru și poate că el nu simțise niciodată asemenea efect subtil; cât despre persoana lui, mărturisea că Roma îi dăruise un simț absolut nou al istoriei, privită ca unitate; fragmentele îi stimulau imaginația și-l făceau să devină mai constructiv. Apoi, la răstimpuri, dar nu prea des, o atrăgea în discuție pe Dorothea și dezbătea afirmațiile ei, ca și cum impresiile tinerei femei ar fi fost un factor vrednic de luat în considerație, chiar în stabilirea verdictului final asupra Madonei din Foligno sau a grupului statuar Laocoon. Convingerea de a contribui la formarea opiniei mondiale insuflă o voioșie deosebită oricărei conversații; și nici domnul Casaubon nu era lipsit de mândrie, constatând că tânăra lui soție vorbea mai bine decât majoritatea femeilor, după cum întrezărise, pe bună dreptate, când își oprise alegerea asupra ei.

De vreme ce vizita se desfășura atât de plăcut, declarația domnului Casaubon că lucrările sale întreprinse în biblioteci urmau să fie suspendate pentru două-trei zile, și că după o scurtă reluare nu va mai avea niciun motiv de a rămâne la Roma, îl încurajară pe Will să stăruie ca doamna Casaubon să nu plece fără a fi văzut două-trei ateliere artistice. Nu intenționa cumva domnul Casaubon s-o ducă prin ateliere? Asemenea vizite nu se cuvin să fie pierdute; alcătuiau ceva cu totul deosebit: o formă de viață care crește ca o mică vegetație proaspătă, cu populația ei de gâze, pe fosile uriașe. Will ar fi fost fericit să-i conducă – nu la ceva plicticos, ci doar în câteva locuri tipice.

Domnul Casaubon, văzând cum Dorothea îl privește stăruitor, nu putu decât s-o întrebe dacă ar interesa-o asemenea vizite: acum era la dispoziția ei toată ziua; și se înțelesesă ca Will să vie în ziua următoare și să plece cu ei în trăsură.

Will nu-l putea omite pe Torwaldsen⁵⁸, o celebritate în viață de care se interesa până și domnul Casaubon; însă nu se scurseră nici câteva ceasuri, că-i și ducea la studioul prietenului său Adolf Naumann, pomenit de tânăr drept unul dintre principalii înnoitori ai artei creștine, unul dintre creatorii care nu numai că reînviase, dar și răspândise marea concepție a evenimentelor supreme privite drept niște mistere având ca spectatoare epocile, în prinderea lor, și cu care marile suflete ale tuturor perioadelor se simțeau, într-o măsură, contemporane. Will adăugă că, pentru moment, devenise discipolul lui Naumann.

– Am făcut câteva schițe în ulei sub îndrumarea lui, spuse Will. Detest

copierea. Trebuie să pun ceva din mine în lucrare. Naumann a pictat *Sfinții trăgând Carul Bisericii*, iar eu am o schiță care-l înfățișează pe Tamerlan al lui Marlowe mânănd din carul lui pe Regii învinși. Nu sunt atât de eclesiastic ca Naumann și uneori îi reproșez că-și încarcă în mod excesiv arta cu semnificație. De data aceasta însă, vreau să-l depășesc ca lărgime de vederi. Tamerlan în carul lui simbolizează cursul cumplit al istoriei fizice a lumii, biciuind dinastiile înhămate. După părerea mea, reprezintă o bună interpretare mitică.

La acest punct, Will se uită la domnul Casaubon, care primi foarte jenat această tratare degajată a simbolisticii și făcu o plecăciune, păstrând un aer neutru.

– Schița trebuie să fie foarte măreață, dacă transmite un asemenea mesaj, rosti Dorothea. Aș avea nevoie de anumite explicații chiar asupra sensului dat de dumneata. Intenționezi ca Tamerlan să reprezinte și cutremurele și vulcanii?

– O, da, aprobă Will, râzând, și migrațiile popoarelor, și defrișările pădurilor, și America, și mașina cu aburi. Orice vă poate trece prin minte!

– Ce gen dificil de cifru! exclamă Dorothea, zâmbindu-i soțului ei. Vei avea nevoie de toate cunoștințele dumitale, ca să fii capabil să-l citești.

Domnul Casaubon clipi pe furiș către Will. Îi dădea târcoale bănuiala că este luat peste picior. Dar nu își îngăduia să extindă și asupra Dorotheei bănuiala aceea.

Îl găsiră pe Naumann pictând plin de zel, dar nu se zărea niciun model, tablourile lui erau aranjate în mod atrăgător, iar persoana lui simplă, vioaie, era pusă în valoare de o bluză de culoarea gușei de porumbel și de o tichie de catifea cafenie, astfel că norocul potrivise totul atât de bine de parcă ar fi așteptat-o pe frumoasa și tânăra doamnă britanică exact la ceasul acela.

Vorbind în engleza lui plină de bunăvoință, pictorul ținu mici dizertații asupra temelor sale terminate și neterminate, părând a-l studia pe domnul Casaubon la fel de atent ca și pe Dorothea. Will izbucnea când și când în cuvinte de laudă, subliniind merite deosebite în lucrările prietenului său; iar Dorothea simțea cum își însușește idei absolut noi asupra semnificației Madonelor așezate sub tronuri cu inexplicabile baldachine, având ca fundal un simplu peisaj de țară, precum și asupra sfinților cu modele arhitectonice miniaturale puse în mâinile lor, sau cu pumnale vârate accidental în țeștele lor. Câteva lucruri care îi păruseră monstruoase căpătau un aspect rațional și chiar un înțeles firesc, dar toate acestea păreau a constitui o ramură a cunoștințelor de care domnul Casaubon nu se interesase.

– Cred că mai degrabă aș fi simțit frumusețea acestui tablou, decât să fiu nevoită a-l descifra ca pe o enigmă; voi învăța însă să înțeleg aceste

tablouri mai iute decât pe ale dumitale, cu semnificația lor foarte vastă, mărturisii Dorothea, adresându-se lui Will.

– Nu vorbi despre pictura mea în fața lui Naumann, zise Will. Îți va spune că totul este *fuscherei*,⁵⁹ cuvântul cel mai plin de oprobriu din vocabularul lui!

– Adevărat? – întrebă Dorothea, îndreptându-și ochii sinceri asupra lui Naumann, care făcu o ușoară strâmbătură și spuse:

– A, el nu are intenții serioase în pictură. Trebuie să-și facă promenada pe o alee de *belles-lettres*⁶⁰. Aceasta este la-ar-gă.

Felul cum pronunța Naumann vocala părea să prelungească în mod satiric cuvântul. Lui Will nu prea îi plăcu, totuși izbuti să râdă; domnul Casaubon, deși simțise o oarecare repulsie față de accentul artistului german, începu să nutrească puțin respect față de judicioasa lui severitate.

Respectul nu scăzu nici când Naumann, după ce-l trase deoparte pe Will pentru o clipă și se uită mai întâi la o pânză mare, apoi la domnul Casaubon, se apropie iarăși de ei și zise:

– Prietenul meu Ladislav este de părere că-mi veți ierta îndrăzneala, domnule, dacă vă spun că o schiță a capului dumneavoastră mi-ar fi nespus de prețioasă pentru Sfântul Toma de Aquino din tabloul de colo. Înseamnă să vă cer prea mult, dar mi se întâmplă atât de rar să întâlnesc exact ce vreau – idealul și realul îmbinate.

– Mă uimiți peste măsură domnule, grăi domnul Casaubon, cu înfățișarea luminată de un licăr de încântare, dar dacă fizionomia umilă, pe care m-am deprins să o consider ca aparținând celui mai comun gen, vă poate fi de vreun folos ca să vă furnizeze unele trăsături pentru doctorul angelic, mă voi simți onorat. Firește, dacă operația nu vă cere un timp îndelungat și dacă doamna Casaubon nu va avea vreo obiecție împotriva întârzierii.

Cât despre Dorothea, nimic nu i-ar fi făcut mai multă plăcere – doar dacă un glas miraculos l-ar fi decretat pe domnul Casaubon cel mai înțelept și mai valoros dintre fiii neamului omenesc. În cazul acela, credința ei care se clătina și-ar fi redobândit fermitatea.

Ustensilele lui Naumann se aflau la îndemână, în minunata lor deplinătate, și schița căpătă ființă pe loc, progresând odată cu conversația. Dorothea se așeză și se cufundă într-o tăcere calmă, simțindu-se mai fericită decât fusese de multă vreme. Toate ființele din jurul ei îi păreau bune, și în cugetul ei își spusese că, dacă s-ar fi dovedit mai puțin ignorantă, Roma ar fi fost plină de frumusețe, tristețea cetății ar fi fost înaripată de speranță. Nicio fire nu ar fi putut fi mai puțin suspicioasă decât a ei; în copilărie, credea în recunoștința viespile și în onorabila susceptibilitate a vrăbiilor, iar indignarea ei era proporțională cu abaterile comise, mai cu seamă când era vorba de ceva

josnic.

Dibaciul artist îi punea domnului Casaubon întrebări referitoare la politica engleză, care procurau răspunsuri lungi, și între timp Will se cocoțase pe niște trepte din fundal, dominând întreaga încăpere.

Naumann grăi brusc:

– Acum, aş pune schița deoparte pentru o jumătate de oră ca să o reiau după aceea – vino să te uiți Ladislav, cred că e perfectă până aici.

Will izbucni în acele exclamații încurajatoare care implică o admirație prea intensă pentru sintaxă; și Naumann constată, pe un ton de regret jalnic:

– Ah, să fi putut dispune de mai mult timp – probabil că aveți alte angajamente – n-aș îndrăzni să vă cer... sau, eventual, ați putea reveni mâine?

– Hai să rămânem! exclamă Dorothea. Astăzi nu avem altceva de făcut decât să ne plimbăm prin oraș, nu-i așa?! – adăugă ea, uitându-se rugătoare la domnul Casaubon. Ar fi păcat ca tocmai capul să nu iasă bine.

– În această chestiune sunt la dispoziția dumneavoastră, domnule, rosti domnul Casaubon, cu o politețe condescendentă. – De vreme ce am lăsat interiorul capului meu în voia trândăviei să-l punem în concordanță și cu exteriorul.

– Sunteți nespus de amabil, domnule – sunt de-a dreptul fericit! exclamă Naumann, și apoi continuă să discute cu Will în germană, indicându-i din când în când schița, ca și cum ar fi dezbătu-o.

Pe urmă, părând să uite o clipă de ea, își roti privirea în jur, la împlinire, de parcă ar fi căutat ceva ce-ar fi putut să-i intereseze pe musafirii săi, după care, întorcându-se spre domnul Casaubon, rosti:

– Poate că frumoasa mireasă, grațioasa doamnă, n-ar avea nimic împotrivă să-și treacă timpul îngăduindu-mi să-i fac în fugă o schiță – bineînțeles, nu legată de tablou, ci doar așa, ca un studiu izolat.

Domnul Casaubon, înclinându-se, nu se îndoie că soția lui are să-i îngăduie, iar Dorothea replică pe loc:

– Unde să mă așed?

Naumann se pierdu în mii de scuze, rugând-o să stea în picioare și să-i permită a-i fixa atitudinea, îndemn la care Dorothea se supuse fără aerele afectate și chicotelile socotite adeseori necesare în asemenea prilejuri, iar pictorul o rugă:

– Aș vrea să-mi pozați pentru Sfânta Clara – așa aplecată, cu obrazul rezemat în palmă... așa... privind la scăunașul acela, vă rog... așa!

Will era sfâșiat între dorința de a cădea la picioarele sfintei pentru a-i săruta poala rochiei și ispita de a-l doborî cu un pumn pe Naumann în timp ce i aranja brațul în poziția dorită. Toate acestea însemnau adevărată nerușinare și pângărire, și se căi că o adusese acolo.

Artistul lucra cu dibăcie și Will, venindu-și iar în fire, se învârti prin atelier, reținând, în mod cât mai ingenios posibil, atenția domnului Casaubon, dar până la urmă nu izbuti să alunge plictiseala acestuia, fapt care reieși clar din observația că se teme ca doamna Casaubon să nu obosească. Naumann prinse aluzia din zbor și răspunse:

– Acum, domnule, dacă ați fi de acord să-mi pozați din nou, aș elibera-o pe doamna, soția dumneavoastră.

Astfel răbdarea domnului Casaubon mai rezistă și când, în cele din urmă, se dovedi că pentru a desăvârși capul sfântului Toma de Aquino, ar fi fost necesar să mai pozeze o dată, acceptă încă o ședință, pentru ziua următoare. A doua zi, Sfânta Clara fu retușată la rândul ei, și nu numai o dată. Rezultatul tuturor acestor eforturi era atât de departe de a-i displace domnului Casaubon, încât hotărî să cumpere tabloul în care sfântul Toma de Aquino se află în mijlocul înțelepților Bisericii, prins într-o dispută prea abstractă pentru a putea fi reprezentată într-o pictură, dar ascultat cu mai multă sau mai puțină atenție de către un public ce-i înconjură. De Sfânta Clara, despre care se vorbea cu interes mai puțin viu, Naumann se declară nesatisfăcut – nu putea, cu conștiința împăcată, să se angajeze a face din schița aceea un tablou valoros; astfel că în privința Sfintei Clara înțelegerea depindea de rezultat.

Nu voi zăbovi asupra glumelor făcute de Naumann în seara aceea, pe socoteala domnului Casaubon, sau asupra ditirambelor inspirate de farmecele Dorotheei, cărora Will le ținu isonul, cu o singură rezervă. Nici n-apucă bine Naumann să amintească vreun amănunt al frumuseții Dorotheei, că pe Will îl și scotea imediat din fire impertinența lui; îi reproșa că alege cu grosolanie cuvintele cele mai ordinare, și de unde până unde avea el dreptul să vorbească despre buzele ei? Despre o asemenea femeie nu-ți puteai permite să vorbești la fel ca despre altele. Will nu ar fi putut exprima precis ce gândea, dar deveni irascibil. Și totuși, după oarecare rezistență, consimțise să-i aducă pe cei doi Casaubon în atelierul prietenului său; mândria lui se lăsase ademenită de gândul că el va fi persoana capabilă să-i ofere lui Naumann prilejul de a studia frumusețea Dorotheei – sau, mai degrabă, divinitatea ei, fiindcă frazele de rând nimerite pentru o simplă drăgălășenie nu i se potriveau deloc ei. (Negreșit că întregul Tipton și împrejurimile sale, precum și Dorothea însăși, ar fi fost surprinși aflând că frumusețea ei se bucură de atâta prețuire. În colțul acela de lume, domnișoara Brooke fusese doar o „tânără femeie atrăgătoare”).

– Fii bun, Naumann, și lasă baltă subiectul! Doamna Casaubon nu poate fi discutată ca și cum ar fi un model, zise Will.

Naumann îl măsură cu privirea.

– *Schön!*⁶¹ Atunci voi vorbi despre Sfântul Aquino al meu. La urma urmei, capul nu arată prea rău. Aș zice că marele scolastic în persoană ar fi

fost măgulit, dacă i s-ar fi cerut portretul. Nimeni nu-i întrece în vanitate pe acești scrobiți doctori în teologie. Treaba a mers așa cum am prevăzut: i-a stat mult mai puțin la inimă portretul ei decât al lui.

– Este un afurisit de fanfaron pedant, cu apă în vine în loc de sânge, rosti Will, mânat de o năvalnică pornire.

Interlocutorul său habar n-avea de obligațiile contractate față de domnul Casaubon, dar Will se gândea la ele și dorea să se fi putut plăti de toate printr-un cec.

Naumann înălță din umeri și grăi:

– Noroc că va părăsi în curând orașul, admirabila ta fire are de suferit din pricina lui.

Toată speranța și strădania lui Will se concentrau acum asupra unui țel unic: s-o poată vedea pe Dorothea când era singură. Ar fi dorit doar un semn că-l ia în seamă; ținea să lase în amintirea ei o urmă mai aparte decât ar fi putut deocamdată spera. Acea fățișă și caldă bunăvoință, care părea să fie starea ei de spirit obișnuită, îl făcea mai curând să-și piardă răbdarea. Adorarea de la distanță a unei femei înălțate pe un pedestal inaccesibil joacă un mare rol în viața bărbaților, dar de cele mai multe ori adoratorul aspiră la vreo regească recunoaștere, în vreun semn de încuviințare, prin care sufletul suveranei să-l poată îmbărbăta fără a coborî din înălțimi. Tocmai la așa ceva râvnea și Will. Dar în pretențiile lui imagine se făceau simțite o sumedenie de contradicții. Era frumos să vadă cum ochii Dorotheei se întorceau rugători, trădând o încurajare conjugală, către domnul Casaubon. Fără acea îngrijorare docilă aureola i-ar fi fost știrbită, și totuși, în clipa următoare, felul în care soțul absorbea asemenea nectar precum nisipul apa, devenea cu totul de nesuportat; iar pe Will îl chinuia cu atât mai puțin pofta de a rosti lucruri nimicitoare despre el cu cât avea temeiuri mai puternice de a și-o înfrâna.

Will nu fusese invitat la masă în ziua următoare. Drept care se convinsese singur că avea obligația să facă o vizită, și singurul răstimp favorabil din întreaga zi era amiaza, când domnul Casaubon nu era acasă.

Dorothea, care nu-și putuse da seama că vizita precedentă a lui Will îl nemulțumise pe soțul ei, îl primi și acum fără nicio ezitare, mai ales că se putea să fi fost o vizită de adio.

Când Will intră în încăpere, ea se uita la niște camee cumpărate pentru Celia. Îl întâmpină de parcă vizita lui ar fi fost ceva cât se poate de firesc și i se adresa pe dată, ținând în mână o brățară din camee:

– Ce mult mă bucur că ai venit! Poate că te pricepi la camee și-mi poți spune dacă acestea au într-adevăr valoare. Eu aș fi vrut să ne însoțești când le-am ales, dar domnul Casaubon s-a împotrivit: era de părere că nu avem vreme. Măine își va sfârși lucrarea, iar peste trei zile plecăm. Am oarecare

îndoieli cu privire la aceste camee. Te rog uită-te la ele.

– Nu sunt un cunoscător prea grozav, dar nu cred că ai greșit cumpărând aceste mici frânturi homerice: sunt de o finețe desăvârșită. Iar culoarea lor frumoasă îți va sta foarte bine.

– A, le-am cumpărat pentru sora mea, care are un ten cu totul de altă culoare. Ai întâlnit-o când era cu mine la Lowick: este blondă și foarte drăguță – cel puțin așa o văd eu. N-am fost niciodată în viața noastră atât de mult timp despărțite. E grozav de răsfățată, dar deloc răutăcioasă. Înainte de a pleca am aflat că vrea să-i cumpăr câteva camee, și mi-ar părea rău să nu fie bune – în felul lor.

Dorothea adăugă ultimele cuvine cu un zâmbet.

– Dumitale pare să nu-ți pese de camee, zise Will așezându-se la oarecare distanță de ea și măsurând-o cu privirea, în timp ce închidea caseta.

– Nu, sincer vorbind, nu le consider obiecte de mare însemnătate în viață, recunosc Dorothea.

– Mi-e teamă că, în general, în domeniul artei, ești o eretică. Cum vine asta? M-aș fi așteptat să fii foarte sensibilă la frumos, oriunde s-ar ivi el.

– Presupun că sunt opacă față de multe lucruri, rosti Dorothea, cu simplitate. Mi-ar plăcea să înfrumusețez viața, – mă gândesc la viața tuturor oamenilor. Și pe urmă, toată această imensă risipă de artă, care pare să rămână oarecum în afara vieții și nu face vreun bine omenirii, te mâhnește. Când stau să mă gândesc că majoritatea oamenilor sunt lipsiți de aceste valori, nu mai pot gusta plăcerea frumosului.

– Aș numi această stare „fanatismul compasiunii”, rosti Will impetuos. Același lucru se poate susține despre peisaj, despre poezie, despre oricare rafinament. Dacă ai împinge ideea până la ultimele ei consecințe, s-ar cuveni să te simți nenorocită din pricina propriei dumitale bunătăți și să devii rea doar ca să nu mai fii superioară altor oameni. Lucrul cel mai caritabil este să te bucuri de ceva – atunci când poți. În felul acesta înseamnă că faci tot ce-ți stă în puteri ca să păstrezi caracteristica globului nostru de a fi o planetă agreabilă. Și bucuria iradiază. Nu are rost să cauți a te îngriji de întreaga omenire; când simți o încântare de pe urma artei sau al oricărui alt domeniu, e ca și cum te-ai îngriji de întregul univers. Ai dori oare să prefaci tineretul din lume într-un cor tragic, care se vaită și ține predici moralizatoare pe tema mizeriei? Bănuiesc că nutrești vreo falsă credință în virtuțile mizeriei și vrei să-ți faci din viață un martiriu.

Will mersese mai departe decât intenționase și se opri la timp. Dar gândurile Dorotheei nu se îndreptaseră în aceeași direcție cu gândurile lui, și ea îi răspunse, fără a trăda vreo emoție deosebită:

– Mă judeci într-adevăr greșit. Nu sunt o făptură tristă, melancolică.

Niciodată nu mă simt nefericită multă vreme. Sunt mândră și răutăcioasă, nu semăn cu Celia: mă las târâtă de câte o mare izbucnire de furie și pe urmă totul îmi pare iarăși strălucitor. Nu mă pot împiedica să cred orbește în lucruri minunate. Aș fi foarte dornică să mă desfăt cu arta de-aici, dar s-a acumulat atât de multă artă încât nu-i mai înțeleg rațiunea – atât de multă, încât îmi pare mai degrabă o consfințire a urâteniei decât autentică frumusețe. Picturile și sculpturile pot fi minunate, dar sentimentele care le-au inspirat sunt adesea josnice și brutale, ba uneori chiar ridicole. Ici și colo văd câte ceva care-mi vorbește pe dată de noblețe, ceva ce-aș putea compara cu munții Albani sau cu apusul soarelui văzut de pe colina Pincio; dar asemenea lucruri nu fac decât să-mi sporească regretul că întâlnesc atât de puține valori reale în toată această imensitate de opere la care oamenii au trudit așa de mult.

– Fără îndoială că totdeauna ai să întâlnești o mare cantitate de lucruri slabe: acestea alcătuiesc solul în care pot încolți operele rare.

– O Doamne! exclamă Dorothea, absorbind și acest gând în șuvoiul neliniștii sale, văd că trebuie să fie foarte greu să înfăptuiești ceva bun. De când mă află la Roma, am simțit adesea că cea mai mare parte din viețile noastre ar arăta mult mai hâde și mai ratate decât tablourile, dacă ar putea fi expuse pe pereți.

Dorothea își întredeschise iar buzele, de parcă ar fi vrut să mai spună ceva, dar se răzgândi și se opri.

– Ești prea tânără, pentru dumneata astfel de gânduri înseamnă un anacronism, grăi Will cu energie, clătinând repede din cap, după obiceiul lui. Vorbești de parcă n-ai fi avut niciodată parte de tinerețe. Este monstruos, dai impresia că în copilărie ai avut o viziune a Hadesului, ca băiatul din legendă. Ai fost crescută în spiritul câtorva dintre acele oribile prejudecăți care-și aleg drept pradă pe cele mai duioase femei, pentru a le devora – asemenea unor Minotauri. Și acum vei pleca și vei fi zăvorâtă în temnița aceea de piatră de la Lowick: vei fi înmormântată de vie. Mă apucă furiile, când mă gândesc la una ca asta! Mai bine nu te-aș fi întâlnit niciodată, decât să știu că te așteaptă o asemenea perspectivă.

Will se temu din nou că mersese prea departe, dar înțelesul dat de noi cuvintelor altuia depinde de propria noastră simțire, și tonul lui plin de regret și mânie suna cu atâta blândețe pentru inima Dorotheei, care întotdeauna dăruise celorlalți căldură și nu fusese niciodată hrănită cu prea multă vâpaie de către ființele din jur, încât acum încerca un sentiment nou de recunoștință, și-i răspunse cu un zâmbet gingaș:

– E foarte frumos din partea dumitale să te arăți îngrijorat din pricina mea. De vină e faptul că detești Lowick-ul: inima dumitale tânjește după alt fel de trai. Lowick-ul este însă căminul ce mi-am ales.

Ultima frază fusese rostită cu o cadență aproape solemnă și Will nu știu ce să spună, deoarece nu i-ar fi folosit să-i sărute condurii și să-i destăinuie că ar fi gata să moară pentru ea: era limpede că nu cerea nimic de soiul acesta; și câteva minute păstrară amândoi tăcerea, până când Dorothea deschise iar discuția, cu aerul de a destăinui ceva ce-i încolțise mai de mult în minte.

– Voiam să te întreb din nou despre ceva ce mi-ai spus alaltăieri. Poate că în parte nu era decât rodul felului dumitale vioi de a discuta: observ că îți place să pui lucrurile la inimă; și eu exagerez adesea, când mă pripesc la vorbă.

– Ce anume era? întrebă Will, remarcând că-i vorbea cu timiditate absolut nouă la ea. Eu am o limbă hiperbolică, ia foc de-ndată ce-și dă drumul. Sunt convins că voi fi nevoit să retractez cele spuse.

– Mă refer la afirmația dumitale asupra necesității de a cunoaște limba germană, pentru subiectele în care s-a angajat domnul Casaubon. M-am gândit la asta; și cred că, dată fiind erudiția lui, domnul Casaubon ar fi trebuit să cerceteze aceleași materiale ca și studioșii germani, nu-i așa?

Sfiala Dorotheei se datora unei conștiințe nelămurite a faptului că se află în strania situație de a consulta o terță persoană cu privire la cunoștințele, corespunzătoare sau nu, stăpânite de soțul ei.

– Nu tocmai aceleași materiale, răspunse Will, cu intenția de a-și păstra rezerva cuvenită. El nu este un orientalist, știi și dumneata. În această direcție nici el nu afirmă că ar deține mai mult decât cunoștințe indirecte.

– Dar există cărți foarte valoroase despre istoria antică, scrise cu multă vreme în urmă de către cărturari care nu știau nimic despre cercetările moderne; totuși, acestea mai sunt folosite și azi. De ce nu ar fi la fel de valoroasă și lucrarea domnului Casaubon? întrebă Dorothea, cu zel sporit și cu muștrare în glas. Se simțea îmboldită să rostească cu voce tare argumentul ivit în mintea ei.

– Asta depinde de orientarea luată de studiu, afirmă Will adoptând la rândul lui un ton de dispută. Tema abordată de domnul Casaubon are aspecte labile, ca și chimia: descoperirile noi introduc mereu alte puncte de vedere. Cine are nevoie de un sistem bazat pe cele patru elemente, sau de o carte destinată să combată tezele lui Paracelsus⁶²? Nu pricepi că acum nu mai are niciun rost să te târăști o bucățică de drum în plus pe urmele unor oameni din veacul trecut – oameni ca Bryant – și să îndrepti greșelile lor? Să trăiești într-o încăpere din bârne, și să lustruiești teorii șchioape despre Chus și Mizraim?

– Cum te rabdă inima să vorbești cu atâta ușurătate? întrebă Dorothea, și-i aruncă o privire în care se îmbinau măhnirea și mânia. Dacă lucrurile ar sta precum spui, ce-ar fi mai deprimant decât atâta muncă chinuitoare, irosită

în van? Mă minunez cum de nu te afectează mai dureros, dacă într-adevăr ai convingerea că un om ca domnul Casaubon, înzestrat cu atâta bunătate, putere de muncă și învățătură, ar putea da greș, în vreun fel, cu ceea ce a reprezentat truda celor mai buni ani ai vieții sale?

Începuse să se simtă revoltată de faptul că ajunsese până la acest punct cu supozițiile ei, și indignată împotriva lui Will că o împinsese până acolo.

– Discutăm despre fapte și nu despre sentimente, ripostă Will. Dacă însă vrei să mă pedepsești pentru fapt, mă supun. Nu mă aflu într-o situație indicată pentru a-mi exprima sentimentele față de domnul Casaubon: ar reprezenta cel mult elogiul adus de un bursier.

– Te rog să mă scuzi, replică Dorothea, cu chipul năpădit de roșeață. Îmi dau seama, așa cum spui, că eu port vina de a fi adus acest subiect în discuție. Ai dreptate, am greșit. Eșecul la capătul unei perseverențe îndelungate păstrează mai mult măreția decât faptul de a nu fi depus niciodată suficiente eforturi pentru ca truda ta să poată fi numită eșec.

– Sunt absolut de acord cu dumneata, spuse Will, hotărât să schimbe discuția – cu atât mai mult cu cât m-am decis să nu înfrunt riscul de a nu ajunge niciodată la un eșec. Generozitatea domnului Casaubon, a fost, poate, primejdioasă pentru mine, și am de gând să renunț la libertatea ce mi-a dăruit. Intenționez să mă întorc în curând în Anglia și să-mi croiesc singur drumul în viață – să nu depind de nimeni altcineva decât de propriile mele forțe.

– Proiectul acesta este admirabil, îți respect sentimentul, răspunse Dorothea, din nou amabilă. Am însă certitudinea că domnul Casaubon, în problema aceasta, nu s-a gândit niciodată decât la ceea ce era mai indicat pentru bunăstarea dumitale.

În sinea lui, Will își spuse: „Acum că s-a măritat cu el are destulă îndărătnicie și mândrie ca să-i slujească în loc de iubire”. Cu glas tare, zise, ridicându-se de pe scaun:

– Nu te voi mai vedea.

– A, te rog să rămâi până vine domnul Casaubon, replică cu sinceritate Dorothea. Mă bucur nespus că ne-am întâlnit la Roma. Țineam să te cunosc.

– Iar eu te-am supărat. Te-am determinat să-ți formezi o părere proastă despre mine.

– O nu! Sora mea susține că eu mă supăr totdeauna pe oamenii care nu spun exact ce-mi place mie să aud. Dar sper că nu am tendința de a-mi forma păreri proaste despre ei. De obicei, sunt obligată până la urmă să-mi formez o părere proastă despre mine însămi, pentru că manifest atâta nerăbdare.

– Totuși, nu-ți sunt simpatic; am făcut din prezența mea o amintire urâtă pentru dumneata.

– Nicidecum, îl contrazise Dorothea, cu cea mai deschisă amabilitate. Mi-ești tare simpatic.

Will nu era chiar mulțumit, gândindu-se că, probabil, ar fi căpătat mai multă importanță în ochii ei dacă i-ar fi fost antipatic. Nu adăugă nimic, dar își luă o înfățișare morocănoasă ca să nu spunem ursuză.

– Și sunt sincer interesată să văd ce vei face în viață, urmă voioasă Dorothea. Cred cu evlavie că există o deosebire naturală între vocații. Dacă nu aș avea această credință, îmi închipui că aș fi foarte îngustă la minte – mai sunt pe lume atâtea lucruri, în afară de pictură, pe care le ignor cu desăvârșire. Cu greu ți-ar veni să crezi cât de puțin cunosc din muzică și literatură, la care dumneata te pricepi atât bine. Mă întreb care vocație se va dezvălui a fi cea adevărată pentru dumneata: poate că vei ajunge poet?

Depinde. A fi poet înseamnă a avea un discernământ atât de ager încât să nu-ți scape nicio nuanță de calitate, și o simțire atât de subtilă, încât discernământul să fie ca degetele unei mâini ce atinge coardele emoției, scoțând variațiuni frumos armonizate – un suflet în care cunoașterea se preface instantaneu în simțire, iar simțirea reflectă realitatea, ca un mijloc de cunoaștere. Această stare poate fi atinsă doar în momente de criză.

– Dar văd că nu vorbești de poezie, zise Dorothea. Cred că e nevoie și de ele pentru a-l întregi pe poet. Înțeleg ce vrei să spui despre cunoașterea devenită simțire, căci tocmai prin asemenea experiență îmi pare că trec eu acum. Și sunt sigură, totuși, că niciodată n-aș fi în stare să realizez un poem.

– Dumneata însăși ești un poem – și asta înseamnă a fi cea mai bună parte a unui poet – cea care alcătuiește conștiința poetului în cele mai bune stări afective ale sale, rosti Will, vădind aceeași originalitate pe care o împrumutam cu toții de la ivirea zorilor, sau de la primăvară, sau de la toate celelalte reînnoiri fără de sfârșit.

– Mă bucur nespus să aud toate aceste lucruri, mărturisi Dorothea, cu un râs care dădea o modulație de tril pășăresc cuvintelor ei, și privindu-l pe Will cu o undă de recunoștință jucăușă în ochi. Ce lucruri nespus de frumoase îmi spui!

– Aș dori să pot înfăptui măcar o dată ceva din ceea ce numești dumneata frumos, aș dori să-ți pot face cel mai neînsemnat serviciu. Mi-e teamă că nu voi avea nicicând acest prilej, declară Will, cu ferveare.

– Ba da! exclamă Dorothea cu căldură. Va veni prilejul și îmi voi aminti cât de mult îmi dorești binele. Speram într-adevăr să fim prieteni, încă de câte te-am văzut prima oară, – din cauza înrudirii dumitale cu domnul Casaubon.

În ochii ei plutea o anumită sclipire lichidă, și Will își dădu seama că și ochii lui urmau o lege a naturii și se umpleau de lacrimi. Aluzia la domnul Casaubon ar fi stricat totul, dacă ceva ar fi putut strica în clipa aceea puterea copleșitoare, duioasa demnitate a nobilei și inocentei sale lipse de experiență.

– Poți face chiar acum ceva pentru mine, urmă Dorothea, ridicându-se și plimbându-se puțin prin încăpere, sub povara impulsului ce-o covârșea. Făgăduiește-mi că nu vei pomeni niciodată, nimănui, despre această chestiune. Mă refer la scrierile domnului Casaubon – adică să nu vorbești în felul în care ai vorbit adineauri. Eu am provocat această discuție. A fost vina mea. Dar, făgăduiește-mi, te rog.

Se apropiase din celălalt capăt al odăii și se opri drept în fața lui Will, cercetându-l cu gravitate.

– Negreșit, îți făgăduiesc, zise Will, roșind totuși.

Dacă n-avea să mai rostească niciodată un cuvânt tăios despre domnul Casaubon și renunța să mai accepte favoruri din partea lui, era clar că-și putea îngădui să-l urască și mai mult. Goethe spunea: „Poetul trebuie să știe cum să urască”, și, puțin pentru această înfăptuire, Will era pregătit. Declară, că acum era nevoit să plece, fără a-l mai aștepta pe domnul Casaubon, la care urma să vină, pentru a-și lua rămas bun, chiar în clipa plecării. Dorothea îi întinse mâna și schimbară un simplu: „La revedere”.

Dar, în timp ce ieșea pe *porte cochère*⁶³, se întâlni față-n față cu domnul Casaubon, și *gentlemanul* cu pricina, exprimându-i vărului său cele mai bune urări, înlătură politicos plăcerea oricărei alte vizite de adio din ziua următoare, care și-așa avea să fie destul de încărcată cu pregătirile plecării.

– Am să-ți spun ceva despre domnul Ladislaw, vărul nostru, ceva care cred că-ți va întări părerea bună despre el, i se adresă Dorothea soțului ei, în cursul serii.

Imediat ce intrase în odaie, îi pomenise că Will tocmai plecase și intenționa să revină, dar domnul Casaubon o anunțase: „L-am întâlnit afară, și cred că ne-am luat definitiv rămas bun” – cu tonul și aerul folosit când indicăm că un anumit subiect, particular sau public, nu mai prezintă pentru noi suficient interes ca să mai dorim să-l dezbatem, așa că Dorothea așteptase un nou prilej.

– Ce este, iubirea mea? întrebă domnul Casaubon (folosea întotdeauna expresia „iubirea mea” când se purta cu cea mai mare răceală).

– S-a hotărât să renunțe la peregrinările lui și să nu mai depindă de generozitatea dumitale. Intenționează să se întoarcă în curând în Anglia și să-și croiască singur drumul în viață. M-am gândit că vei considera acest proiect drept un semn bun, zise Dorothea, privind stăruitor fața impasibilă a bărbatului ei.

– A menționat categoria precisă de profesie pe care ar dori s-o îmbrățișeze?

– Nu. A spus că îl pândește o primejdie în generozitatea dumitale. Bineînțeles, îți va scrie despre toate astea. N-ai o părere mai bună despre el, acum că a luat această hotărâre?

– Voi aștepta înștiințarea sa personală asupra acestui fapt, rosti domnul Casaubon.

– I-am spus că sunt sigură că, în tot ce-ai făcut pentru el, n-ai avut în vedere decât binele lui. Mi-am amintit de bunătatea arătată în cele ce mi-ai povestit despre el când l-am văzut prima dată, la Lowick, grăi Dorothea, punându-și mâna peste cea a soțului.

– Am o datorie față de dânsul, rosti domnul Casaubon, lăsându-și și mâna cealaltă peste a Dorotheei, acceptând în mod conștient dezmiardarea, dar cu o privire care nu putea ascunde o umbră de stinghereală. Mărturisesc că acest tânăr nu mai constituie obiectul interesului meu, și cred că nu e nevoie să discutăm drumul lui în viitor, noi neavând căderea de a-l determina dincolo de limitele indicate de mine suficient de clar.

Dorothea nu mai pomeni de Will.

57 Tăifăsuirăm mult; suflet bun, plin de har
Răul necunoscând, binele-a semănat;
Din sufletești comori mi-a dat milostiv dar
Făr' să cutez gândi, pe-a mea i-am închinat;
Mi-a luat viața cu ea, și-n veci nici n-a aflat (fr.) (n.t.).

58 Bertel Torwaldsen (1770-1844), cunoscut sculptor danez. Colecția donată de el constituie nucleul unui muzeu special din Copenhaga. (n.t.).

59 Apă de ploaie (germ.) (n.t.)

60 Beletristică (fr.) (n.t.)

61 Frumos (germ.) (n.t.).

62 Theophrastus Bombastus Paracelsus (1493-1541), cunoscut savant elvețian, alchimist și medic (n.t.).

63 Poarta mare (fr.) (n.t.).